

**19.YY-20.YY KONYA VE ÇEVRESİNDE
GAYRİMÜSLİM MEKTEPLERİ VE YABANCI
DEVLET OKULLARININ MİMARİ ANALİZİ**

Osman Ziyaettin YAĞCI

**2020
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK**

**19.YY- 20.Y.Y KONYA VE ÇEVRESİNDE GAYRİMÜSLİM MEKTEPLERİ
VE YABANCI DEVLET OKULLARININ MİMARİ ANALİZİ**

Osman Ziyaettin YAĞCI

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK**

**KARABÜK
Aralık 2020**

Osman Ziyaettin YAĞCI tarafından hazırlanan “19.YY-20.YY KONYA VE ÇEVRESİNDE GAYRİMÜSLÜM MEKTEPLERİ VE YABANCI DEVLET OKULLARININ MİMARİ ANALİZİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK
Tez Danışmanı, Mimarlık Anabilim Dalı

.....

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 30/12/2020

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Cemile Nakış KARAMAĞARALI (GÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Beyza ONUR (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

“Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.”

Osman Ziyaettin YAĞCI

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

19.YY- 20.YY KONYA VE ÇEVRESİNDE GAYRİMÜSLİM MEKTEPLERİ VE YABANCI DEVLET OKULLARININ MİMARİ ANALİZİ

Osman Ziyaettin YAĞCI

**Karabük Üniversitesi
Lisanüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK

Aralık 2020, 395 sayfa

Osmanlı devleti’nde, 19. yüzyılda modernleşme gayesiyle başlatılan eğitim reformu, sadece merkezlerde değil, taşrada da eğitilmiş insanların sayısı ve niteliklerini arttırmayı amaçlamıştır. Reform çalışmaları hem devlete ait okulların geliştirilmesinde hem de gayrimüslim azınlıklara ve yabancı devletlere ait okullar açılması ve yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Özellikle 1856 Islahat Fermanı’ndan sonra gayrimüslim mektepleri ve yabancı devlet okullarının sayıları artmaya, 1867’de yürürlüğe giren “Tebaa-i Ecnebiyyenin Emlâke Mutasarrıf Olmaları” hakkındaki kanun ile taşraya yayılmaya başlamıştır. Bu okulların daha kontrollü açılması ve eğitimlerinin denetlenmesi amacıyla; 1 Eylül 1869’da “Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi” yürürlüğe girmiştir. Bu nizamname ile gayrimüslim mekteplerinin ve yabancı devlet okullarının net bir şekilde tarifi yapılmıştır.

Çalışmanın analiz aşamasına gelene kadar olan süreçte, Osmanlı eğitim tarihinin reformdan önce ve sonraki değişimi, çalışma konusunun ortaya çıkış sürecine doğrudan etki ettiği için detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmaya konu olan eğitim yapılarını yalnızca mimari açıdan değerlendirmenin yanısıra, dönemin tarihi, siyasi ve kültürel özelliklerini de ele alarak, analiz sonuçlarını daha geniş bir perspektifle sunabilmek amaçlanmıştır. Çalışmada ilk olarak, Osmanlı eğitim sisteminin, reformundan önce öne çıkan temel eğitim kurumları ile başlayan ve reformdan sonra ortaya çıkan en önemli eğitim kurumlarına kadar gelen süreç, siyasi, tarihi ve mimari olarak ele alınmıştır. Bu bölümler, Osmanlı'da eğitim yapılarına verilen önemin değişimini ve ilerleyen süreçte Osmanlı coğrafyasında yapılan kamusal ve özel eğitim yapılarına yansımalarını ortaya çıkarmaktadır.

Bu süreç, 1 Eylül 1869 tarihinde yürürlüğe giren Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi'ne kadar incelenmiştir. Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi, çalışmanın çıkış noktası olan gayrimüslim azınlıklara ve yabancı devletlere ait okulların taşraya yayılmasına sebep olan en önemli nedenlerden biri olduğu için detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın, Konya özelindeki okulların ele alındığı 5. Bölüme kadar olan kısmı ise reform sürecinin başlangıç aşamasında, taşraya kontrolsüz bir şekilde açılan azınlık ve yabancı devlet okullarının kuruluş ve yayılış aşamasını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın son bölümünde, Konya'da açılan gayrimüslim azınlıklara ve yabancı devletlere ait okullarından günümüze ulaşamamış olan; Rum Cemaat Mektebi, İstasyon Rum Mektebi, Sahakyan Ermeni Mektebi, Kortoprus Ermeni Mektebi, Konya (Assomptionist) Fransız Kız Mektebi, tarihsel süreç içerisinde hangi amaçlarla kullanıldıkları belirtilmiştir. Yapılan incelemeler doğrultusunda, yeterli verilerin elde edilebildiği okullar olan; Cenanyan Ermeni Mektebi, Akşehir Ermeni Mektebi, Konya (Assomptionist) Fransız Erkek Mektebi'dir. Bu okulların süreç içerisinde değişen kat planları, cepheleri, yapı elemanları ve uygulanan restorasyon çalışmaları incelenmiştir. Konya kentindeki konumu, çevresel özellikleri ve mekânsal analizleri yapılarak, mevcut durumları ortaya konulmuştur. Temsil ettikleri ideoloji ve kültür bakımından ülkemizin mimari hafızasında önemli bir yere sahip olan bu okulların bir bölümünün çevresel ve kişisel faktörler, yanlış koruma politikaları, kültürel ve mimari öneminin yeteri kadar anlaşılamamış olması gibi sebeplerle günümüze ulaşamadığı görülmüştür.

Günümüze ulaşanların ise bir bölümünün yanlış planlama sonucu ek yapılarla işlevlerinin değiştirildiği, bir bölümünün ise atıl bırakıldığı söylenilebilmekte olup çalışma, bu okulların karşılaştırılması yöntemiyle yapılan değerlendirme ile sonlandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler : Konya, Akşehir, gayrimüslim mektepleri, yabancı devlet okulları.

Bilim Kodu : 80109

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

ARCHITECTURAL ANALYSIS OF NON-MUSLIM SCHOOLS AND FOREIGN STATE SCHOOLS IN KONYA AND SURROUNDINGS IN THE 19TH- 20TH CENTURY

Osman Ziyaettin YAĞCI

**Karabük University
Institute of Graduate Programs
Department of Architecture**

Thesis Advisor:

Dr. Öğr. Üyesi A. Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK

December 2020, 395 pages

In the Ottoman Empire, the education reform, initiated for the purpose of modernization in the 19th century, aimed to increase the number and qualifications of educated people not only in centers but also in the rural areas. Reform efforts have been effective for both the development of state-owned schools and opening and popularization of non-Muslim minority and foreign-state schools. Especially, after the edict of reform in 1856, the number of non-Muslim schools and foreign public schools started to increase, and they spread to the rural areas with the law on "Tebaa-i Ecnebiyyenin Emlâke Mutasarrıf Olmaları" in 1867. In order to open more controlled and to inspect the education of non-Muslim and foreign public schools, "statute on general education" went into effect on September 1, 1869. With this regulation, the definition of non-Muslim schools and foreign public schools were clarified.

At the beginning of this study, change of educational history of Ottoman Empire, before the reform and after the reform, was investigated in detail due to effecting directly the subject of this study. The educational buildings, subjected to this study, are assessed in terms of architectural aspect, and also the historical, political and cultural characteristics of the period so the evaluation results were presented from a wider perspective. First of all, the process when starting with the basic educational institutions before the reform of the education system of Ottoman Empire and reaching to the most important educational institutions that emerged after the reform was discussed in terms of politics, history and architecture. In this part of the study, the change of the importance of educational buildings in the Ottoman Empire and it's reflection on the public and private educational buildings in the Ottoman geography were unfolded.

Afterwards, the statute on general education, gone into effect on September 1, 1869, is discussed in detail due to being one of the most important reasons for the spread of non-Muslim and foreign public schools, which is the starting point of this study. In the following chapters, the establishment and dissemination phase of the minority and foreign public schools that were opened to the rural areas in an uncontrolled manner at the initial stage of the reform process.

In the last part of this study, Rum Cemaat Mektebi, İstasyon Rum Mektebi, Sahakyan Ermeni Mektebi, Kortoprus Ermeni Mektebi, and Konya (Assumptionist) Fransız Kız Mektebi, belonging to non-Muslim minorities and foreign governments opened in Konya, are examined for what purposes they were used in the historical process. In line with the researches, Cenanyan Ermeni Mektebi, Akşehir Ermeni Mektebi, and Konya (Assumptionist) Fransız Erkek Mektebi from which sufficient data can be obtained, are investigated in terms of the time-varying floor plans, facades, building elements and restoration studies. Their locations in the city of Konya, their environmental characteristics and spatial features are analyzed and their current situations are revealed. The some parts of Cenanyan Ermeni Mektebi, Akşehir Ermeni Mektebi, and Konya (Assumptionist) Fransız Erkek Mektebi, which have an important place in the architectural memory of our country in terms of the ideology and culture they represent, could not survive due to environmental and personal factors, wrong

conservation policies, and inadequate understanding of their cultural and architectural importance. It can be said that the schools, that have survived to the present day, have changed their functions with additional structures as a result of incorrect planning and some have been left idle.

This study is concluded with an assessment of comparison among non-Muslim minorities and foreign governments schools.

Key Word : Konya, Akşehir, non-Muslim schools, foreign state schools.

Science Code : 80109

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Dr. Öğretim Üyesi Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın ana konusunu oluşturan okullar ile ilgili araştırmalarımda, arşiv kaynaklarını taramam için bana gerekli tüm kolaylığı sağlayarak destek olan Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Şube Müdür sayın Cemil TÜTÜNCÜ'ye teşekkür ederim.

Sevgili aileme manevi hiçbir yardımı esirgemediğim yanımda oldukları için tüm kalbimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vii
TEŞEKKÜR.....	x
İÇİNDEKİLER	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xv
ÇİZELGELER DİZİNİ	xxv
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1 ÇALIŞMANIN AMACI	3
1.2 ÇALIŞMANIN KAPSAMI	4
1.3 ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	4
1.4 İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	5
BÖLÜM 2	8
EĞİTİM REFORMUNA KADAR OSMANLI'DA TEMEL EĞİTİM VE EĞİTİME	
GENEL BAKIŞ.....	8
2.1 OSMANLI DEVLETİ'NDE TANZİMAT DÖNEMİ ÖNCESİ EĞİTİM	
ANLAYIŞI	8
2.1.1 Sıbyan Mektepleri	9
2.1.2 Medreseler.....	20
BÖLÜM 3	38
REFORMLA BİRLİKTE OSMANLI EĞİTİM POLİTİKASI VE	
TEŞKİLATLANMA.....	38

Sayfa

3.1	TANZİMATLA BERABER YENİLENME SÜRECİNE GİREN EĞİTİM ANLAYIŞI.....	38
3.2	YENİLENME SÜRECİNDE DEVLET KONTROLÜYLE AÇILAN OKULLAR VE KONYA ÖRNEKLERİ	42
3.2.1	Rüştiye Mektepleri	43
3.2.1.1	Konya Rüşdiye Mektebi.....	48
3.2.2	İdadî Mektepleri	51
3.2.2.1	Konya İdadî Mektebi.....	59
3.2.3	Sultanî Mektepleri.....	62
3.2.3.1	Konya Sultanî Mektebi	71
3.2.4	Dârülmuallimin Mektepleri.....	72
3.2.4.1	Konya Dârülmuallimin Mektebi	81
3.2.5	Darülmuallimat Mektepleri.....	93
3.2.5.1	Konya Darülmuallimat Mektebi	96
3.2.6	Sanayi Mektepleri	105
3.2.6.1	Konya Sanayi Mektebi.....	109
BÖLÜM 4		120
GAYRİMÜSLİM VE YABANCI DEVLET OKULLARININ KURULUŞ, GELİŞME VE MAARİF-İ UMUMİYYE NİZAMNAMESİ İLE TAŞRAYA YAYILMA SÜRECİ.....		120
4.1	AZINLIK KAVRAMININ TANIMI.....	120
4.1.1	Rum Azınlıklar.....	121
4.1.2	Ermeni Azınlıklar.....	122
4.1.3	Yahudi Azınlıklar.....	124
4.2	YABANCI KAVRAMININ TANIMI.....	125
4.3	AZINLIK OKULLARININ AÇILIŞ VE GELİŞME SÜRECİ.....	126
4.3.1	Rum Azınlık Mektepleri	128
4.3.2	Ermeni Azınlık Mektepleri	142
4.3.3	Yahudi Azınlık Mektepleri	158
4.4	YABANCI DEVLET OKULLARININ AÇILIŞ VE GELİŞME SÜRECİ ...	162

Sayfa

4.4.1	Fransız Okulları	164
4.4.2	Amerikan Okulları	188
4.4.3	İngiliz Okulları	189
4.4.4	İtalyan Okulları	190
4.4.5	Rus Okulları	190
4.4.6	Alman Okulları.....	191
4.5	MAARİF-İ UMUMİYYE NİZAMNAMESİ VE EĞİTİME ETKİLERİ..	192
BÖLÜM 5		196
KONYA'DA AÇILAN GAYRİMÜSLİM CEMAAT VE YABANCI DEVLET		
OKULLARI VE MİMARİ ANALİZLERİ.....		196
5.1	KONYA'DA AÇILAN RUM MEKTEPLERİ.....	196
5.1.1	Rum Cemaat Mektebi	197
5.1.2	İstasyon Rum Mektebi	200
5.2	KONYA'DA AÇILAN ERMENİ MEKTEPLERİ.....	201
5.2.1	Sahakyan Ermeni Mektebi	201
5.2.2	Cenanyan Ermeni Mektebi.....	203
5.2.2.1	Cenanyan Mektebi'nin Konumu	204
5.2.2.2	Cenanyan Mektebi'nin Dönemsel Kronolojisi.....	206
5.2.2.3	Yapının Plan Özellikleri.....	217
5.2.2.4	Yapının Cephe Özellikleri.....	235
5.2.2.5	Yapının Strüktürel ve Malzeme Özellikleri	246
5.2.2.6	Yapı Elemanları	253
5.2.2.7	Yapıdaki Bozulmalar	258
5.2.3	Kortoprus Ermeni Mektebi	261
5.2.4	Akşehir Ermeni Mektebi	261
5.2.4.1	Akşehir Ermeni Mektebi'nin Konumu.....	262
5.2.4.2	Akşehir Ermeni Mektebi'nin Dönemsel Kronolojisi	264
5.2.4.3	Yapının Plan Özellikleri.....	268
5.2.4.4	Yapının Cephe Özellikleri.....	283
5.2.4.5	Yapının Strüktürel ve Malzeme Özellikleri	293
5.2.4.6	Yapı Elemanları	299

	<u>Sayfa</u>
5.2.4.7 Yapıdaki Bozulmalar	304
5.3 KONYA’DA AÇILAN FRANSIZ OKULLARI.....	307
5.3.1 Konya (Assomptionist) Fransız Erkek Mektebi.....	308
5.3.1.1 Konya Fransız Erkek Mektebi’nin Konumu	309
5.3.1.2 Konya Fransız Erkek Mektebi’nin Dönemsel Kronolojisi.....	312
5.3.1.3 Yapının Plan Özellikleri.....	314
5.3.1.4 Yapının Cephe Özellikleri.....	336
5.3.1.5 Yapının Strüktürel ve Malzeme Özellikleri	345
5.3.1.6 Yapı Elemanları	352
5.3.1.7 Yapıdaki Bozulmalar	359
5.3.2 Konya (Assomptionist) Fransız Kız Mektebi	364
BÖLÜM 6	365
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	365
ARŞİV KAYNAKLARI	382
KAYNAKLAR	383
ÖZGEÇMİŞ	395

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1 İstanbul Haseki Hürrem Sultan Sıbyan Mektebi planı	13
Şekil 2.2 İstanbul Haseki Hürrem Sultan Sıbyan Mektebi planı	13
Şekil 2.3 İstanbul Hürrem Sultan Sıbyan Mektebi modeli	13
Şekil 2.4 İstanbul Yavuz Sultan Selim Sıbyan Mektebi planı	14
Şekil 2.5 İstanbul Yavuz Sultan Selim Sıbyan Mektebi	14
Şekil 2.6 İstanbul Yavuz Sultan Selim Sıbyan Mektebi modeli	14
Şekil 2.7 İstanbul Şehzade Mehmet Sıbyan Mektebi planı	15
Şekil 2.8 İstanbul Şehzade Mehmet Sıbyan Mektebi	15
Şekil 2.9 İstanbul Şehzade Mehmet Sıbyan Mektebi modeli	15
Şekil 2.10 İstanbul Süleymaniye Sıbyan Mektebi planı	16
Şekil 2.11 İstanbul Süleymaniye Sıbyan Mektebi	16
Şekil 2.12 İstanbul Süleymaniye Sıbyan Mektebi modeli	16
Şekil 2.13 İstanbul Atik Valide Sıbyan Mektebi planı	17
Şekil 2.14 İstanbul Atik Valide Sıbyan Mektebi	17
Şekil 2.15 İstanbul Atik Valide Sıbyan Mektebi modeli	17
Şekil 2.16 İstanbul Mihrimah Sultan Sıbyan Mektebi planı.....	18
Şekil 2.17 İstanbul Mihrimah Sultan Sıbyan Mektebi	18
Şekil 2.18 İstanbul Mihrimah Sultan Sıbyan Mektebi modeli.....	18
Şekil 2.19 Elmalılı Ömer Paşa Medresesi planı.....	26
Şekil 2.20 İstanbul Kuyucu Murat Paşa Külliyesi planı	28
Şekil 2.21 İstanbul Kuyucu Murat Paşa Külliyesi	29
Şekil 2.22 İstanbul Feyzullah Efendi Medresesi planı.....	29
Şekil 2.23 İstanbul Feyzullah Efendi Medresesi.....	30
Şekil 2.24 Van Hüsrev Paşa Medresesi	30
Şekil 2.25 Van Hüsrev Paşa Medresesi zemin kat planı.....	31
Şekil 2.26 Van Hüsrev Paşa Medresesi üst kat planı.....	31
Şekil 2.27 Hücre - dersane ilişkisi bakımından medrese plan tipleri.....	32
Şekil 2.28 Kayseri Kara Mustafa Paşa Külliyesi ve Medresesi planı	33

Şekil 2.29 İstanbul Damat İbrahim Paşa Medresesi planı	34
Şekil 3.1 İstanbul Davup Paşa Rüştîye Mektebi	44
Şekil 3.2 İstanbul Beşiktaş Askeri Rüştîyesi.....	46
Şekil 3.3 İstanbul Üsküdar Rüştîye Mektebi	47
Şekil 3.4 İstanbul Üsküdar Rüştîye Mektebi	47
Şekil 3.5 Konya Rüştîye Mektebi	51
Şekil 3.6 Amasya İdadi Mektebi.....	54
Şekil 3.7 Amasya İdadi Mektebi vaziyet planı çizimi	55
Şekil 3.8 Amasya İdadi Mektebi zemin kat planı çizimi	55
Şekil 3.9 Amasya İdadi Mektebi bodrum kat planı çizimi	56
Şekil 3.10 Amasya İdadi Mektebi kesit çizimi	56
Şekil 3.11 Amasya İdadi Mektebi giriş cephesi çizimi.....	56
Şekil 3.12 Bursa İdadi Mektebi	57
Şekil 3.13 Şam İdadi Mektebi.....	57
Şekil 3.14 Bağdat İdadi Mektebi binası plan çizimi	58
Şekil 3.15 Erzurum İdadi Mektebi plan çizimi	58
Şekil 3.16 Konya İdadi Mektebi binası.....	62
Şekil 3.17 Konya İdadi Mektebi binasının bir başka fotoğrafı	62
Şekil 3.18 Galatasaray Sultanisi'nin empire (ampir) üslubu kapısı	68
Şekil 3.19 Galatasaray Sultani'si plan çizimleri.....	69
Şekil 3.20 Galatasaray Sultanisi	69
Şekil 3.21 Galatasaray Sultanisi	69
Şekil 3.22 Galatasaray Sultanisi	70
Şekil 3.23 Galatasaray Sultanisi	70
Şekil 3.24 Galatasaray Sultanisi vaziyet planı	70
Şekil 3.25 Ankara Darülmuallimin Mektebi.....	76
Şekil 3.26 Bursa Darülmuallimin Mektebi	76
Şekil 3.27 Sivas Darülmuallimin Mektebi.....	77
Şekil 3.28 Trabzon Darülmuallimin Mektebi	77
Şekil 3.29 Konya Darülmuallimin Mektebi.....	78
Şekil 3.30 Niğde Darülmuallimin Mektebi.....	78
Şekil 3.31 Niğde Darülmuallimin Mektebi 1. kat planı.....	78
Şekil 3.32 Niğde Darülmuallimin Mektebi batı cephesi.....	79
Şekil 3.33 Niğde Darülmuallimin Mektebi doğu cephesi.....	79

Sayfa

Şekil 3.34 Niğde Darülmuallimin Mektebi güney cephesi	79
Şekil 3.35 Niğde Darülmuallimini giriş cephesi	80
Şekil 3.36 Konya Dârülmuallimin Mektebi.....	84
Şekil 3.37 Konya Darülmuallimini giriş cephesi	85
Şekil 3.38 Konya Darülmuallimini giriş saçağı ve merdiveni	86
Şekil 3.39 Konya Darülmuallimini ön cephe rölövesi	86
Şekil 3.40 Konya Darülmuallimini bodrum kat rölöve çizimi	87
Şekil 3.41 Konya Darülmuallimini zemin kat rölöve çizimi	87
Şekil 3.42 Konya Darülmuallimini 1. kat rölöve çizimi	88
Şekil 3.43 Konya Darülmuallimini 2. kat rölöve çizimi	88
Şekil 3.44 Konya Darülmuallimini pencere görüşleri	89
Şekil 3.45 Konya Darülmuallimini sol yancephe rölöve çizimi	90
Şekil 3.46 Konya Darülmuallimini sol yan cephe	91
Şekil 3.47 Konya Darülmuallimini sol yan cephe	91
Şekil 3.48 Konya Darülmuallimin mektebi arka cephesi	92
Şekil 3.49 Konya Darülmuallimini arka cephe perspektif.....	92
Şekil 3.50 Konya Darülmuallimat Mektebi hava fotoğrafı	97
Şekil 3.51 Binanın batı cephesine yapılan eklenti	98
Şekil 3.52 Darülmuallimat Mektebi'nin yerleşim planı	99
Şekil 3.53 Darülmuallimat bodrum kat rölövesi.....	100
Şekil 3.54 Darülmuallimat zemin kat rölövesi	101
Şekil 3.55 Konya Darülmuallimat Mektebi perspektif görüş	101
Şekil 3.56 Darülmuallimat 1. kat rölövesi	102
Şekil 3.57 Darülmuallimat doğu cephesi rölövesi	103
Şekil 3.58 Darülmuallimat doğu cephesi	103
Şekil 3.59 Darülmuallimat batı cephesi rölövesi	104
Şekil 3.60 Darülmuallimat güney cephesi	104
Şekil 3.61 Darülmuallimat güney cephesi rölövesi	105
Şekil 3.62 Diyarbakır Sanayi Mektebi.....	106
Şekil 3.63 Kastamonu Sanayi Mektebi.....	107
Şekil 3.64 Edirne Sanayi Mektebi	107
Şekil 3.65 İstanbul Sanayi Mektebi	108
Şekil 3.66 İstanbul Sanayi Mektebi marangozhane	109

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.67 Konya Sanayi Mektebi hava fotoğrafı	109
Şekil 3.68 Konya Sanayi Mektebi	110
Şekil 3.69 Konya Sanayi Mektebi güney cephesi rölövesi.....	112
Şekil 3.70 Konya Sanayi Mektebi doğu cephesi fotoğrafı	113
Şekil 3.71 Konya Sanayi Mektebi doğu cephesi rölövesi.....	113
Şekil 3.72 Konya Sanayi Mektebi batı cephesi fotoğrafı	114
Şekil 3.73 Konya Sanayi Mektebi batı cephesi rölövesi.....	114
Şekil 3.74 Konya Sanayi Mektebi kuzey cephe fotoğrafı.....	115
Şekil 3.75 Konya Sanayi Mektebi kuzey cephe rölövesi.....	115
Şekil 3.76 Konya Sanayi Mektebi bodrum kat rölövesi	116
Şekil 3.77 Konya Sanayi Mektebi zemin kat rölövesi	117
Şekil 3.78 Konya Sanayi Mektebi 1. kat rölövesi.....	118
Şekil 3.79 Konya Sanayi Mektebi çatı katı rölövesi.....	119
Şekil 4.1 Okulun rusatlandırılması için verilen çizim	131
Şekil 4.2 1905'e ait okulun konumunu gösteren Goad Haritası.....	132
Şekil 4.3 Okulun giriş cephesini gösteren 1887 tarihli gravür.....	132
Şekil 4.4 Okulun ana giriş cephesi.....	133
Şekil 4.5 Meşelik sokak tarafından okula ait bir fotoğraf.....	134
Şekil 4.6 Okulun arka cephesine ait fotoğraf.....	134
Şekil 4.7 Okulun zemin kat planı.....	135
Şekil 4.8 1944 senesinde okulun pervitiç sigorta haritası'nda konumu.....	136
Şekil 4.9 Okulun zemin kat planı.....	136
Şekil 4.10 Okulun birinci kat planı	137
Şekil 4.11 Kilise avlusundan okulun görünüşü.....	137
Şekil 4.12 Okulun vaziyet planı.....	138
Şekil 4.13 Okulun 1925 tarihli pervitiç haritasındaki konumu.....	139
Şekil 4.14 Okulun doğu ve kuzey cephe çizimleri	140
Şekil 4.15 Okulun girişini gösteren bir fotoğraf	140
Şekil 4.16 Okulun kuzey cephesini gösteren fotoğraf	141
Şekil 4.17 Okulun zemin kat planı.....	141
Şekil 4.18 Okulun birinci kat planı	141
Şekil 4.19 Okulun ikinci kat planı	142
Şekil 4.20 1945'te okulun konumunu gösteren Pervitiç Haritası.....	146
Şekil 4.21 Okulun giriş cephesi	146

	<u>Sayfa</u>
Şekil 4.22 Okulun giriş cephesi	147
Şekil 4.23 Okulun zemin kat planı.....	147
Şekil 4.24 Okulun birinci kat planı	148
Şekil 4.25 1925 senesinde okulun konumunu gösteren pervitiç haritası	149
Şekil 4.26 Okulun kendi arşivindeki vaziyet planı	150
Şekil 4.27 Okulun bodrum kat planı	150
Şekil 4.28 Okulun zemin kat planı.....	151
Şekil 4.29 Okulun birinci kat planı	151
Şekil 4.30 Okulun giriş cephesi	152
Şekil 4.31 Okulun giriş cephesinin görünümü.....	152
Şekil 4.32 Okulun ana giriş kapısını vurgulayan detaylar	153
Şekil 4.33 1924-1925'te Pervitiç Haritası'ndan okulun konumu.....	155
Şekil 4.34 Karagözyan Mektebi vaziyet planı	155
Şekil 4.35 Okulun zemin kat planı.....	156
Şekil 4.36 Okulun birinci kat planı	156
Şekil 4.37 Okulun ikinci kat planı	156
Şekil 4.38 Okulun giriş cephesi	157
Şekil 4.39 Okulun batı kanadı.....	157
Şekil 4.40 Okulun doğu kanadı.....	158
Şekil 4.41 Saint benoit fransız mektebi	167
Şekil 4.42 Okula ait plan krokisi.....	167
Şekil 4.43 Okulun 1866 tarihli vaziyet planı	168
Şekil 4.44 1892 Senesinde Sarrou tarafından çizilen vaziyet planı	169
Şekil 4.45 1874 Sonrası okulun çevresini gösteren vaziyet planı.....	169
Şekil 4.46 Sain - Louis Fransız Okulu'nun Pervitich Haritası görünümü.....	170
Şekil 4.47 Okulun 1910 - 1915 yılları arasından bir fotoğrafı.....	171
Şekil 4.48 Taşlı bayır sokağı'ndan okulun görünümü.....	171
Şekil 4.49 1949 senesine ait, okulun yerini gösterir harita	173
Şekil 4.50 Osmanlı Arşivi'ndeki okula ait plan çizimi	174
Şekil 4.51 Okulun avlusunun 1952 ve 2018 yıllarından görünümü	174
Şekil 4.52 Saint Vincent de Paul Fransız Okulu.....	175
Şekil 4.53 Zemin kat rölövesi	176
Şekil 4.54 Birinci kat planı rölövesi	177
Şekil 4.55 İkinci kat planı rölövesi	177

	<u>Sayfa</u>
Şekil 4.56 Çatı katı planı.....	178
Şekil 4.57 Giriş cephesi rölövesi	179
Şekil 4.58 1930 senesinde okulun pervitiç haritası konumu.....	179
Şekil 4.59 Okulun görüldüğü 19.yy'a ait bir kartpostal	180
Şekil 4.60 Okulun çevresini gösteren 19.yy'a ait bir kartpostal	181
Şekil 4.61 1906 senesine ait okulu gösteren harita	182
Şekil 4.62 1930 senesinde okulun Pervitiç Haritası'ndaki konumu	182
Şekil 4.63 1903'te Perpignani tarafından çizilen plan.....	183
Şekil 4.64 Okulun 20.yy'a ait şematik planı	184
Şekil 4.65 Papa Roncalli sokağı'ndan ve Pangaltı caddesi'nden okulun gravürü....	185
Şekil 4.66 1925 senesinde okulun Pervitiç Haritası'ndaki konumu	186
Şekil 4.67 Okulu gösteren kartpostal fotoğrafı	186
Şekil 4.68 20.yy başlarından Pangaltı Caddesi'nde okulun fotoğrafı	187
Şekil 4.69 Okula ait mimar Baudeau tarafından çizilmiş pafta	187
Şekil 5.1 Cenanyan Mektebi'nin uydu görüntüsünden konumu	205
Şekil 5.2 Cenanyan Mektebi'nin haritadan konumu	205
Şekil 5.3 Cenanyan mektebi vaziyet planı	206
Şekil 5.4 1910-1911 Apostolic Institu kataloğu kapağı.....	208
Şekil 5.5 Cenanyan Mektebi 1910-1911 kataloğu ilk sayfası.....	209
Şekil 5.6 1911 Senesi Cenanyan Mektebi yurt binası.....	210
Şekil 5.7 Cenanyan Mektebi'nin döşeme kaplaması.....	211
Şekil 5.8 Cenanyan Mektebi'nin kaldırılan dairesel merdiveninin izi	211
Şekil 5.9 Cenanyan Mektebi'nin konut döneminde kuzey cephesi	212
Şekil 5.10 Cenanyan Mektebi'nin konut döneminde güney cephesi	212
Şekil 5.11 Cenanyan Mektebi konut dönemi iç mekan görünümü.....	213
Şekil 5.12 Cenanyan Mektebi'nin 1980 senesine ait görünüşü	213
Şekil 5.13 Cenanyan Mektebi 5. dönem kuzey cephe	214
Şekil 5.14 Cenanyan Mektebi 5. dönem doğu cephe.....	214
Şekil 5.15 Cenanyan Mektebi 5. dönem güney cephe	215
Şekil 5.16 Cenanyan Mektebi 5. dönem batı cephe.....	215
Şekil 5.17 Cenanyan Mektebi 5. dönem derslik mekanı	216
Şekil 5.18 Cenanyan Mektebi bodrum kat planı.....	218
Şekil 5.19 Cenanyan Mektebi bodrum kat merdiveni	219
Şekil 5.20 Cenanyan Mektebi bodrum kat mekânı	219

	<u>Sayfa</u>
Şekil 5.21 Bodrum katın güneye bakan penceresi	220
Şekil 5.22 Bodrum katın kuzeye bakan pencereleri.....	220
Şekil 5.23 Bodrum katın batıya bakan penceresi	221
Şekil 5.24 Bodrum kat tavanı ahşap kirişlemeler	221
Şekil 5.25 Cenanyan Mektebi zemin kat planı	223
Şekil 5.26 Zemin kattaki sofa mekânı.....	224
Şekil 5.27 Zemin kat giriş basamağı.....	224
Şekil 5.28 Zemin katın kuzeybatısındaki idari oda.....	225
Şekil 5.29 Zemin katın güneybatısındaki idari oda	225
Şekil 5.30 Zemin katın güneydoğusundaki derslik mekânı	226
Şekil 5.31 Zemin katın kuzeybatısındaki döner merdiven	226
Şekil 5.32 Zemin katın güneybatısındaki döner merdiven	227
Şekil 5.33 Merdiven boşluklarına açılan pencere	227
Şekil 5.34 Cenanyan Mektebi birinci kat planı.....	229
Şekil 5.35 Birinci katın güneybatısındaki idari oda.....	230
Şekil 5.36 Birinci katın kuzeydoğusundaki derslik	230
Şekil 5.37 Birinci kattaki çatı katına çıkış merdiveni	231
Şekil 5.38 Birinci kattaki sofa mekânı	231
Şekil 5.39 Cenanyan Mektebi çatı katı derslik mekânı.....	232
Şekil 5.40 Cenanyan Mektebi çatı katı planı	233
Şekil 5.41 Çatı katına çıkış merdiveni	234
Şekil 5.42 Çatı katı ahşap kiriş ve kolonlar	234
Şekil 5.43 Cenanyan Mektebi kuzey cephe çizimi	236
Şekil 5.44 Cenanyan Mektebi kuzey cephe görünüşü	237
Şekil 5.45 Cenanyan Mektebi güney cephe çizimi	239
Şekil 5.46 Cenanyan Mektebi güney cephe görünüşü	240
Şekil 5.47 Cenanyan Mektebi doğu cephe çizimi.....	242
Şekil 5.48 Cenanyan Mektebi doğu cephesi görünüşü	243
Şekil 5.49 Doğu cephesindeki cumbanın görünüşü	243
Şekil 5.50 Cenanyan Mektebi batı cephesi çizimi	245
Şekil 5.51 Cenanyan Mektebi batı cephesi görünüşü	246
Şekil 5.52 Cenanyan Mektebi bodrum kat duvar ve tavan detayı	247
Şekil 5.53 Cenanyan Mektebi çatı katı duvar görünüşü	248
Şekil 5.54 Cenanyan Mektebi zemin kat döşeme ve tavan görünüşü.....	248

Sayfa

Şekil 5.55 Cenanyan Mektebi çatı katı tavan ve döşeme görünüşü.....	249
Şekil 5.56 Cenanyan Mektebi birinci kat tavan ve döşeme görünüşü	250
Şekil 5.57 Akşehir Ermeni Mektebi'nin uydudan konumu.....	263
Şekil 5.58 Akşehir Ermeni Mektebi'nin haritadan konumu.....	263
Şekil 5.59 Akşehir Ermeni Mektebi'nin vaziyet planı	264
Şekil 5.60 Akşehir Ermeni Kilisesi giriş cephesi.....	267
Şekil 5.61 Akşehir Ermeni Kilisesi arka cephe	267
Şekil 5.62 Akşehir Ermeni Kilisesi iç mekan (Yağcı 2020).....	268
Şekil 5.63 Akşehir Ermeni Mektebi bodrum kat planı	270
Şekil 5.64 Akşehir Ermeni Mektebi bodrum kat merdiveni	271
Şekil 5.65 Akşehir Ermeni Mektebi bodrum kat koridoru	271
Şekil 5.66 Akşehir Ermeni Mektebi kantin mekânı.....	272
Şekil 5.67 Akşehir Ermeni Mektebi arşiv mekânı	272
Şekil 5.68 Akşehir Ermeni Mektebi odunluk mekânı.....	273
Şekil 5.69 Akşehir Ermeni Mektebi tuvalet mekânı.....	273
Şekil 5.70 Akşehir Ermeni Mektebi zemin kat planı	275
Şekil 5.71 Zemin kat giriş holü.....	276
Şekil 5.72 Zemin kat merdiveni.....	276
Şekil 5.73 Kuzeydoğu cephesine bakan derslik mekânı	277
Şekil 5.74 Güneybatı cephesine bakan derslik mekanı.....	277
Şekil 5.75 Bitişik vaziyetteki üç derslikten ortada bulunanı.....	278
Şekil 5.76 Kuzeydoğu cephesine bakan müdür odası mekânı	278
Şekil 5.77 Bodrum kat merdiveni üzerindeki danışma mekânı	279
Şekil 5.78 Akşehir Ermeni Mektebi birinci kat planı	280
Şekil 5.79 Birinci kattan balkona açılan kapı	281
Şekil 5.80 Birinci kat koridoru.....	281
Şekil 5.81 Güneydoğu cephesine bakan derslik mekânı.....	282
Şekil 5.82 Güneydoğu cephesine bakan diğer derslik mekânı	282
Şekil 5.83 Kuzeydoğu cephesine bakan laboratuvar mekânı.....	283
Şekil 5.84 Akşehir Ermeni Mektebi güneybatı cephesi çizimi.....	285
Şekil 5.85 Akşehir Ermeni Mektebi giriş cephesi	286
Şekil 5.86 Akşehir Ermeni Mektebi kuzeybatı cephesi	287
Şekil 5.87 Akşehir Ermeni Mektebi kuzeybatı cephesi çizimi	288
Şekil 5.88 Akşehir Ermeni Mektebi güneydoğu cephesi çizimi.....	290

	<u>Sayfa</u>
Şekil 5.89 Akşehir Ermeni Mektebi güneydoğu cephesi	291
Şekil 5.90 Akşehir Ermeni Mektebi kuzeydoğu cephesi çizimi	292
Şekil 5.91 Akşehir Ermeni Mektebi kuzeydoğu cephesi	293
Şekil 5.92 Bodrum kat odunluk mekanının tavan görünüşü.....	295
Şekil 5.93 Bodrum kat kantin mekânındaki ahşap giriş	295
Şekil 5.94 Bodrum kat arşiv mekanı tavan görünüşü	296
Şekil 5.95 Bodrum kat odunluk mekânı muhdes duvar	296
Şekil 5.96 Bodrum kat zemin kaplaması görünüşü	297
Şekil 5.97 Konya Fransız Erkek Mektebi vaziyet planı	310
Şekil 5.98 Konya Fransız Erkek Mektebi'nin uydudan konumu	311
Şekil 5.99 Konya Fransız Mektebi'nin haritadan konumu.....	311
Şekil 5.100 Konya Fransız Erkek Mektebi'nin girişindeki kitabe	312
Şekil 5.101 Konya Fransız Erkek Mektebi güneydoğu cephesi	313
Şekil 5.102 Konya Fransız Erkek Mektebi bodrum kat planı.....	316
Şekil 5.103 Konya Fransız Erkek Mektebi bodrum kat girişi	317
Şekil 5.104 Konya Fransız Erkek Mektebi bodrum kat giriş holü	317
Şekil 5.105 Konya Fransız Erkek Mektebi ısı merkezi	318
Şekil 5.106 Konya Fransız Erkek Mektebi ısı merkezi girişi	318
Şekil 5.107 Kuzeybatı cephesine bakan ortadaki arşiv odası	319
Şekil 5.108 Kuzeydoğu cephesine bakan arşiv odası	319
Şekil 5.109 Özlük arşiv bürosu odası	320
Şekil 5.110 Kuzeybatı cephesine bakan soldaki arşiv odası.....	320
Şekil 5.111 Konya Fransız Erkek Mektebi zemin kat planı	322
Şekil 5.112 Fransız Erkek Mektebi giriş merdiveni	323
Şekil 5.113 Fransız Erkek Mektebi rüzgârlık bölümü	323
Şekil 5.114 Fransız Erkek Mektebi giriş holü	324
Şekil 5.115 Fransız Erkek Mektebi evrak kayıt odası	324
Şekil 5.116 Fransız Erkek Mektebi koridorun görünüşü	325
Şekil 5.117 Fransız Erkek Mektebi santral odasının görünüşü.....	325
Şekil 5.118 Fransız Erkek Mektebi strateji geliştirme odası	326
Şekil 5.119 Fransız Erkek Mektebi strateji geliştirme odası	326
Şekil 5.120 Fransız Erkek Mektebi temel eğitim odası	327
Şekil 5.121 Fransız Erkek Mektebi santral odasının iç görünüşü.....	327
Şekil 5.122 Fransız Erkek Mektebi şube müdürü odaları.....	328

	<u>Sayfa</u>
Şekil 5.123 Fransız Erkek Mektebi çay ocağı ve hukuk odası	328
Şekil 5.124 Fransız Erkek Mektebi güneybatıya bakan koridor ve oda	329
Şekil 5.125 Fransız Erkek Mektebi merdiven görünüşü.....	329
Şekil 5.126 Fransız Erkek Mektebi depo mekânı	330
Şekil 5.127 Konya Fransız Erkek Mektebi birinci kat planı.....	331
Şekil 5.128 Fransız Erkek Mektebi birinci kat koridoru.....	332
Şekil 5.129 Fransız Erkek Mektebi birinci kat koridoru.....	332
Şekil 5.130 Fransız Erkek Mektebi insan kaynakları odası	333
Şekil 5.131 Fransız Erkek Mektebi şube müdürü odası	333
Şekil 5.132 Kuzeydoğu cephesine bakan şube müdürü odası	334
Şekil 5.133 İlçe milli eğitim müdürü ve sekreter odası	334
Şekil 5.134 Fransız Erkek Mektebi destek hizmetleri odası.....	335
Şekil 5.135 Fransız Erkek Mektebi özel eğitim kurumları odası.....	335
Şekil 5.136 Fransız Erkek Mektebi güneydoğu cephesi çizimi	337
Şekil 5.137 Fransız Erkek Mektebi güneydoğu cephesi	338
Şekil 5.138 Fransız Erkek Mektebi kuzeybatı cephesi çizimi	339
Şekil 5.139 Fransız Erkek Mektebi kuzeybatı cephesi	340
Şekil 5.140 Fransız Erkek Mektebi güneybatı cephesi çizimi	342
Şekil 5.141 Fransız Erkek Mektebi güneybatı cephesi	343
Şekil 5.142 Fransız Erkek Mektebi kuzeydoğu cephesi çizimi	344
Şekil 5.143 Fransız Erkek Mektebi kuzeydoğu cephesi	345
Şekil 5.144 Bodrum kat arşiv ve giriş holü görünüşü.....	348
Şekil 5.145 Bodrum kat ısı merkezi görünüşü.....	348
Şekil 5.146 Zemin kat sirkülasyon alanları görünüşü.....	349
Şekil 5.147 Zemin kat temel eğitim ve santral odaları görünüşü	349
Şekil 5.148 Birinci kat sirkülasyon alanları görünüşü	350
Şekil 5.149 Birinci kat şube müdürü ve özel eğ. kur. odaları görünüşü	350

ÇİZELGELER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 3.1 1885 senesinde açılan idadiler	52
Çizelge 3.2 1887 senesine kadar açılan idadiler	53
Çizelge 3.3 1910-1911 döneminde sultanilerin öğrenci sayısı	63
Çizelge 3.4 1913-1914 senesinde açılan Osmalı sultanileri	65
Çizelge 3.5 İstanbul merkezi dışında kurulan Darülmualiminler	75
Çizelge 3.6 Darülmualimat Mekteplerinde okutulacak olan dersler	94
Çizelge 5.1 Konya Rum Cemaat Mektebi dönemsel kronolojisi.....	199
Çizelge 5.2 Konya Rum Cemaat Mektebi konum ve plan verileri.....	199
Çizelge 5.3 Konya İstasyon Rum Mektebi dönemsel kronolojisi.....	200
Çizelge 5.4 Konya İstasyon Rum Mektebi konum ve plan verileri.....	200
Çizelge 5.5 Konya Sahakyan Ermeni Mektebi dönemsel kronolojisi	202
Çizelge 5.6 Konya Sahakyan Ermeni Mektebi konum ve plan verileri.....	203
Çizelge 5.7 Cenanyan Mektebi dönemsel kronolojisi	216
Çizelge 5.8 Cenanyan Mektebi zemin, duvar, tavan özellikleri	249
Çizelge 5.9 Cenanyan Mektebi merdiven özellikleri.....	251
Çizelge 5.10 Cenanyan Mektebi merdiven görünüşleri.....	252
Çizelge 5.11 Cenanyan Mektebi bodrum kat pencereleri.....	254
Çizelge 5.12 Cenanyan Mektebi zemin ve üst katların pencereleri.....	255
Çizelge 5.13 Cenanyan Mektebi dış kapıları	257
Çizelge 5.14 Cenanyan Mektebi iç kapıları	258
Çizelge 5.15 Cenanyan Mektebi mekânsal bozulmaları.....	260
Çizelge 5.16 Kortoprus Ermeni Mektebi dönemsel kronolojisi	261
Çizelge 5.17 Kortopru Ermeni Mektebi konum ve plan özellikleri.....	261
Çizelge 5.18 Akşehir Ermeni Mektebi dönemsel kronolojisi.....	266
Çizelge 5.19 Akşehir Ermeni Mektebi zemin, duvar, tavan özellikleri.....	294
Çizelge 5.20 Akşehir Ermeni Mektebi merdiven özellikleri	298
Çizelge 5.21 Akşehir Ermeni Mektebi merdiven görünüşleri	298
Çizelge 5.22 Akşehir Ermeni Mektebi pencereleri.....	300

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 5.23 Akşehir Ermeni Mektebi dış kapıları.....	303
Çizelge 5.24 Akşehir Ermeni Mektebi iç kapıları	304
Çizelge 5.25 Akşehir Ermeni Mektebi yapısal bozulmalar	306
Çizelge 5.26 Akşehir Ermeni Mektebi mekansâl bozulmalar	307
Çizelge 5.27 Konya Fransız Erkek Mektebi dönemsel kronolojisi	314
Çizelge 5.28 Fransız Erkek Mektebi zemin, duvar, tavan özellikleri.....	347
Çizelge 5.29 Konya Fransız Erkek Mektebi merdiven özellikleri.....	351
Çizelge 5.30 Konya Fransız Erkek Mektebi merdiven Görünüşleri.....	351
Çizelge 5.31 Konya Fransız Mektebi pencere görünüşleri.....	354
Çizelge 5.32 Konya Fransız Erkek Mektebi dış kapıları	357
Çizelge 5.33 Konya Fransız Erkek Mektebi iç kapıları.....	358
Çizelge 5.34 Konya Fransız Mektebi yapısal bozulmalar	360
Çizelge 5.35 Konya Fransız Mektebi mekânsal bozulmalar	361
Çizelge 5.36 Konya Fransız Kız Mektebi dönemsel kronolojisi	364
Çizelge 5.37 Konya Fransız Kız Mektebi konum ve plan özellikleri.....	364
Çizelge 6.1 Çalışma Kapsamında Konya'da açılan okullar	366
Çizelge 6.2 Rum Cemaat Mektebi ile benzer İstanbul örnekleri	367
Çizelge 6.3 Sahakyan Ermeni Mektebi ile benzer İstanbul örnekleri.....	370
Çizelge 6.4 Fransız Kız Mektebi ile benzer İstanbul örneği.....	372
Çizelge 6.5 Günümüzdeki Konya Örneklerinin cephe ve plan şeması.....	376

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Eğitim yapıları, modern bir devlet anlayışı oluşturma yolunda, ekonomik ve kültürel olarak toplumsal kalkınmada kilit rolü üstlenen yapı grubudur. Modernleşme gayesinde olan devletlerde eğitim yöntemi ve eğitim yapılarının mimari üslubunda yapılacak olan yenilikler, modernleşme arzusunu simgeleyen önemli faktörlerdendir. Bu sebeple Tanzimat Dönemi idarecileri, köklü reformlarla eğitimde modernleşmeyi ülkenin bütününe yaymayı amaçlamışlardır. Eğitim reformu planlamaları, Tanzimat Dönemi'nde başlamış olsa da, 1869 tarihinde yayınlanan “Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi” ile taşrada etkilerini göstermeye başlamıştır. Tanzimat Dönemi eğitim reformları ile birlikte; gayri müslim azınlıklara ait cemaat mektepleri ve yabancı devletlere ait eğitim kurumları da taşraya yayılmış ve sayıları dikkat çekici bir biçimde artmıştır. 1856 Islahat Fermanı ile birlikte gayri müslim azınlıklar, mevcut eğitim kurumlarının onarılarak kullanılması ve izin almak şartıyla eğitim için yeni binalar inşa ederek yeni eğitim açılması yolunda hukuki haklara sahip olmuşlardır.

Bir diğer taraftan Avrupa devletleride kapitülasyonlardan ve ticari imtiyazlardan doğan haklarını kullanarak, kendi misyonları doğrultusunda yabancı devlet okulları açmaya başlamışlardır. Eğitim reformuyla taşraya da yayılmaya başlayan gayri müslim cemaat mektepleri ve yabancı devlet okullarının faaliyetlerine başladığı illerden birisi de Konya'dır. Özel okullar statüsünde eğitim veren bu okullarda, Konya ili özelinde üç önemli grup öne çıkmaktadır. Bunların ilki Gazi Alemşah Mahallesi'nde ikamet etmekte olan Rum azınlıktır.

Tanzimat Fermanı ile birlikte 1843 yılında Rum Cemaat Mektebi'ni inşa edip faaliyete geçirmişlerdir. Kız ve erkek öğrencilerin beraberce eğitim gördüğü bu binanın yetersiz gelmesi sonucunda, mevcuttaki Fransız Mektebi'nin boşalttığı 15 oda, bir ahır ve bir mutfaktan oluşan iki katlı ahşap binayı kiralarak erkek öğrencilere tahsis etmişlerdir. Zamanla hem kız hem de erkek öğrencilerin kullandığı binalar yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalınca, 1909 yılında erkek öğrenciler için 24 metre uzunluğunda, bir kenarı 21 metre, diğer kenarı 9 metre olan 10,8 metre yüksekliğinde yeni bir bina, kız öğrenciler için ise 1911 yılında 21 metre uzunluğunda, 19 metre genişliğinde ve 11,5 metre yüksekliğinde, 36 pencere iki kapı ve iki salondan oluşan yeni bir bina inşa ederek faaliyete geçirmişlerdir. Ayrıca 1910 yılında bugünkü istasyon civarında iptidai derecesinde eğitim vermesi planlanan İstasyon Rum Mektebi'ni açmışlardır.

Bir diğer azınlık grup olan Ermeni cemaati ise Ermeni azınlığın yoğun olarak yaşadığı Çifte Merdiven Mahallesi'nde karma olarak eğitim veren Shakyan ve Cenanyan Mekteplerini, Gazi Alemşah Mahallesi'nde ise Kortoprus Mektebi'ni faaliyete geçirmişlerdir. İlk olarak Alaaddin Tepesi 'nin kuzey doğusunda bulunan Arslantaş Mescidi yakınında, Sahakyan mektebi faaliyete geçirilmiştir. 1840 yılında faaliyete geçirilen okul, iptidai ve rüştiye derecesinde eğitim vermeye başlamıştır. Ermeniler aynı zamanda 1910 yılına kadar mevcut binasında eğitime devam edilen Sahakyan Mektebi, 1910 yılında gerekli resmi işlemlerin tamamlanmasıyla yapılan başvuru sonucunda, 1600 m²'lik oturma alanına sahip 40'ar metre boyutlarında ve 20 metre yüksekliğindeki yeni inşa edilen binasında eğitim faaliyetlerine devam etmiştir.

Ermeni Cemaati tarafından açılan bir diğer okul ise Protestan bir Ermeni olan Harutune Stefanos Cenanyan tarafından kendi adıyla açılan Cenanyan Mektebi'dir, Çifte Merdiven Mahallesi'nde 1898 yılında ruhsatlandırılarak faaliyete başlayan okul 1895 yılına kadar mevcut binasında faaliyetlerine devam etmiştir. Gayri resmi bazı kaynaklara göre 1896 yılında bir odası kız öğrencilere tahsis edilen ve içerisinde yemekhane ve yatakhane mekanları oluşturulan okul, yatılı okul haline getirilmiştir.

Günümüzde hala ayakta olan Cenanyan Mektebi 1. Dünya Savaşı sırasında kapatılmış, günümüze kadar süregelen tarihsel süreç içerisinde, polis okulu gibi farklı işlevlerde kullanılmıştır. Yakın zamanda tamamlanan restorasyon çalışmalarıyla "Mor Ev" adı ile

restore edilmiştir. Rum ve Ermeni cemaatlerinin okul açma girişimlerini yanında, Fransız devletinin de desteğiyle, katolik bir katolik bir Fransız tarikatı olan; “Assomptionistes” tarafından, 1888 yılında Gazi Alemşah Mahallesi’nde “Konya Assomptionist Fransız Erkek Mektebi” açılmıştır. Günümüzde halk eğitim merkezi olarak kullanılan, 1800 m2’lik bir alana oturan, Alaaddin Tepesi yakınında ki taş binaya taşınıncaya kadar, Gazi Alemşah Mahallesi’inde Rum bir kadından kiralanan iki katlı ahşap, 15 oda bir ahır ve bir mutfaktan oluşan okul, 1. Dünya savaşı esnasında kapatılmıştır. 1923 yılında TBMM hükümetinin onayıyla tekrar açılan okul, devletin temel ilkeleriyle ters düştüğü için kısa bir süre sonra tekrar kapatılmıştır. Konya’nın Akşehir ilçesinde de iki katlı taş bir bina yapıp burada da eğitim faaliyetlerini yürütmüşlerdir.

Yine Konya’da açılan bir diğer yabancı devlet okulu ise Fransız “Assomption” tarikatının açtığı başka bir okul olan, Assomptionist Fransız Kız Mektebi’dir. Gazi Alemşah Mahallesi’inde bulunan üç katlı bir yapıda 1890 yılında eğitim hayatına başlayan okulun bulunduğu bu binaya ilerleyen süreçte, Akçeşme Mektebi taşınmıştır. Daha sonra yıkılan bu eski binanın yerine günümüzde Cumhuriyet İlkokulu tarafından kullanılan bina inşa edilmiştir.

Tanzimat Dönemi’inde alınan eğitim reformu kararıyla, ülkemizde yayılmaya başlayan ve 1869 tarihli “Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi” ile taşrada da etkin hale gelen azınlık cemaatler ve yabancı devletlere ait okulların önemli bir kısmının eğitim faaliyetlerine 1. Dünya savaşı esnasında son verdiği görülmektedir.

1.1 ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışma konusunu “Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi” kapsamında Osmanlı Devleti’nin son döneminde taşrada açılan gayrimüslim cemaatlere ait okullar ve yabancı devletlere ait okulları ve bu bağlamda Konya özelinde seçilen Ermeni ve Rum cemaatlere ait okullar ile Fransız Devleti’ne ait okullar oluşturmaktadır. Çalışmanın amaçları maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir.

1. Osmanlı Son Dönemi’nde faaliyete geçen gayrimüslim cemaatlere ve yabancı devletlere ait, Konya özelinde bulunan okulların kuruluş süreçlerinin, bulunduğu konumların, faaliyete geçtiği tarihlerin ve mevcut durumlarının, tarihsel süreçte yaşadıkları değişimlerin incelenmesi.
2. Bu okulların mimari açıdan incelenerek, mimari üsluplarının, dönemin mimari üslubuyla karşılaştırılması ve mimarlık tarihi bakış açısıyla değerlendirilen verilerin, ülkemizin mimari kültürüne değer katan, bu ve benzeri yapıların gelecek nesillere aktarılması için yapılacak çalışmalara katkıda bulunması.
3. Eldeki veriler ışığında, rölöve çalışmaları ve mimari analizlerinin yapılarak belgelendirilmesi.
4. Başka şehirlerde de aynı konu kapsamında yapılacak olan çalışmaların araştırma sürecine destek olması.

1.2 ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Bu çalışmada “1869 Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi” ile Osmanlı Devleti’nin son döneminde taşraya yayılmaya başlayan yabancı okullar, Konya özelinde değerlendirmeye alınmıştır. Konya özelinde yapılan bu değerlendirme; gayrimüslim azınlıklara ve yabancı devletlere ait okullar olmak üzere iki alt başlıkta değerlendirmeye çalışılmıştır. Çalışmada bu okulların kuruluş süreçleri, kuruluş amaçları, ait oldukları etnik kökenlerin, mimari üslupları üzerindeki etkilerinin neler olduğu, dönemin mimari üslubu ile ortak ya da farklı yönlerinin neler olduğu ve tarihsel süreçte yaşadıkları işlevsel ve mimari değişim, tarihi ve teknik veriler ışığında ele alınmıştır.

1.3 ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışması doğrultusunda takip edilen yöntemler ise:

1. Osmanlı Son Dönemi’nde gerçekleştirilen eğitim reformu süreci ve dönemin mimari üslubu üzerine literatür taraması yapılmıştır.
2. Eğitim reformu kapsamında, gayrimüslim cemaatlere ve yabancı devletlere ait okulların taşraya yayılma süreci belirtilmiştir.
3. Yapılan literatür taramasının ardından, Osmanlı Son Dönemi’nde inşaa edilen, gayrimüslim azınlıklara ve yabancı devletlere ait okullar belirlenmiş ve bu okullar ile ilgili gerekli veriler toplanmıştır.
4. Konya özelinde gayrimüslim azınlıklara ve yabancı devlet okullarına ait plan şemaları, kesit ve cephe çizimleri, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Kültür Varlıklarını Koruma İl Müdürlüğü, kurumsal ve kişisel fotoğraf ve çizim arşivleri ışığında oluşturulmuştur.

1.4 İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Sarıçelik (2010), “Konya’da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)” adlı çalışmasında 1869 tarihinde yürürlüğe giren Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi’yle beraber eğitim reformu çalışmalarının taşraya yayılış sürecini incelemiş, Konya’da oluşturulan yeni eğitim modeli, açılan modern okullar ve bu okulların tarihsel süreçteki değişimi üzerinde durmuştur.

Vahapoğlu (1990), “Osmanlı’dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları” adlı çalışmasında, azınlık ve yabancı devlet okullarının, Osmanlı Devleti zamanında ki faaliyetlerini, kuruluş gayelerini, öğretim kadrolarını, müfredatlarını, yabancı ülkelerle bağlantılarını, tarihsel süreçte değerlendirerek detaylı bir şekilde ele almıştır.

Büyükkarcı (2003), “İstanbul Ermeni Okulları” adlı çalışmasında, azınlık okullarının Türk eğitim sisteminde ki yerini analiz ederek, Ermeni okullarını, bu okulların eğitim faaliyetlerini, eğitim müfredatlarını, İstanbul özelinde belgelerle detaylandırarak anlatmıştır.

Yıldız (2014), “Osmanlı Yenileşme Döneminde Diyarbekir Vilayeti’nde Eğitim” adlı çalışmasında Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi öncesi ve sonrası Osmanlı’da temel eğitim kurumlarının tarihsel süreç içindeki gelişimini ve değişimini anlatarak yeni eğitim reform ışığında Diyarbakır’da şekillenen eğitim sisteminin detaylı tarihsel analizini yapmıştır.

Ertuğrul (1998), “Azınlık ve Tabancı Okulları Türk Toplumuna Etkisi” adlı çalışmasında Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi’nin 129.maddesi sonrası taşraya yayılan Rum, Ermeni, Yahudi, Protestan okulları ile yabancı devlet okullarının Osmanlı eğitim ve siyasatinde üstlendikleri rolleri, bu okulların kuruluş süreçleri, amaçları ve devletin bu okullara karşı uyguladığı politikaları, okulların öğrenci, öğretmen ve eğitim bilgileri ile tarihsel verilere dayanarak ele almıştır.

Erkan (2009), “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Galata-Şişli Güzergahındaki Gayrimüslim Cemaat Okulları” adlı doktora tezi çalışmasında, İstanbul’un Galata ve Şişli güzergahı üzerinde açılan Ermeni, Rum, Musevi cemaatlerine ait okulları tarihçeleri ve mimari özellikleriyle detaylı bir şekilde ele almıştır. Eğitim reform sürecinde taşraya yayılan gayrimüslim azınlıklara ait okulların İstanbul’da açılan okulların bir yansıması olması, sürecin taşra ve İstanbul’da mimari olarak benzer ve farklı yönlerini analiz etme olanağı tanımaktadır.

Kutlu (2018), “19. Yüzyıl'dan Günümüze İstanbul'da Fransız Okul Yapıları” adlı doktora çalışmasında, eğitim reform sonucunda İstanbul’da sayıları giderek artan Fransız okullarının Anadolu Yakası, Avrupa Yakası, Galata Bölgesi ve Diğer bölgelerde açılan örneklerini mimari olarak analiz etmiştir. İstanbul özelinde hazırlanan bu doktora tez çalışması, ülkemizde açılan Fransız okullarının mimari analizi için yardımcı veriler içermektedir.

Köşklü (2002), “XVII. ve XVIII Yüzyıl Osmanlı Medrese Mimarisi” adlı makalesinde Osmanlı Devleti’nde öne çıkan bir eğitim yapısı olan medrese yapılarının mimari tarzını, plan şemalarını ve tipolojilerini, mekansal organizasyonlarını ve bunların tasarıma yansıyan etkilerini ele almıştır. Bu çalışma Osmanlı Devleti’nin eğitim

anlayışının eğitim yapılarına yansımaları irdellemek için medreseler özelinde önemli veriler içermektedir.

Balcan & Binan (2019), “Mimar Sinan’ın İstanbul Külliyyelerinde Yer Alan Sıbyan Mektepleri ve Koruma Sorunları” adlı makalelerinde, Osmanlı eğitim sisteminin önemli bir parçası olan sıbyan mekteplerinin, Mimar Sinan tarafından uygulanan başarılı örneklerini mimari açıdan analiz etmişlerdir. Yapılan bu çalışma Osmanlı eğitim yapılarının mimari özelliklerinin analiz edilmesinde sıbyan mektepleri özelinde önemli bilgiler sunmaktadır.

Esenkal (2007), “Yabancı Ülkeler Tarafından Osmanlı Coğrafyasında Açılan Okullar” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Osmanlı coğrafyasında sayıları giderek artan gayrimüslim azınlıklara ve yabancı devletlere ait okulların açılış ve yayılış süreçlerini tarihi veriler ışığında siyasi ve sosyolojik olarak ele almaktadır.

BÖLÜM 2

EĞİTİM REFORMUNA KADAR OSMANLI'DA TEMEL EĞİTİM VE EĞİTİME GENEL BAKIŞ

2.1 OSMANLI DEVLETİ'NDE TANZİMAT DÖNEMİ ÖNCESİ EĞİTİM ANLAYIŞI

Osmanlı'da klasik temel eğitim sisteminde iki kurum öne çıkmaktadır. Sıbyân mektepleri ve medreseler klasik temel eğitim kurumlarının en önemlileridir. Müslüman devletlerden örnek alınarak kurulan bu müesseseler, eğitime bakış açısı ve mimari özellikleri bakımından modernleştirilmeye çalışıldılar. XVIII. yüzyıl sonlarına kadar temel eğitimin alternatifsiz tek seçeneği olan sıbyân mektepleri, XIX. yüzyılda modern çağın eğitim anlayışına cevap veremediği için, eğitim reformu ile yeniden düzenlenme sürecine dahil edildi. Tanzimat Dönemi'nde eğitimde modernleşme çalışmaları ile birlikte sıbyân mektepleri yeniden canlandırılmaya çalışılırken bu kurumlara alternatif olarak modern eğitim anlayışına uygun iptidai mekteplerinin kurulum süreci başladı. Sıbyan ve İptidai mektepleri, modern çağın eğitim gerekliliklerini ve prensiplerini yansıtmaya çalışarak faaliyetlerine devam etmeye gayret gösterdiler. Bunlarla beraber günümüz “ana okulu” anlayışıyla, okul öncesi küçük yaş grubu çacukları da eğitime dahil etme amacıyla “ana mektepleri” kuruldu (Sarıçelik, 2010).

Özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilanından hemen önceki döneme ait eğitim anlayışı “Klasik Dönem”, Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi ile başlayan yenilenme süreci ise “Modernleşme Süreci” olarak adlandırılmıştır. Klasik Dönem'in en önemli iki temel eğitim kurumu sıbyan mektepleri ve medreseler olarak öne çıkmaktadır (Yıldız, 2014).

İslâmiyet, Türklerde eğitime verilen önemi arttırmış ve eğitim tarihinde bu durumun önemli geri dönüşleri olmuştur. Örnek olarak, medrese adı verilen ilk planlı ve sistemli eğitim kurumu IX.yüzyılda Karahanlı Devleti'nde faaliyet göstermeye başlamış ve medreselerle kısa zamanda diğer Müslüman coğrafyalarda da karşılaşmıştır.Bu eğitim anlayışı, Müslüman bilginler, mutasavvıflar, dini önderler, tarafından gönüllü olarak devam ettirmiş toplumsal ahlak anlayışında ve değer yargılarında toparlanmalara ve düzelmelere sebep olan bu eğitim görevinin sorumluluğunu sırtlamışlardır.Bu eğitim modeli, ilk Müslüman Türk devletleri olan Gazneliler, Selçuklu Devleti ve Anadolu Beyliklerinde daha sistemli ve yaygın bir hale getirilmiştir. Dönemin öne çıkan eğitim kurumları sıbyan mektepleri ile medreselerdir (Yıldız, 2014).

2.1.1 Sıbyan Mektepleri

Sıbyan mekteplerinin kuruluş aşaması İslâmiyet'in kabul görmeye başladığı yıllara kadar uzanır. İslâmiyet'in ilk yıllarında okuma yazma oranı sayısı oldukça azdır. Bu okullarda ilk olarak yazma eğitimi verilmesi amaçlanmış, sonraki dönemlerde ise Kur'an eğitiminin verildiği yerler olarak güncellenmiştir. Kur'an'ı anlayabilmek ve doğru okuyabilmek gayesiyle İslâmiyet'in yayılmaya başladığı dönemlerden itibaren faaliyete geçen ve "Kur'an mektepleri" olarak ta anılan bu okullar, tarihsel süreçte şekillenen Türk eğitim sisteminde de kendine yer bulmuştur. Kur'an mektepleri, faaliyete geçiş, eğitim anlayışı, eğitim programlanması, eğitim araç ve gereçleri, eğitmenleri, talebeleri, eğitim disiplini ve eğitim yapıları bakımından, sıbyan mektepleri için rol model olmuştur (Yıldız, 2014).

Günümüz eğitim anlayışında ilköğretim çağına gelmiş çocukların okuma eğitimini vermek gayesiyle kurulmuş olan bu eğitim kurumlarına Osmanlı Hükümeti "sıbyan mektebi" adını vermiştir. Bu eğitim kurumları, mekteb, mekâtib, küttab, taş mekteb, mahalle mektebi gibi isimlerle de anılmıştır. Ebeveynlerin ilk öğretim çağındaki çocuklarına Kur'an ve hadis dersleriyle güçlendirilen inanç ve temel dini kuralları öğretme arzusu, sıbyan mekteplerinin kabul görmesi ve sayılarının artmasında etkili faktörler olarak görülmüştür (Yıldız, 2014).

Sıbyan mektepleri genellikle bulunduğu bölgenin sakinlerince inşa edilir ve eğitmenin ücreti, kışlık yakacak, genel yapım onarım gibi ihtiyaçları yine bölge sakinlerince karşılanırdı. Kare veya dikdörtgen plan şeması ile kurgulanan sıbyan mektepleri genelde tek odalı yapılar olarak inşa edilirdi. Bazı örneklerde ise, sınıf olarak kullanılan bu odaların yanına, öğretmen ve kalfası için yapılmış küçük odalar ilave edildiği görülmektedir. Mektep binasının sokağa giriş cephesi sokağa açılır, diğer bir cephesi ise çeşme, tuvalet ve depo gibi birimlerin ve elemanların bulunduğu küçük bir bahçeye açılırdı. Genellikle ibadethanelerin yakınlarında inşa edilen Cami sıbyan mekteplerinin öğrencileri bu ibadethanelerin bahçelerinden de faydalanırlardı. Sıbyan mektepleri genellikle nemden ve rutubetten korunmak için zemin kotundan yüksekte inşa edilirdi (Sarıçelik, 2010).

XV. yüzyıldan itibaren, inşa edilen sıbyan mekteplerinin dersliklerinin birinci katta konumlandırıldığı çeşme ve tuvalet gibi mekanları zemin katta yer almış, bu sayede dersliklerin gün ışığından daha fazla yararlanması ve yeterli hava sirkülasyonu sağlanmıştır. Dersliklerin zemini taş, veya ahşap ile kaplanır, daha sonra üzerlerine çeşitli sergi malzemeleri serilir, öğrenciler serilen bu sergi malzemelerinin üzerine yerleştirilen şiltelere oturlardı. Dersliklere girmeden önce bir ibadethaneye girermiş gibi ayakkabılar kapının önüne bırakılır, içeriye ayakkabısız olarak girilirdi. Sıbyan mekteplerinin demir başları; öğrencilerin üzerinde okumalarını yaptıkları rahleler, dışarıda kimsenin olup olmadığını ve içeriye girmek üzere olanları anlamak için kullandıkları, sınıfın kapısında asılı duran, bir yüzünde “geldi” diğer yüzünde “gitti” yazan, “geldi-gitti tahtası” idi. Bazı dersliklerde ise su ihtiyacını karşılamak için bir küp ve kışın ısınma ihtiyacını karşılamak için ocak bulunabiliyordu (Sarıçelik, 2010).

Afyoncu’ya göre Sıbyan mektepleri Osmanlı’dan önce Karahanlı ve Selçuklu dönemlerinde de aynı isimle kullanılmıştır (<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhanafyoncu/2017/09/17/sibyan-mektepleri> 2017).

Karahanlı ve Selçuklu dönemine ait sıbyan mektepleri ile ilgili mimari görsel ya da yazılı veriye ulaşamamıştır.

Osmanlı Devri sıbyan mektebi mimari anlayışında iki farklı plan tipine sıklıkla başvurulduğu ve mekteplerin bu plan tiplerinin kullanılması ile zenginleştirildiği görülmektedir. Plan çeşitlerinden birincisi, en sade haliyle dörtgen formlu ve bir mekânlı kapalı derslane mekanı ile ona ilişkilendirilmiş bir giriş mekanından oluşmaktadır. İstanbul Yavuz Sultan Selim Külliyesi Sıbyan Mektebi (1516-1522), İstanbul Şehzade Külliyesi Sıbyan Mektebi (1543-1548) ve Edirne 2. Selim Külliyesi Sıbyan Mektebi (1586) bu plan tipi ile kurgulanmış örneklerdendir. Bu plan şeması ile tasarlanmış okullarda derslik mekanının ısınma ihtiyacının bir ocakla karşılandığı ve mekânın düşey yüzeylerinde dolap ve nişlerin bulunduğu görülmektedir (Dikmen & Toruk, 2017).

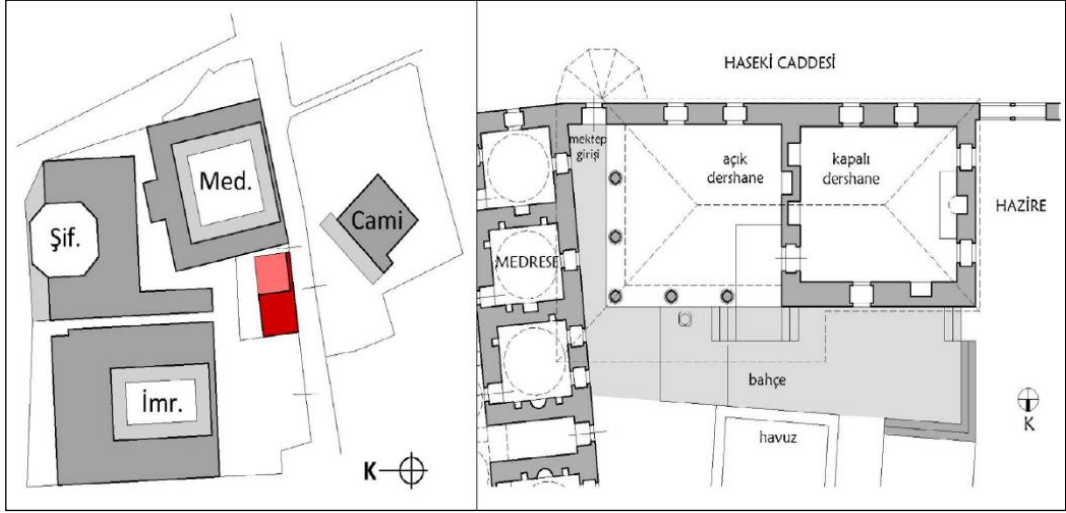
İkinci plan çeşiti ise giriş bölümünün ölçülerinin büyütülmesi ile ortaya çıkartılmıştır. Giriş bölümü, etrafı açık, büyük saçaklarla kapatılarak yazlık bölümlere dönüştürülmüştür. Bu plan şemasıyla oluşturulmuş sıbyan mektepleri genellikle tek derslikten oluşmaktadır. Yapının, üzeri kubbe ile örtülmüş tek mekândan oluşan bölümü kışlık olarak kullanılmakta olup, etrafının açılması ve üstünün geniş saçaklarla örtülmesiyle oluşturulan bölümü ise yazlık olarak kullanılmaktadır. İstanbul'da bulunan Haseki Hürrem Sultan Külliyesi Sıbyan Mektebi (1534-1536), Bursa'da bulunan Sitti Hatun Sıbyan Mektebi (1459) ve yine İstanbul'da bulunan Süleymaniye Külliyesi Sıbyan Mektebi (1555) bahsedilen şekilde ile tasarlanmış yapılardır. İstanbul Haseki Hürrem Sultan (Şekil 2.1, 2.2, 2.3) ve Süleymaniye Külliyesi'nde bulunan sıbyan mekteplerinin derslikleri (Şekil 2.10, 2.11, 2.12) dikdörtgen formlu ve Haseki Hürrem Sultan Külliyesi Sıbyan Mektebi'nin her iki kısmı da ahşap çatıyla örtülmüştür (Dikmen & Toruk, 2017).

Plan şemalarının sade oluşu ve çoğu zaman tek derslikten oluşmuş olması, vakfedilen bu okullarda ekonomik durumun göz ardı edilmemesi ve İslamiyet'in ilk dönemlerinde hocaların dini öğretmek maksadı ile evlerde veya ticarethanelerde mevcut olarak mütevazı bir gruba anlattığı derslerin bu mekteplerin ortaya çıkışında örnek teşkil etmesindendir. II. Bayezid'in İstanbul'da 1486 yılında yaptırdığı külliye içinde bulunan sıbyan mektebinin yazlık ve kışlık derslikleri, giriş revakı ve iki kubbe ile örtülmüş üst örtüsüyle 16. Yüzyılda inşa edilen okullara ilham kaynağı olmuştur. Süleymaniye (Bkz. Şekil 2.10) ve Haseki külliyesi'nde bulunan sıbyan

mekteplerinde (Bkz. Şekil 2.1) Mimar Sinan'ın bu tipi giriş revakını oluşturmada yeniden yorumladığı görülmektedir (Dikmen & Toruk, 2017).

16. yüzyıl Osmanlı sıbyan mekteplerinden Mimar Sinan'ın inşa ettirdiği tek kubbeli, kare plan formlu ve tek derslikten oluşturulmuş İstanbul Yavuz Sultan Selim (Şekil 2.4, 2.5, 2.6) İstanbul Şehzade (Şekil 2.7, 2.8, 2.9) ve Atik Valide külliyesi sıbyan mekteplerinde de bu plan tipinin uygulandığı görülmektedir (Şekil 2.13, 2.14, 2.15). Osmanlı dini mimarisinin ana biçimi olarak kabul edilen ve taşıyıcı sistem kolaylığı sunmasıyla beraber, merkezi bir mekân ihtiyacıyla oluşmuş kare plan ve kubbe örtü sisteminin, derslik mekanlarına yansıdığı görülmektedir (Dikmen & Toruk, 2017).

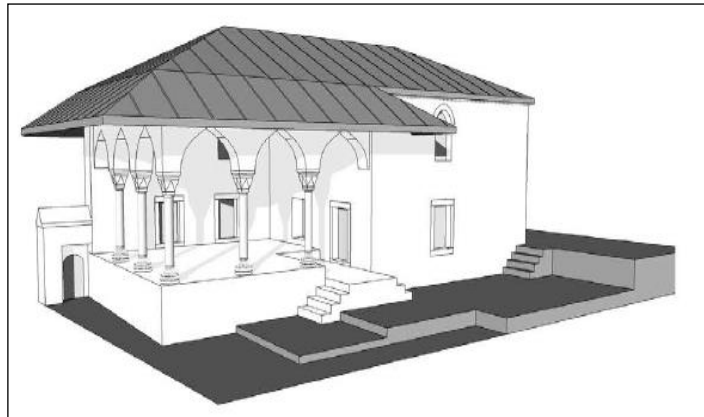
Sıbyan mektepleri genellikle dönemin yaygın sistemlerinde olan yığma tekniği ile yine dönemin en çok kullanılan yapı malzemelerinden taş ve tuğla ile inşa edilmiştir. Okulların yapım uygulamaları, kullanılan malzeme çeşitliliği ve bu malzemelerin uygulama teknikleri yapının önem seviyesine göre değişmektedir. Bir külliye organizasyonunun içine dahil olmuş olan okullar, o külliyenin üslup ve karakteristiğini yansıtırken, tek başına inşa edilmiş olan okullarda vakfın mali kuvveti oranında yapım şekli ve malzemenin farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Süleymaniye ve Şehzade külliyesi'nin sıbyan mektepleri dıştan kesme taş ve kornişli kullanılarak oluşturulmuşken, Haseki Hürrem Sultan Sıbyan Mektebi'nde sokak cephesinin kesme taş, avlu cephelerinin Horasan harcı derzli düz yontma taş kullanılarak yapılmış olması (Bkz. Şekil 2.2) bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir (Dikmen & Toruk, 2017). Sıbyan mektepleri yapı oran ve ölçekleri ile cephe sistemleri bakımından medreselerin dersaneleri ile benzeşmektedirler. Bu yapıların boyutları dönemin diğer yapıları gibi görkemli ve anıtsal olmak yerine çocuk ergonomisinin temel alındığı daha sade bir yaklaşım söz konusudur. Üsküdar Mihrimah Sultan Sıbyan Mektebi bu kapsamda oluşturulmuş örneklerdendir (Şekil 2.16, 2.17, 2.18). Bu durum sadece yapının kütleline değil, yapının kapı, pencere, merdiven gibi fonksiyonel mimari elemanlarına da yansımıştır. Nitekim bu mimari elemanların, dönemin cami, medrese ve türbelerinkilerden daha küçük ölçülerde oluşturulduğu görülmektedir (Dikmen & Toruk, 2017).

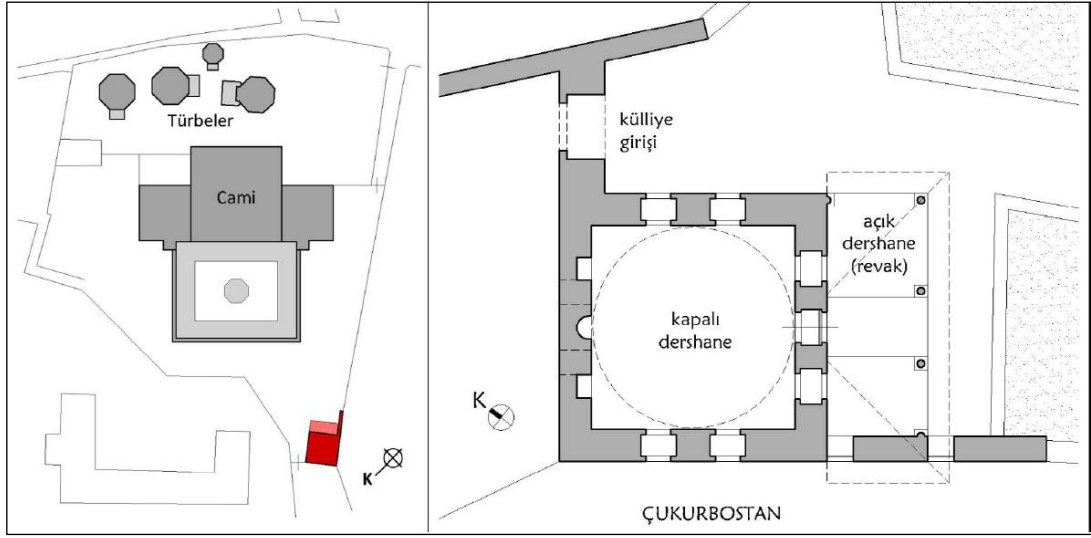
Şekil 2.1 İstanbul Haseki Hürrem Sultan Sıbyan Mektebi planı (Balcan, Binan 2019).

Şekil 2.2 İstanbul Haseki Hürrem Sultan Sıbyan Mektebi planı (Balcan, Binan 2019).

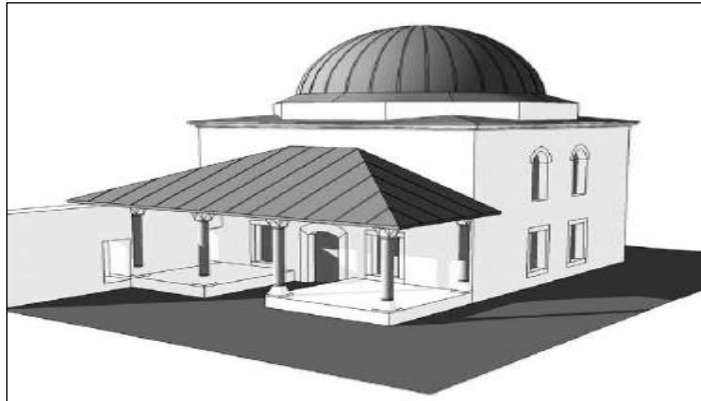
Şekil 2.3 İstanbul Hürrem Sultan Sıbyan Mektebi modeli (Balcan, Binan 2019).

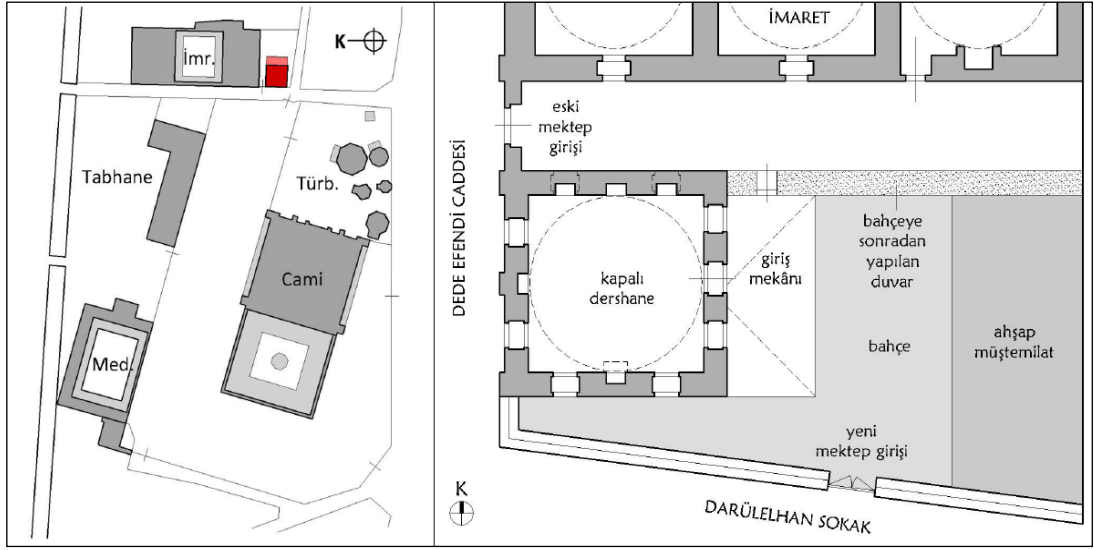
Şekil 2.4 İstanbul Yavuz Sultan Selim Sıbyan Mektebi planı (Balcan, Binan 2019).

Şekil 2.5 İstanbul Yavuz Sultan Selim Sıbyan Mektebi (Balcan, Binan 2019).

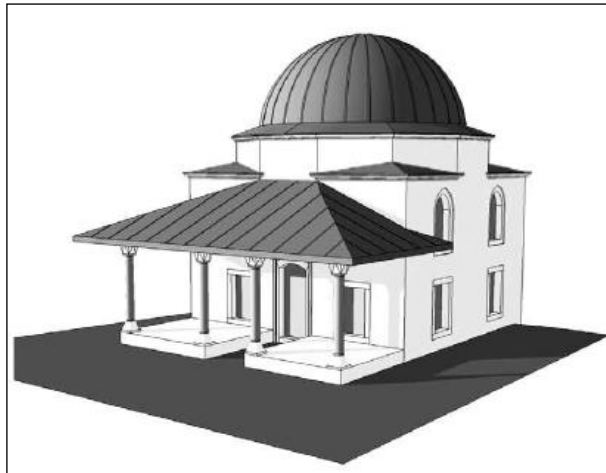
Şekil 2.6 İstanbul Yavuz Sultan Selim Sıbyan Mektebi modeli (Balcan, Binan 2019).

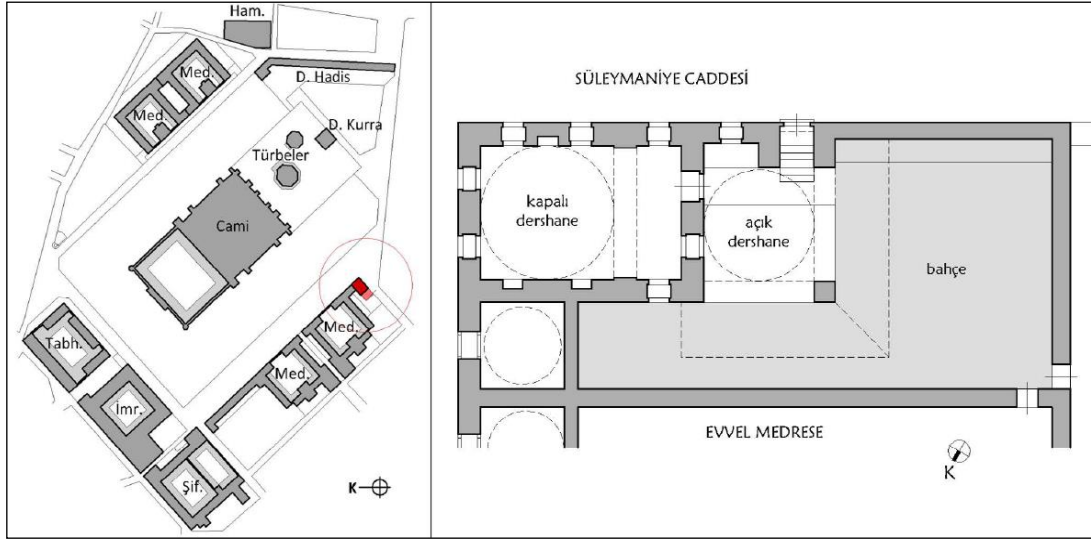
Şekil 2.7 İstanbul Şehzade Mehmet Sıbyan Mektebi planı (Balcan, Binan 2019).

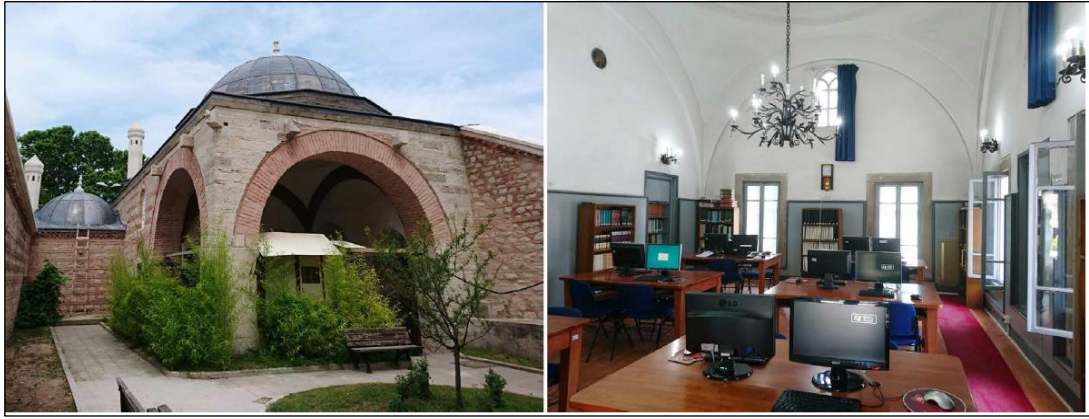
Şekil 2.8 İstanbul Şehzade Mehmet Sıbyan Mektebi (Balcan, Binan 2019).

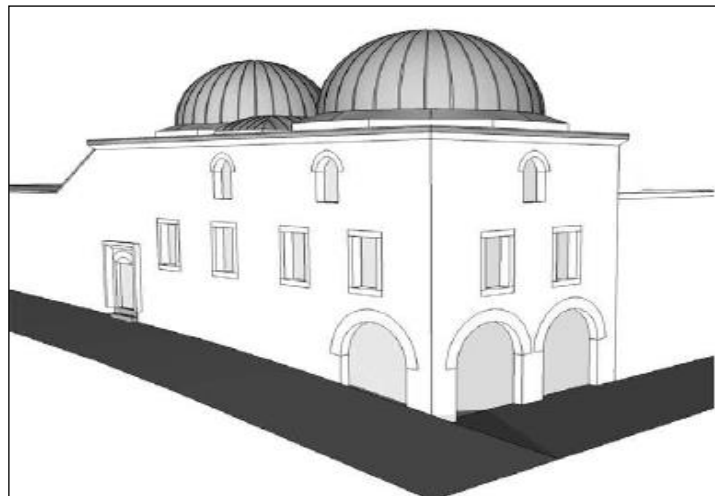
Şekil 2.9 İstanbul Şehzade Mehmet Sıbyan Mektebi modeli (Balcan, Binan 2019).

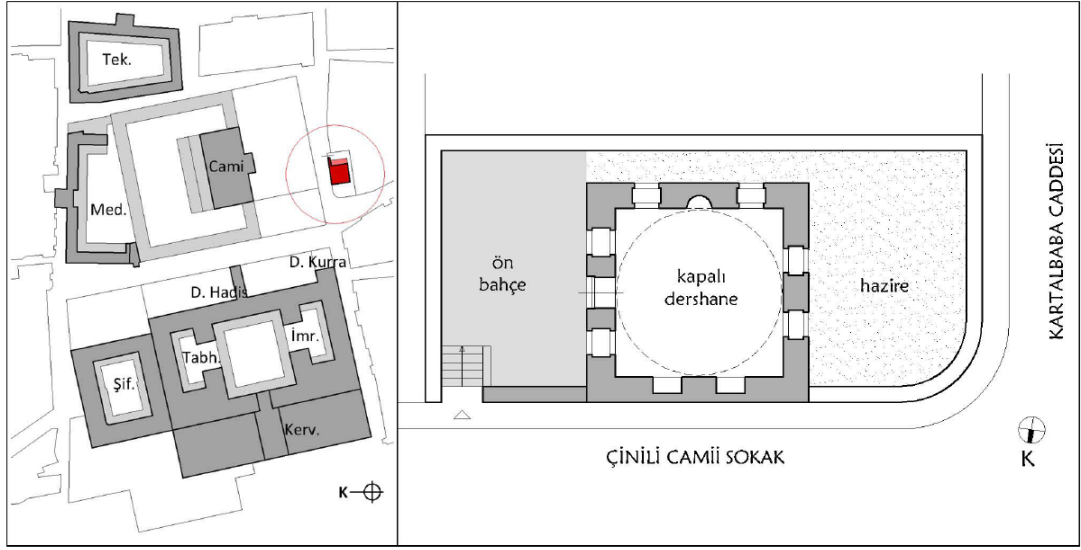
Şekil 2.10 İstanbul Süleymaniye Sıbyan Mektebi planı (Balcan, Binan 2019).

Şekil 2.11 İstanbul Süleymaniye Sıbyan Mektebi (Balcan, Binan 2019).

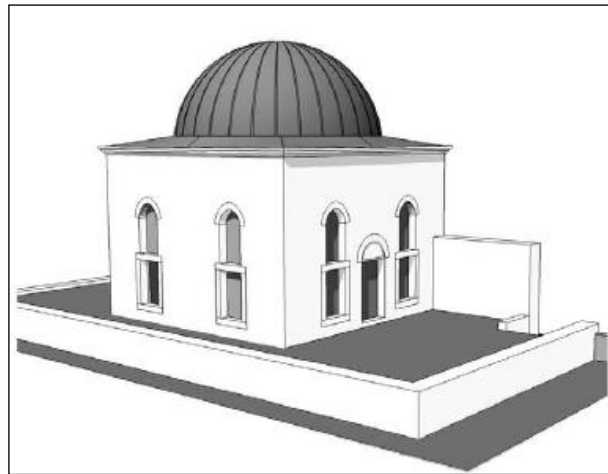
Şekil 2.12 İstanbul Süleymaniye Sıbyan Mektebi modeli (Balcan, Binan 2019).

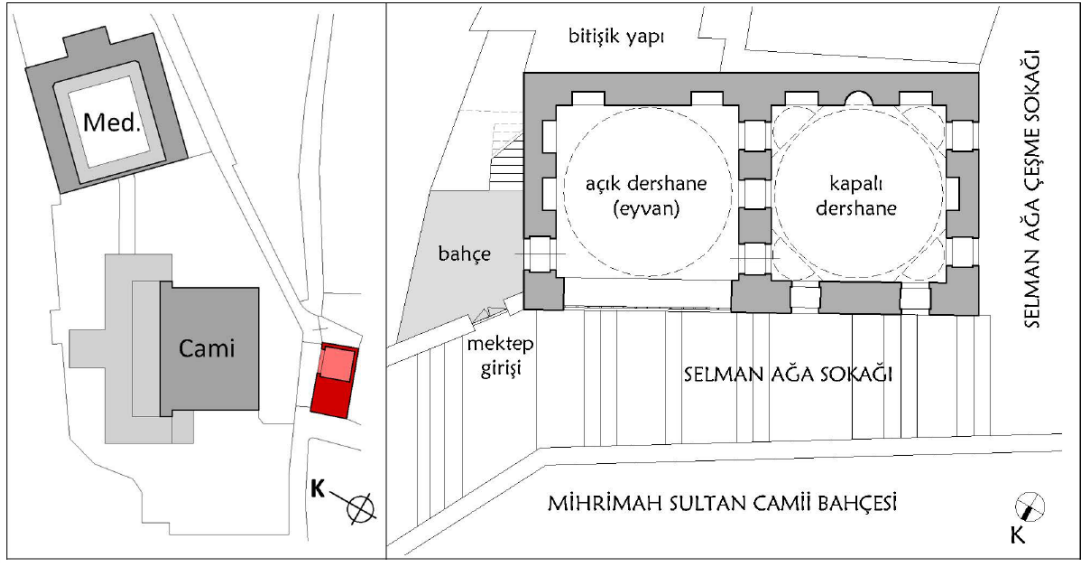
Şekil 2.13 İstanbul Atik Valide Sıbyan Mektebi planı (Balcan, Binan 2019).

Şekil 2.14 İstanbul Atik Valide Sıbyan Mektebi (Balcan, Binan 2019).

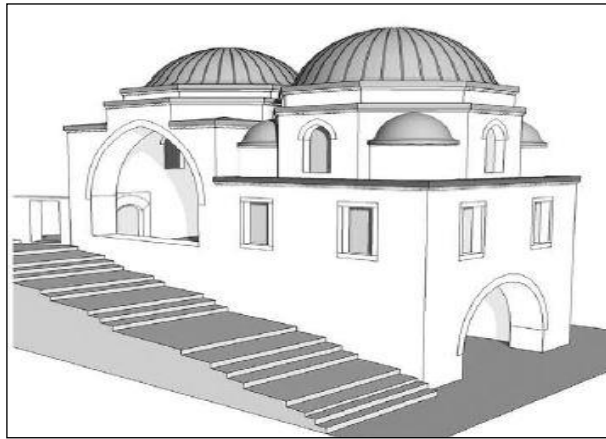
Şekil 2.15 İstanbul Atik Valide Sıbyan Mektebi modeli (Balcan, Binan 2019).

Şekil 2.16 İstanbul Mihrimah Sultan Sıbyan Mektebi planı (Balcan, Binan 2019).

Şekil 2.17 İstanbul Mihrimah Sultan Sıbyan Mektebi (Balcan, Binan 2019).

Şekil 2.18 İstanbul Mihrimah Sultan Sıbyan Mektebi modeli (Balcan, Binan 2019).

Özgün girişleri muhafaza edilen sıbyan mektebi sayısı çok olmadığından giriş bölümleri ile ilgili genellemek yapmak zordur. Fakat giriş cephelerinde revak ve saçak düzenlerinin farklılaştığı örneklerin gözlemlenebildiği rahatlıkla söylenebilir. Çoğunlukla iki ya da üç açıklıklı revak dizisi uygulanmış, geniş saçakların kullanıldığı bu revak sisteminde dersliğin ana kütlesi hafifletilerek dinamik bir cephe algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Cepheler pencere açıklıkları bakımından ele alındığında; genellikle taşıyıcı sistem ve işlev göz önüne alındığında küçük, dikdörtgen formda veya kemerli pencere sisteminde oluşturulduğu, bazı örneklerde ise belirli oranda da olsa plasterler kullanılarak (Bkz. Şekil 2.6) dinamik bir cephe oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Cephelerde ana gövdede bulunan pencerelerde (alt sıra) genellikle dikdörtgen formun kullanıldığı ve bu pencerelerin üst kısımlarının birçok örnekte kesme taş ya da tuğla ile örülmüş içi dolu hafifletme kemerleri kullanılarak oluşturulduğu görülmüştür. Pencereler demir veya bronz kullanılarak imal edilmiş kafesli pencerelerdir. Ayrıca Cephede çokgen kasnağın kubbe ile bağlantısını sağlayan üst kısımdaki pencereler (ikinci sıra) düzgün kemerli olarak oluşturulmuştur. Tüm pencereler derslik giriş kapısında görüldüğü gibi mermer söve ile çevrilmiştir. Geç dönem okullarında beden duvarlarının üstünde bulunan saçak kornişinin farklılık gösterdiği ve orta kısımlarında çerçeve düzlemin kasnak ile birlikte çalışarak kubbe eteğine kadar yükseldiği örnekler de bulunmaktadır (Dikmen & Toruk, 2017).

Sıbyan mektepleri genellikle kubbe ile örtülmüş olup, son dönemde yapılanlar ile önceki dönemlerde yapıp zamanla çatıları deforme olmuş örneklerde kırma çatılarla da karşılaşılmaktadır. Kubbe ve tonozların dış yüzeyleri kurşunla iç yüzeyleri ise sıvayla kaplanmıştır. Kubbe örtülü birimlerin ana gövdeden kısmi olarak yükseltildiği, çokgen formdan kubbeye geçişin gerçekleştirildiği örnekler de (Bursa Sitti Hatun Sıbyan Mektebi, 1459) gözlemlenmektedir. Yapı cephesinde taşıyıcı özelliği bulunan, kubbe ve tonozları bindiği dış duvarlar bazı örneklerde sadece kesme taş, bazı örneklerde ise kesme taşlarla beraber iki veya üç sıra tuğla dizilerek almaşık örgü sistemi uygulanmıştır. Saçak kornişlerinde genellikle taş malzeme kullanılmış, kubbe, tonoz veya kırma çatı gibi örtü sistemlerine geçişte kirpi saçak kullanıldığı görülmüştür (Dikmen & Toruk, 2017).

2.1.2 Medreseler

Derslik veya ders okutulan yer anlamına gelen medrese özellikle müslüman topluluklarca, eğitim çalışmalarının yapılması için gerekli bütün şartlar sağlanarak kurgulanmış mekân olarak kullanılmıştır.18.yüzyılda medreseler tarihsel süreç içerisinde beliri aşamalardan geçerek en son hallerini almışlardır. Medreselerin kuruluş sürecine kadar geçen dönemde eğitim faaliyetleri başka işlevlerde barındıran, cami, mescit, mekteb veya küttab, ulema evleri ve kütüphane gibi mekanlarda yapılırken bu mekanların çağın eğitim ihtiyaçlarına karşılık verememesi müslüman devletleri, yalnızca eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü medrese mekanlarını oluşturmaya yönlendirmiştir (Yıldız, 2014).

Tarihsel süreç içerisinde eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi için inşa edilen ilk yapı "Beytü'l-Hikme"dir. Abbasiler döneminde Bağdat'ta hayat geçirilen bu yapı, medrese adıyla anılmamış olsada, işlevsel özellikleriyle medreselerin doğuşunda rol model olma görevini üstlenmiştir. Bu sebeple "Beytü'l Hikme" İslam dünyasınca faaliyete geçen ilk medrese olarak da kabul görmektedir. Medreseler resmi bir kurum olarak ilk kez X. asırda Karahanlılar tarafından yapılmış olup "medrese" kelimesi ise ilk kez IX. asırda kullanılmaya başlanmıştır (Bayraktar, 2008).

Selçuklu devleti zamanında, eğitim ve sağlık alanında faaliyet gösteren kurumların ilk örnekleriyle Anadolu haricindeki İslam devletlerinde karşılaşılmaktadır. Bu devletler Karahanlılar ve Gaznelilerdir.

Bu dönemden sonra Büyük Selçuklu (1040-1157) zamanında Sultan Melikşah'ın veziri Nizamü'l- Mülk'ün ilk medreseyi 1067 senesinde inşa ettirdiği kabul görmektedir. Bağdat'ta bulunan Nizamiye Medresesi'nde yeni bir müderrisin ilk dersini kutlamak için törenler yapıldığı, dönemin önde gelen devlet adamları, şairleri, bilim adamları, sanatçıları ile zaman zaman da halifenin teşrif ettiği ve müderrisi methettiği konuşmaların olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır (Şaman Doğan, 2013).

Anadolu'da yapılan ilk medreselerle Artuklu ve Danişmentli kültür çevrelerinde karşılaşılmaktadır. Artuklular'ın kontrolünde olan merkezler; Diyarbakır, Harput,

Mardin, Urfa, Danişmentliler'in kontrolünde olan merkezler ise; Amasya, Çorum, Kırşehir, Malatya, Niksar, Sivas, Tokat'tır. Başka bir ifadeyle, Artuklular Güneydoğu Anadolu, Danişmentliler ise Orta bölgeler ile Doğu bölgesi ve kısmen Karadeniz bölgesinde egemenlerdir. Coğrafyanın farklılaşması sonucu medreselerin plan şemalarını da farklılaştırmıştır. Türkiye'de en yoğun hissedildiğı şehirlerden Diyarbakır, Mardin ve yakınlarındaki medreselerde açık ve büyük avlulu çözümlere gidilirken, karasal iklimin etkilerini gösterdiği Tokat, Niksar ve Konya gibi şehirlerin medreselerinde ise kapalı avlular tercih edilmiştir (Şaman Doğan, 2013).

Medreselerin kuruluş dönemlerinden itibaren arapça ve dini bilimler ders programlarında öncelikli dersler olarak dikkat çekmektedir. Akli ve müsbet ilimler de bu derslerin yanında kendilerine yer bulmuşlardır. Ayrıca Bağdat Nizamiye Medreseleri, fen ve edebiyat bilimlerinin de öğretildiğı örneklerden birisidir. Medreselerde öğretilen ilimler genellikle aklî-naklî veya makasîd-alât ilimleri olarak iki başlık altında sınıflandırılmıştır. Nakli ilimler olarak sınıflandırılan bölüm; tefsir, hadis ve fıkıh derslerini, akli ilimler olarak sınıflandırılan bölüm ise; müşahade ve mantıkî muhakemeyi temel alan fen ve felsefe dersleridir. Ayrıca tefsir ve hadis bilimleri, makasîd, yani ulaşılması hedeflenen ilimleri; sarf, nahiv ve belagat gibi ilimler ise alat veya vesail, yani hedeflenen ilimlere ulaşmada yol gösterici, destek alınması gereken kılavuz ilimler olarak gruplandırılmıştır (Zengin, 1993).

Osmanlı medreselerinde işlenen ders sırasının hangi sisteme göre takip edildiğı net çizgilerle belirlenmemiştir. Ancak İslam ülkelerinde bulunan medreselerdekine benzer bir eğitim anlayışının olduğı incelenen ders programlarından açıkça anlaşılmaktadır (Uzunçarşılı, 1988).

Fıkıh, tefsir, hadis, akaid, kelam, arapça, mantık, heyet ve hendese dersleri medreselerde genel olarak eğitimi verilen dersler olmakla beraber bu dersler; kendi adlarıyla değil eğitim sürecinde yararlanılan kaynakların adları ile adlandırılmışlardır. Fakat, XV. yüzyıldan sonra aklî ve müsbet ilimlerin eğitimde gerilemesiyle, bu ilimler eğitim şemasında geriye düşerek birinci plandaki öncelikli yerlerini kaybetmişlerdir. Ayrıca kelam, tefsir ve hadis gibi dini ilimler de XVI. yüzyıldan itibaren önemlerini yitirmeye başlamışlardır (Yıldız, 2014).

Medreselerde dersler müderrisler tarafından işlenirdi. Bu derslerde müderrisler ilgili kaynaklar üzerinden dersi işler ve dersler öğrenciyi de dersin içine dahil ederek münazara usulüyle yapılırdı. Derslerin anlatım üslubu aşağı seviyeli medreselerde öğrencilerin anlayacağı biçimde daha yüzeysel, yüksek seviyeli medreselerde daha detaylı olarak işlenmekteydi (Zengin, 1993).

Medreselerin eğitim faaliyetlerine başladıkları ilk dönemlerdeki eğitim süreleri ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Selçuklu medreselerini örnek alan İlhanlı medreselerinde eğitim süresinin beş yıl olması konu hakkında tahmin yürütülmesine zemin hazırlayacak verilerden biridir. Osmanlı Devleti'nde bu durum biraz daha net bilinebilmektedir. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde eğitim veren sahn-ı seman medreselerinin 8 ya da 9 yıl gibi bir eğitim süreci olduğu tarihi kaynaklardan anlaşılmaktadır. Fakat 1575 ve 1579 yılları arasındaki süreçte yayınlanan çeşitli fermanlarda bu süreç 3 ila 4 yıla kadar düşürülmüştür. Günde 4 veya 5 ders işlenen medreselerde, Salı, Perşembe, Cuma günleri tatil günleridir (Zengin, 2004).

Selçuklu medreselerinde eğitim gören öğrenciler “fakih”, “mülazım” gibi kavramlarla adlandırılırken; Osmanlı medreselerinde eğitim gören öğrenciler, “talebe”, “tüllab”, “danişmend”, “softa(suhte)”, “müsteid” gibi isimlerle tarif edilmişlerdir. Bu terimlerin birbirlerinin yerlerine kullanıldıkları zamanlar olsa da genel olarak; sıbyan mekteplerinde eğitim gören öğrencilere “şakird”, alt seviyeli medreselerde eğitim gören öğrencilere “softa”, yüksek seviyeli medreselerde eğitim gören öğrencilere “danişmend” adı verilmiştir. Medrese eğitim gören öğrencilerin geneli için kullanılan terim ise “talebe-i ulûm” dur (Yıldız, 2014).

Medreselere kabul edilmek için bir sıbyan mektebini bitirmiş olmak veya en az bir sıbyan mektebinin eğitim süresi kadar özel eğitim almış olmak gibi bir ön şart bulunmaktaydı (Akyüz, 1999).

Genellikle medreselerde eğitim gören öğrenci sayısı 20-30’u geçmemekle beraber bu durum binanın fiziki şartlarına veya farklı dönemlerde alınan kararlara göre değişiklik gösterebiliyordu. Medreseler arası öğrenci geçişi mümkün olmakla beraber

öğrencilere vakıf gelirlerinden harçlık ve imaretlerden yemek te verilmekteydi (Yıldız, 2014).

Medrese eğitimini tamamlayan öğrencilere "temessük" adı verilen bir bitirme belgesi verilmekteydi. Sahn'ı Seman medreselerini bitirilen öğrencilere verilen belgenin adı ise icazetname (diploma) ismi verilmekteydi. Bu bitirme belgelerinde eğitimini tamamlayan öğrencinin adı ile beraber okuduğu kitapların adları, kendisini yetiştiren müderrisin ve bu müderrisin hocalarının adları yazmaktaydı (Yıldız, 2014).

Medrese eğitimini tamamladıktan sonra icazet (diploma) alan öğrenci, İftâ, tedris ve kaza gibi üç farklı alandan birinde eğitime devam edebilmek için seçim yapabiliyordu. İfta müftülüğü, tedris müderrisliği, kaza kadılığı temsil etmekteydi. Müderrislik seçimi yapan öğrenciler, Anadolu veya Rumeli Kazaskeri'nin belli zamanlarda periyodik olarak devam eden günlerdeki eğitimlerine devam ederek "Matlab" isimli deftere kaydedilir ve müderrisliğe olabilmek için görev verilme sırasını beklerlerdi. "Mülazemet" adı verilen bu usûle göre, sırası gelenler önce aşağı dereceli medreselerde görevlendirilir ve sırayla terfi ettirilirdi. Müderrislerin atamaları kazaskerlerin padişaha sunması ile yapılırken, XVI. Asırla beraber haşiye-i tecrid, miftah ve telvih ismi verilen düşük seviyeli medreselerin müderris adaylarını kazaskerler; daha üst seviyeli medreselerin müderris adaylarını ise Şeyhülislâmların sadrazam aracılığıyla padişaha sunması kanalıyla yapılmaya başlanmıştır. Bir kadro için birden fazla aday başvuru yaptığı takdirde imtihan metodu uygulanır adaylar imtihana tabi tutulurdu. Başvuran adaylardan günümüz tezlerine benzer bir şekilde risale hazırlamaları istenir aynı zamanda bu adaylar sözlü sınava tabi tutulurlardı (Zengin, 2004).

XVI. yüzyılla beraber Osmanlı Devleti'nin neredeyse devletin bütün kademelerinde personel ihtiyacına cevap verebilen medreseler, bozulan eğitim anlayışı ile gerileme sürecine girmiştir. Bahsedilen bozukluk hem kaliteli müderris yetiştirme sürecinde, hem de eğitim sistemi ve öğrenci kalitesinde baş göstermiş ve tarihsel süreçte artarak devam etmiştir (Yıldız, 2014).

Eğitimde nakli ilimlerin, matematik, kalam, felsefe gibi akli ilimlerden daha öncelikli hale gelmesi bozulmanın en önemli sebeplerinden biri olmuştur. Bozulma sürecine girilmesindeki alternatif sebeplerden biri ise dönemin ulemalarının çocuklarına müderrislik muşlarının çok erken bir yaş olan 15 yaşında verilmesi, derslere devam etmeden para karşılığı müderrislik yetkisini alabilen öğrencilerin olması ve bununla beraber zorlu eğitim sürecini tamamlayan ve mülazımlık yetkisine sahip olan öğrencilerin atanamamalarıdır (Uzunçarşılı, 1988).

Osmanlı medreselerindeki eğitim anlayışında ortaya çıkan bu bozukluklar, Kanuni döneminden, Tanzimat Fermanı'nın ilânına kadar hiçbir müdahale olmadan devam etmiş ve bu konuyla ilgili bir ıslâhat çalışması yapılmamıştır (Yıldız, 2014).

Osmanlı'da ilk medrese, İznik'te, 1330 tarihinde Orhan Gazi tarafından yaptırılmıştır. Bu medresenin ilk müderrisi Türk alim ve mütefekkirlerinden Şerefli'd-din Davud-i Kayseri'dir. İnşa edilen ikinci medrese yine Orhan Gazi dönemi'nde Bursa'da faaliyete geçmiştir. Osmanlı'nın ilerleyen dönemlerinde de tarihsel süreç içerisinde Bursa ve Edirne'de çeşitli medreseler inşa edilmiştir (Uzunçarşılı, 1988).

Osmanlı döneminde inşa edilen medreselerden en önemlileri İstanbul'da Fatih devrinde inşa edilen Sahn-ı Seman ve Kanuni devrinde inşa edilen Süleymaniye medreseleridir. Bu medreseler Yüksek dereceli olarak oluşturulan medreselerdir. Bunlardan Sahn-ı Seman sekiz medresenin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Bu medreselere gelecek talebelerin hazırlanmaları için sekiz ayrı medrese oluşturulmuş ve burada eğitim gören talebelerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere imaret, hamam, hastane ve kütüphane binaları inşa edilmiştir. Kanuni devrinde yaptırılan Süleymaniye Medreseleri ise bünyesinde dört medrese, bir darü'l-hadis, bir darü't-tıp, eczane, şifahane, imaret ve hamam yapılarını barındırmaktadırlar. Giderek sistemleşen medrese eğitimiyle birlikte, medreseler İstanbul ile sınırlı kalmayıp ülkenin geneline hızla yayılmaya başlamıştır (Yıldız, 2014).

Osmanlı Devleti'nde medreseler belirli kriterlere göre derecelendirilmiştir. Bu derecelendirme; derslerin çeşitleri, müderrisler için vakfiyelerde belirlenen yevmiyeler, medreselerin faaliyete başladığı zamanlar ve müderrislerin seviyeleri gibi

çeşitli kriterler göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Süleymaniye medreselerinin başlangıç dönemi ve ilerleyen süreçte uygulanan birtakım değişiklikler haricinde, bu eğitim şeması ve anlayışı Osmanlı son yıllarına kadar sistemin getirdiği özgün eğitim anlayışını muhafaza etmiştir (Zengin, 1993).

Osmanlı Medreseleri işlevsel özelliklerine göre iki ana başlık altında incelenmektedir. İslam dünyasına sonradan dahil olan çağdaş ilimler ve klasik islami ilimlerin ders olarak okutulduğu “umumi medreseler” ilk grubu oluşturmaktadır. Kadı, müderris ve müftüler bu grupta eğitim görüp yetişmektedirler. Umumi medreseler ülkede geniş bir alana yayılmışlardır (Baltacı, 2000).

Diğer bir grup ise umumi medreselerde okutulan ilimlerden belli başlı bir tanesinin daha detaylı bir şekilde okutulduğu “ihtisas medreseleri”dir. İhtisas medreseleri darülhadis, darülkurra ve tıp medreseleri olarak üç farklı başlık altında eğitim vermektedirler (Yıldız, 2014).

Osmanlı medreseleri uygulamalarında en dikkat çekici özelliklerinden birisi, külliyelerin içinde bulunan birden fazla mekândan biri olarak külliye organizasyonunun içinde ya da müstakil yapılar olarak çözümleri idi. XVII. ve XVIII. yüzyılda medrese plan şemasının tanımlanmasında, avlular, hücrelerin dizilme tarzı ve dershanelerin birbirleriyle ve diğer mekanlarla ilişkileri en temel unsurlardı. Bu dönemde uygulanan medrese plan tipleri;

- 1) U tipi plan şeması
- 2) L tipi plan şeması
- 3) Dikdörtgen tipli plan şeması
- 4) Tek sıra hücrelerden oluşturulmuş plan şeması
- 5) Hücrelerin karşılıklı iki sıra halinde dizilmesiyle oluşan plan şeması
- 6) Hücrelerin iki katlı ve karşılıklı dizilmesiyle oluşan plan şeması
- 7) Herhangi bir şemayla örtüşmeyen uygulamalardır (Ahunbay, 1994).

Dönemin en çok kullanılan plan şemalarından birisi, bir avlu çevresinde konumlandırılmış üç birim içerisinde çözülen hücre ve dershanelerin birbirleri ile

konumlandırılarak kullanıldığı İstanbul Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi, XVIII. yüzyılın dikkat çekici örneklerinden biridir (Çobanoğlu, 1993).

XVII. yüzyılın son dönemlerinde inşa edilen külliyelerin organizasyon şeması içerisinde kendilerine yar bulan mekanlardan birisi ise kitaplıklardır. İstanbul Damat İbrahim Paşa Külliyesini oluşturan U tipi şemada, dersane ve mescitle beraber kitaplık mekanının kullanılması yeni bir kompozisyon ortaya çıkarmıştır. Dersane ve mescitin bir diğer kütle olan kitaplık ile birlikte U'nun açık ucunda konumlandırılması U plan tipinin alt başlıklarında gösterilebilecek XVIII. yüzyıl çözümlerinden birisidir (Kuban, 1994) ve (Kütükoğlu, 2000).

XVII. yüzyıl medreselerinden, Aydın Nasuh Paşa Medresesi hücrelerinin bağımsız ve asimetrik olarak yerleştirilmesiyle, dersane mesciti ile beraber bazı kısımların iki katlı olmasıyla Aydın Cihanoğlu Medreseleri, U tipi plan şemasının farklı uygulamaları olarak gösterilebilir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983).

XVII. ve XVIII. yüzyılda, kullanılan tiplerden birisi de L tipi plan şemasıdır. Hücrelerin iki kol üzerine yerleştirilmesi ile beraber, avlu, hücre ve dersane mekanlarının birbirleri ile ilişkileri ve yerleşim şekilleri L tipi plan şemasında farklılaşmalar ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca medresenin konumlandığı arazinin topografik özellikleri ve külliye içindeki zorlama çözümlerle değişen konumu L tipi plan şemasını etkileyen faktörlerin bir diğerleridir. Dershanenin, avlunun bir ucunda hücrelerden bağımsız olarak çözülmesi veya L tipi şemanın uç kısmında konumlandırılması klasik dönem L tipi medrese plan şemasının karakteristik özelliklerindendir (Ahunbay, 1988).

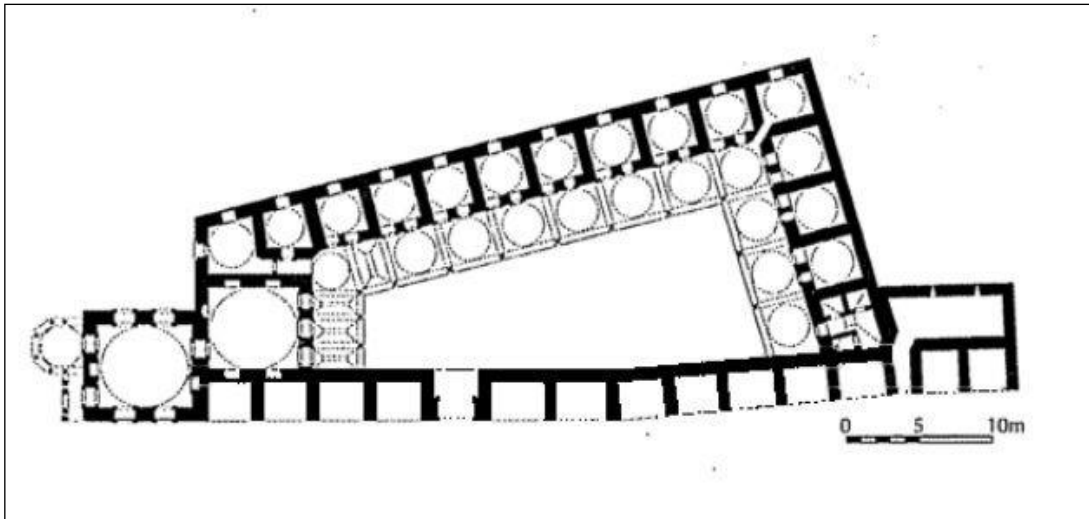
Dönemin L tipi plan şemalı medreselerinde 2 tip ön plana çıkmaktadır. Bunlardan İstanbul'da bulunan Köprülü Mehmet Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Çorlulu Ali Paşa, Ahmediye Medreseleri, dershanelerin hücrelerden bağımsız olarak avlunun bir köşesinde konumlandırıldığı önemli örneklerden olup, İzmir Birgi'de bulunan Darülhadis, İstanbul'da bulunan Valide Kethudası Mehmet Efendi, Nevşehir Gülşehir'de bulunan Karavezir Mehmet Paşa Medreselerinde ise dershanelerin L tipi plan şemasının bir ucuna eklendiği görülmektedir (Köşklü, 2002).

İstanbul Feyzullah Efendi (Şekil 2.22, 2.23) ve İstanbul Seyyit Hasan Paşa (1745) Medreseleri incelendiğinde dersanelerin hücrelerden bağımsız ikinci bir kütle ile avlunun bir kenarını sınırlayacak biçimde konumlandırıldığı görülmektedir.

Feyzullah Efendi Medresesinde dersane, mescit ve kitaplık birimleri dönemin alışılmış şemalarında farklı bir kompozisyonla bir araya getirilmiş özgün örneklerden birisidir (Uluçam, 1995). Ayrıca Seyyit Hasan Paşa Medresesinde ise dersane, mescit ve sıbyan mektebi birimlerinin yine kendi içlerinde dönemin alışla gelmiş üsluplarından farklı olarak bir araya geldikleri görülmektedir (Çobanoğlu, 2009).

L şemasında yeni bir alt tipte İstanbul'da bulunan Kuyucu Murat Paşa Medresesinde (şekil 2.20, 2.21) ise dersane ve mescit birimi L tipi plan şemasının ucuna türbe ile birlikte ikinci bir kütle olarak eklenerek kullanılmıştır (Köşklü, 2002).

Osmanlı mimarisinde önemli bir yeri bulunan Nur-u Osmaniye camisinin güneyine konumlandırılmış medresesi, klasik çözümler kullanılarak oluşturulmuş bir plan şemasına sahiptir. Hücreler avlunun dört köşesine dizilmiş biçimdedir ve dersane bu kenarlardan birinde konumlandırılmış hücreler arasında yer almaktadır (Eyice, 2007).

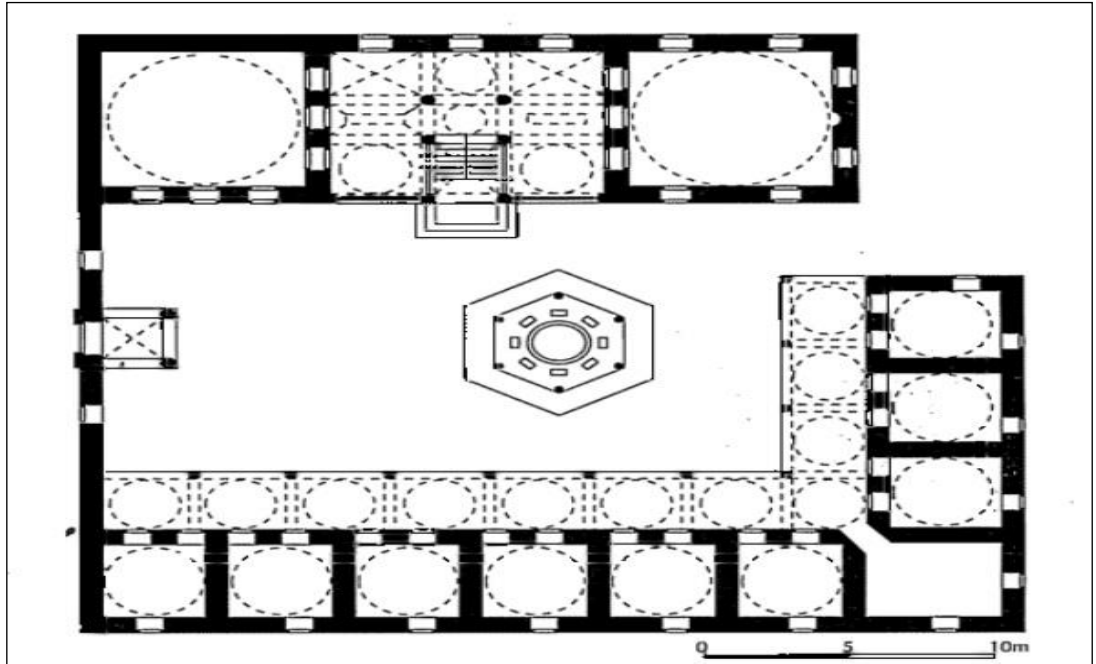

Şekil 2.20 İstanbul Kuyucu Murat Paşa Külliyesi planı (Çobanoğlu, 2002).

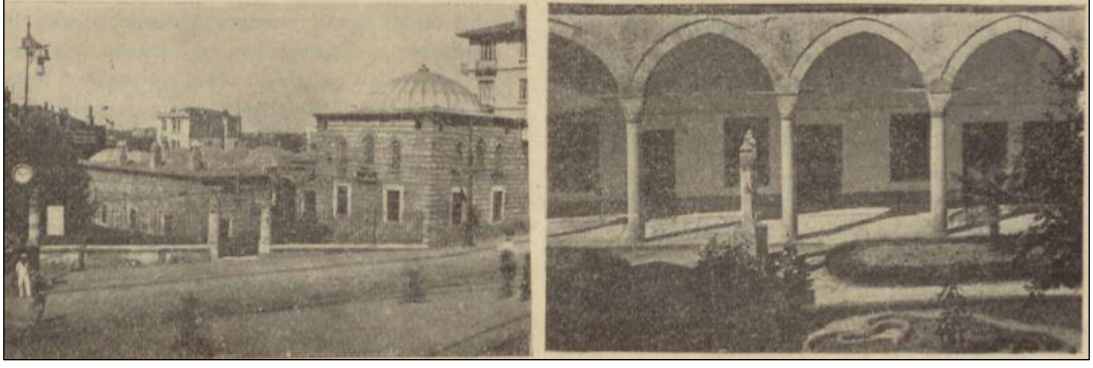

Şekil 2.21 İstanbul Kuyucu Murat Paşa Külliyesi (Çobanoğlu, 2002).

Aynı dönemde dershanesiz olarak oluşturulmuş Erzurum İspir’de bulunan Kadioğlu (1726) ve Erzurum’da bulunan Şeyhler (1760) Medreseleri, dershanenin diktörgen şemanın bir köşesinden dışa doğru çıkartılarak tasarlandığı İstanbul’da bulunan Sultan Ahmet Medresesi , dershanenin şemanın bir köşesinde konumlandırıldığı Nevşehir’de bulunan Damat İbrahim Paşa Medresesi ve dershanenin asimetrik bir biçimde şemadan bağımsız bir bölümde düşünüldüğü İstanbul’da bulunan I. Abdülhamit Medresesi dikdörtgen plan şemasının klasik yerleşiminin dışına çıkıldığı örnekler olarak dikkat çekmektedir (Köşklü, 2002).

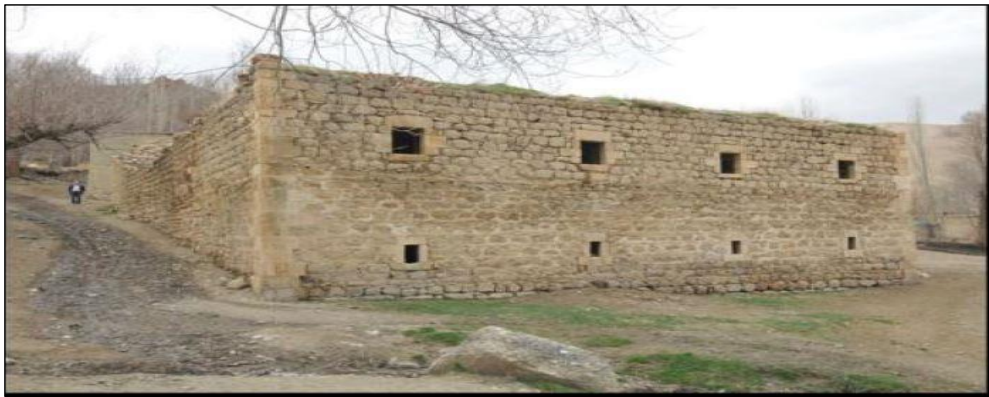
Şekil 2.22 İstanbul Feyzullah Efendi Medresesi planı (Uluçam, 1995).

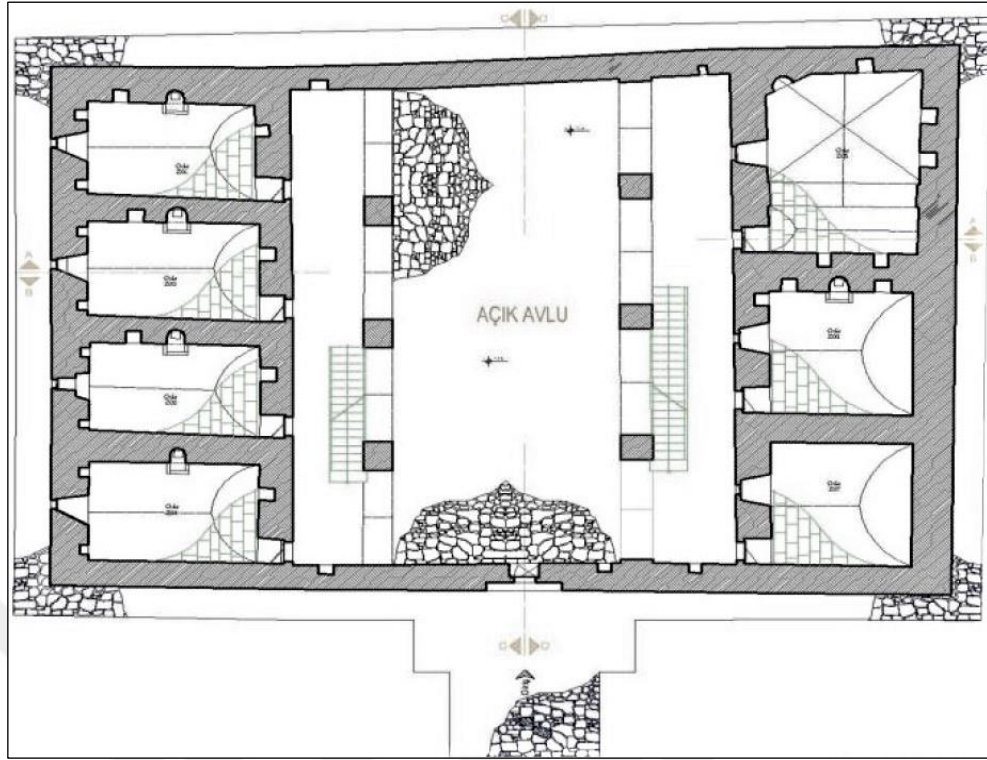
Şekil 2.23 İstanbul Feyzullah Efendi Medresesi (TTOK, 1947).

XVII. ve XVIII. yüzyılda karşılıklı iki sıra halinde konumlandırılan hücrelerle oluşturulmuş plan şeması da dönemin alternatif medrese plan tiplerindendir. Bu tip, dershanelerin tek ya da iki katlı olmalarına göre alt başlıklara ayrılmaktadır. Şemanın klasik uygulaması Samsun Vezirköprü’de bulunan Fazıl Ahmet Paşa (Köşklü, 2002) ve Van Hoşap’ta bulunan Evliya Bey Medreseleridir. Bu medreselerde dersane, karşılıklı iki sıra halinde dizilmiş hücrelerin simetri eksenlerine yerleştirilmiştir (Top, 1998).

Van Pizan’da Hüsrev Paşa (1653) (Şekil 2.24) ve Hakkâri Meydan Medreselerinde karşılıklı olarak dizilmiş hücrelerin iki katlı olarak düzenlenmesi dönemin dikkat çeken detaylarından birisi olmakla beraber, Anadolu Selçuklu döneminin iki katlı plan şemalarının yeniden akıllara gelmesine sebep olmuştur (şekil 2.25, Şekil 2.26). Ayrıca bu iki yapıda doğunun mimari özelliklerinin yansımaları da görülmektedir (Köşklü, 2002).

Şekil 2.24 Van Hüsrev Paşa Medresesi (Öztürk,Direk 2017).

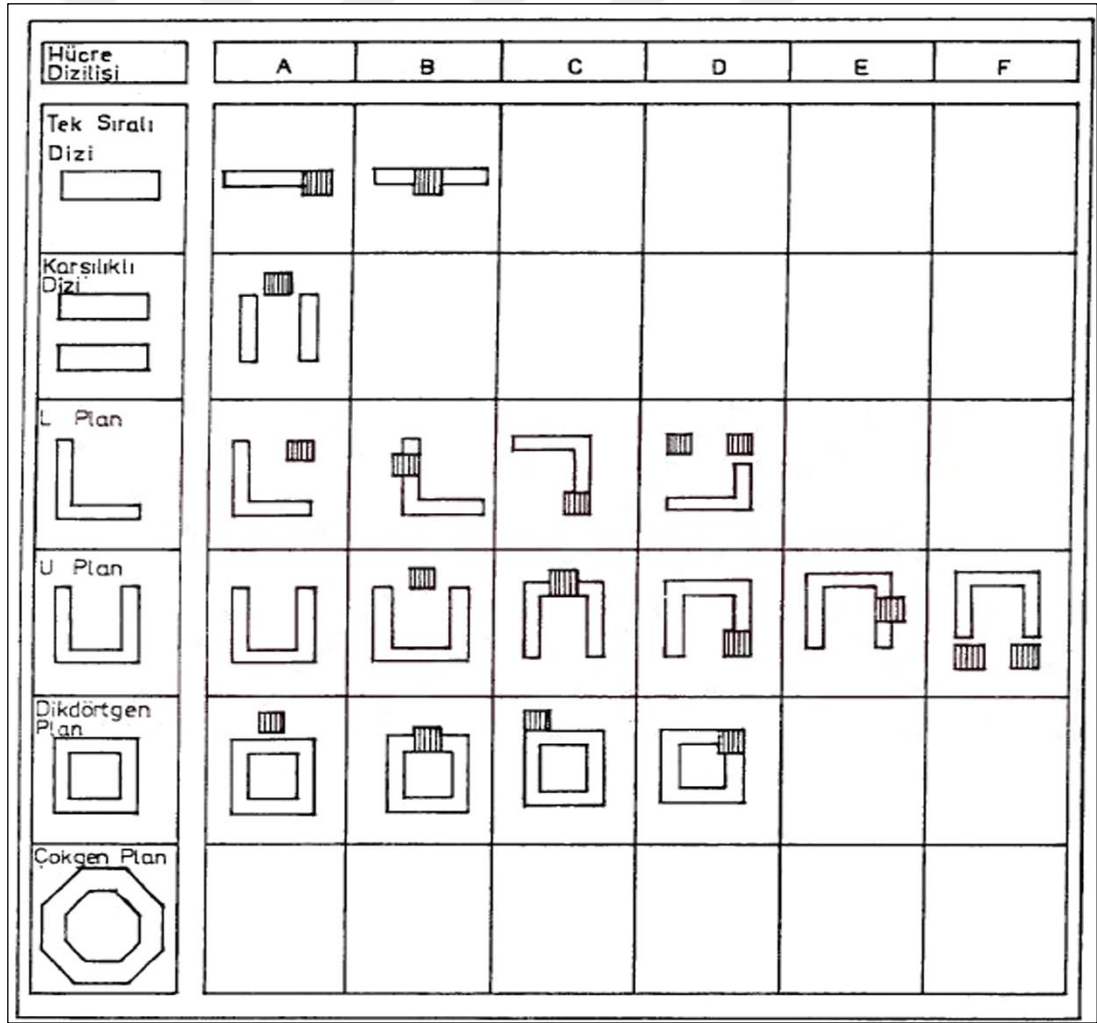

Şekil 2.25 Van Hüsrev Paşa Medresesi zemin kat planı (Öztürk & Direk, 2017).

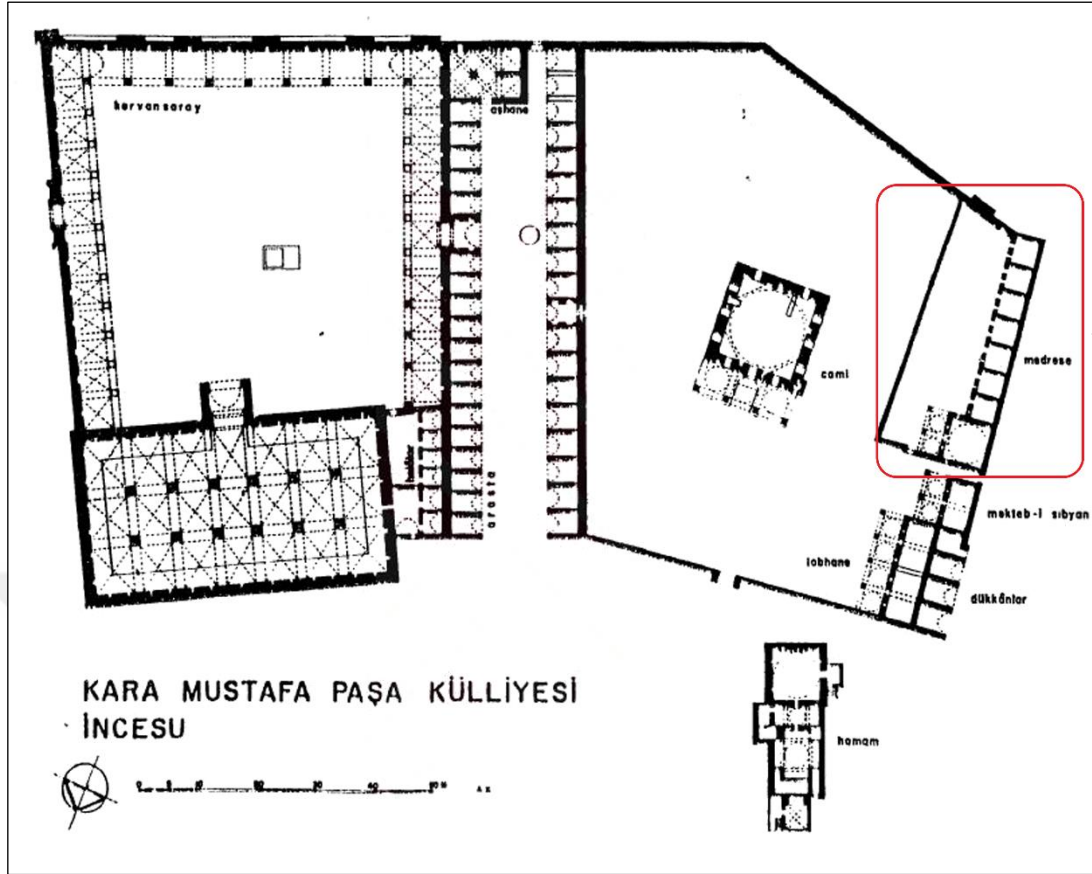

Şekil 2.26 Van Hüsrev Paşa Medresesi üst kat planı (Öztürk & Direk, 2017).

XVII. ve XVIII. Yüzyılın önemli şemalarından birisi de genellikle Anadolu’da uygulanan tek sıra hücrelerden oluşan medrese plan şemasıdır. Hücreler ile dersane arasındaki ilişki bu plan tipinde farklı alt başlıklar oluşmasına sebep olmuştur (Şekil 2.27). Kayseri İncesu’da bulunan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi (1670) dershanenin tek sıra olarak dizilmiş hücrelere bitleştirilerek çözüldüğü klasik örneklerden birisidir. Dershanelerin hücrelerin arasına yerleştirilerek çözüldüğü Urfa’da bulunan Abbasiye Medresesinde (1695), hücrelerin, zemin katta çözülen ticarethanelerin üstünde ikinci katta çözüldüğü Gaziantep Hüseyin Paşa Medresesi (1719) ve dershanesiz düzenlenen, Bitlis’teki Yusufiye Medresesi (1799) tek sıra halinde dizilmiş hücrelerden oluşan medrese plan şemasını çeşitlendiren örneklerdir (Köşklü, 2002).

Şekil 2.27 Hücre - Dersane İlişkisi Bakımından Medrese plan tipleri (Güngör, 1997).

Şekil 2.28 Kayseri Kara Mustafa Paşa Külliyesi ve Medresesi planı (Güngör, 1997).

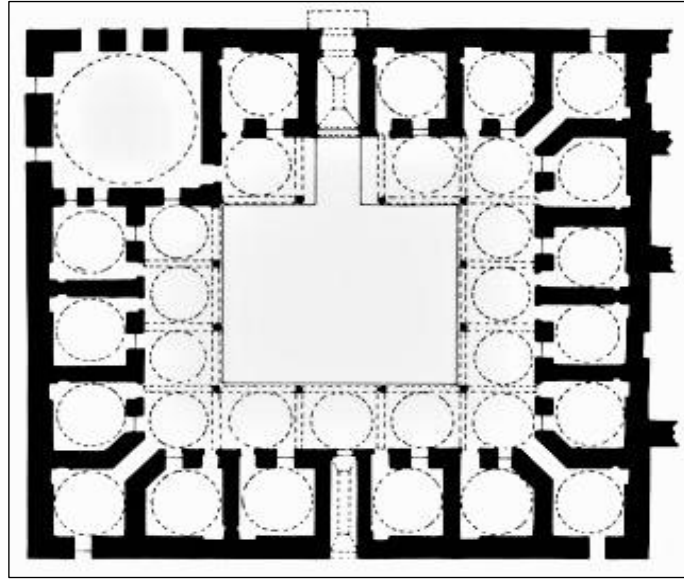
XVII. ve XVIII. L ve U plan tiplerinden herhangi birisiyle örtüşmeyen örneklerde bulunmaktadır. Bu durumun en önemli sebepleri; külliye organizasyonu içinde bulunan mekanların medreselere göre konumu ve birbirleri arasındaki ilişkileri ve yapının uygulandığı arazi verilerinden kaynaklanan zorlama plan şemaları olarak gösterilebilir. İstanbul'da bulunan Çinili medresesi (1640) L tipi plan şemasını çağrıştıran ama tam olarak bu şemayla örtüşmeyen, yine İstanbul'da bulunan Kaba Halil (1767) ve Hacı Beşir Ağa (1734) medreseleri U tipi plan şemasına benzeyen ama tam olarak bu şemayla örtüşmeyen örneklerdendir (Ahunbay, Medreseler, 1994).

İznik Süleyman Paşa medresesi (1330) U tipi plan şemasının, Osmanlı mimarisindeki ilk örneklerindendir, bu şema dönemin en yaygın kullanılan medrese plan şemalarındandır. XVII. ve XVIII. Yüzyıl medreseler külliyelerin içinde, karakteristik plan tipleriyle, sınırlandırılmış bir iç avlunun çevresinde konumlandırılmış ya da külliye organizasyonu içerisinde çözülmüş diğer birimlerinde baktığı yarı özel bir avlu

içerisinde çözülmüşlerdir. Dönemin medreselerinin avluları form olarak genellikle dikdörtgen olsa da kare ya da yamuk formu avlular da zaman zaman kullanılmıştır (Köşklü, 2002).

XVII. ve XVIII. Yüzyıl medrese mimarisinin en temel birimlerinden olan hücreler erken dönem ve klasik dönem medreselerinde olduğu gibi, kare ya da dikdörtgen formlarla çözülmüştür.

Yine medrese çözümlerinin en önemli unsurlarından olan dersaneler XVII. ve XVIII. yüzyıl da da erken ve klasik dönemlerdeki işlevsel ve yapısal olarak karakteristik verilerini bu döneme de taşımışlardır. Hücrelerden ayrı ya da hücrelere birleşik olarak konumlandırılan dersaneler, işlevsellik, arazi verileriyle uyum halinde olan bir planlama anlayışı ve medresenin plan şemalarından gelen verilerle şekillenmişlerdir. Dönemin medrese plan şemalarında dersaneler genellikle kare, sekizgen planlı ve dikdörtgen formlar kullanılarak planlandırılmışlardır. Özellikle Anadolu’da bulunan örneklerde dikdörtgen planlı dersanelerle sıklıkla karşılaşmaktadır. İstanbul’da bulunan Kuyucu Murat Paşa, Sultan Ahmet, Damat İbrahim Paşa (Şekil 2.29), Nur-u Osmaniye ve Urfa’da bulunan Rızvaniye Medreseleri kare planlı dersane tipinin görüldüğü önemli örneklerdir (Köşklü, 2002).

Şekil 2.29 istanbul Damat İbrahim Paşa Medresesi planı (Eyice 1993).

Ayrıca İstanbul’da bulunan Köprülü Mehmet Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Amcazade Hüseyin Paşa ve Ahmediye Medreseleri çok sık karşılaşılmayan sekizgen formlu planla oluşturulmuş dersanelerin bulunduğu ender örneklerdendir. Genellikle türbe yapılarında kullanılan sekizgen plan tipi bu dönemde medreselerin dersanelerinde de nadiren de kullanılmıştır (Köşklü, 2002).

İstanbul Kaba Halil Efendi Medrese dersanesi iki bölümlü dikdörtgen planı ile İstanbul medreselerinde farklı bir uygulamadır. Hakkari’de bulunan Meydan, Urfa’da bulunan İbrahimiye, Diyarbakır Çermik’te bulunan Çeteci Abdullah Paşa medreselerinin dersanelerinde dikdörtgen planlı şemanın kullanıldığı görülmektedir. İstanbul’da bulunan Kaba Halil Efendi Medresesi’nin dershanesi ise iki bölümden oluşan bir dikdörtgen plana sahiptir (Köşklü, 2002).

Kubbe ve tonoz XVII. ve XVIII. yüzyıl Osmanlı medreselerinde öncelikli üst örtü elemanlarıdır. Kubbe ile örtülmüş bazı medreselerde ise hücrelerin bir kısmının üzerinin tonoz ile geçildiği görülmektedir. Üst örtüsü kubbe ile tamamlanmış hücrelere genelde İstanbul medreselerinde, tonoz ile tamamlanmış hücreler ise genelde Anadolu medreselerinde rastlanmaktadır. İstanbul’da bulunan Ekmekçizade Ahmet Paşa, Feyzullah Efendi, Seyyit Hasan Paşa, I. Abdülhamit Medreseleri hücrelerin kubbeye geçildiği bazı örneklerdir. Kayseri İncesu’da bulunan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Hakkari’de bulunan Meydan, Kastamonu’da bulunan Münire, Erzurum’da bulunan Şeyhler, Bitlis Yusufiye medreselerinde ise hücrelerin tonoz üst örtü ile kapatıldığı görülmektedir. İstanbul medreselerinde tonoz tipi üst örtü genellikle kubbenin daha baskın olduğu yapılarda ikinci planda kalacak şekilde kullanılmıştır. Çorlulu Ali Paşa, Damat İbrahim Paşa, Esat Efendi (1748) bu durumun görüldüğü ve farklı tipte tonozların kullanıldığı örneklerdir (Köşklü, 2002).

XVII. ve XVIII. yüzyıl medreselerinin en önemli mekanlarında olan dersanelerin ise kubbe ile geçildiği görülmektedir. Hem Anadolu hem de İstanbul medreselerinde aynı anlayışla uygulanmış dersane örnekleri olsa da Anadolu’da dersanelerin tonoz ile geçildiği bazı örnekler bulunmaktadır. İstanbul’da bulunan Sultan Ahmet, Çinili ve Ankaravi Mehmet Efendi Medreseleri ile Samsun Vezirköprü’de bulunan Fazıl Ahmet Paşa, Nevşehir Gülşehir’de bulunan Karavezir Mehmet Paşa Medreseleri

dershanelerinde üst örtü olarak kubbenin uygulandığı önemli medreselerdir. Hakkari'deki Meydan, İstanbul'da bulunan Cedit Mehmet Efendi, Gaziantep'te bulunan Ahmet Çelebi dershanelerinde üst örtü elemanı olarak tonozun uygulandığı nadir örnekler olarak gösterilebilir (Köşklü, 2002).

XVII. ve XVIII. yüzyıl medreselerinde kubbelerin aynı zamanda revaklarda da üst örtü olarak uygulandığı görülmektedir. Bu dönem medreselerinde revakların genellikle kubbe ile geçildiği görülse de tonozla geçilen revakların olduğu medrese örnekleri de bulunmaktadır. Bu dönem medreselerinde kubbe ile örtülü olan Dönemin medrese mimarisinin temel elemanları olan hücre, dershane ve revaklar genellikle kubbe ile örtülmüş ve geçiş elemanı olarak pandantifler kullanılmıştır (Köşklü, 2002).

Ayrıca XVII. ve XVIII. yüzyıl medrese mimarisinde revakların genellikle sivri kemerlerle geçildiği görülse de yuvarlak kemer de revaklarda kullanılan alternatif strüktürel elemanlardandır. Sivri kemerle geçilmiş revaklara örnek olarak İstanbul'da bulunan Sultan Ahmet, Valide Kethudası Mehmet Efendi, Seyyit Hasan Paşa Medreseleri, yuvarlak kemerle geçilmiş revaklara örnek olarak yine İstanbul'da bulunan Ahmediye, Nur-u Osmaniye, I. Abdülhamit Medreseleri ile Kastamonu'da bulunan Münire Medreseleri örnek olarak gösterilebilir (Köşklü, 2002).

Dershane ve mescit mekanlarının bulunduğu cephelerin revaklarla zenginleştirilmesi, medrese yapılarına hareketlilik getirmektedir. İstanbul Ekmekçizade Ahmet Paşa Medresesi'nin dershane ve mescit cephesi farklı açıklıklı kemerler kullanılarak zenginleştirilmiştir. İstanbul'da bulunan Nur-u Osmaniye Medresesi'nin revaklarında kullanılan yüksek ve dar açıklıklı yuvarlak kemerler dönemin klasik sivri kemerli revak anlayışının dışına çıkan ilgi çekici örneklerdendir (Köşklü, 2002).

XVII. ve XVIII. yüzyıl medrese mimarisinde görsel ve estetik etkiyi artırmak amacıyla, iç ve dış cephelerde birçok yapı malzemesinden faydalanılmıştır. Bu yapıların duvarlarında sıklıkla kesme taş kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca, tuğla ve taşın beraber kullanıldığı ve karışık malzemelerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuş almaşık sistem ve sadece moloz taşla örülerek oluşturulan duvar örüntüleri kullanılmıştır. Revaklarda tercih edilen yapı malzemeleri genellikle mermer

ve taş olup, avlu ve dershaneni giriş kapıları estetik kaygı gözetilerek işlenmiş taş ve mermer kullanılarak yapılmıştır (Köşklü, 2002).

XVII ve XVIII. yüzyıl medreselerinde hücre ve dersane mescitin cephelerinde kullanılan pencereler yapının genelindeki pencerelerden farklılaştırılmaya çalışılmıştır. Bu farklılık pencere formu ve bu formu çevreleyen çerçevelerin farklı malzeme kullanılarak oluşturulması yoluyla yapılmıştır (Köşklü, 2002).

XVII. ve XVIII. yüzyıl medreseleri süsleme ve bezeme açısından oldukça yalın yapılardır. Bu dönemde estetik kaygının yapı teknikleri ve yapı malzemeleriyle karşılaşmaya çalışıldığı dikkat çekmektedir. Avlu ve dershanenin giriş kapılarında yapılmış bezemelerin, revakların zeminlerinde kullanılan kilit taşlarının, dersane içlerindeki kalem işi düzenlemeler ve mihraplar üzerine işlenen bezemeler, klasik dönem ve batılılaşma etkilerinin başladığı dönemin etkilerinin görüldüğü bir anlayışla ele alınmıştır (Köşklü, 2002).

Bu dönemde İstanbul'da bulunan Feyzullah Efendi Medresesi derhane-mescit kütlesi ve kütüphane ve bu iki yapının kesişiminde bulunan mekân kalem işi süslemeleriyle dikkat çeken örneklerdendir. Çiçek ve yaprak motifleri batılılaşma döneminin etkilerini hissettirsede, klasik dönem motifleri de bu süslemelerde kullanılmaktadır (Köşklü, 2002).

İstanbul'da bulunan Damat İbrahim Paşa Medresesi'nin giriş revaklarında, kütüphane cephesinde ve dersane ve mescit cephelerinde lale devri motiflerin kullanıldığı görülmektedir. Lale Devrinin natüralist görünümlü çiçek motiflerinin kullanıldığı bu örnek süslemelerdeki estetik anlayışın değişimin de göstergesidir. Lale devrini yansıtan kalem işi bezemelerin görüldüğü bir diğer örnek ise Nevşehir'de bulunan Damat İbrahim Paşa Medresesi'nin dersane-mescit bölümüdür. Dersane-mescit bölümünün kalem işi bezemeleri pano şeklinde dizayn edilmiş içerisinde çeşitli çiçeklerin bulunduğu vazolar, çiçek ve yaprak motiflerinin madalyonların içerisine yerleştirildiği tasarımlar, lale motiflerinden oluşan lale buketi, çiçek, yaprak ve kıvrılmış dallar ile oluşturulmuş kuşaklar naturalist tarzın Lale devrine has elemanlarıdır (Aktuğ Kolay, 1993).

BÖLÜM 3

REFORMLA BİRLİKTE OSMANLI EĞİTİM POLİTİKASI VE TEŞKİLATLANMA

3.1 TANZİMATLA BERABER YENİLENME SÜRECİNE GİREN EĞİTİM ANLAYIŞI

XIX. yüzyılın başlarında, Osmanlı Devleti'nin eğitim kurumlarının işleyişinde üzerine aldığı sorumluluk, sistemin başarılı olması adına yeterli olmamıştır (Kardaş, 1972).

Devlet ülke geneline bakıldığında sınırlı sayıda kalan "asker" ve sivil kamu görevlilerinden "yöneticilerin" bir kısmı yetiştirilirdi. Yardım ve merhamet duyguları ile insana ve eğitime katkıda bulunmak fikrini benimseyen insanların vakitlerini ve maddi varlıklarını vakfettikleri kurumlar devletin yeteri kadar sorumluluk alamadığı alanlardaki boşluğu dolduruyordu. Eğitim ve öğretimin geleceğe yatırım ve kişisel olarakta hayır işi kabul edilmesi bu boşluğu doldurmada hatırı sayılır fedakarlıklar gösteren Osmanlı vakıf müesseselerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Selçuklu eğitim anlayışının devamı ve medrese eğitim düzenine ve disiplinine dayalı olarak işleyen bu sistemde, okul yapıları vakfedenlerin imkânları dahilinde, arzu edilen tarzda inşa edilmiş, idari sistemleri istenildiği gibi oluşturulmuş, takip edilecek kitap, anlatılacak konu, öğretim kapsamı ve yöntemi vakıf sahiplerinin isteklerine göre oluşturulmuş, aynı zamanda sürekliliği vakfiyelerde izah edilerek bu kurumların bundan sonraki dönemlerde de kuruluş dönemindeki anlayışla devam etmesinin önü açılmıştır. Devlet bu kurumlara, vakıf ve vakfiye anlayışı sebebiyle gerekli müdahaleleri yapmamış ve bu kurumlara dolaylı olarak eğitim serbestliği tanımıştır (Vahapoğlu, 1990).

Fatih'in İstanbul'u fethi ile başlayıp, Tanzimat dönemine kadar devam eden eğitim sürecinde, tıpkı Müslümanlardaki gibi, diğer dinlere bağlı kesimlerde de, kendi dinlerinden olan maddi durumu iyi ve cemiyetine yardım etme anlayışına sahip bireyler eğitim sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu anlayış sonucunda her caminin yanında veya yakınında bir mektep ya da medrese konumlandırılırken, kiliselerin yanında da o cemiyete ait okulların açılması anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu imtiyaz ilk olarak Rumlar'a, sonrasında Ermeniler'e ve en son olarak Yahudilere tanınmıştır (Tunç, 1969).

Osmanlı devrinde izlenen politika sebebiyle her zaman farklı etnik kökenlere sahip vatandaşların eğitim hakkı muhafaza edilmiş ve bu hususta müslüman-gayri müslim ayırımı yapılmamıştır. Devletin mensubu olan Arap, Arnavut, Bulgar, Rum, Ermeni, Yahudi ve diğer gruplara eğitim konusunda adaletli davranılmış ayrıca hristiyan ve musevi olan bu gruplara eşitlik açısından Türk vatandaşlarla kıyaslandığında daha imtiyazlı davranılmıştır (Vahapoğlu, 1990).

Yabancı ülke veya cemiyetlerce faaliyette geçirilmesi planlanan eğitim kuruluşlarına izin verilmiştir. Bunlarda görev yapan eğitimci ve idarecilere uzun bir süre müdahale edilmemiş, hükümet gayri müslim kesimin eğitim öğretim meseleleriyle yeterince ilgilenememiş, bu durumun sisteme yansıyan olumsuz etkilerini fark ettiğinde ise gerekli yasakları uygulayarak engel olmaya çalışmıştır (Şeref, 1985).

Osmanlı Devleti'nin eğitimi kamusal bir vazife disipliniyle sahiplenmesi, Tanzimat'tan sonra gelişen bir anlayış şekli olmuştur. Küresel ölçekte değişen ve dönüşen eğitim modelini XVIII. Yüzyıldan itibaren dikkate almaya başlaması, bu anlayışın gelmesini geciktiren sebeplerden olmuştur. Bu sayede Osmanlı Devlet idaresince etkin olan düşünce değişmeye ve modern devlet sisteminin bir ihtiyacı haline gelen kamu hizmetlerinde yaygınlık kuralı hakim olmaya başlamıştır. Tanzimatla beraber eğitim sistemi yeniden ele alınmaya başlamıştır. Fakat eski eğitim müesseselerine muhalif bir anlayışla yola çıkan yeni eğitim kurumları açma politikası, bu okulların gösterdiği tepkilerle yeteri kadar yayılamamış eski ve yeni anlayış beraber yürütülmeye çalışılmıştır. Yine aynı zaman diliminde eğitim faaliyetlerinin hukukî sınırlarının netleşmeye başladığı ve bu ilke doğrultusunda gerekli görülen eksikliklerin

düzenlenebilmesi için yeni kanun ve nizâmnâmeleri yürürlüğe koyma çalışmaları görülmektedir (Vahapoğlu, 1990).

Osmanlı Devleti'nde eğitim sisteminin işleyişinde sorumlu dört ayrı teşkilat bulunmaktadır. Bu teşkilatlar;

- 1) Meşihat Makamı
- 2) Maarif Nezareti ve diğer Nezaretler
- 3) Gayrimüslim cemaat teşkilatı, (patrikhane ve hamamhane)
- 4) Yabancı papaz heyetleri ve yabancı hükümetlerdir.

Bu teşkilatlanmada yer alan, Meşihat ve Maarif Nezareti ile diğer nezaretler Müslüman kesimin eğitim gördüğü kurumların işleyişinden sorumlu idiler. İdarî teşkilatlanmanın bu duruma getirilmesine kadar geçen süre zarfında aşama aşama aşağıdaki değişiklikler meydana gelmiştir.

- 1) Çeşitli makam ve otoritelere bölünmüş vakıfların takibini ve kontrolünü daha sağlıklı bir şekilde yapmak için 1826 senesinde "Evkaf-ı Hümâyûn" Nezareti,
- 2) 1838 senesinde "Meclis-i Umur-ı Nafia",
- 3) Meşihat makamının idaresi altında olacak şekilde 1839 yılında "Mekâtib-i Rüştî-ye" Nezareti,
- 4) Okulların sayısını arttırmak ve daha kaliteli hale getirmek üzere 1845 yılında faaliyetine başlayan "Meclis-i Muvakati Maarif" komisyonu,
- 5) 1846 senesinde "Meclis-i Maarifi Umumiye",
- 6) 1857 senesinde "Maarif-i Umumiye Nezareti", faaliyete geçirilmiştir. 1 Eylül 1869 tarihinde yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizâmnâmesi ile teşkilatlanma daha geniş bir şekilde yaygınlaştırılmış ve taşra teşkilâtı ortaya çıkmıştır. Böylece Maarif Müdürünün başkanlığında "İl maarif" meclisleri il merkezlerinde hayata geçirilmiştir. Fakat ortaya çıkan teşkilâtlanmalara rağmen;

- 1) Müslüman kesimin eğitim gördüğü okullar,
- 2) Gayrimüslim azınlığa ait cemaat okulları,

3) Yabancı devletlere ait okullar olarak teşkilatlanmaya devam edecektir (Vahapoğlu, 1990).

Teşkilatlanma anlayışı devlet kontrolü ve denetimi bakımından ele alındığında ise iki ayrı oluşum göze çarpmaktadır. Bunların ilki medreseler, diğeri gayri müslim cemaatlere ait eğitim kuruluşları ve yabancı devletlere ait okullarıdır. İkinci kısımda bahsedilen eğitim müesseseleri devlet tarafından denetlenememiştir. Devlet bu müesseselere neredeyse sahipsiz denecek kadar serbestlik tanımıştır, ilk kısımda bahsedilen eğitim müesseseleri ise resmî olarak nitelendirilebilecek kurumlardır. Bunlar askerî eğitim müesseseleri, idareci yetiştirilen Enderun Mektebi ve yenileşme anlayışıyla ortaya çıkan eğitim kurumlarıdır. Devlet denetimi ve kontrolü altındadırlar. Yeni eğitim müesseselerinin faaliyete başlamasıyla Osmanlı Devleti'nin son asrında eğitimde ikili düzene beraber yer verilmiş, eskiden gelen bu eğitim karmaşası giderek gün yüzüne çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde okulların faaliyete geçiş sistemi üç genel başlıkta toplanabilir. Bunlar;

- 1) Geleneksel öğretim müesseseleri,
- 2) Yenileşmeyle beraber ortaya çıkan devlete ait resmi kurumlar,
- 3) Gayrimüslim cemaat yapılanmaları ile yabancı kuruluş ve yabancı devletlere ait kurumlardır.

Okulların bu tip bir yapılanmayla, farklı ve bağımsız bir şekilde ortaya çıkma nedeni; devletin eğitim vazifesinin sınırlarını sadece idareci ve asker yetiştirmekle oluşturması, bu durumun halkı kendi eğitim müesseselerini açma yoluna itmesi, gayrimüslim azınlık ve yabancıların imtiyazlar ve kapitülâsyonlar vasıtasıyla kendi eğitim müesseselerini müstakil olarak oluşturma yolunu seçmeleri ve yenileşme zamanında geleneksel öğretim müesseseleriyle beraber aynı işlevi modern bakış açısıyla yerine getiren kurumların devlete bağlı olarak faaliyete geçmeleridir (Vahapoğlu, 1990).

3.2 YENİLENME SÜRECİNDE DEVLET KONTROLÜYLE AÇILAN OKULLAR VE KONYA ÖRNEKLERİ

Osmanlı Devleti'nde XIX. Yüzyılın ilk yarısında devlete sorumluluğunda olan eğitim kurumları Askerî Okullar ve idareci yetiştiren okullardır. Tanzimatla beraber eskiye nazaran daha modern bir bakış açısıyla yeni eğitim kurumlarının faaliyete geçirilmesi çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen en etkili reform hareketi olarak gösterilebilecek çalışma "Maarifi Umumiye Nizâmnâmesi" ile planlanandır. Bu nizâmnâme sayesinde başlayan yenileşme süreci Cumhuriyet dönemine kadar etkinliğini korumuştur. Maarifi Umumiye Nizâmnâmesi Osmanlı eğitim sisteminin daha modern bir işleyişe evrilmesine yol açmıştır. Nizâmnâme ile öğretim; ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olarak üç ana başlık altında kategorize edilmiştir (Vahapoğlu, 1990).

İlköğretim yeni haliyle; "Mekteb-i İptidâî" ve "Mekteb-i Rüştîye" olarak adlandırılan iki farklı kademedен meydana gelmekteydi. İlköğretimin başlangıç kademesi olarak nitelendirilen Mekteb-i İptidâî'ler eğitimin ilk üç yılını kapsıyordu ve bu aşamayı geçmeden diğer aşamalara geçilemiyordu. Mektebi iptidâî'nin devamı niteliğinde olan Mekteb-i Rüştîyeler ise yine üç yıl süren bir eğitimden sonra talebeleri sonraki aşamalara yönlendirmektedir. İlköğretim bir üst aşamasını temsil eden Mekteb-i Rüştîyeler'de Kur'an-ı Kerim okuma ve Din bilgisi gibi derslerin yanı sıra, Türkçe, Arapça dil bilgisi dersleri, hesap ve coğrafya gibi sayısal dersler, Türk ve İslâm tarihi, güzel yazı yazma dersleri ve tarım gibi öğrencilerin farklı alanlarda kendilerini geliştirmesini hedef alan dersler okutulmaktaydı. Ortaöğretim aşaması ise "Mekteb-i idadî" ve "Mekteb-i Sultânî" den oluşmaktadır. Mekteb-i İdadî, Mekteb-i Rüştîye'den sonraki aşamadır ve beş yıl boyunca devam etmektedir. Mekteb-i İdadî'lerden mezun olan öğrenciler Mekteb-i Sultani'ye devam etmeye ve Mekteb-i İptidâî'lerde eğitimci olarak görev yapma hakkına sahip oluyordur. 1867 yılında İstanbul'da eğitim faaliyetlerine başlayan "Galatasaray Sultanisi" ilk Mekteb-i Sultani'dir. Fransız liseleri, Galatasaray Sultanisi için model olarak alınmışlardır. Bu sebeple eğitim dili olarak Türkçe ve Fransızca beraber kullanılmaktaydı. Bu eğitim kurumlarında mezun olan talebeler ise "Dar-ül Fünun"a devam etmeye hak kazanıyorlardı. Tanzimatla faaliyete geçen meslekî ve teknik eğitim müesseseleri bir sistem dahilinde

değil, genelde bazı teşkilatların kendi işleyişlerindeki personel ihtiyacına cevap vermek gayesiyle kurulmuşlardır. Genel örneklere bakıldığında kurulan bu okulların, erkek ve kız teknik öğretim okulları, ticaret, ziraat ve orman okulları olduğu görülmektedir. Yeni açılan okulların öğretmen ihtiyacını gidermek gayesiyle kurulan öğretmen okullarından ilki; 1848 yılında “Mekâtib-i Rüştîye” lere eğitimci yetiştirmek amacıyla kurulan ve sonraki yıllarda “İptidaiye” ve “Aliye” bölümlerinin açılmasıyla beraber hizmet sahası genişletilen “Dar-ül Muallimin” lerdir. 1869 yılında faaliyete geçirilen “Dar-ül Muallimat” lar kız okullarına öğretmen yetiştirme amacıyla, 1875 yılında faaliyete geçen “Menşe-i Mualliminler” ise askeri okullara öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuştur (Vahapoğlu, 1990).

Askeri ihtisas okulları, yüksek öğretim sahasında faaliyet gösteren geleneksel ve kaliteli eğitim veren medreselerin yanısıra, modern eğitim yaklaşımıyla yüksek öğretim alanında faaliyete geçen ilk resmî kurumlardır (Koçer, 1974).

Batılı ülkelerdeki yüksek öğretim yaklaşımına paralel olarak 1846 yılında faaliyete geçen “Dar-ül-Fünun” modernleşme döneminin ilk sivil yüksek öğretim kurumudur. Bu kurum 1863, 1870 ve 1874 senelerinden sonra dördüncü kez 1900 senesinde “Dar-ül Fünun’u Şahane” adı ile tekrar açılmıştır. İdarî ve malî açıdan 1924 senesinde özleştirilen Dar-ül Fünun kapatılacağı 1933 senesine kadar eğitim hizmetine devam etmiş ve sonrasında bu kurumun yerine “İstanbul Üniversitesi” açılmıştır (Vahapoğlu, 1990).

3.2.1 Rüştîye Mektepleri

Osmanlı eğitim sisteminin temel ve geleneksel kurumlarından olarak gösterilen medreseler ve onlara talebe yetiştiren sıbyan mektepleri, XVII. yüzyıl öncesinde neredeyse her alanda devletin liyakat sahibi personel ihtiyacını karşılamışlardır. Fakat, sonraki dönemlerde girilen savaşlarda muzaffer olunamaması, batılı tarzda yeni askeri okulların kurulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ancak sıbyan mektepleri ve bahsi geçen batılı tarzda eğitim verecek olan askeri okullar arasında eğitim seviyesi açısından yadsınamayacak kadar büyük farklılıklar vardı. Sıbyan mekteplerinin eğitim sistemlerinin yeniden düzenlenme çalışması, medreselilerin tepkisine yol açma riskini

de barındırıyordu. Bu riskten kaynaklı doğabilecek sorunları önlemek amacıyla, sıbyan mektepleri ve askeri okullar arasında köprü görevi görerek daha yumuşak bir geçiş safhası oluşturmak amacıyla "rüşdiye" adı verilen yeni bir eğitim kurumunun açılması kararlaştırıldı (Yıldız, 2014).

1839 yılında faaliyete başlayan Mekteb-i Maârif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-i Edebiye, devletin ihtiyacı olan liyakat sahibi sivil personel yetiştirmek amacıyla kurulmuş ilk özgün rüşdiye mektepleridir (Akyüz, 1999).

Bahsi geçen bu okullar, Babıali'ye personel yetiştirmeyi sürdürmesine rağmen, yeni gereksinimlere ve Tanzimat dönemi reformlarına ılık yeteri kadar ayak uyduramadı. Bu gerekçeyle, orta seviyeli eğitim kurumları olan rüşdiyelerin tekrar teşkilatlandırılması ve yeni okulların açılması fikri uygun görüldü. Bu planlama, 1847 senesinde Davud Paşa (Şekil 3.1), Bayezid, Üsküdar, Tophane ve Babıali civarında bulunan Ağa Camii ile beraber 5 adet rüşdiyenin açılmasıyla hayata geçirildi (Yıldız, 2014).

Şekil 3.1 İstanbul Davut Paşa Rüştiye Mektebi (Davut Paşa A.L. 2020).

1848 senesinde bu beş okulun tamamı pilot okullar olarak göreve başlamışlardı. Bu okulların eğitim kadrosu ise bir öğretmen ve öğretmen yardımcı olarak iki personelden oluşmaktaydı. İlk başlarda öğrenci sayısı en fazla 40 iken halk tarafından beğenilince talep artmış ve okullardaki öğrenci sayıları 100'ü aşmıştır. Bu okulların müfredatında

Arapça ve Farsça yabancı dil derslerinin yanısıra, coğrafya, matematik ve fen sayısal dersler ve yazım kuralları işlenmekteydi. Eğitim faaliyetine yeni başlayan bu rüşdîyeler de daha önce açılanlar gibi iki aşamaya ayrılmıştır. İlk aşama ilkökul aşamasını temsil eden ibtidaîler iken asıl rüşdîyeler ikinci aşamayı oluşturmuştur. Rüşdîyeler ilk olarak 4 yıl süresince eğitim verirken, Darülmaârif'in faaliyete geçmesiyle beraber eğitim süreleri 6 yıla uzatılmış; fakat 1863 senesinde tekrar kısaltılarak 5 yıla düşürülmüştür. Rüşdîyelerde bu yeniliklerle beraber eğitim disiplininin süreklilik göstermesi ve öğrencilerin gayretlendirilmesi için yıllık imtihanlar devam edilmiştir. 1850 senesinde rüşdîyelerin programında Arapça ve Farsça derslerinin ders saatleri azaltılıp fen, matematik ve coğrafya derslerinin ders saatleri arttırılarak modernleşme adına yeni adımlar atılmaya başlanmıştır. Ders programında teorik derslerin yanına uygulamalı dersler de eklenmiştir. 1869 senesinde yürürlüğe giren Maârif-i Umumiye Nizamnamesi, maârifin bütün kademelerine yenilik getirmekle kalmayıp, rüşdîyelerin eğitim ve öğretimi ile tekrardan şekillendirilmesi ve ülkenin bütününde faaliyete geçecek yerlerin mahiyetini de belirlemiştir. Nizamnameyle beraber rüşdîyelerin eğitim süresi 4 seneye sabitlenmiş ve bu zaman zarfında; din, Osmanlıca yazım ve dil bilgisi, daha modern bir bakış açısıyla Arapça ve Farsça, isteğe bağlı olarak Fransızca, coğrafya defter tutma, matematik, hatt, geometrinin başlangıcı olan mebadi-i hendese, umumi tarih dersleriyle beraber Osmanlı tarihi, jimnastik, okulun faaliyet gösterdiği yerde konuşulmakta olan mahalli lehçe öğretilmekteydi. Bu dersler haftanın belirli günlerine dağıtılarak işlenecek, bölgelerin toplumsal özelliklerine göre programa alınan dersler değiştirilebilecekti. Bu değişim için Maârif Nezareti ve Meclis-i Kebir-i Maârifin onayı gerekmekteydi (Yıldız, 2014).

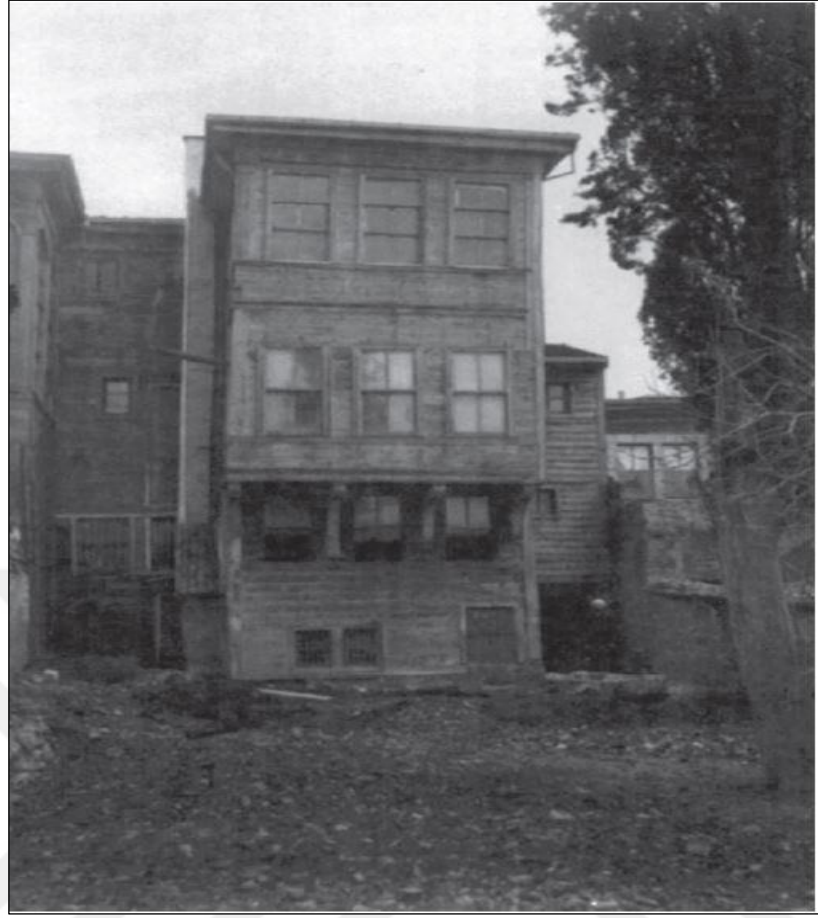
Rüşdîyelerde alınan eğitimden sonra yapılan imtihanları geçenler idadilere devam edecek, başarısız olanlar ise isterlerse bir sene daha rüşdîyelere devam edebileceklerdi (Demirel, 2002).

Nizamname' nin eğitim teşkilatlanmasına sunduğu yenilikler ve okulların faaliyete geçme hususlarının belirginleşmesiyle beraber 1870'ten sonra rüşdîyelerin açılması İstanbul'da ve diğer vilayetlerde hızla yaygın hale gelmiştir. Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile planlanan modern ve eğitime uygun okulların sayısının arttırılması

fikri II. Abdülhamit dönemine kadar Tanzimat döneminde planlandığı gibi olgunlaştırılmamıştır. II. Abdülhamid devrinde bu planın daha olgun bir şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu dönemde İstanbul'da gösterişli ve ihtişamlı okul yapıları inşa edilmiş rüşdîyeler eğitim faaliyetlerine buralarda devam etmiştir. Merkez Rüşdîyesi olarak adlandırılan bu rüşdîyelerin en önemlileri; Davut Paşa, Unkapanı, Mahmudiye, Fatih, Bayezid, Ayasofya, Üsküdar (Şekil 3.3, 3.4), Beşiktaş (Şekil 3.2), Topkapı ve Hamidiye rüşdîyeleridir (Yıldız, 2014).

Şekil 3.2 İstanbul Beşiktaş Askeri Rüştiyesi (İnternet Resim:1).

Şekil 3.3 İstanbul Üsküdar Rüştîye Mektebi (Yıldız, 2016).

Şekil 3.4 İstanbul Üsküdar Rüştîye Mektebi (Yıldız, 2016).

Hazırlık aşamasının bulunmadığı ve yalnızca rüşdiye sınıflarının olduğu okulların büyük bir kısmı bu dönemde tadilattan geçirilmiş ve büyütülmüştür. Altunizade, Beykoz, Eğrikapı, Kadıköy'de bulunan Hamidiye ve Nümune-i Şükran-ı Hamidî rüşdiyeleri bu dönemde onarılarak tekrardan eğitime açılan rüşdiyelerdir. Fakat bu eğitim hamlelerinin yeterli olmadığını fark eden hükümet, maddi imkansızlıklar sebebiyle dönüştürülen okul sayısını arttıramadığından, bu sorunu özel okulların açılmasına izin verme yöntemiyle çözmeye çalışmıştır. Böylece hükümet desteğiyle özel okulların sayıları artmaya başlamıştır. Rüşdiyelerin II. Meşrutiyet döneminde de hem program hem de yapılandırma bakımından değişimleri devam etmiştir. Hem Tanzimat hem de Abdülhamid dönemlerinde rüşdiyeler ortaöğretim aşamasında teşkilatlandırılırken, II. Meşrutiyet döneminde ilköğretim aşamasına doğru kaydırılmıştır. 1910 yılında Meclis-i Mebusan'da görüşülen "Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu Layihası"nda rüşdiyeler ilköğretim aşamasında gösterilmiştir. Bu taslak 1913 yılında kanun olarak yürürlüğe girmiş ve rüşdiyelerle ibtidaîler birleştirilmiştir. Böylelikle, rüşdiyeler ilk ve ortaöğretim okulları olarak gösterilen idadiler arasında bir köprü görevi gören geçiş aşaması olarak tanımlanmıştır. Tüm bu değişikliklere rağmen yine devam eden süreç içerisinde de yedi senelik idadilerin ilk üç senesi rüşdiye eğitimi eskisi gibi sürdürülmüştür (Yıldız, 2014).

3.2.1.1 Konya Rüşdiye Mektebi

Rüştiye Mektebi'nin Konya'da eğitime başladığı tarih kimi araştırmacılarca Hicri 1285 tarihinde yayınlanan Konya Salnamesi baz alınarak 1869 yılı olarak gösterilmektedir (Önder, 1952).

Halbuki Hicri 1285 senesi Miladi 1868-1869 senelerine tekabül etmekte olup güncel olarak salnamelerin bir sene önceki bilgilerle yayınlandığı göz önünde bulundurulduğunda okulun bu aslında bu tarihten daha önce açıldığı ortaya çıkmaktadır. Miladi 8 Aralık 1868, hicri 26 Teşrin-i Sâni 1284 tarihinde yayınlanan bir belgede, Konya'da açılan rüştiyenin 70 öğrencisi bulunduğunun ve bu sebeple bir

muallim-i sâni açılması gerektiğinin belirtilmesi okulun açılış tarihinin 1868 senesi olduğunu ortaya koymaktadır¹.

1878 senesinde onarımı yapılarak yenilenen İstanbul Caddesi, Şerefşirin Mahallesi Esad Efendi Sokağı'nda konumlanan bir binayı, 1878-189 seneleri arası kullandığı kayıtlarda mevcuttur. 1878 senesinde yenilenen bu binanın daha önceki dönemlerde hangi amaçla kullanıldığı bilinmemektedir. Rüştîye mektebinin eğitime başladığı ilk dönemlerde de bu binayı kullanmış olma olasılığı eldeki veriler ışığında tahmin edilebilmektedir. Sonuç olarak Konya Rüştîye Mektebi'nin eğitim faaliyetlerine ilk defa hangi binada başladığı ile ilgili kesin ve sağlıklı bilgi elde edilememektedir (Sarıçelik, 2010).

Konya Rüştîye Mektebi vilayet merkezinde açılan ilk modern okuldu (Şekil 3.5). Tarih, Coğrafya ve Fen ile beraber dini eğitimin verildiği derslerde bulunmaktaydı. Üç dersliği bulunan rüştîyede muallim-i evvel, Maarif Nezâreti tarafından tayin edilmişti. Bunun haricindeki diğer okul çalışanlarını ise vilayet tayin etmekte ve maaşlarında kendi bütçelerinden karşılamaktaydı (Sarıçelik, 2010).

Rüştîye mektebi 1868 senesinde eğitime başladığında Maarif Nezâreti tarafından görevlendirilmiş bir muallim-i evvel henüz yoktu. Bu boşlukta, ulemadan Hattat İbrahim Hakkı Efendi'yi 333 kuruş maaşla, sülüs dersleri de vermek kaydıyla vilayet kararınca muallim-i sâniğe atandı².

Konya Rüştîye Mektebi'nin süreç içinde değişkenlik göstermiş ama okulda her zaman bir Rik'a mualliminin istihdam edildiği görülmüştür. Aslında bu bilgi okulun gerçek amacını gösteren bir veri olarak düşünülebilir. Vilayet yönetiminin ihtiyacı olan vasıflarda memurların rüştîye mektebini bitirenlerden tedarik edilme isteği ve memuriyette istenilen yeterliliğin bu dersin gösterilmesi ile gerçekleştirilebileceği fikri, Rik'a dersini rüştîye mektebinin önemli derslerinden biri haline getirmiştir. Konya Rüştîye Mektebi eğitim tarzı ve okulun başarı durumu ile ilgili birtakım veriler bulunmaktadır. Anadolu'da faaliyete geçen ilk rüştîye mekteplerinden biri olarak

¹ Sarıçelik'ten naklen Sadaret Mektubî Kalemi (A. MKT. MHM): 430/12

² Sarıçelik'ten naklen Sadaret Mektubî Kalemi (A. MKT. MHM): 430/12

kabul edilen Konya Rüştîye Mektebi, Konya’da sonradan açılan rüştîye mektepleri için örnek olmuştur. Okulu başarıyla tamamlayan ilk mezunların bir bölümü vilayet bürokrasisinde kendisine yer bulurken bir bölümü ise askerî idadilerde öğrencilik hayatına devam etmiştir. Fakat okulun ilerleyen süreçte çağın eğitim anlayışına ayak uyduramadığı hatta açıldığı ilk dönemlerdeki başarısını muhafaza edemediği görülmüştür. Bu durum Konya Valisi Mehmed Said Paşa’nın hatıratında, 1881’de senesinde katıldığı bir sene sonu imtihan töreninde vaziyeti eleştirmesinden anlaşılmaktadır (Sarıçelik, 2010).

Vali Mehmed Said Paşa, rüştîye mektebinin eğitim seviyesinin izlenen yanlış eğitim politikasından dolayı Rum ve Ermeni okullarının çok gerisinde kaldıklarını söylemektedir. Ayrıca öğrencilerin okula devam etmekte yeterli gayreti göstermediği ve ailelerinin bu durumu kabullendiği görülmektedir. Rüştîye mektepleri, ders programının yanlış planlanması ve uygulanması sebebiyle istenilen düzeyde öğrenci yetiştiremiyordu. Bu sebeple Konya Rüştîye Mektebi mezunlarının askerî idadilerin personel ihtiyacını karşılayabilecek yeterlilikte öğrenci yetiştirememeye başladı. Böylece Konya Maarif İdaresi rüştîye mektebi öğrencilerin bu daha fazla mağdur olmaması için askeri rüştîyelerde gösterilen bazı dersleri rüştîyelerin ders programlarına dahil etti. Fransızca dersleri vermesi için Maarif Nezâreti’nden bir öğretmen talebinde bulunuldu. Fakat yapılmak istenilen bir çok yenilik gibi bu yeniliğinde yapılamadığı okulun Konya İdadisi bünyesine dahil edildiği 1891 yılına kadar kayıt altında tutulan mevcut öğretmen listesi içerisinde herhangi bir Fransızca öğretmenine rastlanmamasından anlaşılmaktadır (Çağlar, 2010).

Şekil 3.5 Konya Rüştiye Mektebi (Çelik, 2013).

3.2.2 İdadî Mektepleri

Hazırlamak, geliştirmek anlamında kullanılan Arapça "idad" kökünden gelen "idadi" hazırlama yeri manasında kullanılmaktadır. Bu terim, 1869 senesinde gelişen süreçle beraber iki ana başlık altında kullanılmıştır. Bunlar; hazırlık sınıfını ifade etmek için kullanılan idadiler ve ortaöğretimin bir aşaması olarak nitelendirilen idadilerdir (Demirel D. , 2007).

Bazı tarihçiler, hazırlık sınıfı olarak nitelendirilen idadileri ilk ve ortaöğretim derecelerinden birisi içinde göstermek isteseler de ilk açılan idadi derslikleri bir okul olarak değil, Rüşdiye, Tıbbiye, Bahriye, Harbiye, ve Mühendishane mekteplerine gitmek isteyen öğrencilerin bu okullara ön hazırlık olarak gittiği dersliklerdir (Demirel D. , 2007).

"İdadî" ismi verilen okullar, yüksek askeri okullara gidecek olan öğrencilerin ön hazırlık için gittiği okullar olarak, ilk kez 1845 senesinde Bosna'da açılarak eğitim faaliyetlerine başladı. "İdadî" adı asıl kimliğine 1869 Maârif-i Umumiye Nizamnamesi'nde kavuştu. Bu nizamnameye göre, gayrimüslim vatandaşlarla Müslüman olan Osmanlı vatandaşlarını birbiriyle kaynaştırmak ve ortak bir kültür birliğiyle yetiştirmek amacıyla ve aynı zamanda sancak merkezlerinde rüşdiyelerden mezun olan öğrencileri sultanilere hazırlamak amacı da güden 3 yıl süreyle devam edecek olan okullar olarak açıldı (Ergün, 2000).

Maârif Nizamnamesi ile birlikte eğitime hemen başlayacağı düşünülen idadiler, 1873 senesine kadar başta maddi yetersizlikler olmak üzere çeşitli nedenlerle açılmamıştır. 1873'te Darülmaârif'in, idadîye dönüştürülmesiyle ilk mülki idadî eğitime başlamıştır. Mora Yenişehir'inde 1875'te eğitime başlayan idadi ise vilayetlerde açılan ilk idadi olmuştur. İlk mülki idadinin ardından İstanbul'da üç ya da dört idadî mektebi daha eğitime başlamıştır. Ancak idadilerin memleket çapında yaygınlaşması ile ilgili en önemli gelişmeler II. Abdülhamid döneminde gerçekleşmiştir (Kodaman, 1991).

II. Abdülhamid devrinde idadilerin önemi farkedilmiş ancak, hemen açılmaları mümkün olmamıştır. Yine maddi imkansızlıklar bu durumun en önemli nedenlerinden biridir. Çünkü idadiler, hem genel harcamaları, hemde tesis ve yapı aşamasındaki harcamaları açısından maddi olarak külfetli bir süreci gerektiriyordu. Ancak Sadrazam Sait Paşa, bu sorunu çözmek için, evvelce ilköğretim için öşür miktarı alınan vergiyi iptal etmiş, bu verginin yerine 1884 senesinden başlayarak aşarın seb'i (1 /7) ve rub'u (1/4) mistarınca alınmasına ve bununla beraber müsakkafat vergisinin de %6'sının maârife tahsis edilmesine karar vermiştir. Böylelikle vilayetlerde dahil olmak üzere idadilerin açılması (Çizelge 3.1, 3.2) için gerekli mali gidere kayna sağlanmıştır (Yıldız, 2014).

Çizelge 3.1 1885 Senesinde Açılan İdadiler (Yıldız 2014'e Göre Yağcı 2020).

Yer	İdadî Sayısı	Gündüzlü	Yatılı
Bursa	1	+	-
Edirne	1	+	-
Yanya	1	+	-
Çanakkale	1	+	-

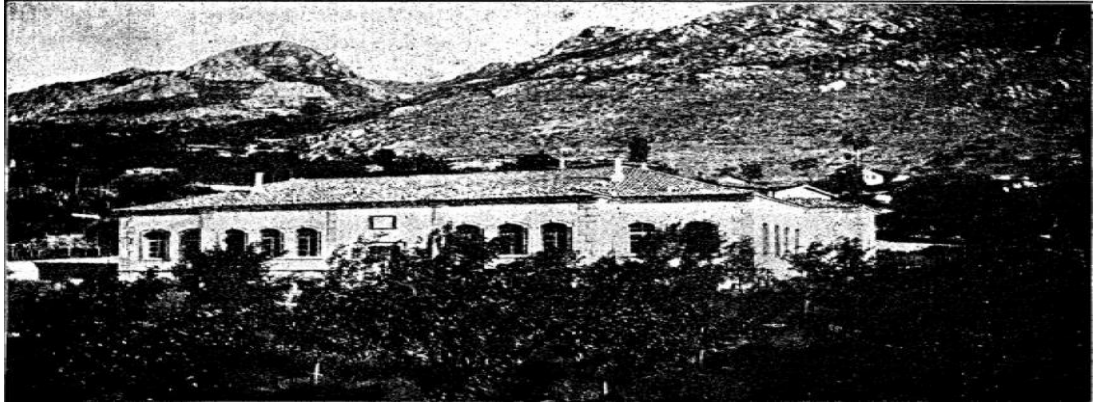
1888'de idâdilerin eğitim sürelerinin dört seneye yükseltilmesi, vilâyetlerde gündüzlü olarak eğitime başlayan idâdilerin taşrada yaşayan çocukların da girebilmesi için yatılıya dönüştürülmesine karar verildi. Aynı zamanda idâdilerin bulunduğu yerlerdeki rüşdiyeler idâdîlere dahil edildi. Bu uygulamayla beraber 1892'de idâdilerin eğitim süreleri güncellenerek taşra idâdîleri beş yıllık ve yedi yıllık iki ayrı bölüme ayrıldı.

Bazı sancakların yedi yıllık idadi açabilecek gücünün olması bu ayırımın en önemli sebeplerinden biridir (Öztürk, 2000).

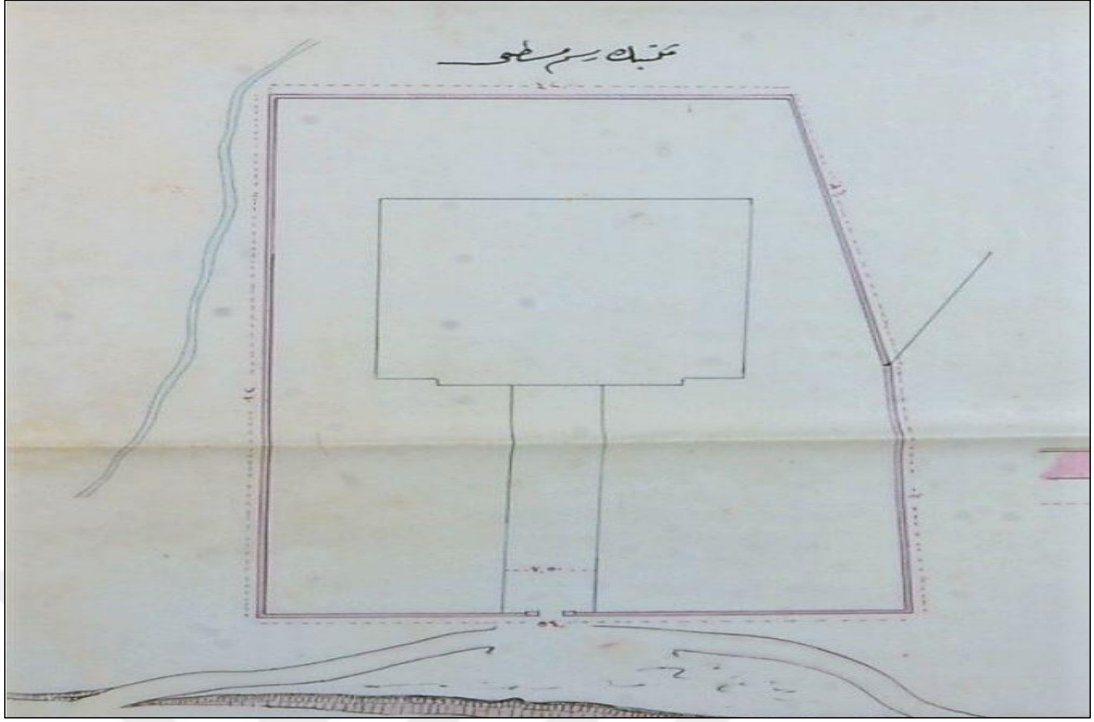
Çizelge 3.2 1887 Senesine Kadar Açılan İdadiler (Yıldız 2014’e Göre Yağcı 2020)..

Yer	İdadî Sayısı	Gündüzlü	Yatılı
İzmir	1	-	+
Selanik	1	+	-
Trabzon	1	+	-
Rodos	1	+	-
Konya	1	+	-
Elazığ	1	+	-
Ankara	1	+	-
Üsküp	1	+	-
Priştine	1	+	-
Serfice	1	+	-
Gümölcine	1	+	-
Manisa	1	+	-
Adana	1	+	-
Halep	1	+	-
Kudüs	1	+	-
Maraş	1	+	-
Kırşehir	1	+	-
Çankırı	1	+	-
Tekke	1	+	-
Bitlis	1	+	-
Muş	1	+	-
Kastamonu	1	+	-
İzmit	1	+	-
Sivas	1	+	-

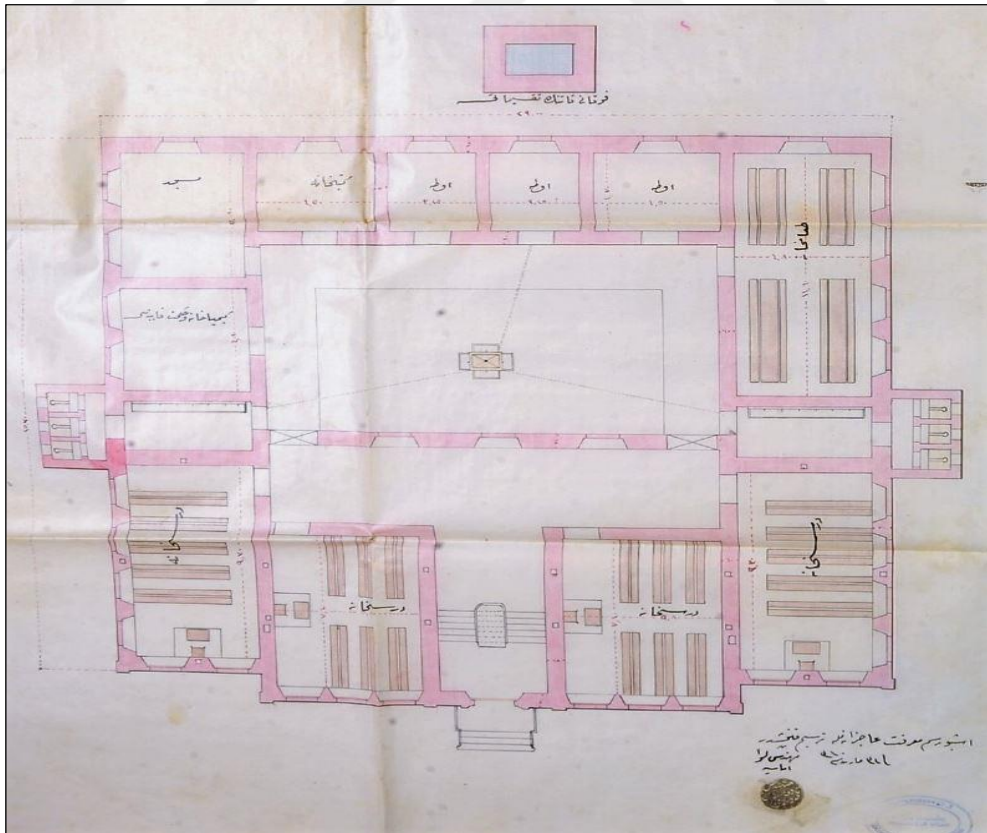
Bu dönemde idadiler çok önem kazanmış, bu eğitim yapılarının mimari tarzı üzerinde dikkatle durulmuş, milli mimariye uygun tasarım yapacak mimar bulunamaması sebebiyle, Paris'ten okulları Fransız tarzında imar ettirecek dökümanlar getirtilmiştir (Yıldız, 2014). Osmanlı mimari üslubunda iç avlunun kullanıldığı binalardan; Amasya (Şekil 3.6-3.11), Bursa (Şekil 3.12), Şam (Şekil 3.13), Bağdat (3.14), Erzurum (Şekil 3.15), ve Niğde İdadileri dikkat çekici örneklerdendir. Yine II. Abdülhamid döneminde 1892 senesinde yapılan Sivas İdadisi planı incelendiğinde, yapının merkezinde bulunan ve dört tarafı koridorlarla geçilmiş iç avluyu anımsatan dikdörtgen bir mekân konumlandırılmıştır. Fakat burada bahsedilen mekân avludan çok kapalı bir mekânmış gibi tanımlandırılmıştır. İdadi haricindeki eğitim yapılarında da iç avlunun kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca İstanbul Mektebi Sultanisi de iç avlulu çözüme gidilen önemli eğitim yapılarından (Kolay, 2019).

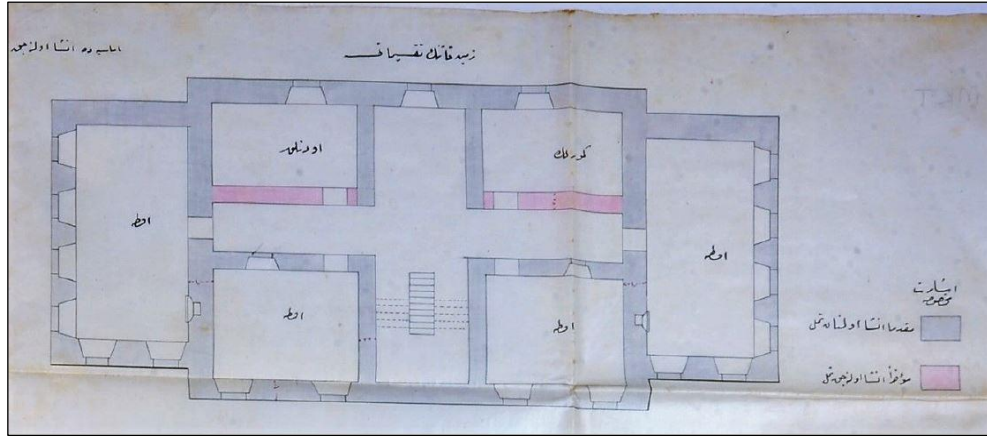
Şekil 3.6 Amasya İdadi Mektebi (Kolay, 2019).

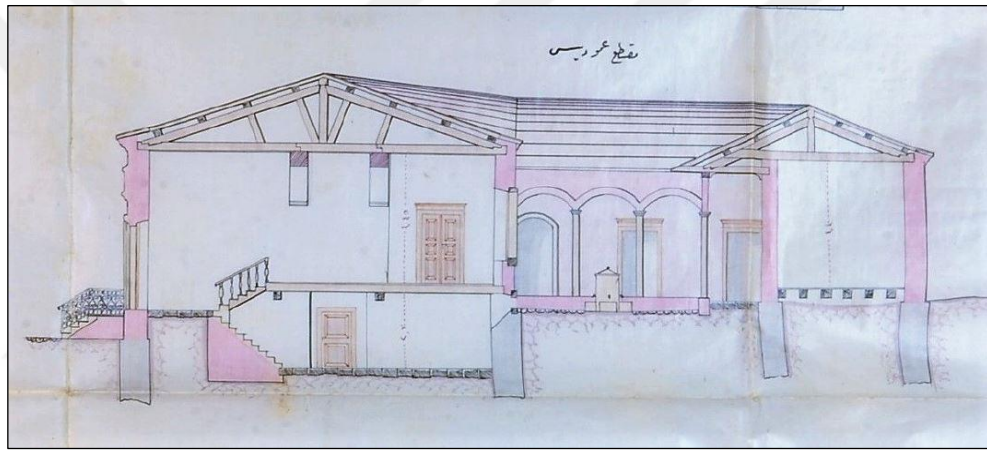
Şekil 3.7 Amasya İdadi Mektebi vaziyet planı çizimi (Kolay, 2019).

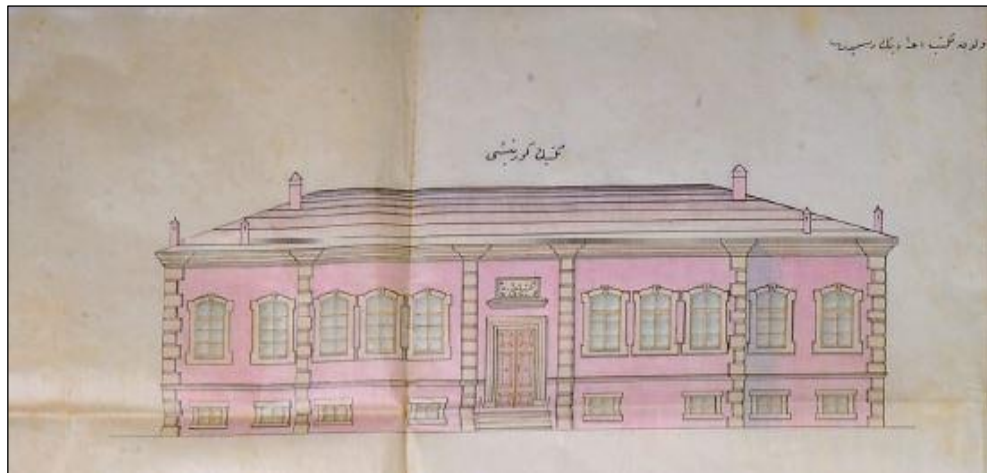
Şekil 3.8 Amasya İdadi Mektebi zemin kat planı çizimi (Kolay, 2019).

Şekil 3.9 Amasya İdadi Mektebi bodrum kat planı çizimi (Kolay, 2019).

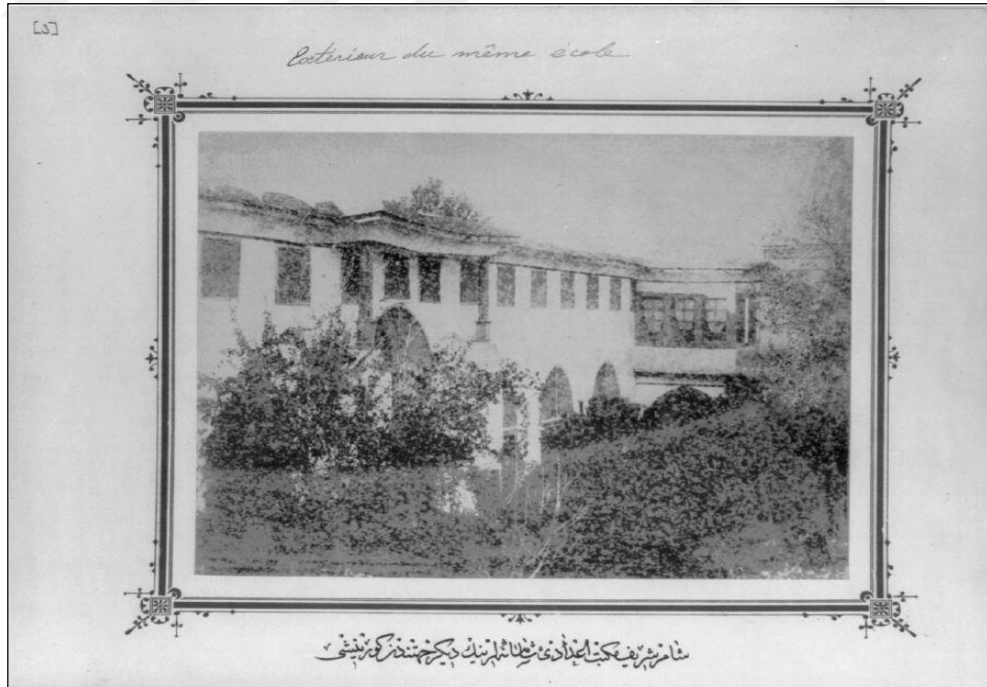
Şekil 3.10 Amasya İdadi Mektebi kesit çizimi (Kolay, 2019).

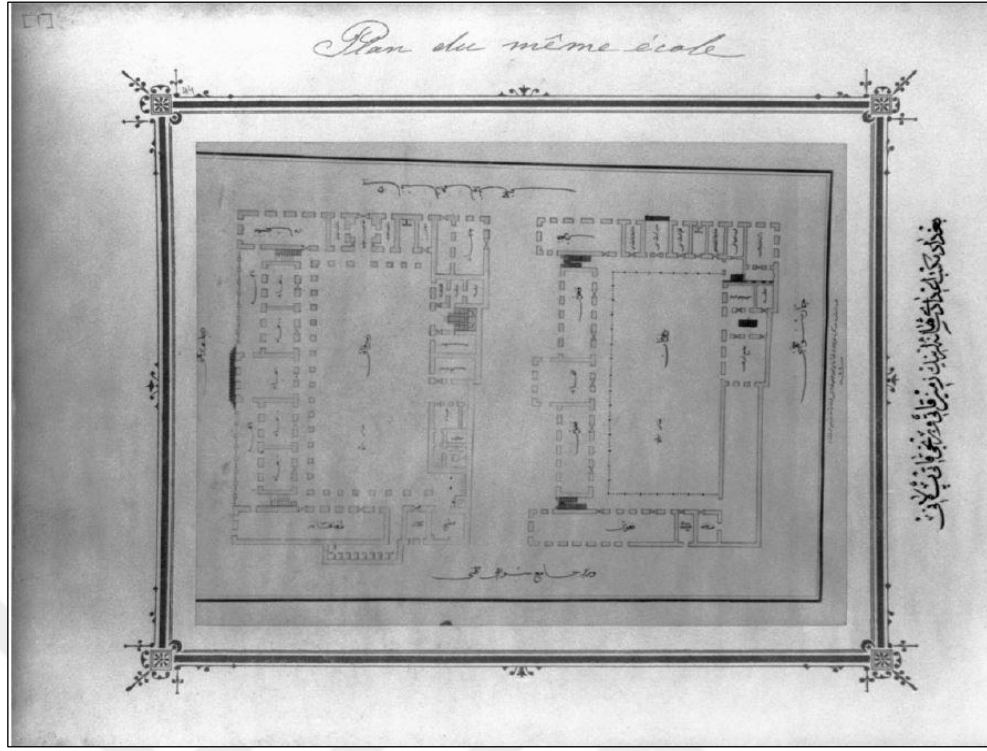
Şekil 3.11 Amasya İdadi Mektebi giriş cephesi çizimi (Kolay, 2019).

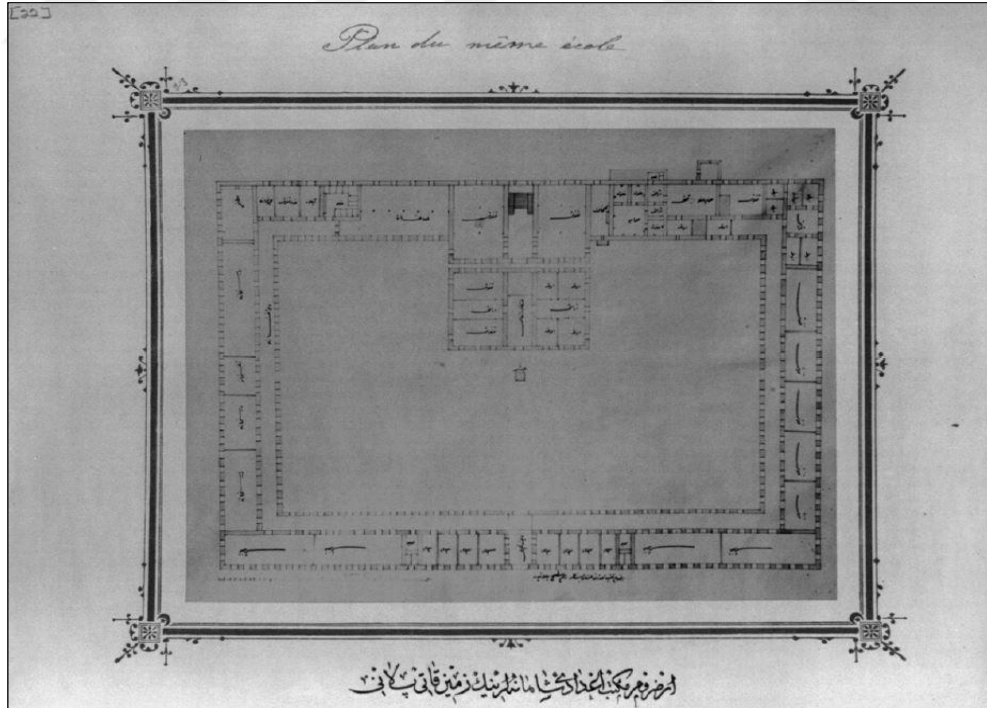
Şekil 3.12 Bursa İdadi Mektebi (Kolay, 2019).

Şekil 3.13 Şam İdadi Mektebi (Kolay, 2019).

Şekil 3.14 Bağdat İdadi Mektebi Binası plan çizimi (Kolay, 2019).

Şekil 3.15 Erzurum İdadi Mektebi plan çizimi (Kolay, 2019).

3.2.2.1 Konya İdadî Mektebi

1 Ekim 1889 tarihinde eğitime başlayan Konya İdadisinin kurulma aşamasında o dönemki Konya Maarif Müdürü Tahsin Bey çok çaba göstermiştir: Tahsin Bey'in çabaları, Konya Valisi Memduh Paşa'ya Konya'da bir idadi eksikliği olduğu ve bu eksikliğin giderilmesi gerektiğini söylemesiyle başlamıştır. Bu girişimin ardından Tahsin Bey idadi için uygun bina arayışına girerken, aynı zamanda gerekli takibi yapıp okul için izin çıkarmıştır. Fakat uygun binayı bulamayan Tahsin Bey, açılışın gecikmemesi için, Daülmuallimin binasının uygun olduğuna karar vermiş ve 1 Eylül 1889'da Konya İdadisi eğitim hayatına başlamıştır. Fakat idadiye henüz öğretmen ataması yapılmamıştır. İdadinin rizayise derslerine girmeyi Darülmuallimin Müdürü Haydar Bey, Fransızca derslerine girmeyi Maarif Müdürü Tahsin Bey kabul etmiştir. Tahsin Bey aynı zamanda tabiiye ve Türkçe derslerine girmeyi de kabul eder. Konya İdadisinin ilk binası bugünkü Karma Ortaokulu'nun olduğu yere 1891 senesinde inşa edilen Gureba Hastanesi binasıdır. Bina hastane olarak yapılmış fakat idadiye devredilmiştir. İdadi ilk olarak 8 öğrenciyle eğitime başlamıştır. Bu öğrencilerin bir bölümü darülmualliminden gelenlerdir. Bunun en önemli nedeni, idadi eğitiminin öneminin henüz anlaşılamaması ve aynı zamanda okulun reklamının yeteri kadar yapılamamasıdır. İlerleyen süreçte öğrenci sayısı artış göstermiş, Konya'nın çevre illerinden de öğrencilerin gelmesi Konya İdadisini bir bölge okuluna dönüştürmüştür. Konyalı olmayan öğrencilerin kalacak yer sorununu çözmek adına İdadiye 1 Ağustos 1893'te yatılı öğrenci kaydı yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde İdadide yalnızca erkek öğrenciler bulunmaktadır (Akın, 2014).

Konya İdadi Mektebi ilk olarak Nizamiye Medresesi'nin yer aldığı arsa üzerine konumlandırılmış olan ve darülmualliminin tarafından kullanılan beş derslikli bina idi. Bu binanın bir kısmının, idadi tarafından geçici olarak kullanılmasına kararlaştırıldı. Fakat yapılan keşiflerde binanın onarım ihtiyacının olduğu ve 22.740 kuruş bedelle onarılacağı rapor edildi. 3 Temmuz 1889 tarihinde bu rapor doğrultusunda onarıma izin verilmiştir (Sarıçelik, 2010).

Okul onarılan binada hizmet veriyorken bir yandan da yeni binanın yapılması için çalışmalar devam etmekteydi. 11 Ekim 1890 tarihinde idadi binasının yapımı için

inşaatı için 538.876 kuruş tahsis edilmesine karar verildi. 1891 senesinde bu miktarın 102.451 kuruşunu vilayet yönetimi, bazı dükkânları istimlâk edilmesine harcayarak idadi binası için gerekli arsayı hazırladı³. Maarif Nezâreti 11 Ağustos 1891 tarihinde Konya Vilayeti'nden bu arsaya binanın keşif deflerinde gösterildiği biçimde yapılmasını tebliğ etti⁴.

Konya İdadi Mektebi'ne yeni bir bina inşa edilmesi planlanırken okul, 1891 senesinde mevcut sınıflarının artması sebebiyle mevcut binanın yeterli olmadığı belirtilerek şehrin kuzeyinde belediyenin hastane olarak inşa ettiği yeni binaya taşındı (Yücel, 1994).

Konya İdadi Mektebinin vilayet merkezinde yer alması 18 Ağustos 1892 tarihinde yatılı bir mektebe dönüştürülmesine sebep oldu⁵. Böylelikle idadi mektebinin kullandığı hastane binasına bazı bölümlerin ilave edilerek yatılı bir okul işlevi görecektir bir şekilde yapılandırılmasının mümkün olabileceği ve bunun daha tasarruflu bir yöntem olacağı hesab edilerek idadi için yapılması planlanan yeni binadan vazgeçilmiştir⁶.

Hastane binasına 1894 senesinde ilave bölümlerin eklendiği ve kalıcı bir okul binasına dönüştürüldüğü görülmektedir. Hastane olarak inşa edilen bu binanın belediyeden maarife teslim işlemleri 31 Ekim 1898 tarihinde yayınlanan bir irade ile tamamlanmıştır. Konya İdadi Mektebi binasında gerekli görüldüğü zamanlarda onarım ve ilavelerle dönüştürülmeye devam etti. Bununla beraber okulda 1902/1903 öğretim döneminde teşkil olunan sekizinci sınıf ve ziraat şubesinin kullanması adına okul binasının genişletilmesi planlandı. Vilayet, yapılması planlanan yapım ve onarımları barındıran bir keşif raporu hazırlattı. Keşif raporunda belirtilen işlerin yapılması için çıkılan ihaleye talep olmaması sebebiyle belirtilen işlerin emaneten yaptırılması yoluna gidildi. Süreç içinde yapılan yazışmalar sonunda 19 Nisan 1904 tarihinde yayınlanan irade ile idadi mektebi binasında yapılması planlanan yapım ve onarım işleri için gerekli izin çıkarılmıştır. Konya İdadi Mektebi binasında yapılmış olan

³ Sarıçelik'ten naklen, BOA., ŞD., 215/26.

⁴ Sarıçelik'ten naklen, BOA., MF.MKT., 129/143.

⁵ Sarıçelik'ten naklen, BOA., İ. MF., 1310.M/7.

⁶ Sarıçelik'ten naklen, BOA., İ. MF.MKT., 153/93.

değişikliklerin neler olduğu, hastane olarak teslim alınan binanın okula dönüştürülmesi için ne gibi işlemlerden geçtiği konusu belgelerde net bir şekilde ifade edilmemiştir. Fakat 1907 yılında okul binasının arkasında bulunan avlunun etrafına konumlanmış olarak inşa edilmekte olan ilave bölümlerin tamamlanabildiği eldeki verilerden anlaşılmaktadır. Bu bölümlerin okulun sultaniye dönüştürüldüğü dönemde de kullanılan yemekhane, mutfak, yakacak deposu, ibadethane ve laboratuvar gibi müştemilât mekanları olduğu tahmin edilmektedir (Sarıçelik, 2010).

Okulun müştemilât mekanları içinde 1907'nin ilk dönemlerinde bir hamam bölümünün olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim okulda yatılı okuyan öğrencilerin, yıkanmak için şehir merkezinde bulunan hamamları kullandığı bilinmektedir. Konya'da kış mevsiminin soğuk ve rüzgarlı geçmesi hamama gidiş dönüşlerde öğrencilerin hasta olmalarına neden olmaktaydı. 29 Ocak 1907 tarihinde okula gelen bir grup hekimin yaptıkları incelemeler sonucu hazırladıkları raporda, öğrencilerin okul binası ile müştemilât mekanlarının arasında kalan üzeri açık avluyu sıklıkla kullanmalarının kış mevsiminde hasta olmalarının nedenlerinden bir diğeri olarak gösterilmekteydi. Bu sebeple okulun bu avlunun beşik çatı tarzı bir camekanla örtülmesi ve mutfakın yanında bulunan bir mekanın hamama dönüştürülmesi kararlaştırıldı. Öğrencilerin sağlığı açısından önem arz eden bu değişikliklerin kış mevsimi gelmeden bitirilebilmesi için vakit kaybetmeden gerekli izinler çıkarılmıştır. İdadi binasında gerçekleştirilen onarım ve ilavelerle beraber okulun eskiyen taşınabilir tefrişatının da yenilendiği görülmektedir. 27 Ocak 1906 tarihinde eskiyen taşınabilir tefrişatlar ve alınması gerekenler bir liste halinde kayıt altına alınmış ve Bu değişiklik için 27.777 gerektiği belirlenmişti. Gerekli ödenek 8 Temmuz 1907 tarihinde ihtiyaç çıkarılmıştır. Konya İdadi Mektebi'ne ait olan bu bina 1913 senesinden sonra Konya Sultani Mektebi ve Cumhuriyet Dönemi'nde de Konya Erkek Lisesi'nin kullanımına tahsis edilmiştir (Sarıçelik, 2010).

Şekil 3.16 Konya İdadi Mektebi binası (Sarıçelik, 2010).

Şekil 3.17 Konya İdadi Mektebi binasının bir başka fotoğrafı (Akın, 2014).

3.2.3 Sultanî Mektepleri

II. Meşrutiyet zamanında, yatılı olarak eğitime devam eden idâdîlerdeki eğitim seviyesi yeterli görülmediğinden ya da bu idâdîler, batıdaki liselere göre yeterli görülmediğinden, 1910 senesinden itibaren idâdîlerin sultânîye çevrilmesine karar verilmiştir. Sultânîlerin, eğitim düzeyi Avrupa’da ki liselerle aynı seviyede olmak

üzere, rüşdiye sınıflarının haricinde, tüm devrelerinin üçer senelik iki devreden oluşması ve kaliteli bir eğitim vermesi kararlaştırılmıştı (Demirel F. , 2012).

Alınan bu kararla beraber 14 Ekim 1910 tarihinde, on iki idâdînin sultânîye çevrildiği görülmektedir (Çizelge 3.3). İlk dönüşüme uğrayan idâdîler; batıda İstanbul, Edirne ve Aydın (İzmir), Bursa, güneyde Adana, diğer vilayetlerde Kosova, Beyrut, Haleb, Selanik, kuzeyde Trabzon ve Kastamonu, ve bugünkü Elazığ topraklarında bulunan Mamuretülaziz idâdîleridir (Demirel F. , 2012).

Sultânîlerin eğitim süresinin, rüşdiye sınıfları dışında altı sene olması düşünülmüşse de birinci etapta sultânîye dönüştürülen okulların eğitim süresi aynı kalmış ve yine yedi yıl olarak kalması kararlaştırılmıştır. Dönüştürülen bu ilk sultânîlerin eğitime başladıkları sene öğrenci mevcutları aşağıdaki gösterildiği gibidir (Demirel F. , 2012).

Çizelge 3.3 1910-1911 döneminde sultanilerin öğrenci sayısı (Demirel, 2012).

Bulunduğu Vilayet	Gündüzlü Öğrenci	Yatılı Öğrenci	Toplam Öğrenci
İstanbul	300	278	578
Edirne	192	125	317
Selanik	106	255	361
Kosova	259	298	557
Trabzon	-	-	301
Kastamonu	139	165	304
Aydın (İzmir)	163	221	384
Adana	75	150	225
Beyrut	140	48	188
Bursa	146	275	421
Mamuretülaziz	93	198	291
Haleb	123	109	232
Toplam	2062	1796	4159

İdâdîlere sultânî ismi konularak, hem yapılanmasında hem de eğitim seviyesinde gerçekleştirilmesi planlanan değişimlerin sebepleri arasında, Osmanlı Devleti'nin, hakim olduğu topraklarda eğitim veren ve kendisine rakip olarak gördüğü yabancılarla girdiği rekabeti de göstermek yanlış olmaz. Bu sebeptir ki yapılması arzu edilen bu değişimle kaliteli sultânîler ortaya çıkarılacak ve Müslüman öğrencilerin yabancı eğitim kurumlarına müracaat etme zorunlulukları olmayacaktı. Ayrıca gayrimüslim ve yabancı öğrenciler de bu yeni sultânîlerde okumayı arzu edeceklerdi. Bu hedef doğrultusunda yeni sultânîlerde eğitim vermeleri için Avrupa'dan öğretmenler getirilmesinin daha etkili olacağı düşünülmüştür (Satı, 2001).

Sultanilerin açılma kararı dolayısıyla, on iki adet idâdînin sultânîye çevrilmesi sürecinin başında birçok sorunla karşılaşmış ve Maârif Nezareti çok sert eleştirilere karşı karşıya kalmıştır. Sultânî programlarının okullar açılmadan bitirilememesi, öğretmen atamalarının tamamlanmamış olması, idâdî ve rüşdiye sınıflarının dönüştürülen sultânî sınıflarına intibakında talebelerin sınıf atlatmaları gibi sebepler eleştiri nedenlerinden olmuştur. Eleştiriler, harcanan zaman ve masrafın, idâdîlerin sadece ismini değiştirip sultânî yapmak için mi olduğu, memleketin her yerinde, talebelerin, kitap, program ve öğretmen bekliyor oldukları şeklindeydi (Demirel F. , 2012).

Yedi yıllık idâdîlerin bir bölümünün sultânî adıyla tekrardan oluşturulmasıyla beraber, orta öğretim aşamasında, yedi senelik idâdîler ve sultânîler olarak, iki farklı yapı oluşmuştur. Sultânîlerin eğitim yılı idâdîlerden bir yıl fazla olsada bu okulların verdiği diplomaların derecesi farklı değildi. Bundan dolayı öğrenciler, sultânîlere gitmek yerine idâdîlere gidiyorlardı. Sultânîyi tercih eden öğrenciler de son sınıfta, bu okuldan tasdikname alıp idâdîlere daha kolay mezun olmak için geçiş yapıyorlardı. Bu sayede bir sene kazanıyorlardı. Bu durum yeni yapılanmanın henüz iki yıllık olmasına rağmen sultânîlerin sekizinci sınıfının hiç açılmamasına sebep olmuştu. Dönemin maarif nazırı Şükrü Bey, bu sorunu, ilk olarak, sultânîlerin son sınıfına başlamadan kesinlikle tasdikname verilmemesi, devam ederken okulu bırakan olursa bu öğrencilerin idâdîlere kayıt edilmemesi ve bunu yapan öğrencilerin okulla ilişkisi kesilmiş olarak değerlendirilmesi hususunda, maarif ve sultânî müdürlerine kesin bir dille talimat vererek bu problemi çözmeye çalıştı. Bu önlemler sultânîlerin sekizinci sınıflarının

açılmasına vesile oldu (Demirel F. , 2012). Fakat bu hususta yapılan en sağlıklı çözüm, 1913 senesinde, henüz sultanîye dönüştürülmemiş olan yedi yıllık idâdîlerin de 1914 senesinin başından itibaren sultanîye çevrilmesi kararıyla alınmış oldu. Böylelikle, İstanbul'da yatılı olarak eğitime devam eden Dersaadet İnas İdâdîsi dışında, 1913-1914 ders dönemiyle beraber vilayetlerde bulunan yedi yıllık idâdîler ve İstanbul'da bulunan toplamda 23 adet idâdî sultanîye çevrilmiştir. Bu sayede o tarihten itibaren Osmanlı ortaöğretim sistemini oluşturan sultanîlerin sayısı, Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi ile beraber, otuz altı olmuştur (Çizelge 3.4) (Demirel F. , 2012).

Çizelge 3.4 1913-1914 senesinde açılan Osmanlı sultanîleri (Demirel, 2012).

Okulun Adı		Okulun Adı	
1	Galatasaray Sultanîsi	19	Bursa Sultanîsi
2	İstanbul Sultanîsi	20	Bağdat Sultanîsi
3	Mercan Sultanîsi	21	Haleb Sultanîsi
4	Vefa Sultanîsi	22	Diyarbakir Sultanîsi
5	Kabataş Sultanîsi	23	Sivas Sultanîsi
6	Üsküdar Sultanîsi	24	Trabzon Sultanîsi
7	Gelenbevi Sultanîsi	25	Kal'a-i Sultanîye Sultanîsi
8	Davud Paşa Sultanîsi	26	Mamuretülaziz Sultanîsi
9	Edirne Sultanîsi	27	Kudüs-i Şerif Sultanîsi
10	Adana Sultanîsi	28	İzmit Sultanîsi
11	Ankara Sultanîsi	29	Balıkesir Sultanîsi
12	Yozgat Sultanîsi	30	Konya Sultanîsi
13	Beyrut Birinci Sultanîsi	31	Katamonu Sultanîsi
14	Beyrut İkinci Sultanîsi	32	Erzurum Sultanîsi
15	Şam Birinci Sultanîsi	33	Bitlis Sultanîsi
16	Şam İkinci Sultanîsi	34	Basra Sultanîsi
17	İzmir Sultanîsi	35	San'a Sultanîsi
18	Aydın Sultanîsi	36	Van Sultanîsi

Çizelge 3.4'te belirtilen sultânîlere, sonradan Kazıgevi, Bolu, Kerkük ve Antalya sultânîleri de dahil olmuştur. Yine Çizelge 3.4'te belirtilen ve eğitimleri Arapça olan Beyrut İkinci ve Şam İkinci sultânîleri 1913-1914 ders döneminde eğitime başlamış, 1914-1915 ders dönemi sonunda kapatılmıştır (Demirel F. , 2012).

Eğitim reformu açısından bu dönemde açılan sultanîlerin en önemlilerinden birisi Galatasaray Sultânîsi'dir.

Tanzimat Fermanı ve ilerleyen süreçte yaşanan gelişmeler doğrultusunda II. Mahmud'un Pertevniyal Valide Sultan'dan olan oğullarından ikincisi Sultan Abdülaziz (1830-1876) daha tahta çıkmamışken Fransa'da gerçekleştirilen eğitim reformlarını yakından takip ediyordu. Zira Fransa o dönemde sanayileşmenin bir getirisi olarak zanaat ile sanayi geçiş sürecinde hizmet verecek yeni eğitim kurumları üzerine çalışmalar yapıyor, 1851 senesinde Londra'da düzenlenen Büyük Sanayi Fuarından sonra 1855 ve 1867'de Paris'te düzenledikleri fuarla bu alanda kendilerinin de olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlardı. 1863 senesinde III. Napoléon'un da isteğiyle Eğitim Bakanı makamına getirilen Victor Duruy (1811-1894) de bu değişim sürecinde 1802'de I. Napoléon (Bonaparte) tarafından açılan liselerde eğitim reformu ile örtüşen bir müfredat değişikliği çalışması yapmıştı. Bu okulların en göze çarpan özelliği önceden üniversite seviyesinde öğretilen birçok disiplini, resim, müzik, jimnastik gibi özel eğitim gerektiren branşlarla birlikte barındırıyor olmasıydı. Bir başka ifadeyle 11-15 yaş grubundaki öğrencilere dilbilgisi, edebiyat, tarih, coğrafya, matematik gibi derslerle beraber felsefe, hukuk, resim, beden eğitimi gibi derslerinde eğitimini alabilecekleri bir program sunuluyordu. Bu yeni ortaöğretim şekli Osmanlı İmparatorluğu için de örnek alınabilecek özellikteydi. 1773 senesinde eğitime başlayan Mühendishane-i Bahri Hümayun'dan sonra özel eğitim kategorisinde batının eğitim tarzını ve müfredatını uygulayan askeri okullar veya Tıbbiye okulları açılmış olsa da Victor Duruy'nin öngördüğü programla aynı doğrultuda eğitim veren bir lise henüz açılmamıştı (Sinanlar Uslu, 2018).

Sultan Abdülaziz'in Tanzimat'la beraber çözmek istediği hususlardan birisi de donanımlı devlet yöneticisi ve personeli yetiştirmek olduğundan be yeni Lise formatını hayata geçirmek önem arz ediyordu. 1868 senesinin 1 Eylül'ünde uzun uğraşlar

sonucunda Mekteb-i Sultani düzenlenen bir törenle açıldı ve Fransa'daki benzer okullardan da farklı ve dünyada ilk olarak farklı dinlere mensup öğrencilerin beraber öğrenim gördükleri bir eğitim kurumu olarak eğitim faaliyetlerine başladı (Engin, 2003).

Okulun kuruluşunda çok çaba sarfeden dönemin Maarif Nazırı Saffet Paşa, Hariciye Nazırı Fuad Paşa gibi isimler sayesinde kurulan Mekteb-i Sultani açıldıktan kısa bir süre sonra hedeflerine ulaşan başarılı bir kurum olarak göze çarptı. Çeşitli dinlerden olan öğrencilerin beraber öğrenim gördüğü bu okulda ortak dil olarak Fransızca kullanılıyordu.

Batı ile Doğu'nun bir sentezi olarak gösterilen Galatasaray Sultanî binasının tasarımını Sarkis Balyan yapmıştır. Sarkis Balyan mimar kökenli bir aileden gelmektedir ve Balyan ailesi İstanbul'da 18. ve 19. yüzyıllarında önemli yapılar tasarlamışlardır. Sarkis Balyan saraylardan saat kuleleri, camiler, kışlalar, okullar gibi birçok simgesel yapıya imza atmış bir ailenin son nesil mimarlarından. Çırağan Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla Binası gibi tanınmış yapılar Sarkis Balyan tarafından tasarlanmıştır (Tuğlacı, 1990).

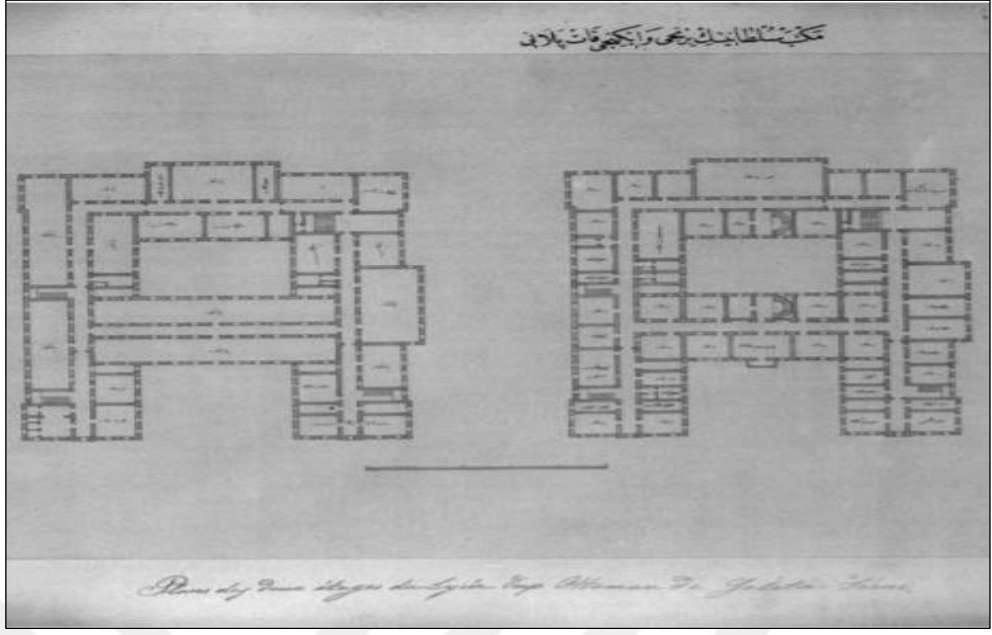
Batı stillerini milli ve yerel formları sentezleyerek bir Türk Barok üslubunun ortaya çıkmasında önemli katkıları olduğu kabul edilen Balyan Ailesi, günümüzde Galatasaray Üniversitesi'nin kullandığı (Şekil 3.20-Şekil 3.23) Feriye Sarayları bünyesindeki binaların da mimarlarıdır (Tuğlacı, 1990).

Galatasaray Sultanî Binası'na Abdülaziz tuğralı, iki kanatlı son derece süslü ama vakur bir sadelikte içeren yeşil renkli anıtsal bir demir kapıdan geçilerek girilmektedir. Kapı, artık sadece önemli organizasyonlarda açılmakta, rutin zamanlarda ise, okulun yan cephesindeki giriş kapısından geçişler sağlanmaktadır. Barok, rokoko ve ampir stiline beraber kullanıldığı eklektik tarzda tasarlanmış Galatasaray Lisesi Binası, "U" plan şemasıyla oluşturulmuştur (Şekil 3.19). Binada, sosyal mekanlar olarak bir iç avlu, büyük ölçülerde oluşturulmuş yemekhaneler ve geniş yatakhaneler bulunmaktadır.

Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi kuruluşundan itibaren Türk hükümetlerinin kontrolünde olmakla beraber Fransa’da dışarıdan yönetime daima müdahil olmuştur (Şekil 3.18). Okul, Fransa’nın kültürünü Türkiye’de uygulayan bir eğitim kuruluşu gibi faaliyet göstermiştir. Fransa’nın okul üzerindeki nüfuzunu günümüze kadar sürdürmüştür. Okulun 100. yılı kutlamaları için Fransız cumhurbaşkanlarından Charles de Gaulle 1968’de okulu ziyarete gelmesi ve Galatasaray Üniversitesi kuruluşunda düzenlenen imza törenine François Mitterand’ın 1992’de okulu ziyarete gelmeleri Fransa’nın okulu ne kadar önemseydiğini göstermektedir. Galatasaray’ın ismi ve misyonu, 1994’te Fransız Konsolosluğu’nun yazlık yalısında başlamış ve sonrasında Ortaköy’deki Fer‘iye Sarayı’nda (Şekil 3.24) Galatasaray Üniversitesi ile devam etmektedir (Şişman, 1996).

Şekil 3.18 Galatasaray Sultanisi'nin empire (Ampir) üslubu kapısı (Eyice, 1995).

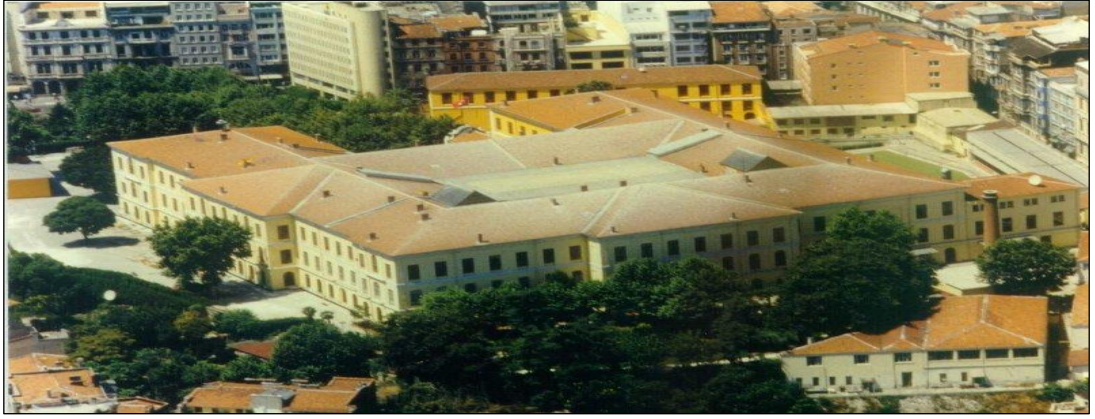
Şekil 3.19 Galatasaray Sultani'si plan çizimleri (Kolay, 2019).

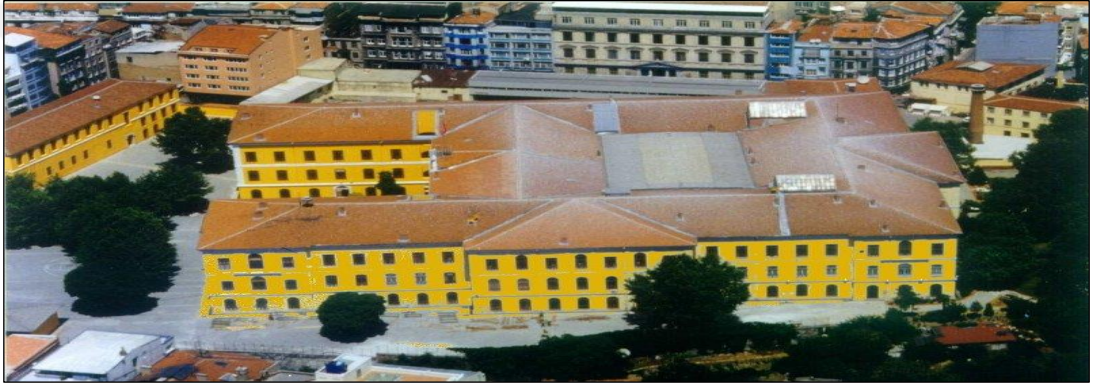
Şekil 3.20 Galatasaray Sultanisi (İnternet Resim: 2).

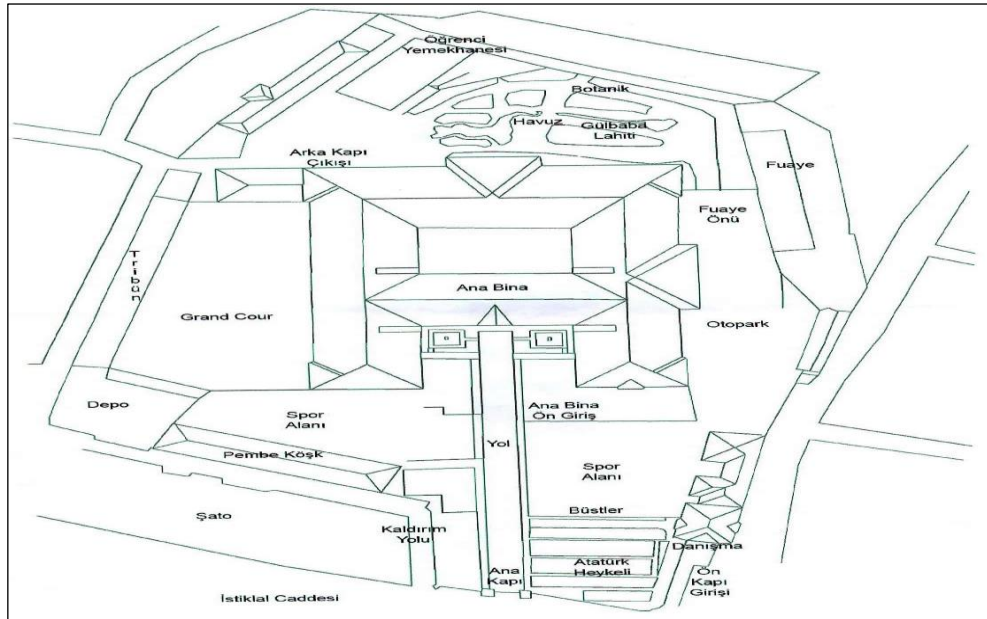
Şekil 3.21 Galatasaray Sultanisi (İnternet Resim: 3).

Şekil 3.22 Galatasaray Sultanisi (İnternet Resim: 4).

Şekil 3.23 Galatasaray Sultanisi (İnternet Resim: 5).

Şekil 3.24 Galatasaray Sultanisi vaziyet planı (İnternet Resim: 6).

3.2.3.1 Konya Sultanî Mektebi

1913 senesinde gerçekleştirilen düzenlemeyle beraber vilayet merkezinde bulunan Konya'da da yatılı eğitim veren yedi senelik idadının de sultaniye çevrilmesi planlanmaktaydı. Maarif Nezâreti, Konya Maarif Müdürlüğü'ne 1913 yılı eylül ayında sultaninin açılması çalışmalarına başlayarak bu iş için gerekli olacak 60 bin kuruşu Konya Maarif Müdürlüğü'ne tahsis etti. Konya Sultani Mektebi, hızlıca tamamlanan hazırlık aşamasından sonra 5 Ekim 1913 tarihinde eğitim-öğretime başladı. 12 senelik öğretim aşamasından oluşan sultanîde, beş sene iptidai, dört sene devre-i evveli ve üç sene devre-i sâni sınıflarında eğitim verilecekti. İdadi bünyesinde olmayan iptidai sınıfları yeni düzenlemeden sonra sultani müfredatına eklenmiş, 1913-1914 öğretim döneminde bu sınıflar Konya Sultani Mektebinde dahil edilmiştir. Konya Sultani Mektebi, okul binası olarak hastane binası olarak yapılan fakat daha sonra bilahare idadiye devredilerek yeni ek ve onarımlarla okul dönüştürülmüş olan binada eğitim-öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmişti (bkz. Şekil 3.16, 3.17). Bina, sultani olarak kullanılırken, üç kattan oluşmakta zemin kat ve birinci katta on iki, ikinci katta ise altı odadan oluşmaktaydı. Birinci katta bulunan geniş salon ve ikinci katta bulunan diğer üç salon yatakhâne olarak kullanılmıştır. Bu binanın müstemilat kısımları, arka tarafta bulunan avluda ortası kapalı bir teneffüşhâne, hikmet ve kimya laboratuvarı, bir mescid iki bölümlü bir hamam gündüzlü öğrencilere özgü bir yemekhâne, odunluk ve bunların karşılarında konumlandırılmış olan matbâh ve leylî yemekhanelerinden oluşmaktaydı. Yatılı öğrencilerin yatakhanelerinin sınıflarının konum olarak yakın olması eğitim-öğretim faaliyetlerini olumsuz etkilemekteydi. Muhtemelen bu sebeple binanın plan yerleşimi yeniden düzenlenerek; yatakhaneler en üst kata taşınmış, orta katta bulunan büyük salon revir ve mescit mekanlarına dönüştürülmüş, iptidai öğrencileri zemin kattaki dersliklere, daha üst sınıflardaki öğrenciler orta kattaki dersliklere yerleştirilmişti. Milli Mücadele'nin kazanılmasıyla beraber, eğitim işlerini istişare etmek üzere 1.Heyet-İ İlmiye 15 temmuz 1923 tarihinde bir araya geldi. Heyet tarafından alınan kararlardan birisi de ortaöğretim aşamasının temel taşlarından olan sultanîlerin, liseye dönüştürülerek yeniden düzenlenmesiydi. Bu karar doğrultusunda Konya Sultanî Mektebi 1923 senesinin sonbahar döneminde Konya Lisesi'ne dönüştürüldü (Sarıçelik, 2010).

3.2.4 Dârümuallimin Mektepleri

Osmanlı'da muallim yetiştirme çalışmaları, Fatih Sultan Mehmed'in padişahlık dönemine kadar ulaşmaktadır. Fatih Sultan Mehmed, Eyüp ve Ayasofya medreselerinde sıbyan mekteplerine muallim yetiştirmek için öngörülen, medrese müfredatından bağımsız iki farklı program uygulamıştır (Gelişli, 2006).

Bilinen ilk rüşdiye mektebi 1839 yılında İstanbul'da eğitim faaliyetine başlamıştır. 1846' dan sonra, rüşdiye sayılarında hızlı bir artış gözlenmiş ve modern çağın ihtiyaçlarına göre eğitim veren bu okullara muallim yetiştirmek kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu sebeple, Kemal Efendi'nin çabalarıyla 16 Mart 1848 tarihinde İstanbul'da bulunan Fatih semtinde "Dârümuallimin" adlı bir mektep kurulmuştur. Mektebe ait ilk nizamname, buraya müdür olarak atanan Ahmed Cevdet Efendi tarafından 1 Mayıs 1851 tarihinde düzenlenmiştir (Arslanoğlu, 1998).

Dârümualliminin açılışından sonraki senelerde sıbyan mekteplerinde ortaya çıkan muallim ihtiyacı, sıbyan mektepleri için de öğretmen yetiştirme gerekliliğini doğurmuştur. Sıbyan mekteplerinin muallim ihtiyacını karşılamak için gerekli çalışmalar Dârümuallimin'in kuruluşundan birkaç sene sonra gün yüzüne çıkmış; fakat, "Dârümuallimin-i Sıbyan" bu tarihten 20 sene sonra 1868'de kurulabilmiştir (Gelişli, 2006). Bu yenilikle beraber, eski Dârümuallimin, "Dârümuallimin-i Rüşdî" olarak yeniden tanımlanmıştır (Arslanoğlu, 1998).

1869 Maârif-i Umumiye Nizamnamesi, muallim mektepleri ve müfredatları hususunda çok önemli değişiklikler barındırmaktadır. Maarif_i Umumiyye Nizamnamesi'nin 52. maddesi; "mükemmel muallimler yetiştirmek üzere" Rüşdiye, İdadiye ve Sultaniye birimlerini kapsayacak olan büyük bir Dârümuallimin açılacağını; her şubede bir tanesi edebiyata ve diğeri ulûm ve flinûna ait olacak olan iki bölümü olacağını, Dârümuallimin-i Sıbyan'ın da bu büyük Dârümuallimin mektebinin bünyesinde oluşturulacağı kararlaştırılmış ve her birinin müfredatı da ayrıca belirtilmiştir (Gelişli, 2006).

Ancak "Büyük Dârülmuaillimin" mektebinin açılma süreci planlanandan daha geç olmuştur. Dârülmuaillimin, 29 Mayıs 1891 senesinde, iki senelik ibtidaîye, üç senelik rüşdiye ve üç senelik âliye birimlerinden oluşmak üzere tekrardan düzenlenmiş; âliye, fen ve edebiyat olacak şekilde iki kısma ayrılarak 3 Kasım 1891 senesinde eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Bu üç kısımdan oluşturulmuş olan okul "Dârülmuaillimin-i Aliye" olarak tanımlanmıştır. 1894-95 ders döneminde Dârülmuaillimin-i Aliye'nin ali kısmında bulunan fen ve edebiyat bölümleri önce tek bir bölüm haline getirilmiş; 1901 senesinde bu değişiklikten vaz geçilerek tekrar eskisi gibi ayrılmıştır. Türk eğitim tarihinde ortaöğretime öğretmen yetiştirme çalışmalarının ilk örneği bu okuldur (Gelişli, 2006).

Taşrada ise, Maârif Nezareti bir taraftan muallim yetiştirme işi üzerinde yoğunlaşarak İstanbul Dârülmuaillimini ıslaha etmekle meşgul olurken, diğer taraftan ise taşra okullarındaki muallim açığını gidermek için vilayet merkezlerinde birer Dârülmuaillimin-i Sıbyan mektebi kurma çalışmalarını devam ettirmektedir. Bunun sebebi taşra sıbyan mekteplerini ıslah etmenin, yeni yetişen muallimlerle olacağına inanmalarındandır. Tüm imparatorluğun ilkokul öğretmeni açığını İstanbul'dan karşılamaya çalışmak imkansız olarak görülüyordu. Bu sebeple taşrada, açılan okullarda öğretmen yetiştirme düşüncesi Nezaret tarafından denemeye değer olarak kabul edilmişti (Kodaman, 1991).

Bununla beraber, 1872 senesinden itibaren, vilayet merkezlerinde birer Meclis-i Maârif ve muallim mektebi açılması kararlaştırılmıştır. Böylelikle, ilk taşra Dârülmuaillimin-i Sıbyan mektebi ancak 1874-75 senelerinde Bosna, Girit ve Konya vilayetlerinde faaliyete geçirilmiştir (Öztürk, 2005).

Diğer maârif kurumlarında olduğu gibi, dârülmuailliminlerin de II. Abdülhamid döneminde İstanbul'la sınırlı kalmayarak bir çok vilayet merkezine yayıldığı görülmektedir (Kodaman, 1991). Çünkü, taşrada muallim yetiştirme çalışmaları 1880 senesine kadar, yukarıda bahsedilen okullarla sınırlanmıştır. Bu dönemde tayin olan maârif müdürlerine, atandıkları vilayet merkezlerinde ilk iş olarak bir Dârülmuaillimin-i Sıbyan mektebi kurarak, çağdaş anlayışa göre eğitim ve öğretim yapabilme kabiliyetinde olan muallimler yetiştirip, ilköğretimi ıslah etmeleri istenmiştir. Nitekim,

aynı sene Kosova vilayetinin Piriştine şehrinde burada bulunan muallimlere çağdaş eğitim metodlarını öğretmek için Dârümuallimin-i Sıbyan mektebi açıldığı görülmektedir (Öztürk, 2005).

Bu dönemle beraber dârümuallimin mekteplerinin hızla yayılmaya devam etmiştir. Özellikle vilayet maârif meclisleri bu iş için gerekli sorumluluğu üstlenmiş ve kısa zamanda binaları için yer temininde bulunmuşlar ve maârif Nezareti'ne baş vurarak okul için yeni ödenek ve muallim talebinde bulunmuşlardır. Ancak Maârif bütçesi bu taleplerin tamamını karşılayacak maddi imkana sahip olmadığından, konu Maârif Meclisi ve Meclis-i Vükelâ tarafından istişare edilmiştir. Meclis-i Vükelâ'nın düzenlediği mazbata, sadrazam Said Paşa'nın onayıyla 14 Ocak 1883 tarihinde II. Abdülhamid'e sunulmuştur. 17 Ocak 1883 tarihinde ise, 10 vilayette daha Dârümuallimin-i Sıbyan kurulmasına karar verilmiş ve bunun için ayda 12.000 kuruşluk bir ödenek tahsis edilmiştir. Bu kararla beraber vilayetlerde dârümuallimin inşaatları başlatılmış ve Edirne, Sivas, Erzurum, Aydın, Amasya, Bursa, Bolu, Manastır, Selanik, Kosova, Halep, Mamuratülaziz, Van ve Musûl vilayetlerinin merkezlerinde dârümuallimin mekteplerinin inşaatları kısa sürede tamamlanarak eğitim faaliyetlerine kısa sürede başlatılmıştır. Bu mekteplerin binaları birçok vilayette yerel yönetimlerce organize edilmiş; eğitimcileri ise Maârif Nezareti tarafından tayin edilmiştir (Yıldız, 2014).

1905-1906 yıllarında yapılan araştırmalar sonucu düzenlenen istatistik cedvellerinde, imparatorluk sınırları içerisinde toplam 32 Dârümuallimin-i İbtidâîye mektebinin bulunduğu görülmektedir (Kodaman, 1991).

Çizelge 3.5 İstanbul merkezi dışında kurulan darülmualiminler (Toptaş, 2017).

Afyon	Ankara (Şekil 3.25)	Sivas (Şekil 3.27)	Erzurum
Bursa (Şekil 3.26)	Kırşehir	Kayseri	Erzincan
Balıkesir	Çankırı	Niğde (Şekil 3.30-35)	Bitlis
Edirne	Eskişehir	Adana	Van
İzmir	Aydın	Gaziantep	Elazığ
Çanakkale	Konya (Şekil 3.29)	Diyarbakır	Antalya
Kırklareli	İzmit	Kütahya	Kastamonu
İzmit	Bolu	Trabzon (Şekil 3.28)	Samsun
Muğla	Amasya	Afyon	Bolu
Tokat	Bağdat	Beyrut	Rodos
Şam	Selanik	Üsküp	İştîp
Prizen	Manastır	Musul	Hakkari
Yanya	Yemen	Bingazi	Kudüs

Şekil 3.25 Ankara Darülmüallimin Mektebi (Toptaş, 2017).

Şekil 3.26 Bursa Darülmüallimin Mektebi (Toptaş, 2017).

Şekil 3.27 Sivas Darülmualimin Mektebi (Toptaş, 2017).

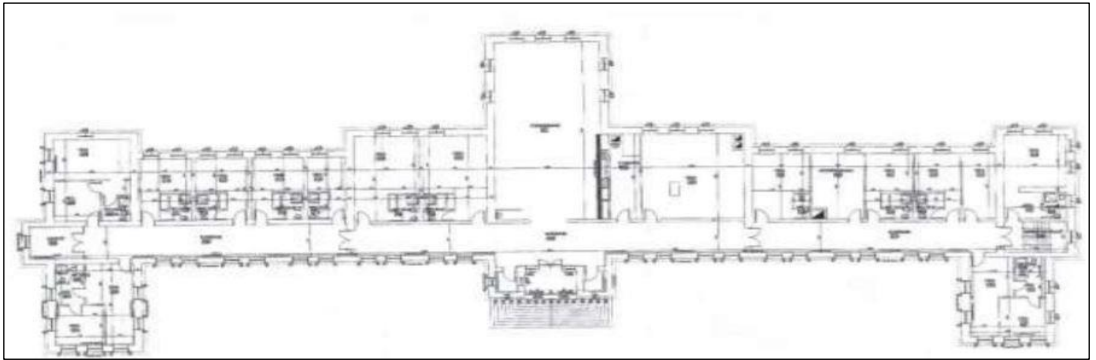
Şekil 3.28 Trabzon Darülmualimin Mektebi (Toptaş, 2017).

Şekil 3.29 Konya Darülmuallimin Mektebi (Anonim, 2014).

Şekil 3.30 Niğde Darülmuallimin Mektebi (Toptaş, 2017).

Şekil 3.31 Niğde Darülmuallimin Mektebi 1.kat planı (Toptaş, 2017).

Şekil 3.32 Niğde Darülmualimin Mektebi batı cephesi (Toptaş, 2017).

Şekil 3.33 Niğde Darülmualimin Mektebi doğu cephesi (Toptaş, 2017).

Şekil 3.34 Niğde Darülmualimin Mektebi güney cephesi (Toptaş, 2017).

Şekil 3.35 Niğde Darülmuallimini giriş cephesi (Toptaş, 2017).

II. Abdülhamid döneminin sonlarında nicelik olarak yeterli seviyede görünen Dârülmualliminlerin nitelik olarak aynı yeterlilikte oldukları söylenemez. Özellikle sancaklara ve bazı vilayetlere ait Dârülmualliminlerin öğretmen, talebe, bina durumları göz önüne alındığında muallim yetiştirecek seviyede kurumlar olmadıkları görülmektedir. Bu mekteplerin birçoğu bir ya da iki öğretmenin bulunduğu, 10 ile 30 arası bir öğrenci mevcuduna sahip mekteplerdir. Bazılarında ise talebe mevcudunun on bile olmadığı bilinmektedir (Yıldız, 2014).

Öğretim süresi iki sene olarak belirlenen vilayet Dârülmualliminlerinin başlıca dersleri; Kur'an-ı Kerim ve tecvidle beraber, Arabi, kavaid-i Türki ve imla, hesap, hat, tarih ve coğrafyadan oluşmaktadır (Kodaman, 1991).

II. Meşrutiyetin ilân edilmesiyle beraber (1908) İstanbul'daki muallim mekteplerinde olduğu gibi, taşrada bulunan muallim mekteplerinde de bazı önemli değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir. Taşra Dârülmuallimin-i sıbyanı/ibtidaîyesi sayısı, 1908-1909 öğretim yılında 23 olarak görünmekteyken, I. Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde 21'e düşmüş, fakat bu okullarda görev yapan muallim sayısı 60'tan 220'ye, talebe sayısı ise 541'den 1.878'e yükselmişti (Öztürk, 2005).

Bir diğerk taraftan, sayıların yükselmesine rağmen yetişen muallimlerin çoğunun niteliksiz olması, İstanbul Dârümuallimin-i Aliyesi'nden veya Ankara, Konya, Diyarbakir ve Üsküp vilayetlerinde faaliyet gösteren Dârümuallimin-i Rüşdiyelerden mezun olan muallimlerin tayin edilmesine sebep olmuştu. Bu muallimler, çağdaş pedagojik akımların taşradaki muallim mekteplerine girmesine vesile olmuştur. Bu sayede, bu okullarda eğitim ve öğretim daha nitelikli bir hal almaya başlamıştır. Ayrıca Maârif Nezareti, taşradaki muallim mekteplerinin fiziki şartlarını ve mekân, program ve eğitim araç gereci imkanlarını da güncelleme çalışmalarına gitmiştir (Öztürk, 2005).

3.2.4.1 Konya Dârümuallimin Mektebi

Konya Darümuallimin Mektebi, vilayetlerde açılan muallim mektepleri arasında ilk sıralarda yer alıyordu. Konya'da sıbyân mekteplerinin iyileştirilmesi çalışmaları kapsamında 1872 senesinde şehirde usul-i cedit üzere eğitim vermesi planlanan yedi adet sıbyan mektebinin inşaat aşaması başlamıştı. Bu mekteplerden altısı erkek biri de kız talebelere yönelik olarak açılacaktı. Hem mevcut sıbyan mekteplerinin hem de yeni açılacak olan yedi sıbyan mektebinin muallim ihtiyacını karşılaması için 1874 senesinde şehire bir darümuallimin kurulması kararı alındı. Öncelikle Darümuallimin'in öğrenci başı 30' ar kuruş hesaplanarak, öğretmen maaşları ve diğer giderler de bu hesaba dahil edildi ve hazine bütçesinden yıllık 30 bin kuruşluk bir ödenek planlaması yapıldı. Bu çalışmalar sonucunda okul 1875 senesinde eğitim-öğretim faaliyetlerine başladı⁷.

Konya Darümuallimin Mektebi'nin üç farklı binada öğretim verdiği resmi kaynaklardan anlaşılmaktadır. İlk olarak Kürkçü Mahallesinde bulunan Nizamiye Medresesi'nin arsası üzerine daha önceden inşa edilmiş beş derslikli bina kullanılmaya başlandı. Burada Darümuallimin öğretim faaliyetlerine devam etmekteyken 1889 senesinde binanın bir kısmı, Konya İdadi Mektebi'ne tahsis edildi. Ancak binanın bakım onarım ihtiyacı olduğu düşünülerek idadi mektebi taşınmadan önce gerekli bakım onarım çalışmaları tamamlandı⁸.

⁷ Sariçelik'ten naklen, BOA., BEO. AYN.d. No:809, S.67 (24.10.1875)

⁸ Sariçelik'ten naklen, BOA., İ. ŞD., 5731/96

Okul binası 1902 senesinde yıkılma riski taşımaya başlamıştı. Konya Valisi Ferid Paşa bu durumu Mabeyn-i Hümayun'a tehlikenin altını çizerek arz etmişti. Fakat bu durum bile binanın onarım işlerinin iki sene gecikmesini engelleyemedi. 14 Ağustos 1904 tarihinde binanın onarımı için gerekli irade çıkarılabildiği⁹.

Darülmuallimin, 1908 senesinde aynı binada eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürürken binanın bir kısmını bu seferde Rehber-i Hürriyet Mektebi'ne tahsis edilmiştir¹⁰. Beş dershaneli bina, esasında iki derslikte eğitim veren darülmuallimin için yeterince büyüktü. Bu nedenle Rehber-i Hürriyet Mektebinin binaya taşınması darülmuallimin mektebinin eğitim şartlarını zorlamadığı gibi Rehber-i Hürriyet Mektebi'nin bir iptidai mektebi olması, darülmuallimin mektebinin bu okulu bir uygulama okulu olarak kullanmasına olanak sağlayacaktı (Sarıçelik, 2010).

Konya Darülmuallimin Mektebi, 1910 senesinde Mevlânâ Türbesi'nin yakınında bulunan ve kendisine tahsis edilen ikinci binaya taşındı (Önder, 1952).

Okulun idarî ve eğitim-öğretim yapılanmasının tekrardan düzenlenmiş olması bu taşınmanın temel sebeplerindendir. 3 Eylül 1910 senesinde düzenlenen bir belgede, 1910 senesinden başlayarak Üsküb, Konya, Şam, Diyarbakır'da bulunan mekteplere rüşdi kısmı ilâve dilerek leyli mekteplere dönüştürülmesinin kararlaştırıldığı bildirilmektedir. Alınan bu karar doğrultusunda 1910-1911 dönemi ile beraber mektep, ikişer senelik iptidai ve rüştiye bölümlerini bünyesinde barındıran leyli bir darülmuallimin-i nişti olarak eğitim faaliyetlerine devam etmeye başlamıştır. Bu sayede hem yeni şubelerin dahil edilmesiyle öğrenci mevcudun artacağına öngörülmesi hemde yatılı okuyacak olan öğrencilere yatakhane, yemekhane gibi müstemilât ihtiyacının ortaya çıkması, okulun daha büyük bir binaya gereksinim duymasına sebep olmuştur (Sarıçelik, 2010).

Konya Darülmuallimin Mektebi'nin yatılı bölümü için gerek duyulan malzemelerin kısa zamanda temin edildiği tahmin edilmektedir. Bu tahminin dayanak noktası,

⁹ Sarıçelik'ten naklen, BOA., İ. MF., 1322. C1 (14.08.1904); ŞD., 210/54

¹⁰ Sarıçelik'ten naklen, BOA. MF. İST., 29/2

Konya Maarif Müdürlüğü'nün 12 Mart 1912 tarihinde, Sivas Darülmuallimin Mektebi'ne ihtiyaç fazlası olduğu düşünülen kırk adet karyolanın gönderilmesi hususunda yapmış olduğu yazışmalardır¹¹.

Konya Darülmuallimin Mektebi ikinci binasına yeni yapılacak olan binanın inşaatı bitene kadar taşınmıştı. Okula yapılacak olan yeni binanın izin işlemleri 14 Temmuz 1910 tarihinde Maarif Nezâreti'nden gerekli izinin çıkmasıyla tamamlanmıştır. Ayrıca Konya Vilayeti inşaat aşamasına nezaret etmesi için bir komisyon oluşturmuştu (Sarıçelik, 2010). Fakat 1913 senesine kadar yer tespiti ve temel atma işlemleri haricinde bir aşama kaydedilemedi (Akın, 2014).

Konya Darülmuallimin Mektebi'nin üçüncü ve son binası olarak tarihe geçecek olan bu yapı, hala ayakta ve kullanılmakta olan Konya Lisesi'nin şehrin simgelerinden birisi haline gelmiş büyük tarihî binasıdır (Sarıçelik, 2010). Yarım kalan binanın tamamlanması görevi 1914 senesinde vilayet baş mimarlığı vazifesiyle Konya'ya gelen ve darülmuallimin binası ile beraber şehirde birçok yapıya imzasını atmış olan dönemin tanınmış mimarlarından Mimar Muzaffer Bey'dir (Sözen & Dülgerler, 1978).

Muzaffer Bey, atıl durumda olan bina inşaatını başlatmadan evvel burada görev alacak olan kişilere belli bir süre inşaat aşamaları ile ilgili olarak eğitti. Bu sayede inşaatın hızlı olması gerekenden daha hızlı ilerlediği görülmektedir. 1915 senesinde vilayet fevkalâde bütçesine binanın inşaat masraflarını karşılaması için 730 bin kuruşluk dönemin şartları göz önüne alındığında hatırı sayılır miktarda bir ödenek tahsis edildi (Arabacı, 2001).

Bu parayla beraber inşaat malzemelerinin temin edildiği ve bu yıl itibarıyla inşaatın fiziki olarak bir hayli ilerlediği düşünülmektedir. Ayrıca yine inşaatın tamamlanması için fevkalâde bütçeden 1916 senesinde 150 bin kuruş¹², 1918 senesinde 300 bin kuruş ve 1919 senesinde 50 bin kuruş tahsis edilmiştir¹³. Ancak binanın 1917 senesinde

¹¹ Sarıçelik'ten naklen, BOA., MF. İST., 10/40 (28.07.1910)

¹² Sarıçelik'ten naklen, BOA., DH. UMVM., 24/10

¹³ Sarıçelik'ten naklen, BOA. DH. UM. UMVM., 24/30

fiziken tamamlandığı, okulun batı kapısının yan tarafına asılmış eski yazı tabelada okunan "Mimar Muzaffer 1333" yazısından anlaşılmaktadır (Sarıçelik, 2010).

Bina tamamlanınca Askerî Rüştiye Mektebi'ne tahsis edilmiş, Konya Darülmuallimin Mektebi ancak 1920 senesinde binaya taşınabilmiştir (Yücel, 1994).

Bu iki okul, binada bir süre beraber eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmişlerdir. Binanın doğu tarafına darülmuallimin, batı tarafına ise Askerî Rüştiye yerleştirilmiş, Lozan Antlaşması'nın ardından Askerî Rüştiye Mektebi İstanbul'a alınınca binada darülmuallimin eğitim faaliyetlerine devam etmiştir (Sarıçelik, 2010).

1917'de eğitim-öğretim faaliyetlerine açılan binayı kullanmak için ilk taşınan eğitim kurumu, Askerî Rüştiyedir. 1923-1934 seneleri arasında darülmuallimin (Erkek Öğretmen Lisesi), 1934-1972 arasında Konya İdadisi, 1962-1997 arasında Gazi Lisesi ve 1997'den günümüze kadar olan süreçte Şekil 3.36'da görüldüğü gibi Konya Lisesi adıyla kullanılmaktadır (Anonim, 2010).

Şekil 3.36 Konya Dârülmuallimin Mektebi (Yağcı, 2020).

Düzgün kesme Sille Taşı¹⁴ ve Gödene Taşı öne çıkan yapı malzemesi çeşitleridir. Yığma tekniğiyle yapılan darülmuallimin binası, dikdörtgen formla çözülmüştür.

¹⁴ Avşaroğlu'na göre; Selçuklu ve Beylikler zamanı Konya eserlerinde genellikle kalsiyum bileşikleri olan kireç taşı ve birleştiricisi kalkerli ya da silisli olan kum taşları tercih edilmiştir. Sille taşı veya

Binanın ön ve arka bahçeleri arasında 0,90 metrelik bir kot farkı bulunmaktadır. Bu kot farkının sebebi bodrum katın arka cepheden bahçeye çıkabilmesini ve doğal ışıktan faydalanmasını sağlamaktır (Anonim, 2010).

Binaya girişler yol kotundan daha yüksekte konumlandırılmış (Şekil 3.37) ve binanın her iki ucuna simetrik olarak yerleştirilmiş bu platformlar (Şekil 3.38) ile sağlanmaktadır (Anonim, 2010).

Şekil 3.37 Konya Darülmuallimini giriş cephesi (Yağcı, 2020).

Kentaşı da denilen rengi pembe ve dokusu yumuşak bu taş, iki çeşit olup, bunlardan biri sert ve dayanıklı, diğeri ise dayanıksızdır. İşlenmesinin kolay olması ve yörenin kolay elde edilen taşlarından biri olması, Sille taşının çok tercih edilmesini sağlamıştır. Çıkarıldıkları çevrenin ismiyle bilinen Sille ve Gödene taşlarından, Sille taşı, Konya'nın 8 km kuzeybatısında yer alan Sille civarındadır. Sarımtırak renge sahip, yüzeyi pürüzlü ve gözenekleri ince olan Gödene taşı da yumuşak dokulu bir taştır (<https://docplayer.biz.tr/176195795-Anadolu-nun-binlerce-yillik-dogaltaslari-nadir-avsaroglu.html>, 2020).

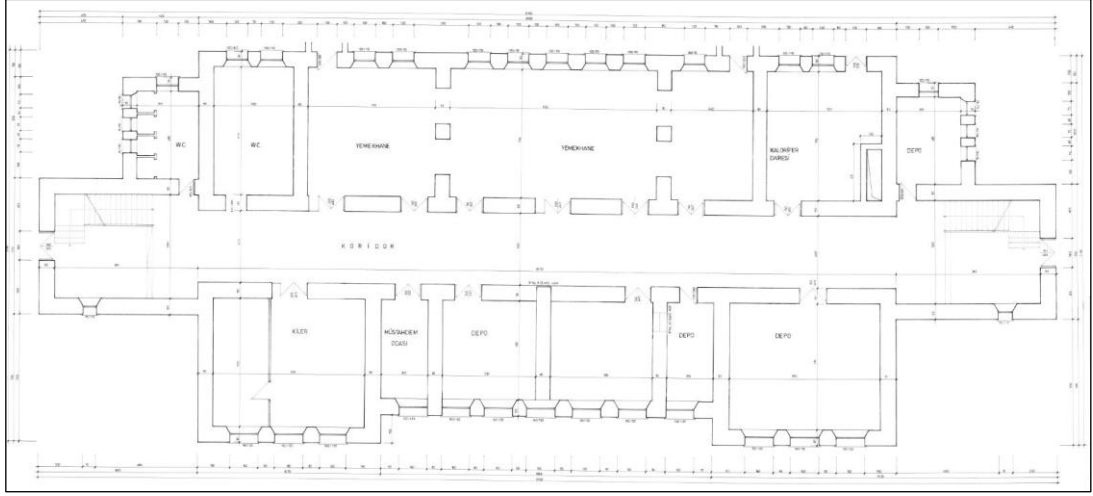
Şekil 3.38 Konya Darülmüallimini giriş saçağı ve merdiveni (Yağcı, 2020).

Yapı bodrum ve zemin kat dahil toplam dört kattan oluşmaktadır (Şekil 3.39). İlerleyen süreçte çatı arası da kullanıma dahil edilmiştir. Binanın bodrum katının yüksekliği 3,30m, zemin katının yüksekliği 5m, birinci ve ikinci katlarının yükseklikleri ise 4,50 m olacak şekilde her katta farklılaştırılmıştır (Şekil 3.39). Cephede farklı renklerdeki Sille ve Gödene taşları kullanılarak oluşturulmuş bezemeler uygulanmıştır (Anonim, 2010).

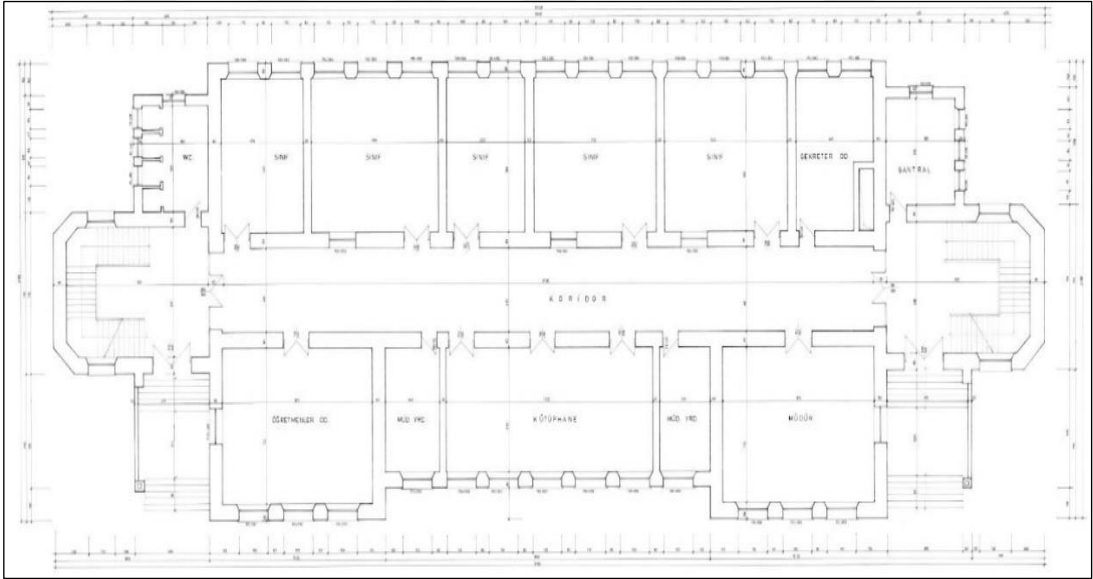
Şekil 3.39 Konya Darülmüallimini ön cephe rölövesi (Anonim, 2010).

Şekil 3.40'ta görüldüğü üzere bina sirkülasyonu ortaya konumlanan koridordan sağlanmaktadır. Derslik ve diğer hacimler koridorun her iki yanında da konumlanacak şekilde plan şeması düzenlenmiştir (Anonim, 2010).

Şekil 3.40 Konya Darülmuallimini Bodrum kat rölöve çizimi¹⁵ (Yağcı, 2020).

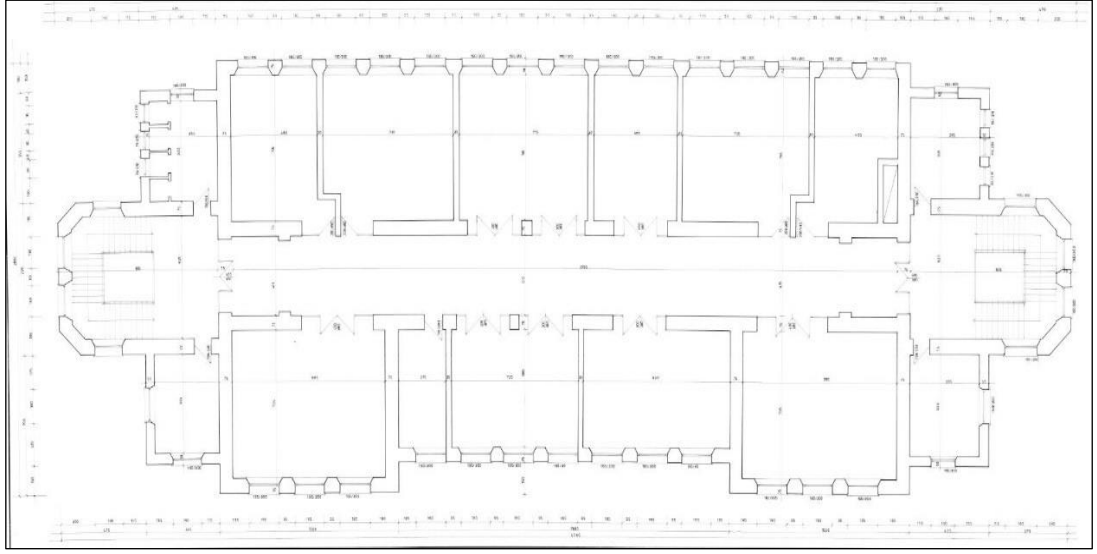
Şekil 3.41, 3.42 ve 3.43'te verilen planlarda merdivenlerin simetrik bir düzende kuzeydoğu ve güneybatı uçlarına yerleştirildiği görülebilmektedir (Anonim, 2010).

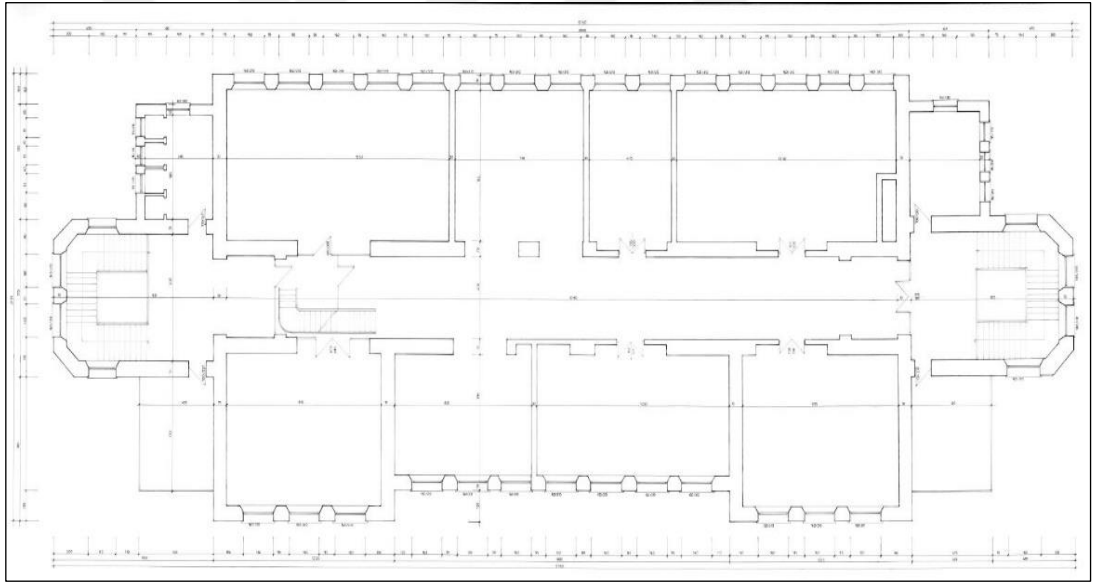
Şekil 3.41 Konya Darülmuallimini zemin kat rölöve çizimi¹⁶ (Yağcı, 2020).

¹⁵ Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü arşivinde bulunan çizimler üzerinden düzenlenmiştir.

¹⁶ Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü arşivinde bulunan çizimler üzerinden düzenlenmiştir.

Şekil 3.42 Konya Darülmuallimini 1.kat rölöve çizimi¹⁷ (Yağcı, 2020).

Şekil 3.43 Konya Darülmuallimini 2.kat rölöve çizimi¹⁸ (Yağcı, 2020).

Her katta uygulanan kemerler farklı olduğu için bu katlarda pencere alınlıklarının formları da farklılaştırılmıştır. Cephelerde göze çarpan diğer özellikler ise taşkın, geometrik desenlerle oluturulmuş, gülbezek motifli, hareketli ve kartuşlu saçaklar, ön cephede oluşturulmuş kemerli ve sütunlu girişler, sütun başlıklarına işlenmiş mukarnaslar, Gödene taşları ile pencere alınlıkların arasını süsleyen çiniler, kabara

¹⁷ Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü arşivinde bulunan çizimler üzerinden düzenlenmiştir.

¹⁸ Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü arşivinde bulunan çizimler üzerinden düzenlenmiştir.

halinde uygulanmış çintemani motifleri ve yatay kat ayrımlarıdır. Bununla beraber ön cephede 1.50 metrelik bir çıkma ile öne çıkan dersliklerin, köşelerinde Gödene taşlarıyla oluşturulan düşey bantlar yapıyı dengeli bir şekilde monotonluktan kurtarmıştır (Şekil 3.44). Ayrıca bu taşlar pencere üstlerinde almasıık olarak kullanılarak kemerlere de daha estetik bir görünüm kazandırmıştır (Anonim, 2010).

Şekil 3.44 Konya Darülmuallemi pencere görünüşleri (Yağcı, 2020).

Şekil 3.45'ten de anlaşılacağı gibi merdiven hollerinden koridora geçerken aynı hizada ve karşılıklı olarak yükseltilmiş ikişer taşıyıcıyla ana kitle, merdiven kovası taşıyıcılarından bağımsızlaştırılmıştır (Anonim, 2010).

Şekil 3.45 Konya Darülmuallimini sol yan cephe rölöve çizimi¹⁹ (Yağcı, 2020).

Her iki yan cepheye simetrik olarak yerleştirilen merdiven evinin sahanlıkları, kat yüksekliklerine göre değişen ölçülerde ince uzun pencerelerle ışıklandırılmıştır (Şekil 3.46).

Sahanlıkların en üst kotunda bulunan pencerelerin alması düzende örülmüş sivri kemerler, alt kotta kalan pencerelerin ise dairesel kemerlerle bitirildiği görülmektedir. Bu merdiven evleri, binanın dengeli bir şekilde görsel olarak zenginleştirilmiş ön cephesi ile buna göre daha yalın düzenlenmiş olan arka cephesi arasında adeta bir geçişi simgelemektedir. Ayrıca binanın ön bahçesi ile arka bahçesi arasında bulunan kot farkı ana girişin yanındaki merdiven evinin yan görünüşünden net bir şekilde görülebilmektedir (Şekil 3.47).

¹⁹ Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü arşivinde bulunan çizimler üzerinden düzenlenmiştir.

Şekil 3.46 Konya Darülmuallimini sol yan cephe (Yağcı, 2020).

Şekil 3.47 Konya Darülmuallimini sol yan cephe (Yağcı, 2020).

Günümüzde binanın ön cephesi yapı malzemelerinin açıkça görülebildiği orijinal haliyle dururken yapının arka cephesi Şekil 3.48 ve Şekil 3.49'den de gösterildiği gibi merdiven evlerinin bitiminden itibaren boyanmıştır.

Şekil 3.48 Konya Darülmuallemin Mektebi arka cephesi (Yağcı, 2020).

Şekil 3.49 Konya Darülmuallemini arka cephe perspektif (Yağcı, 2020).

Mimar Muzaffer Bey, Konya Darümuallim Mektebi'nin inşaatını 1917 senesinde tamamladıktan sonra temelleri atıldıktan sonra inşaatı duran Konya Darümuallimat Mektebi'nin başına geçmiştir (Sözen & Dülgerler, 1978).

3.2.5 Darümuallimat Mektepleri

Darümuallimat mektepleri günümüze uyarlanmış adıyla, Kız öğretmen okulları, Tanzimat devrinde kız öğrencilere eğitim veren okulların faaliyete başlaması üzerine bu okullarda görev yapacak bayan öğretmen ihtiyacını karşılamak için açılmış okullardır. İlk olarak İstanbul Dârümuallimâtı ya da Dârümuallimât-ı Âliye ismiyle İstanbul'da, daha sonra II. Meşrutiyet döneminde taşra olarak tabir edilen İstanbul dışındaki bazı vilâyetlerde de eğitim faaliyetlerine başlayan bu okulların kuruluş amacı, Osmanlı maarifini yeniden düzenlemeyi amaç edinmiş 1869 tarihli Maârif-i Umûmiyye Nizamnâmesi'nin 68. maddesinde kız sıbyan ve rüşdiye mekteplerinde görev yapacak bayan öğretmen ihtiyacını karşılamak olarak açıklanmıştır. Nizamnâmeye hükümlerince, sıbyan ve rüşdiye birimlerinden oluşan dârümuallimâtın sıbyan kısmı iki, rüşdiye kısmı üç seneden oluşacak, öğrenci kontenjanı ise elli olacaktı. Bu öğrenciler mecburi hizmet bedeli olarak ayda 30-50 kuruş arasında bir ödenek ayırmış ve bu bedelin ödenmesini kararlaştırmıştı (Öztürk, 1993).

1869 senesi dönem sonunda okulun açılış çalışmaları, Maarif Nezâreti'nin Sultanahmet'te bulunan ahşap bir konağı bu çalışmaları yürütmek için kiralamasıyla başladı. 8 Şubat 1870'te okul imtihan usulüyle belirli bir kapasitenin üzerindeki öğrencileri seçerek öğrenci kaydına başladı ve okulun müdürlüğüne Emin Efendi getirildi. Dârümuallimât resmi olarak, Maarif Nâzırı Saffet Paşa'nın İslâm'ın kadınların öğretimini önemli gördüğü ve şer'î tesettür kurallarına uyulduğu sürece kadınların okumasının bir sorun olmadığını söylediği konuşmasıyla 26 Nisan 1870 tarihinde açıldı (Ergin, 1977).

Darümuallimat mektebi rüştiye ve sıbyan kısımlarından oluşmakta olup bunların ders müfredatlarında farklılıklar göstermekteydi. Sıbyan kısmında okutulan dersleraynı zamanda rüştiye kısmında da okutulmakta ve rüştiye kısmında bu derslerden bağımsız

olarak ilave derslerde okutulmaktaydı (Çizelge 3.6). Dikkat çeken özelliklerden biriside yabancı uyruklu öğrencilere kendi dillerinin eğitimininde verilecek olmasıdır (Öztürk, 1993).

Çizelge 3.6 Darülmuallimat mekteplerinde okutulacak olan dersler (Öztürk, 1993).

Dersin Adı	Sıbyan Şubesi	Rüştiye Şubesi
mebâdî-i ulûm-i dîniyye	-	+
kavâid-i lisân-ı Osmânî	-	+
kitâbet	-	+
usûl-i ta'lim	-	+
her cemaatin kendi dili	-	+
risâle-i ahlâk	-	+
hesap ve defter tutma	-	+
târîh-i Osmânî	-	+
coğrafya	-	+
ma'lûmât-ı nâfîa	-	+
mûsiki	-	+
dikiş ve nakış	-	+
inşâ	+	+
Arapça	+	+
Farsça	+	+
mebâdî-i ulûm-i riyâziyye	+	+
tabîiyye	+	+
terzilik	+	+
tedbîr-i menzil	+	+

Darülmualloimat mektepleri günümüze uyarlanmış adıyla, Kız öğretmen okulları, Tanzimat devrinde kız öğrencilere eğitim veren okulların faaliyete başlaması üzerine bu okullarda görev yapacak bayan öğretmen ihtiyacını karşılamak için açılmış okullardır. İlk olarak İstanbul Dârülmuallimâtı ya da Dârülmuallimât-ı Âliye ismiyle İstanbul'da, daha sonra II. Meşrutiyet döneminde taşra olarak tabir edilen İstanbul

dışındaki bazı vilâyetlerde de eğitim faaliyetlerine başlayan bu okulların kuruluş amacı, Osmanlı maarifini yeniden düzenlemeyi amaç edinmiş 1869 tarihli Maârif-i Umûmiyye Nizamnâmesi'nin 68. maddesinde kız sıbyan ve rüşdiye mekteplerinde görev yapacak bayan öğretmen ihtiyacını karşılamak olarak açıklanmıştır. Nizamnâme hükümlerince, sıbyan ve rüşdiye birimlerinden oluşan dârümuallimâtın sıbyan kısmı iki, rüşdiye kısmı üç seneden oluşacak, öğrenci kontenjanı ise elli olacaktı. Bu öğrenciler mecburi hizmet bedeli olarak ayda 30-50 kuruş arasında bir ödenek ayırmış ve bu bedelin ödenmesini kararlaştırmıştı (Öztürk, 1993).

1869 senesi dönem sonunda okulun açılış çalışmaları, Maarif Nezâreti'nin Sultanahmet'te bulunan ahşap bir konağı bu çalışmaları yürütmek için kiralamasıyla başladı. 8 Şubat 1870'te okul imtihan usulüyle belirli bir kapasitenin üzerindeki öğrencileri seçerek öğrenci kaydına başladı ve okulun müdürlüğüne Emin Efendi getirildi. Dârümuallimât resmi olarak, Maarif Nâzırı Saffet Paşa'nın İslâm'ın kadınların öğretimini önemli gördüğü ve şer'î tesettür kurallarına uyulduğu sürece kadınların okumasının bir sorun olmadığını söylediği konuşmasıyla 26 Nisan 1870 tarihinde açıldı (Ergin, 1977).

1873 senesinde ilk mezunlarını seven İstanbul Dârümuallimâtı, Doksanüç Harbi ve Balkanlar'dan gelen muhacir göçü sebebiyle iki sene eğitime ara verdi. 1881-1882 döneminde Fatma Zehrâ Hanım okul müdürelğine atanmışsa da bir sonraki sene okula birde erkek müdür atanmıştır. 1892 senesinde İstanbul Darümuallimatı'nın öğrenci sayısını artırmak amacıyla rüşdiye derecesinde bir "ihtiyat kısmı" kuruldu. 1895'te Dârümuallimât ve ihtiyat kısmına ait bir tâlimat yayımlandı. 1900-1901 ders döneminde İstanbul Dârümuallimâtı 350 öğrencilik bir mevcuda ulaşmıştır. İstanbul Dârümuallimâtı'nda II. Meşrutiyet dönemiyle beraber bazı değişiklikler yaşandı. 1910-1911 döneminde Fatih Çarşamba'da bulunan Leylî Kız Sanâyi Mektebi'nde yatılı olarak okuyacak öğrenciler için ilk dârümuallimât faaliyete geçirildi. Bir sene sonra ise bu darümuallimat Çapa'da bulunan Derviş Paşa Konağı'nda eğitim-öğretime devam etti. 1913-1914 ders döneminde öğretmen adaylarına uygulama yapabilmesi amacıyla bir tatbikat mektebi açıldı. 1914-1915 ders döneminde İstanbul Dârümuallimâtı dört farklı kısma bölündü. Bunlar, ibtidâî yani tatbikat mektebi,

ibtidâi dârümuallimâtı, ana muallim mektebi ve ana mektebi olarak adlandırılan bölümlerdir (Öztürk, 1993).

İşgal zamanı faaliyetlerini sürdürmede zorluklar yaşayan İstanbul Dârümuallimâtı, 5 Kasım 1922 tarihli bir tebliğe göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Maarif Vekâleti'ne bağlı olarak çalışmasına karar verildi. Ocak 1923'te okulun eğitimci kadroları tekrar düzenlendi ve 1923-1924 ders döneminde, kapatılan ihzârî bölümünün muadili bir orta dârümuallimât eğitim-öğretime açıldı. Bu okulun öğretim süresi üç sene olarak belirlendi. 1924-1925 ders döneminde orta dârümuallimât olarak tanımlanan bu okul kapatılarak İstanbul Kız Muallim Mektebi'ne dönüştürülmüştür. İstanbul dışında açılan dârümuallimâtlar, II. Meşrutiyet zamanında kız rüşdiyelerinin bazı vilayetlerde birkaç sınıf ilâvesiyle açılarak eğitime başladığı görülmektedir. Taşrada eğitim faaliyetlerine başlayan dârümuallimâtların bir bölümü I. Dünya Savaşı sonrasında imparatorluk sınırlarının küçülmesiyle sınır dışı kalmış, bir bölümü ise Kurtuluş Savaşı zamanında kapatılmıştır. Bu nedenle Cumhuriyet döneminin öğretim faaliyetlerinin başladığı ilk döneminde Türkiye'de İstanbul Dârümuallimâtı ile beraber toplamda yalnızca yedi dârümuallimâtın eğitim-öğretime devam etmiştir. Bunlar da İstanbul örneğinde olduğu gibi 1924-1925 ders dönemiyle beraber kız muallim mektebine dönüştürülmüştür (Öztürk, 1993).

3.2.5.1 Konya Darümuallimat Mektebi

Konya'da kız öğrencilere eğitim veren okullar içinde seviyesi en yüksek olan okul Konya İnas Rüştiye Mektebi idi. Şehirde faaliyet gösteren inas mekteplerinde görev yapan bayan öğretmenlerinin çoğunluğu bu okuldan mezun olan kız öğrencilerdi. 1913 senesinde yayınlanarak yürürlüğü giren Tedrisât-ı İptidaiyye Kanun-ı Muvakkati ile iptidailer rüştiye bölümlerini de kapsayacak bir biçimde altı seneye yükseltince Konya İnas Rüştiye Mektebi de kısa bir zaman sonra kapatıldı. Modern eğitim tarzının geliştiği göz önünde bulundurularak daha kaliteli eğitim verebilecek bayan öğretmenler yetiştirmek gayesiyle taşrada darümuallimat mektepleri kurma çalışmaları hız kazanmıştı (Sarıçelik, 2010).

Konya’da bir darülmualimat kurulması konusunun 1913 senesinde Meclis-i Umumi görüşmeleri esnasında bahsi geçmişti (Sarıçelik, 2010). Fakat okul 1915 senesinde ancak açılabilmiştir (Önder, 1952).

Konya Darülmualimat Mektebi’nin eğitim öğretim faaliyetine başladığı ilk binalar belli bir bedel karşılığında kiralanarak ayarlanabilmiş binalardı. Okul kendi binasının inşaatı bitirilene kadar bu binalarda eğitim-öğretim verdi. Bu binalardan ilki Mevlânâ Türbesi yakınında bulunan Hacı Fasih-zâde Memduh’a ait ev idi. Daha sonra okul “Halim Çelebi Konağı” olarak adlandırılan Zincirli Kuyu Mahallesi’nde bulunan bir binaya geçti. Bu binadan sonra ise Botsalı’nın evi okulun kullanımına tahsis edildi (Önder, 1952).

Konya Darülmualimat Mektebi 1924 senesinde kendisine inşa edilen binaya taşındı. Bu bina Karatay Medresesi’nin doğu tarafında (Şekil 3.50) kalan Kemâliye Medresesi’ne ait arsaya yapıldı (Sözen & Dülgerler, 1978).

Şekil 3.50 Konya Darülmualimat Mektebi hava fotoğrafı (Yağcı 2020)

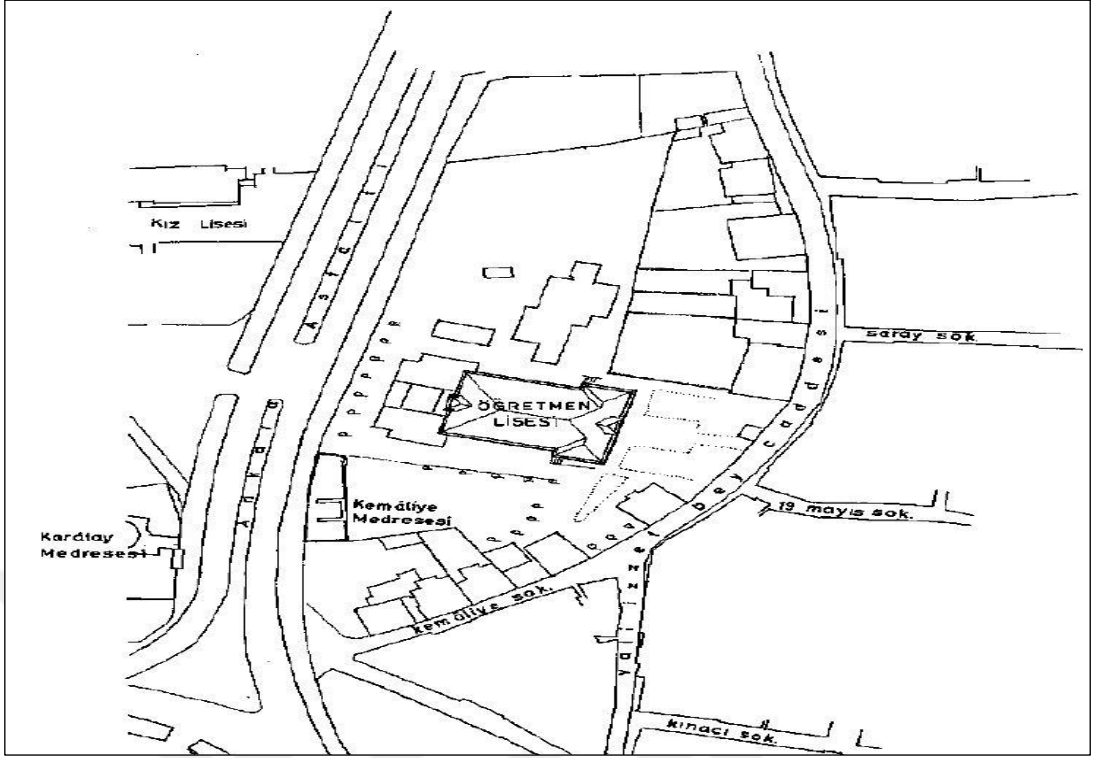
İlk yapımına başlandığında bir süre duran ve daha sonra mimar Mimar Muzaffer Bey tarafından yapımına tekrar başlanan darülmualimat mektebi binası Mimar Muzaffer Bey’in hayatını kaybetmesinden sonra Mimar Falih Bey tarafından tamamlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde binaya çeşitli eklentiler olmuş, batı cephesi betonarme

birimlerle farklılaştırılmış (Şekil 3.51), 1932 senesinde satın alınan üç dükkân ve dört ev ile, Akıncı/Arslantaş Mescidi yıkılarak okulun kullandığı açık alana dahil edilmiştir (Sözen & Dülgerler, 1978).

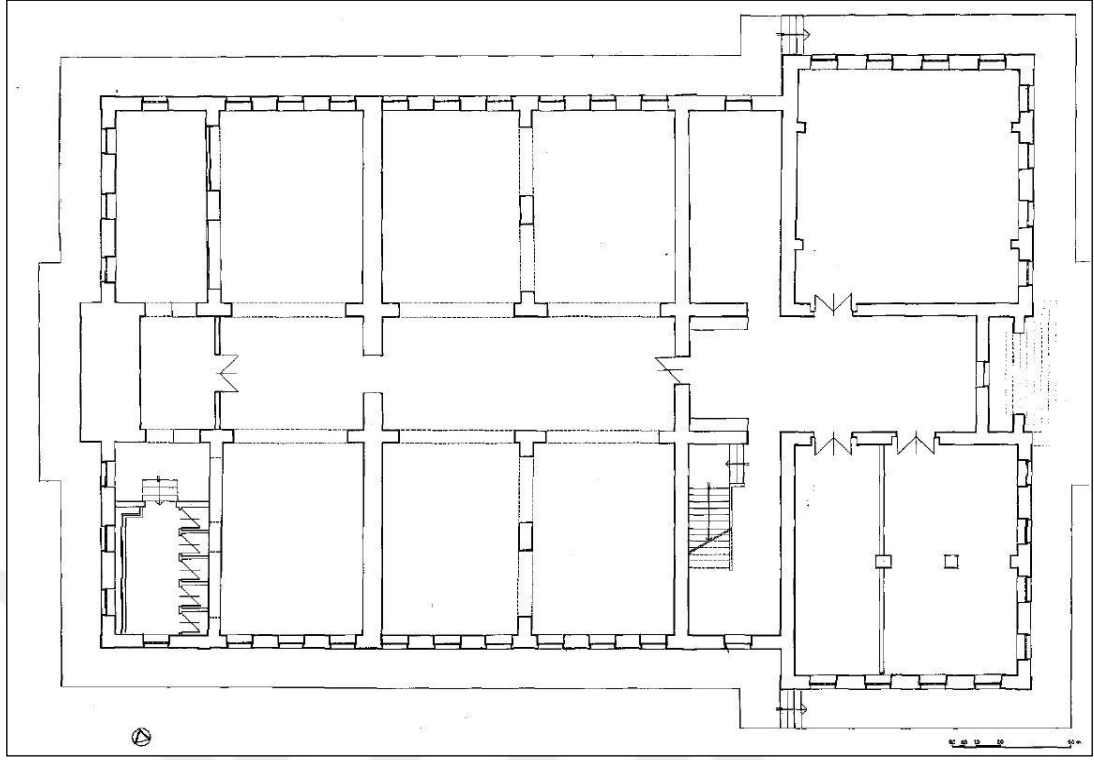
Şekil 3.51 Binanın batı cephesine yapılan eklenti (Yağcı, 2020).

Bu yapının inşaatında görev alan usta ve İşçilerin açıklamalarından anlaşıldığına göre Muzaffer Bey, Konya’da yaptığı tüm yapılarında olduğu gibi darülmuallimat mektebinde de çizimleri en ufak ayrıntıya kadar detaylandırmış, ayrıca vefatına kadar bizzat yapılan uygulamaları yerinde takip etmiştir. Konya'daki çalıştığı zaman zarfı içinde Muzaffer Bey Mimar Falih'i (Ülkü), yardımcı olarak seçmiş ve aynı zamanda yetiştirmiştir. 26 Mart 1920 tarihinde Mimar Muzaffer Bey'in vefatının ardından Konya Darülmuallimat mektebinin tamamlanıp 1924 senesinde eğitim-öğretime başlaması Falik Ülkü'nün gayretleriyle olmuştur (Sözen & Dülgerler, 1978). Darülmuallimat mektebi Alâaddin Tepesi'nin kuzey doğu tarafında, Kemâliye (Küçük Karatay) Medresesi'nin arasında bulunmaktadır. Yapının bahçesi günümüzde Konya-Ankara yol kotunun daha aşağısında kalmaktadır (Sözen & Dülgerler, 1978).

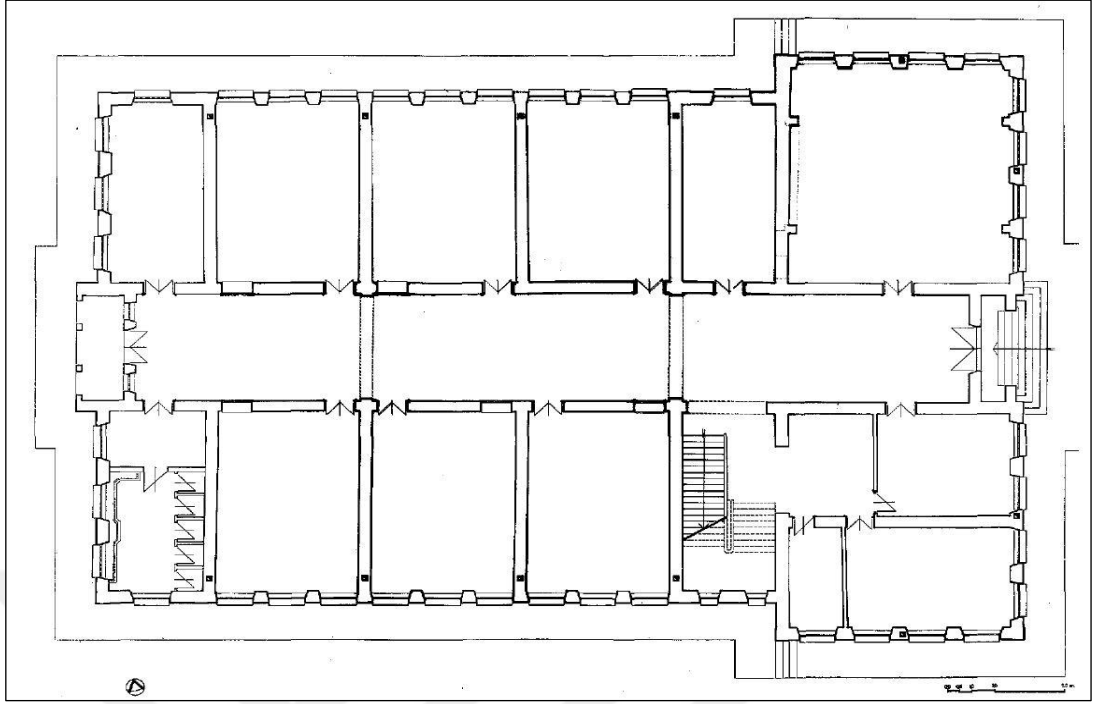
Şekil 3.52 Darümuallimat Mektebi'nin yerleşim planı (Sözen & Dülgerler, 1978).

Yapının bodrum katının doğal ışıktan faydalanması için yapı zeminden, ön bahçe kotundan 150 cm arka bahçe kotundan ise 225 cm daha yüksek olarak konumlandırılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde yapılan bir takım ilave ve eklentiler nedeniyle Şekil 3.51'den de anlaşılacağı gibi batı cephesinin orijinal görünüşü kapanmış ve kaybolmuştur. Bodrum kat (Şekil 3.53), yapının farklı dönemlerde farklı işlevlerle kullanıldığı son dönemlerde yemekhane ve depo mekanı olarak kullanmak için dönüştürülmüştür. Zemin kat döşemesi, üstten gelen yükleri ileten ayaklara ve bu ayakları birbirine bağlamak için tasarlanmış yuvarlak kemerlere taşıtarak hacim bütünlüğünün bozulmaması amaçlanmıştır. Bodrum katın ilerleyen süreçte uygulanan değişikliklerle bahçeye açılmasını sağlamak için pencereden bozma üç kapı ilave edilmiştir. Bina yapıldığı dönemde bodrum girişinin binanın batı cephesinde bulunan balkonların altından verildiği ustalarla tarafından söylenmişse de, bunu kanıtlayacak herhangi bir veriye rastlanamamıştır (Sözen & Dülgerler, 1978).

Şekil 3.53 Darülmuallimat bodrum kat rölövesi (Sözen & Dülgerler, 1978).

Zemin kat (Şekil 3.54), yapının eğitim yapısı olması sebebiyle, koridor ortada ve derslikler ile diğer hacimler kenarlarda olacak şekilde planlanmıştır. Batı cephesindeki bir balkonla bitirilen zemin kattaki bu koridor iki yuvarlak kemer çözümü ile üçe ayrılmıştır. Girişin iki tarafında bulunan hacimler büyük mekan ihtiyacını karşılamak amacıyla kare formu oluşturacak şekilde diğer derslik hacimlerinden daha büyük ölçülerde çözülmüştür. Girişin güney tarafında kalan kısımda idareci odaları çözülmüştür. Girişin kuzey tarafında bulunan hacimin ise günümüz konferans salonu işlevinde planlandığı yan tarafındaki hacimde sahne bulunmasından anlaşılmaktadır. İdare bölümünün yan tarafında, işlevsel olarak cepheden anlaşılabilir olarak çözülen ve yuvarlak bir kemerle vasıtasıyla koridora çıkan merdiven bulunmaktadır. Daha sonra sırasıyla güneyde ve kuzeyde altı adet derslik bulunmaktadır. Son hacimler bakıldığında ise güney tarafında tuvalet, kuzey tarafında ise yönetici odası çözülmüştür (Sözen & Dülgerler, 1978).

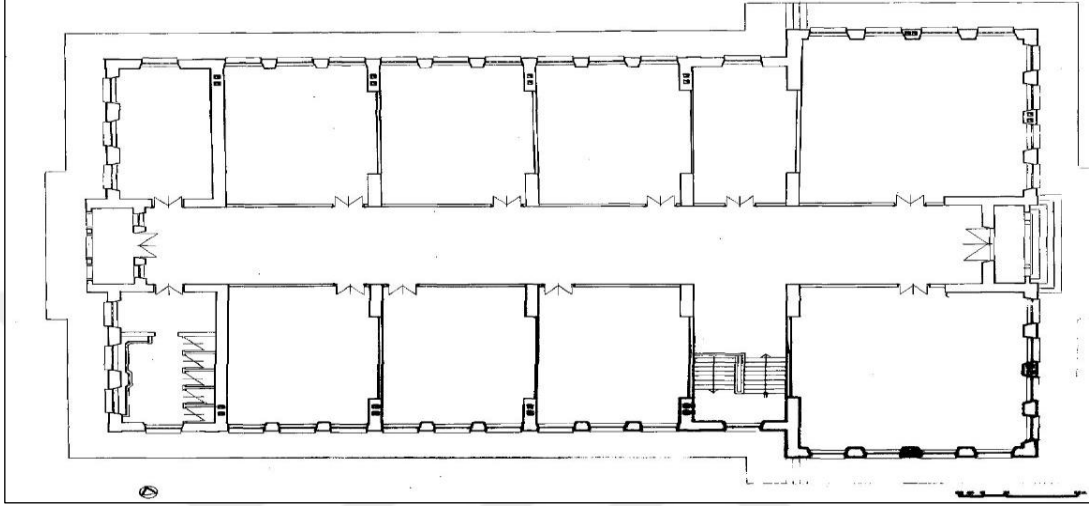
Şekil 3.54 Darülmuallimat zemin kat rölövesi (Sözen & Dülgerler, 1978).

Şekil 3.55’te gösterilen perspektifte Sille taşı cephe bitiş noktalarında, cephe sistematığının değiştiği noktalarda, düşey bantlarda, kat aralarında, saçakların alt kısımlarında, silmelerde, pencerelerin damlalıklarıyla aynı hizada bulunan yatay bantlarda tercih edilmiştir (Sözen & Dülgerler, 1978).

Şekil 3.55 Konya Darülmuallimat Mektebi perspektif görünüş (Yağcı, 2020).

Şekil 3.56’da rölöve çizimleri verilen birinci kat planında görüldüğü üzere okul “T” şeklinde bir formla inşa edilmiştir. Arka cepheyle kıyaslandığında genişliği daha fazla olan giriş cephesi doğu yönüne bakmaktadır. Ön ve arka bahçesi arasında 75 santimetrelilik kot farkı bulunmaktadır (Sözen & Dülgerler, 1978).

Şekil 3.56 Darülmuallimat 1.kat rölövesi (Sözen & Dülgerler, 1978).

Darülmuallimat mektebinin, taş, tuğla ve ahşap yapı malzemeleri kullanılarak yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca bağlayıcı malzeme kullanımında kireç harcı tercih edilmiştir. Yapı ustalarının verdiği bilgiler ışığında kesme taşların arasına örülen duvarların yuva şeklinde oluşturulduğu, kireç ya da çimentonun şerbet kıvamına getirilerek kesme taş hizasını geçinceye kadar akıtılmak suretiyle imal edildiği öğrenilmiştir. Yine yapı ustalarından alınan bilgiler doğrultusunda, kırmızımsı renkli taşların Sille'den beyaz renkli taşların ise Gödene'den getirildiği bilinmektedir. Şekil 3.57’de görüldüğü gibi yapıya giriş Mimar Muzaffer Bey’in Konya’daki bir başka önemli eseri olan darülmuallimin mektebinde ki gibi dar cepheden sağlanmıştır (Sözen & Dülgerler, 1978).

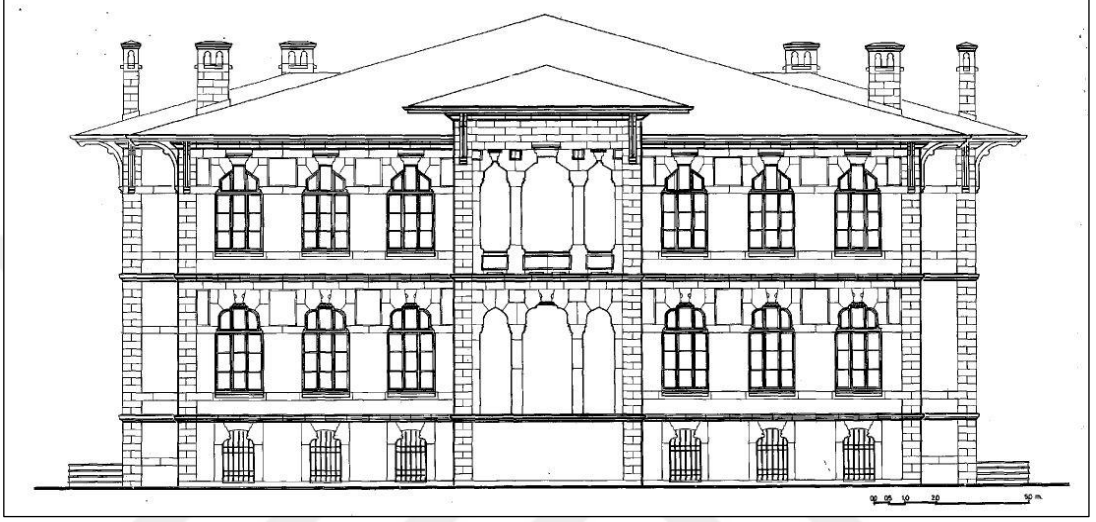
Şekil 3.57 Darülmuallimat doğu cephesi rölövesi (Sözen-Dülgerler, 1978).

Giriş cephesi vurgulanmak için arka cepheye kıyasla kuzey ve güney 175 santimlik taşmalar, beyaz ve renkli taşların almaşık düzende örülerek oluşturduğu sepet kulpu kemerli giriş (Şekil 3.58) ve giriş üzerinde konumlandırılmış balkon ve yüksek bir alınlık çözümüyle desteklenmiştir (Sözen & Dülgerler, 1978).

Şekil 3.58 Darülmuallimat doğu cephesi (Yağcı, 2020).

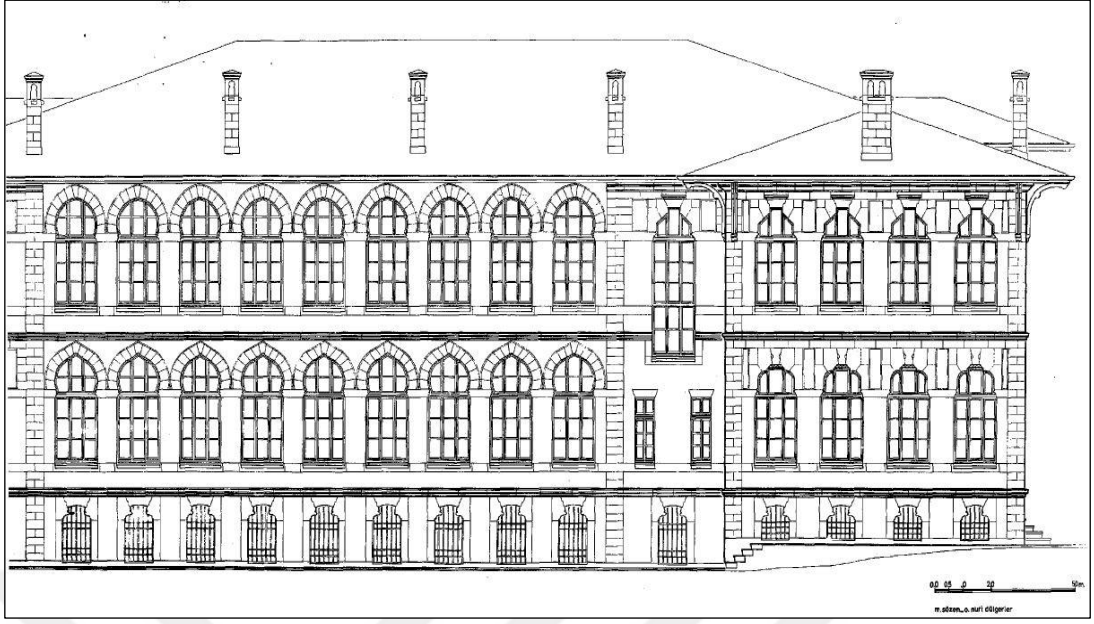
Şekil 3.59’da ki batı cephesi rölevesi ve Şekil 3.59, Şekil 3.60, Şekil 3.61’de görülen güney cephesinden de anlaşılacağı gib cephelerde tam bir bütünlük söz konusu olmasa da dönemin çeşitli örneklerine kıyasla daha sade bir yaklaşımla, yine bu dönemde sıklıkla karşılaşılan seçmeci özellik belli bir seviyeye kadar çözümlenmeye gayret edilmiştir (Sözen & Dülgerler, 1978).

Şekil 3.59 Darülmuallimat batı cephesi rölövesi (Sözen-Dülgerler, 1978).

Şekil 3.60 Darülmuallimat güney cephesi (Yağcı, 2020).

Şekil 3.61 Darülmuallimat güney cephesi rölövesi (Sözen-Dülgerler, 1978).

1924 senesinde inşaatı tamamen bitirilen binasına taşınan Konya Darülmuallimat Mektebi'nin yine aynı sene içerisinde İlk Kız Muallim Mektebi olarak ismi değiştirilmiştir (Öztürk, 2005). 1932-1933 öğretim döneminde altı yıllık eğitim veren bir okula dönüştürüldü (Yücel, 1994). Okul 1974-1975 öğretim döneminde ise Öğretmen Lisesi'ne dönüştürüldü. Bu sayede okul öğretmen yetiştirme misyonundan uzaklaşıp, yüksek öğretmen okullarına girmek isteyen öğrencilerin eğitildiği bir kuruma dönüştü. 1979 senesinde yatılı öğrencilerin Nevşehir'e sevk edilmesiyle okul kapatıldı (Sarıçelik, 2010).

13.11.1982 tarihinde tescillenen bu yapı belli bir süre Selçuk Üniversitesi Rektörlü'ğine tahsis edilip günümüzde Konya Büyükşehir Belediye'si tarafından kullanılmaktadır.

3.2.6 Sanayi Mektepleri

Tanzimat Dönemi'nde eksikliği hissedilen teknik eleman sayısını arttırmak için organize edilen sanat okullarından ilki 1848 senesinde Zeytinburnu'nda açıldı. Bu okul, bir bina yapılması, gerekli öğretim kadrosunun ayarlanması ve burslu öğrencilerinde dahil edilmesine rağmen öğretmenlerinin yetersizliği ve ödenmesi

gereken bursların ödenmemesi sebebiyle eğitim-öğretim faaliyetlerine çok uzun süre devam edemedi (Sarıçelik, 2010).

Bu olumsuz hamledenin ardından dönemin Tuna Valisi Mithat Paşa'nın kimsesiz olan müslüman ve gayrimüslim çocukların hem yaşam alanı ihtiyacını gidermek hem de sanat öğrenmeleri amacıyla oluşturduğu ıslahhaneler ülkede teknik eleman eksiliğini karşılamaya yönelik atılmış ilk doğru adım oldu. İlk Islahhane 1863 senesinde Niş şehrinde eğitim-öğretime başladı. Okulun planlandığı gibi başarılı bir şekilde işlemeden sonra 1864 senesinde önce Rusçuk ardından Sofya'da sırasıyla ıslahhaneler açıldı. Islahhaneler 1870 senesine gelinceye kadar Bosna, İşkodra, Edirne (Şekil 3.64), İzmir, Bursa, Kastamonu (Şekil 3.63), Trabzon, Erzurum ve Diyarbakır'a (Şekil 3.62) da açılarak ülke geneline yayılmaya başlamıştır (Akyüz, 1999).

Şekil 3.62 Diyarbakır Sanayi Mektebi (Anonim, 2014).

Şekil 3.63 Kastamonu Sanayi Mektebi (İnternet Resim 7).

Şekil 3.64 Edirne Sanayi Mektebi (İnternet Resim 8).

İlk ıslahhanenin açıldığı dönemlerde İstanbul'da 8 Ekim 1862 tarihinde oluşturulmuş olan "Islah-ı Sanayi Komisyonu" sanayinin gelişmesini sağlamak ve bununla ilgili eğitimler vermek, ayrıca eksikliği görülen bir takım eşyaları üretmek gayesiyle bir sanat ve sanayi mektebi kurmak için gerekli hazırlıklara başladı. Bu komisyonunun çalışmaları Mithat Paşa'nın Şûrâ-yı Devlet'in başına geçmesiyle beraber verimli olmaya başlamış ve 1868 senesinde Sultanahmet'te bulunan eski Kılıçhane binasında

bir Sanayi Mektebi kurulmuştur. Bu sanayi mektebinin açılmasında Mithat Paşa'nın bizzat etkisi olduğu 10 Aralık 1868 tarihinde yayınlanan nizamnameden açıkça anlaşılmaktadır. Nizamnamede belirtilen esaslar, ıslahhanelerin yönetim esaslarının biraz daha geliştirilmiş şeklidir. Mekteb-i Sanayi Nizamnamesi'nde okula kaydı yapılan öğrenciler dâhili ve harici olarak iki şubeye bölünmekteydi. Dâhili şubeye 13 yaşın altında olan kimsesiz çocuklar, gündüzlü ve yatılı olarak alınacaktı. Hârici şube ise sanat ve marifet öğrenmek isteyen 30 yaş altı esnaf çıraklarını kapsamaktaydı. Bunlar günün belli saatlerinde okula geleceklerdi. İstanbul Sanayi Mektebi (Şekil 3.65-3.66), vilayetlerde açılan aynı işleyişe sahip diğer sanayi mektepleri için bir örnek okul olmuştur. Bu okula özgü nizamname diğer okullarda da uygulanmaya başlamıştır. Vilayetlerde mevcut olarak devam ıslahhaneler ise II. Abdülhamid Dönemi'nde "Hamidiye Sanayi Mektepleri"ne dönüştürülmüştür. Bunlar ve bunlardan sonra açılan yeni okullarda uygulanmak üzere 1911 senesinde "Vilâyât Sanayi Mektepleri Hakkında Talimat-ı Umûmiye" yürürlüğe girmiş ve bu okullar yeni bir yönetim çatısı altında toplanmıştır (Sarıçelik, 2010).

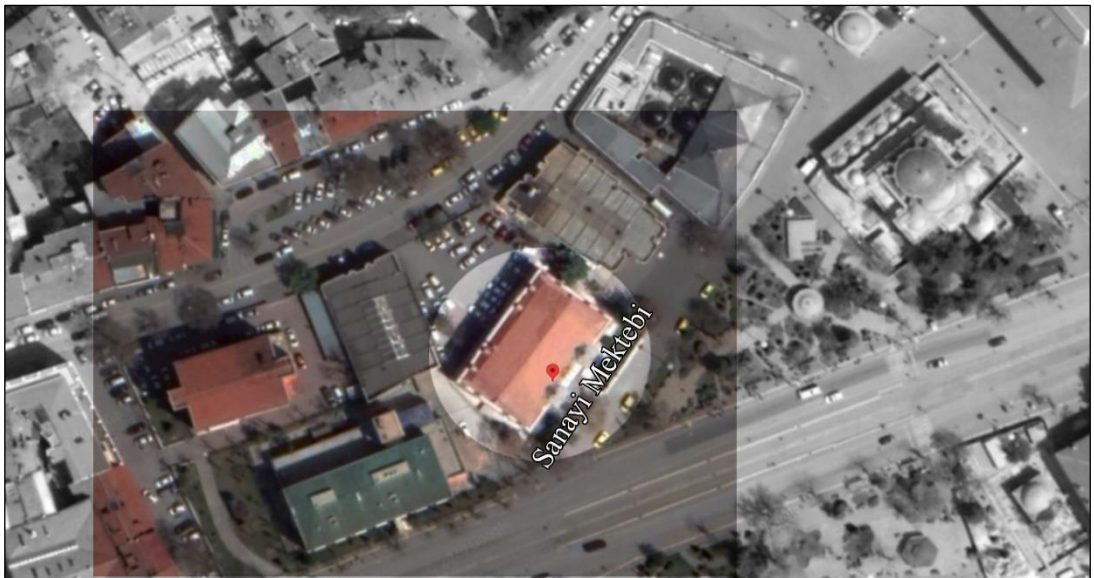
Şekil 3.65 İstanbul Sanayi Mektebi (Anonim, 2014).

Şekil 3.66 İstanbul Sanayi Mektebi marangozhane (Anonim, 2014).

3.2.6.1 Konya Sanayi Mektebi

Konya Sanayi Mektebi binası, Karatay Merkez İlçesi, Şems Mahallesi'nde bulunmaktadır (Şekil 3.67). Günümüzde Konya Büyükşehir Belediyesi Zabıta Müdürlüğü olarak kullanılan yapı, Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Tarafından 11.6.1977 tarihinde tescillenmiştir (Fırat, 2005).

Şekil 3.67 Konya Sanayi Mektebi hava fotoğrafı (Yağcı, 2020).

20. yüzyılın ilk dönemlerinde inşa edilen bu bina, 1908'de II. Meşrutiyetin ilanı ile başlayıp ve 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile devam eden ve 1930'lara gelindiğinde ise sona eren I. Ulusal Mimarlık öneminin erken örneklerinden birisidir. Konya Sanayi Mektebi Binası, Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde (1520-1566) yaptırılmış olan Süleymaniye Bedesteni'nin 1900 yılında yıktırılan binasının yerine çevresinde bulunan alanlarda kamulaştırılarak inşa edilmiştir. 1900 lü yıllar siyasal ve ekonomik zorlukların yaşandığı bir dönem olsada biaktif bir imar politikası yürüten Vali Ferit Paşa birde Sanayi mektebi yaptırmak istemiş ve bunun için dönemin ser mühendisi Şefik Bey'e inşaat çalışmalarını başlatması için gerekli yetkiyi vermiştir (Fırat, 2005).

1901 senesinin Eylül ayında ise, Vali Ferit Paşa Konya Sanayi Mektebi'nin açılışını yapmıştır (Önder, 1952).

Mektebin, yapım maliyetinin beşbin sarı lira olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır (Arabacı, 1991).

1901 senesinde Konya Sanayi Mektebi ismiyle eğitim-öğretim faaliyetlerine başlayan okul ilerleyen tarihsel süreç içerisinde, Hamidiye Sanayi Mektebi, Konya Sanatlar Mektebi, Sanat Okulu, Bölge Sanat Okulu, Erkek Sanat Enstitüsü, Teknik Okul, Teknik Lise, Konya Erkek Lisesi, Karatay Lisesi gibi isim değişiklikleriyle aynı amaca hizmet etmeye devam etmiştir. 1988 yılında, Konya Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü Binası olarak kullanılmış olan yapı (Şekil 3.68) günümüzde Zabıta Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır (Fırat, 2005).

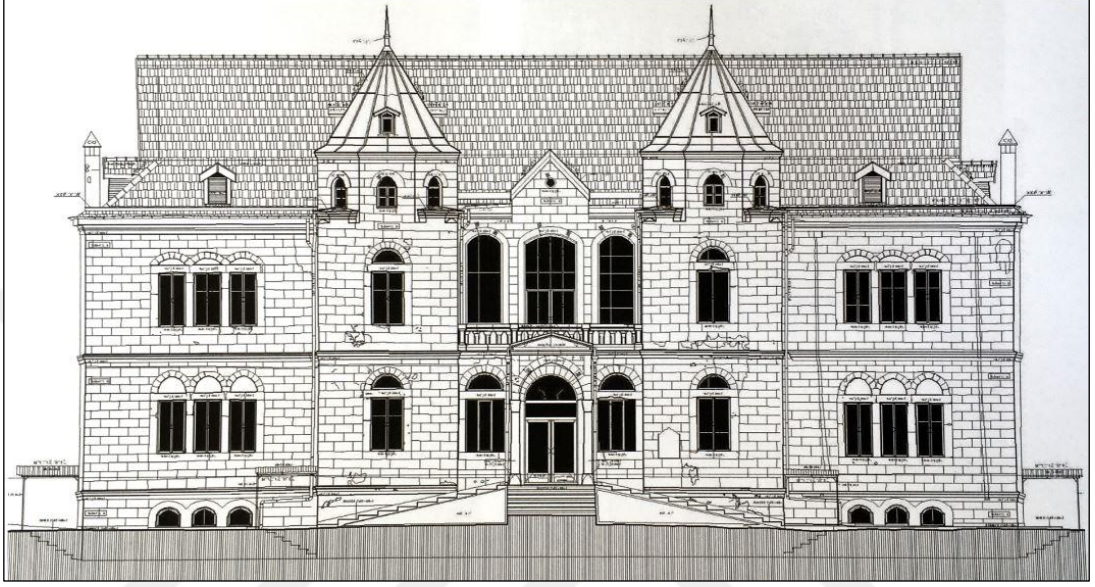
Şekil 3.68 Konya Sanayi Mektebi (Yağcı, 2020).

5 Mayıs 1901 tarihinde inşaatı bitirilen binada, beş haftalık bir Halı Kilim Sergisi açılmıştır. 1901 senesinin Eylül ayında faaliyete geçen Konya Sanayi Mektebi'nde 17 talebenin eğitin gördüğü bir demir işleri atölyesi ve bir marangozhane bulunmaktadır. 1908 senesinde ise halıcılık, ip boyacılığı, marangozluk, kunduracılık, demircilik, tesfiye, dökümcülük, terzilik, tornacılık, oymacılık, mobilyacılık mesleklerinin eğitimini verildiği tarihi verilerden anlaşılmaktadır. 12.10.1909 tarihinde okula taşınan Konya Hukuk Mektebi de belli bir süre okulda eğitim vermiştir (Önder, 1952).

1978 senesinde küçük bir yangın atlatan yapı, erken müdahale ile ayakta kalabilmişlerdir. Fakat, 30 Mart 1979 Cuma günü çinilerini çalmak isteyen suçluların yakalanmasının ardından, aynı günün gecesinde çıkan yangının ardından yapı ciddi şekilde hasar görmüştür. Sanayi Mektebi yandıktan sonra, yerine iş hanı yapılmasını isteyen bir grup, tekrar yoğun baskı yapmıştır. Ancak, Anıtlar Yüksek Kurulu'nun buna karşı çıkmasının ardından restorasyonunu kaçınılmaz hale gelmiştir. 1982 senesinde Konya İl Özel İdaresi ve Selçuk Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi yapının restorasyonu için gerekli protokolü hazırlayarak proielerin hazırlanmasına başlamıştır. I. Ulusal Mimarlık tarzının Konya'daki ilk uygulamalarından olan bu bina, bodrum kat, zemin kat, birinci kat ve çatı katından oluşmaktadır. Yaklaşık 20.50 metre genişliğinde 32.50 metre uzunluklarında doğu-batı yönüne konumlanan dikdörtgen bir plan formuyla oluşturulan kagir yapının iki eğimli çatı örtüsü, marsilya kiremiti ile kaplanmıştır. Güney yönündeki ön cephesinde bir adet, kuzey yönündeki arka cephesinde bir adet olmak üzere, geniş cephelerin orta kısımlarında aynı eksen üzerinde zemin katla aynı hizada iki girişi bulunmaktadır. Doğu ve batı cephelerinin ortasında ise aynı eksen üzerinde bodrum kata geçiş için birer giriş yapılmıştır. Bodrum kat, aynı zamanda kulelerin köşelerinde açılan kapılar ile ön cepheye de bağlanmıştır (Fırat, 2005).

Yapı hem plan hem cephe düzeni bakımından simetrik tasarlanmıştır. Girişin iki tarafında konumlandırılmış kulelerin öne çıkartılarak yükseltilmesi, kemerli açıklıklar, balkon, yapının üslubunu tanımlayan önemli özelliklerindendir. Güneye bakan ön cephe (Şekil 3.69), simetrik olarak düzenlenmiş, ana giriş cephesi olmasından dolayı diğer cephelerden daha gösterişli tasarlanmıştır. Yapının en dikkat çeken elemanları, Konya'da dönemin yapılarında çok karşılaşılmayan girişin iki yanında çözülen kuleler

ve bunların piramidal üst örtüleridir. Bir metre kadar bir su basman kotunda yükseltile bodrum kat, girişin iki tarafında bulunan birer pencere ve çıkmaların köşelerinde açılan birer kapı ile yapının ön cephesine açılmaktadır Bodrum katta; cephenin köşe kısımlarında ise, üçer adet pencere olduğu görülmektedir (Fırat, 2005).

Şekil 3.69 Konya Sanayi Mektebi güney cephesi rölövesi²⁰ (Yağcı, 2020).

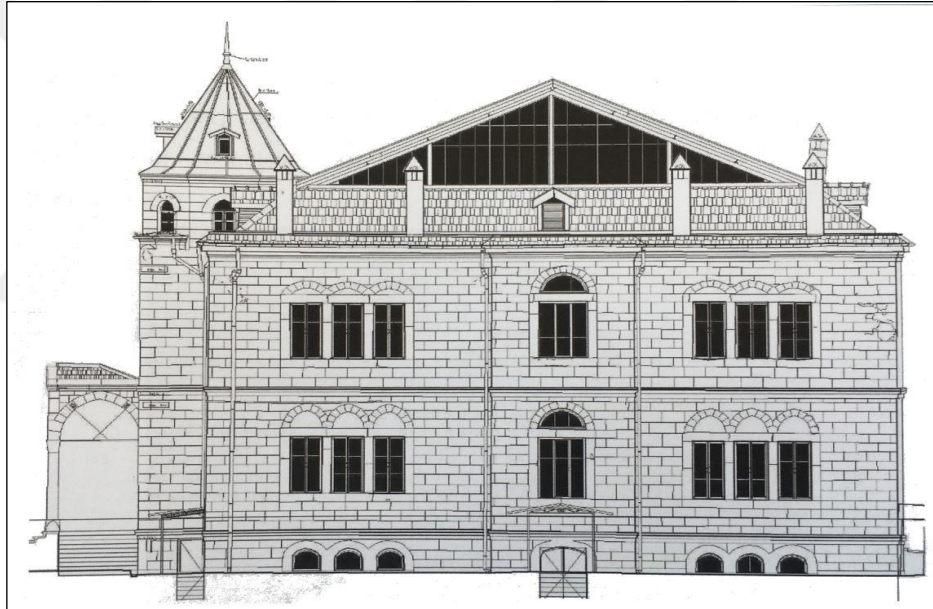
Şekil 3.70 ve 3.71’de ki Doğu ve Şekil 3.72 ve 3.73’te ki batı yönündeki yan cepheler, yine bu düzende tasarlanmış olup, yapının ön cephesine göre daha gösterişsizdir. İki yan cepheyi de hareketli hale getiren, kat ayrımlarında bulunan silmeler ve sıralı pencerelerdir. Yan cephelerin pencere düzeni ortada tek, yanlarda üçerli şekilde yerleştirilmiştir (Fırat, 2005).

Orta kısımda bulunan pencereler ise bunlardan daha büyüktür. Bodrum katta köşelerinde basık yuvarlak kemerli altışar pencere bulunmaktadır. Yan cephelerin ortalarında bodrum kata girişi sağlayan basık kemerli kapılar bulunmaktadır. Bu kapılara iniş altışar basamaklı merdivenlerle çözülmektedir (Fırat, 2005).

²⁰ Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinden alınan Erdinç Demirkan’a ait çizim üzerinden düzenlenmiştir.

Şekil 3.70 Konya Sanayi Mektebi doğu cephesi fotoğrafı (Yağcı, 2020).

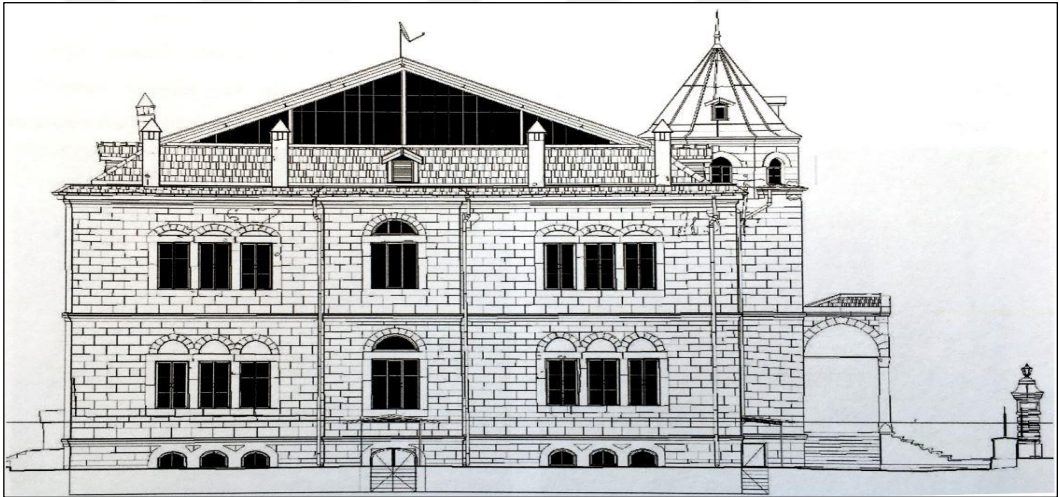

Şekil 3.71 Konya Sanayi Mektebi doğu cephesi rölövesi²¹ (Yağcı, 2020).

²¹ Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinden alınan Erdinç Demirkan'a ait çizim üzerinden düzenlenmiştir.

Şekil 3.72 Konya Sanayi Mektebi batı cephesi fotoğrafı (Yağcı, 2020).

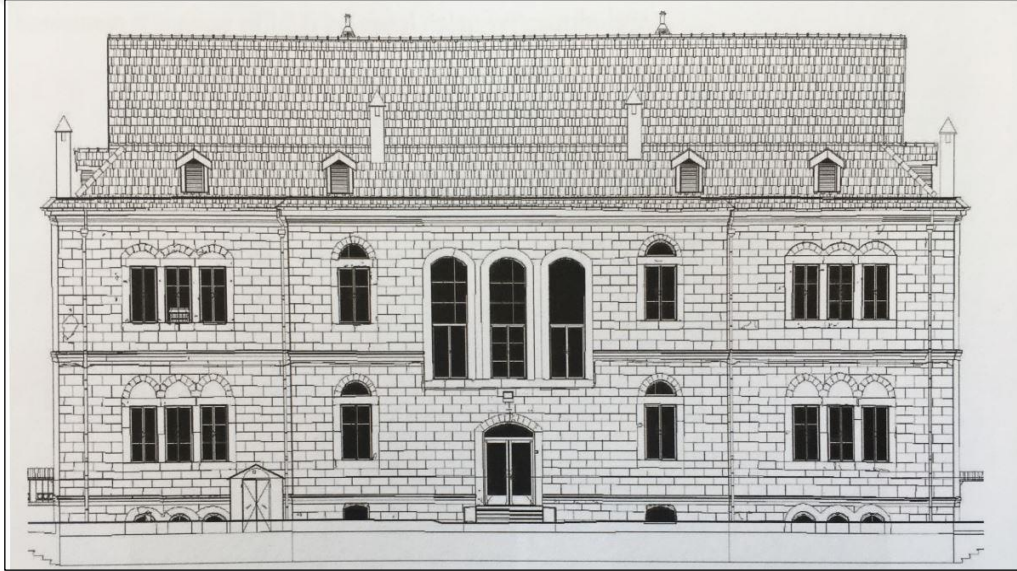
Şekil 3.73 Konya Sanayi Mektebi batı cephesi rölövesi²² (Yağcı, 2020).

Kuzeye bakan arka cephe (Şekil 3.74) de ön cepheye kıyasla daha sade çözülmüştür. Orta bölümün dışa taşırılması, pencere sıraları ve silmeler arka cephenin öne çıkan özellikleridir. Bodrum katın arka cepheye açılması, sekiz adet basık yuvarlak kemerli küçük pencere sıraları ile sağlanmaktadır. Zemin kat seviyesindeki arka giriş kapısı cephenin tam ortasında ve ön cephe ile aynı hizadadır (Şekil 3.75). Basık kemerli bu girişe üç basamaktan oluşan bir merdiven ile inilmektedir (Fırat, 2005).

²² Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinden alınan Erdiñç Demirkan'a ait çizim üzerinden düzenlenmiştir.

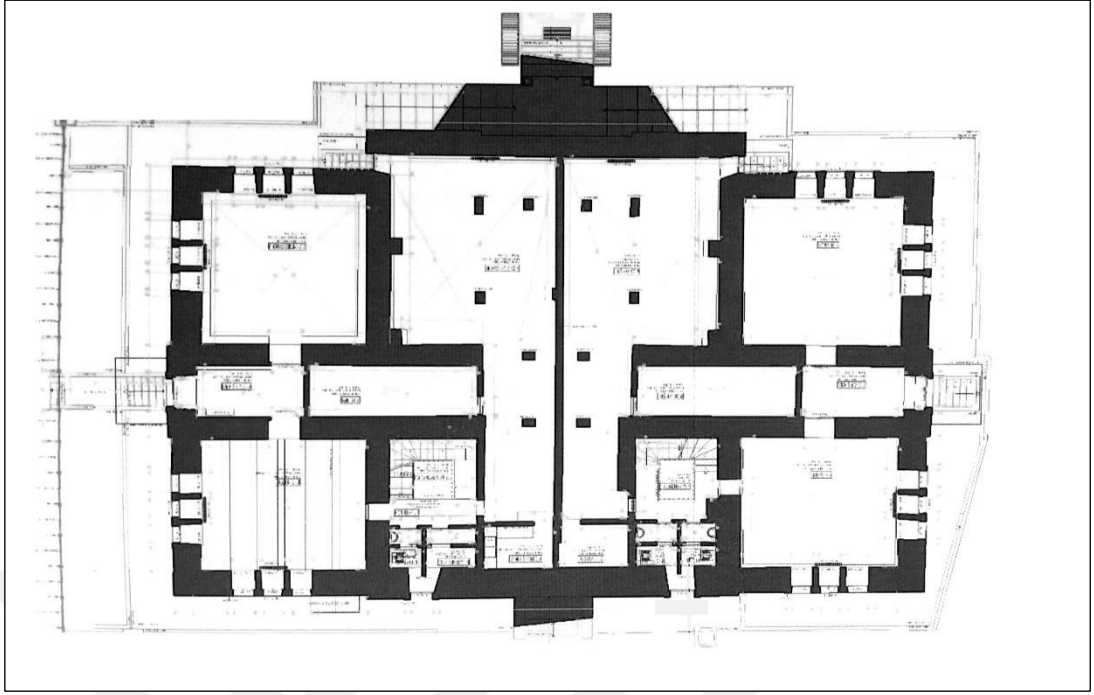

Şekil 3.74 Konya Sanayi Mektebi kuzey cephe fotoğrafı (Yağcı, 2020).

Şekil 3.75 Konya Sanayi Mektebi kuzey cephe rölövesi²³ (Yağcı, 2020).

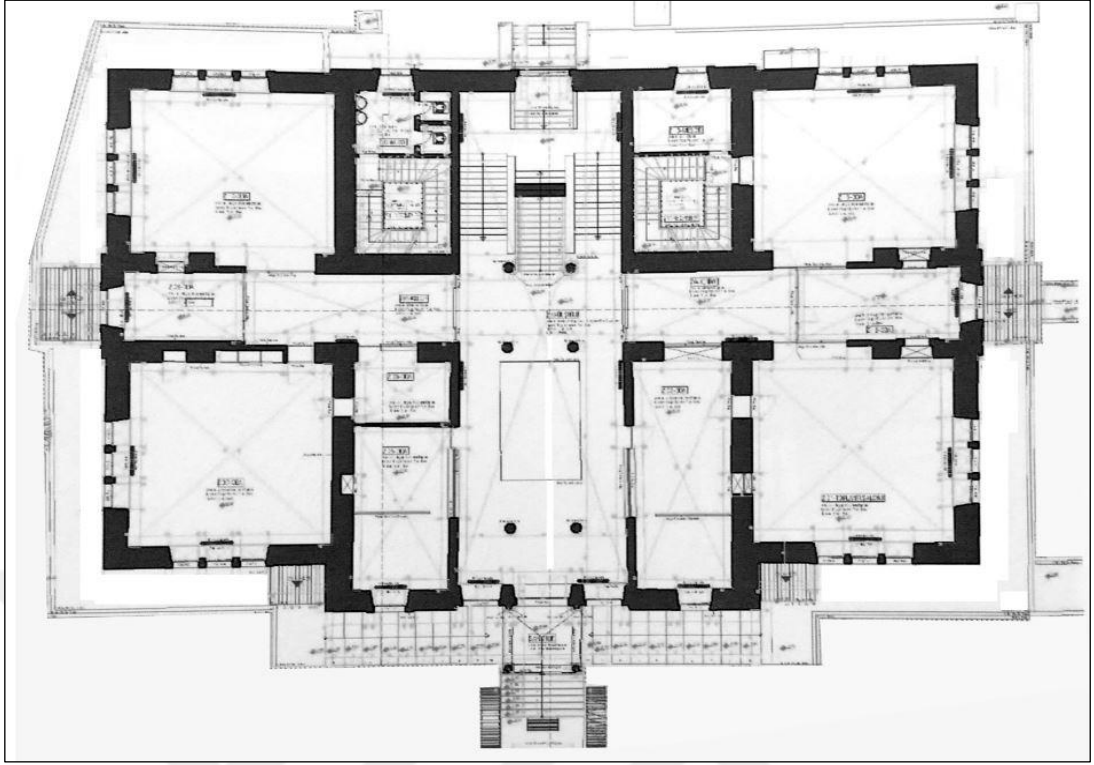
²³ Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinden alınan Erdinç Demirkan'a ait çizim üzerinden düzenlenmiştir.

Şekil 3.76 Konya Sanayi Mektebi bodrum kat rölövesi²⁴ (Yağcı, 2020).

Bodrum kata giriş; yan cephelerin orta kısımlarında ve aynı hizada bulunan kapılar ile, ön cephede ise, girişin iki yanında bulunan çıkmaların köşelerinden açılmış birer kapıyla sağlanmaktadır (Şekil 3.76). Bodrum kata altı basamaklı merdivenlerle inilmektedir. Yan girişlerle aynı hizada uzanan koridorlardan doğu tarafındaki daha uzundur. Bu koridorların iki tarafında odalar sıralanmaktadır. Köşelerde bulunan ve iki cepheden ışık alan hemen hemen aynı büyüklükteki dört kare mekan, üçer adet pencereyle aydınlatılmaktadır. Zemin kattaki giriş salonu, doğu-batı doğrultusunda uzanan daha dar ama daha uzun bir koridorla merkezlerinden kesişmektedir (Şekil 3.77). Orta noktaların kesiştiği bu merkez dört adet sütunla ifade edilmiştir. Bu koridor, başlangıç ve bitiş kısmındaki pencerelerle aydınlatılmaktadır. Koridorda günümüzde camekanlı kapılar bulunmaktadır. Zemin katın dört köşesinde bulunan kare formlu köşe odalarının, dışarıya bakan üçer penceresi ve koridora açılan bir kapı ve bir penceresi bulunmaktadır. Bu köşe odaları ve giriş salonu arasındaki dikdörtgen formlu küçük odalar, birer pencere ile aydınlatılmakta olup bu odalarında koridora açılan birer penceresi bulunmaktadır (Fırat, 2005).

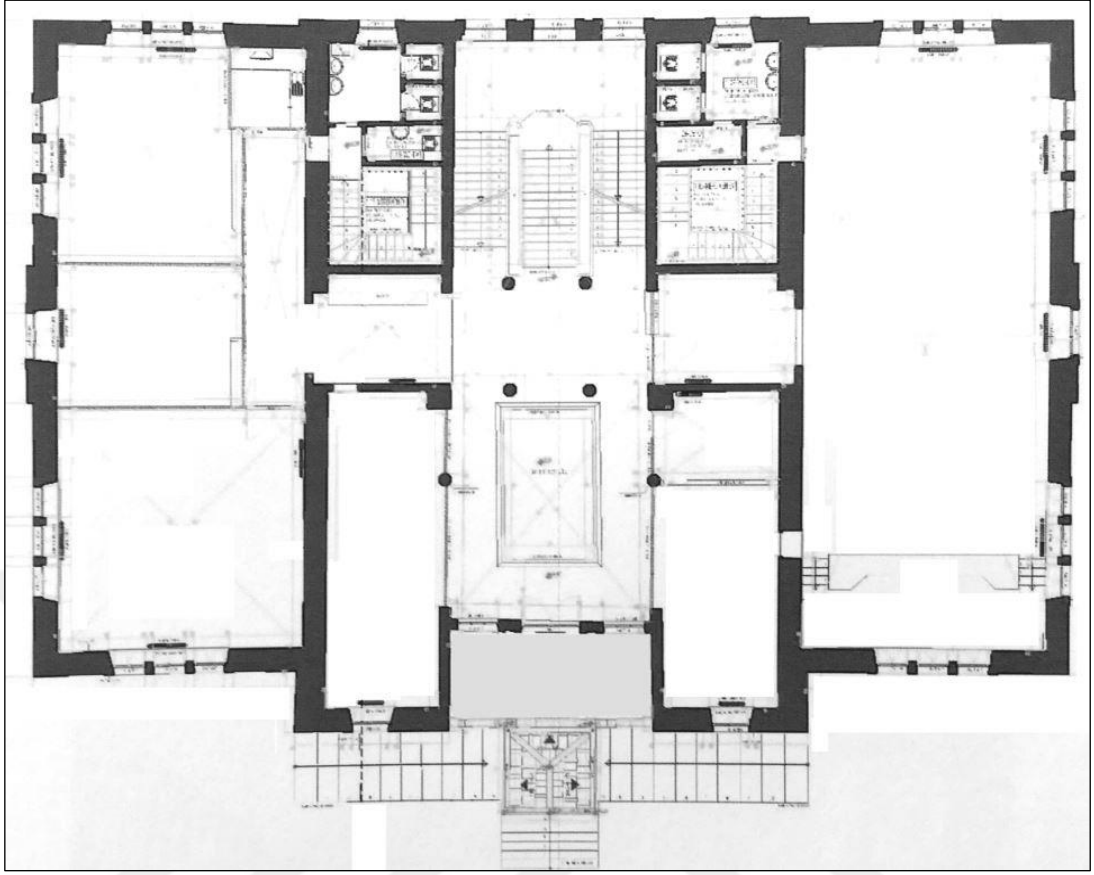
²⁴ Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinden alınan Erdiñ Demirkan'a ait çizim üzerinden düzenlenmiştir.

Şekil 3.77 Konya Sanayi Mektebi zemin kat rölövesi²⁵ (Yağcı, 2020).

Birinci kat planının (Şekil 3.78) zemin kat planına benzeyen ve farklılıklar gösteren özellikleri bulunmaktadır. Bu katta bulunan köşe odalarının zemin kattakine benzer bir şekilde dört tane olduğu görülsede, bu odaların bina ilk yapıldığında yatakhane ve atölye gibi işlevleri olan tek büyük mekanlar olduğu binaya yapılan onarımlardan sonra değişikliğe uğradığı bilinmektedir. Büyük odaların ortasında koridora açılan dört küçük oda bulunmaktadır. Giriş salonunun üstünde bulunan mekân güneyde camekanlı bir kapı ile koridora bağlanan bir laboratuvar iken, günümüzde camekan kaldırılarak bu mekan galeri şeklinde kullanılmaya başlanmıştır (Fırat, 2005).

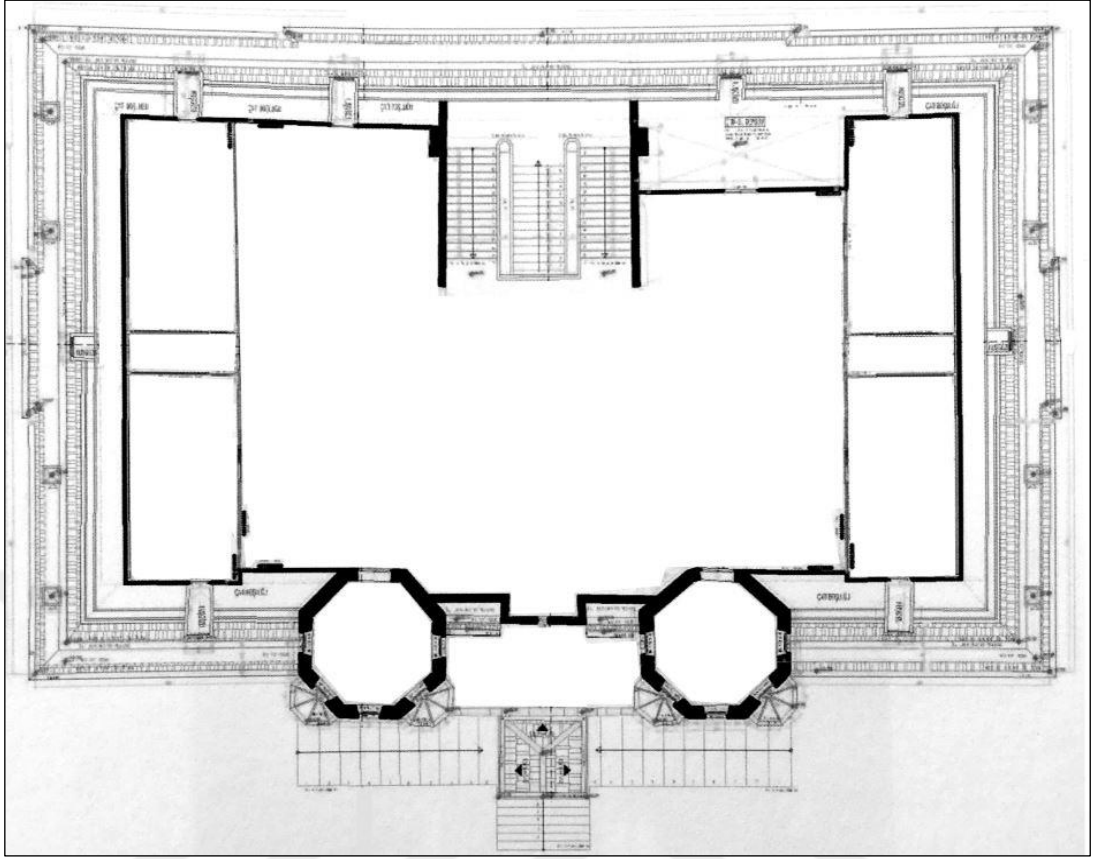
²⁵ Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinden alınan Erdinç Demirkan'a ait çizim üzerinden düzenlenmiştir.

Şekil 3.78 Konya Sanayi Mektebi 1.kat rölövesi²⁶ (Yağcı, 2020).

Çatı katı, iki kule odası ve büyük bir salondan oluşturulmuştur (Şekil 3.79). Son onarımda çatının doğu ve batı yönündeki yan cepheleri camekanla kapatılmıştır. Camekanların gerisinde birer duvar bulunmaktadır. Bu duvarların orta kısımlarından açılan ve tam üstünde ve yanlarında pencereler bulunan kapılar ile camekanlı teras mekanlarına çıkış sağlanmıştır. Ayrıca çatının ışık alması için tepe pencereleri bulunmaktadır (Fırat, 2005).

²⁶ Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinden alınan Erdinç Demirkan'a ait çizim üzerinden düzenlenmiştir.

Şekil 3.79 Konya Sanayi Mektebi çatı katı rölövesi²⁷ (Yağcı, 2020).

²⁷ Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinden alınan Erdinç Demirkan'a ait çizim üzerinden düzenlenmiştir.

BÖLÜM 4

GAYRİMÜSLİM VE YABANCI DEVLET OKULLARININ KURULUŞ, GELİŞME VE MAARİF-İ UMUMİYYE NİZAMNAMESİ İLE TAŞRAYA YAYILMA SÜRECİ

4.1 AZINLIK KAVRAMININ TANIMI

Azınlık ve çoğunluk tanımlamaları uzun yıllar politik terimler olarak kullanılmışlardır. Fakat bu kullanım Latin kaynaklı minör ve majör kelimelerinin manalarıyla uyuşmamaktadır. Aynı zamanda İngilizce ve Fransızca da kullanılan ve aynı kökten türetilmiş kelimelerin ifade ettikleri anlamlarla da uyumsuz kullanılmaktadırlar. Ancak bu uyumsuzluğa rağmen farklı bir anlamda kullanılmaları Ortaçağ Avrupa'sında ortaya çıkan ve gelişen politik fikir ve kurumlarla bağdaştırılmaktadır. Bu kavramlar batı kökenli kaynaklardan ortaya çıkmıştır. Azınlık konusu nüfusun bileşiminden çok siyasî içeriklidir. Bundan dolayı azınlıkların belirlenmesinde birey sayısı veya toplulukların karşılıklı sayısal oranı gibi bir genel kabul yoktur. Bununla beraber azınlık kavramıyla, bulunduğu toplumun nüfusuna oranla daha küçük ve ırk, dil, din, kültür olarak bulunduğu toplumdan farklılaşan bir grubu ifade etmektedir. Osmanlı zamanında azınlık anlamına gelen ekalliyet tabiriyle vasıflandırılan grup Tanzimat'a kadar olan süreçte İslâm anlayışına göre müşrikler (putperestler) ve Ehli Kitap olarak sınıflandırılıyorlardı. Bunlar İslâm hukukunun müsaade ettiği sınırlar içerisinde cemaat faaliyetlerinde, toplum düzenini etkileyen meselelerle, aile, miras ve buna benzer meselelerde toplumun çoğunluğuna oranla daha geniş sayılabilecek haklara sahiptiler (Vahapoğlu, 1990).

4.1.1 Rum Azınlıklar

1453 senesinden önce Ortodokslar Anadolu'da İstanbul ve Trabzon merkezli Pontus ve Bizans adıyla iki ayrı devlete bağlı olarak yaşamaktaydılar. 1453 senesinde İstanbul'un ve 1461 senesinde Trabzon'un Türkler tarafından fethedilmesiyle Osmanlı tebaasına dahil olmuşlardır. Fatih Sultan Mehmet hem İstanbul'daki hem de Trabzon'daki Rum tebaasına devlet hoşgörüsüyle davranmıştır. Bu hoşgörü ilerleyen süreçte yeni hak ve imtiyazların tanınmasına yol açmıştır. Fatih'in Patrikhaneye ve Patrik'e karşı sergilediği bu hoşgörülü tutumu, kendisinden sonraki padişahlar tarafından da sürdürülünce, Patrikhanenin Osmanlı Devleti içinde devletleşmesi kaçınılmaz olmuştur. Rum vatandaşlar, Patrikhane kontrolünde, dini yaşam tarzlarını ve dini kurumlarını, özerk mahkemelerini, mahalli idarelerini, vergi düzenlemelerini, her alanda özgün eğitim-öğretim müesseselerini oluşturmuşlar, bu yapılanmaya olanak tanıyan güven duygusu sayesinde ticaret ve sanatta ilerlemişlerdir. Bu hoşgörü ve iyi niyet, İstanbul'un Fatih'e karşı savunulmasına karşı gelen Grandük Lukas Notaras'ın Kostantiniye'de Latin tiyarı yerine Türk sarığı görmeyi tercih edeceğini söylediği sözün ne kadar doğru olduğunu kanıtlar nitelikte olması sebebiyle dikkat çekicidir. Rum çocukları o dönemin en kaliteli eğitim müesseselerinde öğrenim görürler hatta öğrenim için yurtdışına bile giderbilirlerdi. Zamanın en iyi eğitim şartlarına sahip olan İtalyan Üniversitelerine gider felsefe, tıp ve diğer bilimlerle beraber yabancı dil eğitimi de alırlardı. Bu vaziyet Türk öğrencilerin batı dillerine yeteri kadar ilgi göstermemesiyle birleşince Osmanlı Devleti'nin dış politikası Fener beylerinin çocuklarının tercümanlığı ve çalışmalarına bağımlı hale gelmiş, bu durum Rumlar uzun süre devletin dış ilişkilerinde söz sahibi olmasına yol açmıştır (Vahapoğlu, 1990).

İstanbul Rum patriklerine sadece Osmanlı Ortodoksları'nın lideri sayılabilecek haklar verilmekle kalınmamış, sultanların Rum patriklerini dünyadaki tüm hristiyanların lideri gibi kabul etmesi (Kocabaş, 1984), İstanbul patrikhanesinin o devirde kontrolünde olan Sırp, Bulgar, Rumen, Arnavut kiliseleri ile beraber ekümen hale gelmesine yol açmıştır (Işıksal, 1969).

Bununla beraber Patrikhane cemaatini ilgilendiren hususlarda Divan'da söz sahibi olmuştur (Şahin, 1980).

Patrikhane ve patrik bu imtiyazlarla beraber eski Bizans adetlerini tekrar canlandırma imkânına sahip olmuştur. Bunun göstergesi olarak Bizans kartalı yaşatılmaya gayret edilir ve her sene Patrikhane kapısında yaldızlanarak patlatılırdı. Buradan anlaşılacağı gibi Rumlar, patrikhaneye tanınan imtiyazlar ve bunu avantaja dönüştürebilmeleri sayesinde manevi bir refah ve özgürlük içindeydiler (Vahapoğlu, 1990).

4.1.2 Ermeni Azınlıklar

Ermenilerin kökeniyle ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bu görüşlerden ilki Ermenilerin Nuh'un torunu Hayk ile Balkanlar'dan göç eden Ermenilerin bir aray gelmesiyle oluşmuş olmasıdır. Bir diğer görüşe göre Hititlerin torunudur. Bir takım kaynaklara göre ise Hayk'ın torunudur. Ayrıca Frikyalılar ile beraber Balkanlar'dan Anadolu'ya göç ettikleri söylenen bir görüş daha bulunmaktadır. Ermeni tarihini ele alan eski eserlerin ve tarihçilerin yetersiz oluşu ve yakın dönem Ermeni tarihçilerinin de Ermeni olmayan veya başka milletlerden olan tarihçilerin verilerini olduğu gibi kabul etmeleri ya da onların tarihini Ermeni tarihi gibi sunmalarından dolayı, Ermeni tarihi ile ilgili sağlıklı veriler elde edilememektedir (Uras, 1976).

Ermeniler tarihine bakıldığında hiçbir dönemde tamamen bağımsız bir siyasi yapılanmaya sahip olamadıkları görülmektedir. Dış güçlerin kontrolünde küçük devletçikler ya da derebeylikler şeklinde kurdukları siyasi yapılanmalar ise uzun soluklu olmamıştır. Bundan dolayı Ermeniler genelde başka devletlere bağımlı yaşamış bir topluluk olarak kabul edilebilir. Bu durum tarih boyunca hep azınlık olarak yaşamalarına yol açmıştır (Mutluçağ, 1986).

Ermenilerin Türkler ile ilk karşılaşmaları Büyük Türk göç sonrası bugünkü Ermenistan Kuzey Batı İran bölgelerinin kesiminde olmuştur. Ermenilerin Türk himayesi altında yaşamaya başlamaları ise 1071 Malazgirt Meydan Savaşı ile başlamakta ve Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları zamanına kadar süre gelmektedir (Vahapoğlu, 1990).

Türk himayesine girmeleriyle düzelmeye başlayan durumları, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle pozitif olarak yeni bir boyut kazanmıştır. Fatih'in Ermenilere verdiği imtiyazları, tarihsel süreçte, Rusların, Romalıların, İranlıların, Bizanslıların Ermenilere verdiklerinden çok daha fazla olduğu görülmektedir (Süslü, 1987).

İstanbul'da çalışmakta olan çok sayıda Ermeni kökenli mimar, mühendis, doktor, gibi meslek gruplarına mensup vatandaş bulunmaktaydı. Bunların sosyal ve ekonomik olarak çok iyi durumdaydılar. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle beraber mecliste, meclis başkanvekilinin de aralarında bulunduğu 9 Ermeni milletvekili bulunmaktaydı. Osmanlı zamanında generallerin 22 tanesi, milletvekillerinin 33 tanesi, büyükelçilerin 7, konsolosların 11 tanesi, öğretim üyelerinin 11 tanesi, doktor generallerin 8 tanesi, yüksek rütbeli memurların ise 41 tanesi Ermeni vatandaşı idi. Fatih 1461 senesinde Bursa'da bulunan ermeni aileleri İstanbul'a getirtmiş ve Bursa Metropolitisi Ovakim'i Patrik tayin ederek İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin açılmasını sağlamıştır. Bu olay İslâm dünyasında daha önce örneğine rastlanmamış bir olaydır. Ovakim'in patrik olarak tayin edilmesiyle beraber Osmanlı himayesinde yaşayan Süryanî, Kıptî ve Habeş kiliseleri, Ermeni patrikhanesinin sorumluluğuna verilmiştir. Ermeni azınlık, devlet içinde hiyerarşik bir yapılanmanın unsurları olan kilise ve din adamları kanalıyla yönetilmişlerdir. Ermeniler, Osmanlı topraklarında, tam bağımsız kiliseleri, açtıkları okulları ve diğer sosyal yapılanmalarıyla özgürce faaliyette bulunmuşlardır (Vahapoğlu, 1990).

Bu sayede yok olmak üzere olan dillerini ve kültürlerini yeniden canlandırma imkanını kazanmışlardır. Kültürel olarak sürdürülen faaliyetlerden bazıları 1567 senesinde Tokatlı Abgar'ın İstanbul'da Ermenilere ait ilk matbaayı kurması, 1810 senesinde Paris'te misyoner teşkilatının önderliğinde Napolyon'un koruması altında kurulan Yaşayan Doğu Dilleri Okulu'na, 1816 senesinde Moskova'da açılan Lazaryan Enstitüsü'ne, 1823 senesinde Tiflis'te açılan Nersesyan Semineri'ne öğrenci gönderilmesi örnek verilebilir (Göyünç, 1983).

Kilise yapılanmasına bağlı olarak kurulan okullarla, misyoner yapılanmalar tarafından Ermenilere hizmet etmek amacıyla kurulan okullar, Ermeni kültürünün canlanmasına sebep olmakla beraber Ermeni azınlığın Millet-i Sadıkalıktan çıkıp devlet yönetimine

baş kaldıran bir oluşuma evrilmelerine yol açmıştır. 1850 li senelerden itibaren yalnızca Gaziantep'te Amerikan misyonerleri tarafından Ermenice yayınlanan Ayıntap, Avedaper, Kolej, Rehnüma isimli dört adet gazete ve dergi bulunmaktaydı. Ermeni tarihinde özel bir yeri olan Mehitarist mektebinin rahiplerinin çalışmalarıyla hazırlanan Ermeni tarihi, dili, dini, ile ilgili yayınlar Osmanlı topraklarına kontrolsüzce giriyor ve bu mektep çalışanları tarafından Ermenilere veriliyordu. Ermenilerin yoğun olarak milliyetçi faaliyetlerde bulunmaları XIX. Yüzyıla dayanmaktadır. 1860 senesinde Ermeni Millet Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesi ile başlayan milliyetçilik hareketi yine aynı dönemde Hayırsever Cemiyeti, Fedakârlık Cemiyeti 1870-1880 yılları arasında Araratlı Cemiyeti, Okul Sevenler Cemiyeti, Doğulu Cemiyeti ve Kilikya Cemiyeti'nin, 1876 senesinde Ermenistan'a Doğru Cemiyeti'nin, 1879 senesinde Milliyetçi Kadınlar Cemiyeti'nin Kuruluşu şeklinde yapılanmalarla devam etmiştir. Devam eden süreçte Türkiye'de yaşamakta olan Ermenistan Ermenileri arasındaki milli gaye için bir araya gelme olarak tanımlanabilecek, Araratlılar, Okul Sevenler, Doğulu ve Kilikya cemiyetlerinin bütünleşmesinden Ermenilerin Birleşik Cemiyeti meydana gelmiştir. 1860 senesinde yayınlanan Ermeni Milleti Nizâm-nâmesi'nin 1863 senesinde Sultan Abdülaziz'in de tanınması sayesinde ilk olarak Rumlar'da karşılaşılan devlet içinde devletçik sistemi Ermenilere de verilmiş oldu. Bu nizâm-nâme ile 140 üyeden meydana gelen bir meclis devlet içinde yaşayan Ermenileri yönetme yetkisini aldı (Vahapoğlu, 1990).

4.1.3 Yahudi Azınlıklar

Tevrat'ta belirtildiğine göre Hz. Süleyman döneminde Filistin'de bir devlet kuran Yahudiler, ilerleyen tarihsel süreçte istilalar sebebiyle buradan dünyanın başka bölgelerine göç etmişlerdir. Göçle sonuçlanan baskı ve kuşatmalar Hristiyanlarca yapılmıştır. Osmanlı coğrafyasına dışarıdan gelen ilk Yahudi topluluk 1470 senesinde Almanya ve Polonya'dan göç eden Eksenazi Cemaati'dir. Osmanlı topraklarına gelmelerinin bir çok sebebi olsada bunların en önemlileri, ülke yönetiminin gayrimüslimlere anlayışlı davranması, sanatlarını icra edebilecekleri imkanların sağlanması ve ticari olanaklar gösterilebilir. Osmanlı topraklarına gelen ikinci Yahudi topluluk safaradiler olarak tanımlananlardır. Anavatanları İspanya olup ve birbirleriyle İspanyolca konuşmaktadırlar. Üçüncü topluluk ise yerli Yahudi olarak tabir

edilenlerdir ve bu grup Bizans imparatorluğu zamanında Kırım'dan İstanbul'a göç eden Karaimlerdir. Safaradi ve Eksenazi Yahudileri Hz. Musa'ya indirilen Tevrat'a ve Hz. Musa'nın şifahi emirlerini barındıran Talmut'a göre dini yaşayışlarını düzenlerlerken, Karaimler ise bunlardan farklı olarak Hz. Davut'a indirilen Zebur'dan İbranice bölümler okurlar ve ibadet için kendi sinagoglarını kullanırlar. Karaimler diğer Yahudi topluluklardan sinagoglarını bağımsız tutmuşlardır ve bunlarla akrabalık bağı kurmamaya özen gösterirler, kendilerine ait mezarlıkların olmadığı bölgelerde ölümlerini Türk mezarlıklarına defnetmektedirler (Vahapoğlu, 1990).

Osmanlıların Yahudilerle ilk karşılaşması, Anadolu'da yaşayan Karaimler sayesinde olmuştur. İstanbul'un alınmasının ardından Fatih Sultan Mehmet diğer dini azınlıklara olduğu gibi Yahudilere de aynı hakları tanımış ve Moiz Kapsali'yi (Moses Capsali) ilk hahambaşı olarak belirlenmiştir (Ercan, 1983).

İlerleyen süreçte Yahudiler Hahambaşlarını kendi özgür iradeleriyle belirlemişlerdir. Meşrutiyetin ilanı ile beraber Hahambaşılık Nizamnamesi yayınlanmış, bu nizamname sayesinde Ruhani, Cismani ve Genel Meclisler kurulmuştur. Yahudi toplumu üst düzey bir ticari anlayışı ve koyu bir dini yaşam tarzını barındırmaktadır. Asırlarca başka devletlerin bünyesinde yaşadıkları halde kültürlerini korumuşlardır. Bu sebepten dolayı Avrupa devletleri tarafından göçe zorlanmışlardır (Vahapoğlu, 1990).

4.2 YABANCI KAVRAMININ TANIMI

Yabancı kavramı sosyolojik olarak, bulunduğu toplumun kültürüne tamamen uzak, o toplumun diline hakim olmayan ve o toplumun dışından biri olarak, hukuki bakış açısıyla ise içinde yaşamakta oldukları ya da yaşadıkları devlete varlığına rağmen vatandaşlık bağı ile bağlanmamış olan gerçek veya hükmi kişi olarak tabir edilebilir. Tanımdan da görüldüğü gibi yabancı, içinde yaşadığı devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kimselerdir. Bu sebeple vatandaşlık bağı ile bağlı olanlarla aynı haklara sahip değildir ve bunu iddia edemez. Sonuç olarak yabancı kimselerin yaşamakta oldukları devlet bünyesindeki haklarını belirlemek ve varlıklarını hukukî temellere dayandırma amacı ve gerekliliğinden yabancılar hukuku ortaya çıkmıştır. Yabancılar hukuku, bir ülkede yaşamakta olan yabancıların hukukî sınırlarını belirler. Yabancılar tanınan

hukuki haklar, devletlerce düzenlenen özel sözleşmeler sayesinde tayin edilmektedir. Bu sözleşmelerde yabancıların hakları belirlenirken, ülkede yaşan vatandaşların genellikle hoş görüyle karşılayabilecekleri şartlar göz önünde bulundurulur. Yabancılar genel olarak yabancı gerçek kişi ve yabancı hükmi kişiler olarak ayrılmaktadırlar (Vahapoğlu, 1990).

Yabancı olarak hükmi şahıslar ise genellikle: yabancı devletler, yabancı ticari müesseseler, yabancı cemiyetler, Yabancı vakıf ve buna benzer kuruluşlardır. Osmanlı Devletinde yabancıları ilgilendiren hukukî düzenlemelerin ilki kapitülasyonlarla ilgili yapılan antlaşmalardır. Kapitülasyonlarla verilen hukuki, idari, ticari imtiyazlar uzun yıllar boyunca yabancılar hakkında düzenlemelerin temeli olarak kalmıştır. 23 Şubat 1330 tarihinde yayınlanan “Memâlikî Osmanîyyede Bulanan Ecnebilerin Hukuk ve Vezâifi” hakkında kanun bu konuda devletin lehine olan düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir (Vahapoğlu, 1990).

4.3 AZINLIK OKULLARININ AÇILIŞ VE GELİŞME SÜRECİ

Azınlık okulları, Osmanlı himayesi altında yaşamına devam eden Rum, Ermeni ve Yahudi gibi gruplarla, Katolik, Protestan ve Ortadoks mezhebini benimsemiş Hristiyan toplulukların, kendi kültürünü ve eğitimini kendi belirledikleri nizamlar üzerine öğretmek için, devletin izniyle faaliyete geçirdikleri okullardır. Fakat, Ortadoks mezhebinden olan Hristiyanlar özgün okullar kurmak yerine, Rum okullarının bünyesinde eğitim vermişlerdir. Katolik ve Protestanlar mezhebinden olanlar ise, milliyet esasına dayalı bir yapıları olmasa da, dini azınlık olarak değerlendirildikleri için, kurdukları okullar da, azınlık okulu olarak tanımlandırılmıştır. Protestan ve Katolikler okullarının Osmanlı coğrafyasında çoğalmalarıyla birlikte, yabancılarla iç içe ve işbirliği halinde olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir (Ertuğrul, 1998).

Fatih Sultan Mehmed, 1453 senesinde İstanbul'u fethettiği zaman, gayrimüslim tebaa; Latinler, Ortadokslar, Ermeniler ve Yahudilerden oluşmaktaydı. Fatih Sultan Mehmed, Osmanlının din ve vicdan hürriyeti prensibine uyarak, bütün gayr-i Müslimlere oldukça geniş imtiyazlar tanımıştır (Şakiroğlu, 1982).

Ayrıca Fatih azınlık grupların Avrupa ile dini ve hissi bağılılıklarını zayıflatabilmek amacıyla kendi bağımsız kiliselerini açmalarına müsaade etmiş ve toplumların kendi işleyişlerini düzenleyecek bir teşkilat yapılandırmaları imkanını sunmuştur. Fatih Sultan Mehmed, Galata Fermanı sayesinde azınlıklara tanıdığı bu hakla, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmalarına da müsaade etmiştir. Fatih fermanında azınlıkların dini yaşayışlarını tamamen kendilerine özgü ritüellerine bağlı kalarak hiçbir müdahale olmaksızın kabul ettiğini ve herhangi bir değişiklik ya da düzenleme getirilmeyeceğini açıkça kendi üslubuyla dile getirmektedir (Şakiroğlu, 1982).

Dini azınlıkların geleneklerini devam ettirmeleri ve ibadetlerini özgürce yapmalarına olanak sağlanması; 1583 senesinde İstanbul'a gelen Cizvitleri ve Latinleri tetiklemiş, ilk olarak din adamı yetiştirmek amacıyla seminerler organize etmişler, daha sonra ise, ilk gayri müslim mekteplerini faaliyete geçirmişlerdir (Haydaroglu, 1990).

Fatih Sultan Mehmet, Ortadoks Rumların yapılanmalarını tekrardan düzenlemiş ve Patrik olarak, "II. Gennadios" ismiyle, Georgios Scholarios'u tayin etmiştir. Bununla beraber, II. Gennadios'a gönderdiği bir fermanla, hiç kimsenin kendilerini rahatsız etmeyeceğini, dininin gerekliliklerini özgürce icra edebileceğini ve vergi sorumluluğu olmayacağını, kiliselerin aynı işlevle ibadete devam edeceğini ve düğün, cenaze ve diğer dini merasimlerini kendi geleneklerine uygun olarak yapılabileceğini belirtmiştir. Fatih Sultan Mehmet, Ortadokslara verdiği bu imtiyazları Gregoryen Ermenilerine de aynı şekliyle vermiştir. İstanbul'un fethinin ardından, tüm gayrimüslim tebaaya olduğu gibi Yahudiler de İstanbul'da yaşama, havra ve okul açma ve ticaret yapabilme serbestliği verilmiştir. Fatih, Mora'da yaşayan Yahudileri de İstanbul'a getirtince bu sefer İstanbul'daki Hahamhane önemli hale gelmiştir (Haydaroglu, 1990).

İlerleyen süreçte ise burası Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Yahudilerin yönetim merkezine dönüşmüştür. Bununla birlikte Fatih'in İstanbul'da 1453'te, Yahudiler için ilk atadığı hahambaşı Moses Kapsali'dir. Moses Kapsali'ye Fatih Sultan Mehmet, Şeyhülislam kadar kıymet vermiş, Kapsali ve cemaatini kendisine biat ettirmiştir. Böylece, Yahudi azınlıkları da kendisine kontrolü altına almıştır. Ortadoks kilisesini yapılandırıp, dini merkezlerin tamamındaki kiliseleri İstanbul'a toplayarak, siyasi ve

dini kontrolü ele almayı amaçlamıştır. Ayrıca, Hahambaşı Moses, Fatih'in direktifleriyle hem kendi görevlerini yapıp, hem de vergi toplama görevini üstlenecekti (Ertuğrul, 1998).

Gayrimüslimler, kültürlerini devam ettirme, dinlerinin unutulmasına engel olma, ayinlerine yardımcı olma ve dini konularda önderlik etme gibi sebepleri ortaya atarak, din adamları yetiştirmek adı altında "Ruhban Okulu" kurmayı da başarmışlardır. Bu kurumlar ilerleyen süreçte gitgide yayılmış, Osmanlının hoşgörüsü sayesinde eğitim ve öğretim çalışmalarına aralıksız devam etmişlerdir. Açıldıkları dönemde ağırlıklı olarak dini eğitim veren bu kurumlar, Tanzimat'ın ardından normal eğitim kurumları haline gelmişlerdir. Fatih Sultan Mehmet dönemiyle başlayan azınlık okulları, ilerleyen süreçte çeşitli hukuki müdahalelerle, Osmanlı Devleti bünyesinde resmiyet kazanmışlardır. Yabancı devletlerin finanse etmeleri ve korumalarıyla gelişen ve güçlenen bu müesseseler bu güçle beraber Osmanlı Devleti aleyhine çalışmalar yapar hale gelmişlerdir (Ertuğrul, 1998).

4.3.1 Rum Azınlık Mektepleri

İstanbul'un fethinin ardından Fatih, Rum azınlığın başına atadığı Patrik olarak tabir edilen ruhani liderlere, kendi grupları için kilise, okul vs. gibi sosyal müesseseleri kurma ve yönetme yetkisi tanımıştır. Rumlar, Fatih'in kendilerine tanıdığı imtiyazlar ve hoşgörü neticesinde varlıklarını, din ve dillerini, kültürlerini muhafaza edip ilerletmişlerdir (Ergin, 1977).

Açıldıkları dönemde dini eğitim amacıyla kurdukları okulları, ilerleyen süreçte giderek gelişmiş ve geniş bir örgün eğitim şemasına dönüşmüştür. Papazların kilise yakınlarına açtıkları okulların yanı sıra yüksek öğretim de planlanarak, Fener Rum Mektebi, Heybeliada Papaz Mektebi ve Kuruçeşme Rum Üniversitesi gibi, siyasette etkin rol alacak personelin yetişmesi amaçlanmıştır (Ertuğrul, 1998).

Rumlar, Osmanlı sarayındaki nüfuzlu elemanları sayesinde küçük, sakin ama stratejik olarak önemli olan Ayvalık üzerinde bir imtiyaz elde etmişlerdir. Buna göre; Ayvalık'a Türk vatandaşlar yaşamak üzere yerleşemeyecek ve Ayvalık kentinde yönetim özerk

olacaktı. Osmanlı Ayvalık'a bir kadı tayin edecek, şehrin idaresi ise, halkın belirleyeceği üç kişilik bir komisyon sayesinde yapılacaktır. Rumlar bu imtiyazın ardından, komisyonda görev alacak üç kişinin kendi içlerinden tayin edilmesi için, Mora ve çevresinde yaşayan Rumları Ayvalık'a çağırarak, şehirdeki nüfus yoğunluğunu kendi lehlerine döndürmüşlerdir. Böylelikle şehir tamamen Rumların kontrolüne geçmiş ve Rum Akademisi" olarak adlandırılan büyük bir eğitim müessesesi açmışlardır (Tekeli & İlkin, 1999).

1806 senesinde gerçekleşen Osmanlı-Rus savaşında, Osmanlı aleyhine çalışmalar yaptığı belirlenen okul; ilk olarak kapatılmış fakat yapılan baskılar sonucu tekrar açılmıştır. Bir siyaset ocağına dönüşen bu okul, Yunan milliyetçiliğinin empoze edildiği bir müessese haline gelmiştir. Okulun içerisinde 1819 senesinde bir Rum matbaası faaliyete geçirilmiştir. Okulda, öğretmen mevcudu 6, öğrenci mevcudu ise 300 olup ayrıca 3.000 kitaplık bir kütüphane ve çeşitli laboratuvarların olduğu tespit edilmiştir (Ertuğrul, 1998).

1803 senesinde Kuruçeşme'de açılan Rum Okulu ise, ortaöğretim ile beraber yükseköğretim seviyesinde eğitim de yapılmaktadır. Kuruçeşme Rum Mektebi, Divan-ı Hümayun tercümanlarından birisi olan Dimitrašto Morozbeyzade'nin çabalarıyla açılmıştır. Okul genel olarak yoksul Rum kesimi eğitmek ve bilinçlendirmek gayesiyle hizmet vermiştir. Okulda, dil, edebiyat gibi derslerin yanı sıra matematik ve tıp dersleri de okutulmuş, felsefe dersi kapsamında ise Rum ve Yunan ideali öğretilmiştir. Okul, 1820 senesinde gerçekleşen Yunan ayaklanması sonucunda kapatılmıştır (Ergin, 1977).

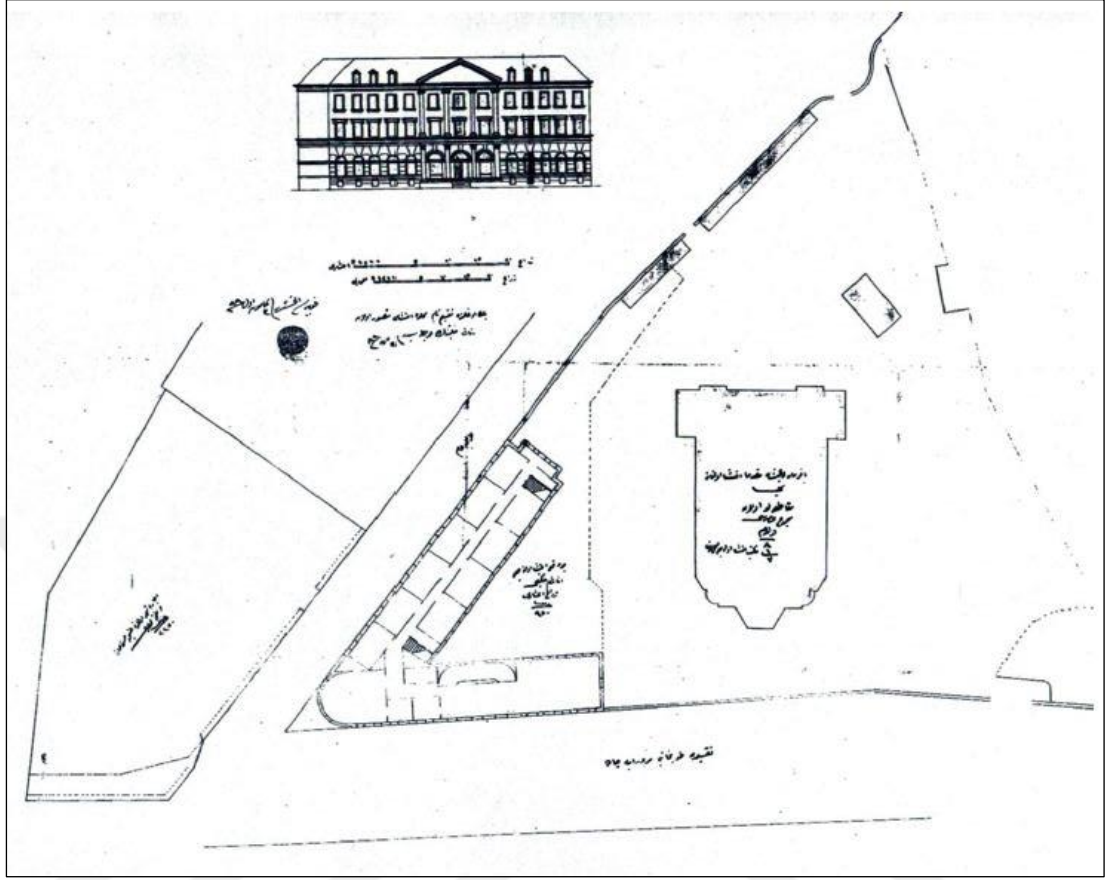
1869 senesinde yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin 129. Maddesinde önceleri de belirtildiği gibi, Rum okullarını kapsayan önlemler bulunmasına rağmen, dönemin Maarif Nazırı Zühtü Paşa'nın 1894 senesinde yazdığı bir belgede Rum mekteplerinin ders programlarının ve öğretmenlerinin belirlenme ve mezun olmak için yeterliliğe karar verme gibi işleyişlerinin tamamen patrikhanenin sorumluluğuna bırakıldığını belirtmektedir (Çetin, 2011).

Buradan da anlaşılacağı üzere, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin 129. maddesinde belirtilen uygulamaların tamamı patrik veya metropolitlerin kontrolüne verilmiştir. Bu durum Rumlar açısından bulunmaz bir fırsat olmuştur. Sonuç olarak, Rumlar eğitim faaliyetleri kapsamında istedikleri çalışmaları yapabileceklerdi. Bu sayede devlet aleyhine çalışmalar için gerekli altyapıyı oluşturmaktan geri kalmamışlardır. Rum okulları, Yunanlıların devletleşmesiyle beraber, Yunan eğitim ve öğretim tarzını uygulamaya başlamışlardır. Cumhuriyet Döneminde hükümet; işgal zamanlarında düşmanla beraber hareket eden Rum okullarının eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmelerinin ancak siyasi çalışmaların içinde olmaktan vazgeçmeleriyle mümkün olabileceğini belirtmiş, Rum okullarının birçoğu bu şartı kabul etmiştir (Ertuğrul, 1998).

Osmanlı coğrafyasında açılan birçok Rum mektebi bulunmaktadır. Bunların bazılarını incelemek gerekirse;

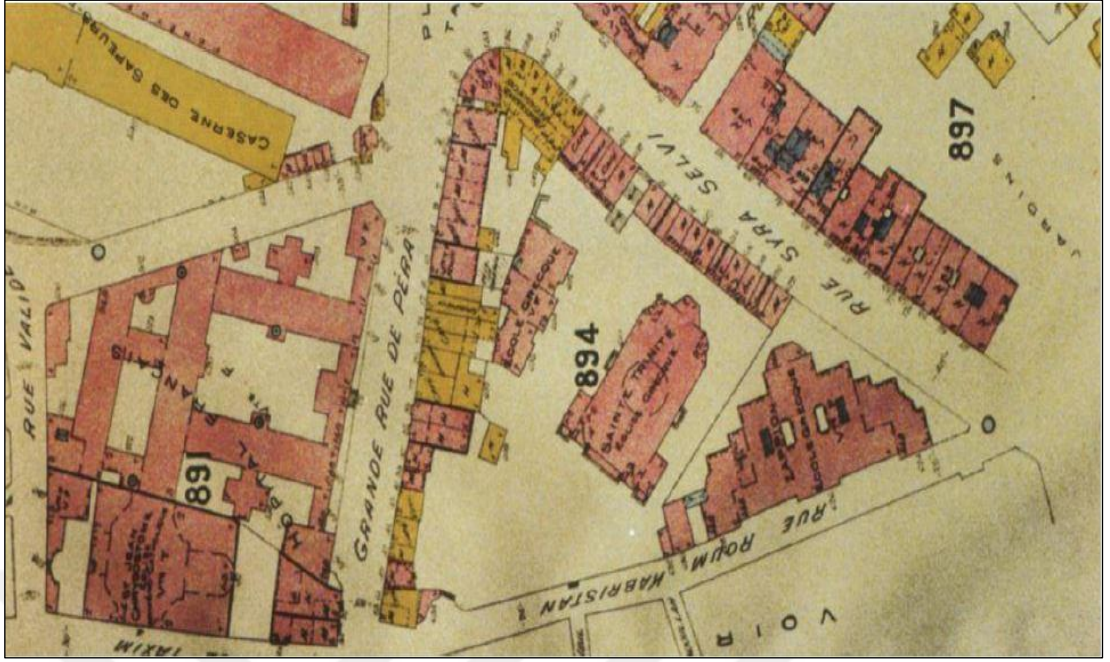
Zapyon Rum Kız Mektebi:

1870 senesinde Beyoğlu semtini tahrip eden büyük yangından sonra (Şekil 2.8) 1875 senesinde Hristaki Zoğrafos başkanlığında organize olan “*Kızların Öğretimini Destekleme Derneği*”nin amacı doğrultusunda kurulan Kostantinos Zappas adlı Rum'un maddi yardımları sayesinde 22 Eylül 1875 tarihinde Tepebaşı'nda, anaokulu, ilkokul, ortaortaokul ve lise seviyesinde eğitim veren bir kurum olarak faaliyetlerine başlamıştır. Çok geçmeden Meşrutiyet Caddesi 47 numaradaki binada eğitim faaliyetlerine devam etmeye başlamıştır. 31 Kasım 1876 tarihinde gerekli adımların atılmasının ardından bağımsız bir okul haline gelmiştir. 2 Haziran 1879 tarihinde okulun öğretmen yetiştiren bir akademi formatıyla tekrar elden geçirilmesi kararlaştırılmış ve bu durum yeni bir bina ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 1882 senesinde temelleri atılan bina, 1883 senesinde ruhsatlandırılmış (Şekil 4.1), 1885 senesinde tamamlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı döneminde okulun kullandığı bina hastaneye dönüştürüldüğü için üç sene boyunca İstiklal Caddesi'nde bulunan bir binada eğitim faaliyetlerine devam edilmiştir. 1918 senesinde tekrar kendine ait binaya yerleşen okulda maddi sebeplerle 1923 senesinde yatılı kısmı, bir senenin ardından öğretmen okulu kısmıda eğitim faaliyetlerine son vermiştir (Erkan, 2009).

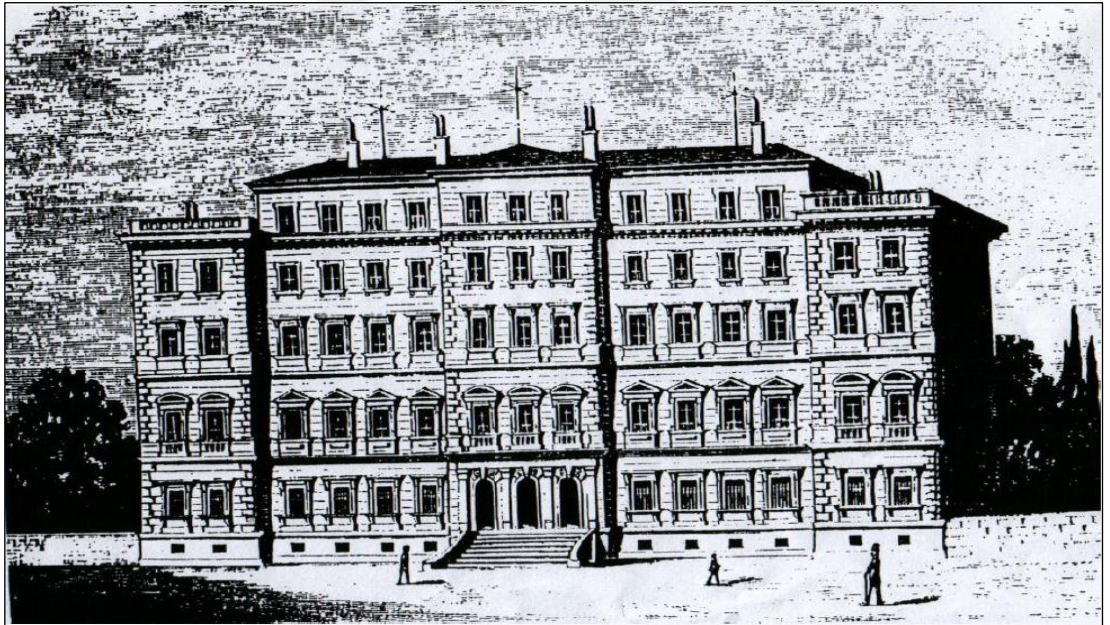

Şekil 4.1 Okulun rusatlandırılması için verilen çizim (Erkan, 2009).

Zapyon Rum Kız Mektebi, Taksim mevkiinde güneybatı tarafında Meşelik Sokak, güneydoğu tarafında Sıraselviler Caddesi ve kuzey tarafında ise İstiklal Caddesi ile tanımlanmış üçgen formundaki yapılaşmanın güney tarafında konumlandırılmış olup Aya Triada Rum Kilisesi ise okulun kuzey tarafında komşusudur (Şekil 4.2). Okula Meşelik Sokak tarafından girilmektedir. Okulun 1887 senesine ait gravüründe (Şekil 4.3) ana girişe mevcut halinde bulunmayan merdivenlerle ulaşıldığı görülmektedir (şekil 4.4). Binanın araziyle uyumu, aynı sokakta bulunan yine aynı dönemde yapılmış yapılarla kot karşılaştırılması yapıldığında planlanan merdivenlerin uygulanamadığını göstermektedir. Mevcut halinde yapıda iki basamaklı bir merdiven bulunmaktadır (Erkan, 2009).

Şekil 4.2 1905'e ait okulun konumunu gösteren Goad Haritası (Erkan, 2009).

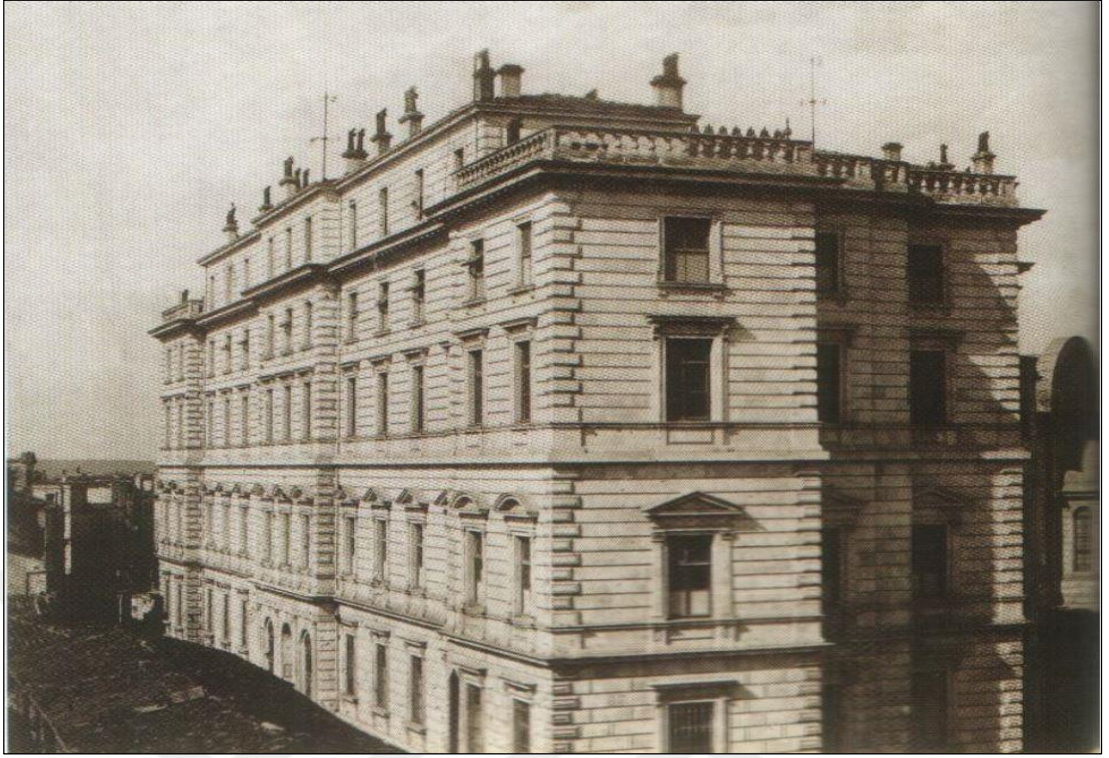

Şekil 4.3 Okulun giriş cephesini gösteren 1887 tarihli gravür (Erkan, 2009).

Şekil 4.4 Okulun ana giriş cephesi (Erkan, 2009).

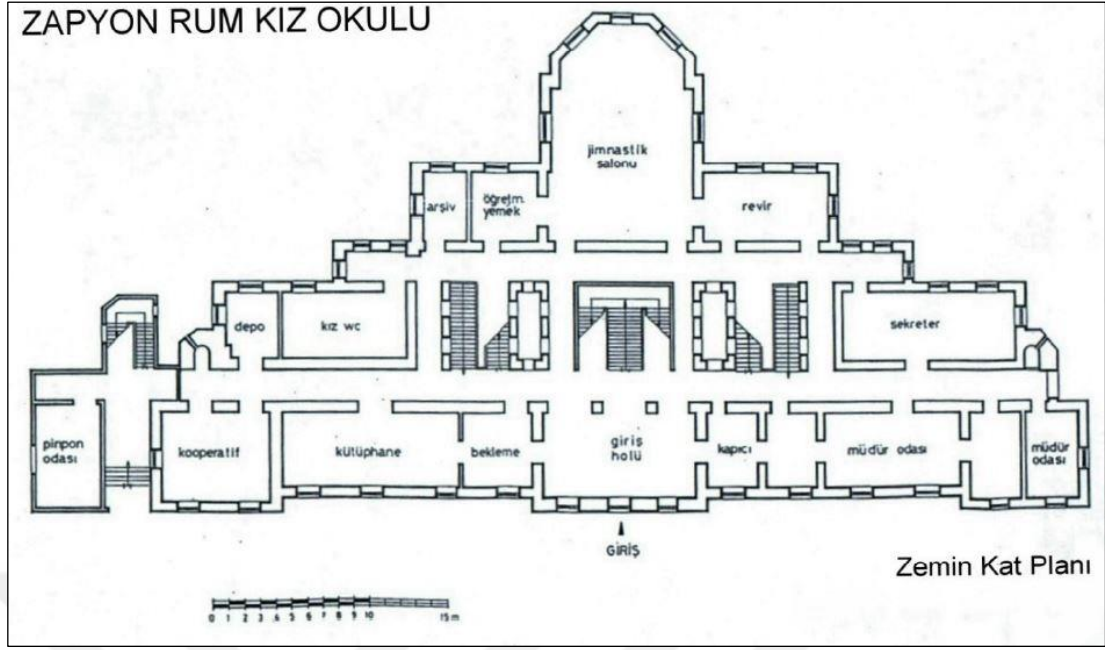
Bina Meşelik Sokak tarafındaki cephesinde zeminden yükseltile bodrum kat üzerine anıtsal beş katlı bir yapı olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.5). Binanın kat hizalarında katları ayıran silmeler olup binanın hantallığını kırmak için cepheler düşeyde bir sıra ileri bir sıra geri olacak şekilde planlanmıştır. Sıraselviler Caddesi tarafındaki arka cephede ise kademeli çıkımlar sayesinde oluşturulan yükselme etkisi, kesintisiz sıva kuşakları kullanılarak indirgenmiştir (Şekil 4.6). Bu cephede geometrik forma dayalı katılık, yalnızca ikinci katta bulunan beşik kemerli tarzda yapılan pencereler yumuşatmaktadır. Buradaki bütün pencerelerin eteklerinde balusterli paneller bulunmaktadır. Üçgen formda oluşturulmuş plan şeması giriş aksı doğrultusunda simetrik olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.7). Güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda konumlandırılan iki koridor sayesinde paralel üç kısma ayrılan plan şemasının ortasında ve üçlü merdiven çekirdeği çözülmüştür. Ana girişe ait hol, Meşelik Sokak tarafına bakan uzun cephenin ortasındadır. Giriş holünün iki tarafında bulunan uzun kenarlarda müdür odası, kütüphane mekanlarıyla birlikte pinpon odası ve hizmet odaları çözülmüştür. Sekreterlik, revir, arşiv gibi hacimler, merdiven kovanının çevresinde çözülmüştür (Erkan, 2009).

Şekil 4.5 Meşelik Sokak tarafından okula ait bir fotoğraf (Erkan, 2009).

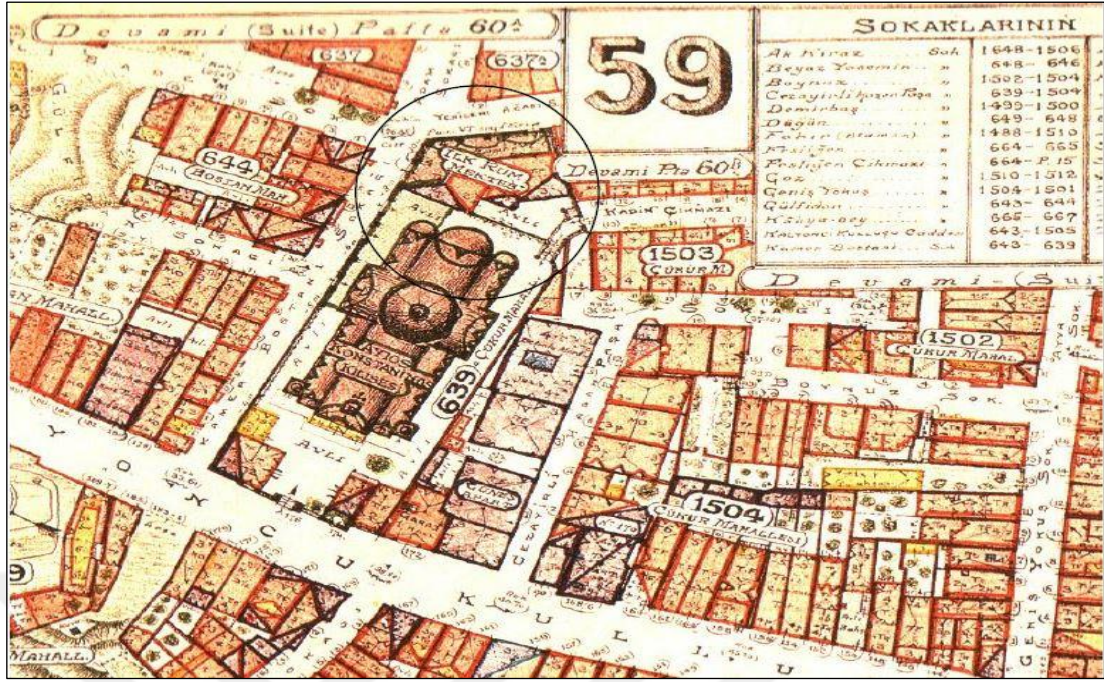
Şekil 4.6 Okulun arka cephesine ait fotoğraf (Erkan, 2009).

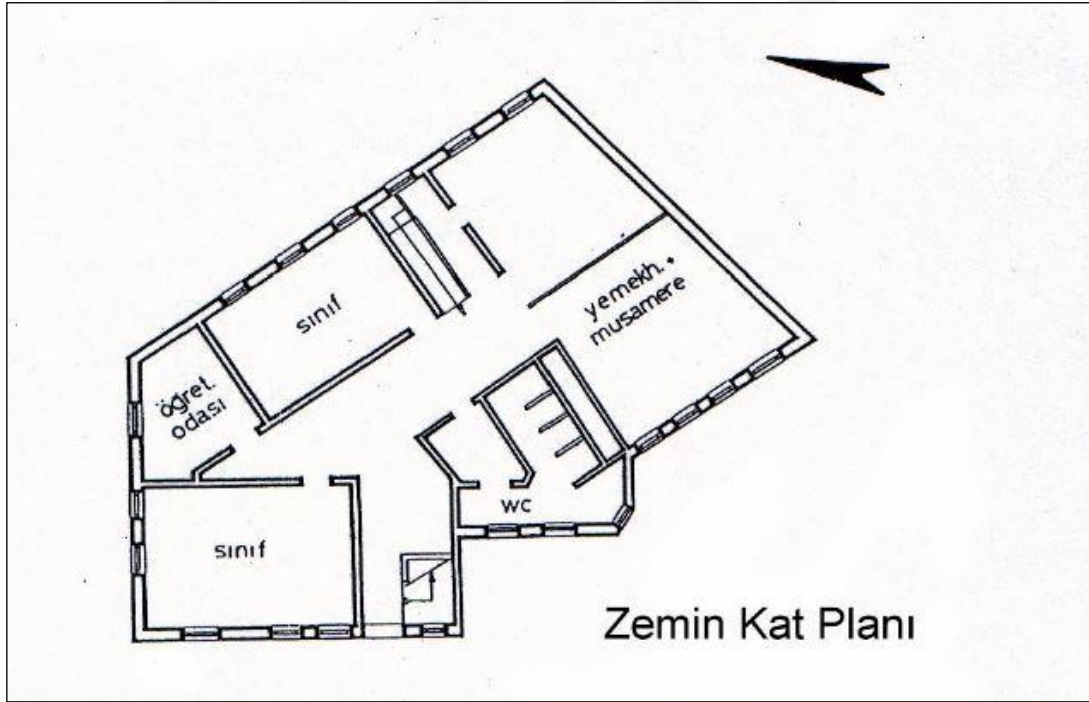
Şekil 4.7 Okulun zemin kat planı (Erkan, 2009).

Ayakonstantin Rum Mektebi:

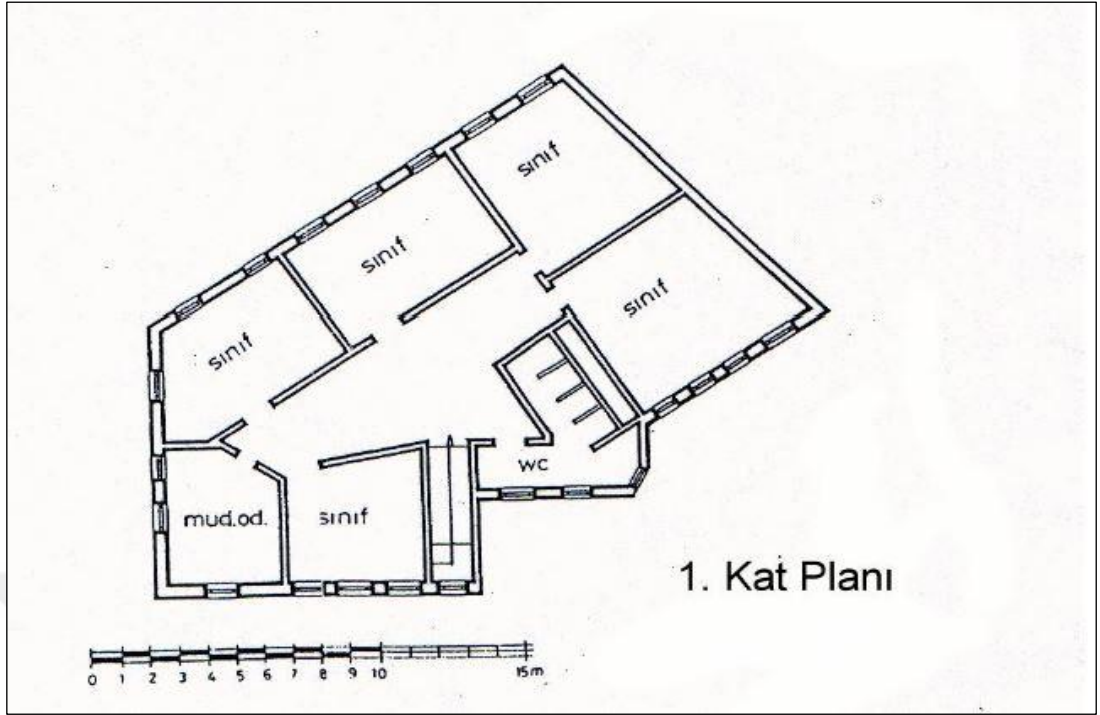
Beyoğlu Sakızağacı mevkiinde bulunan bu okul Ayios Konstantin Rum Ortodoks Kilisesi avlusunda konumlanmaktadır (Şekil 4.8). Kuzey tarafında Kemer Bostan Sokak, doğuda tarafında Yeniçeri Ağası Sokak, güney tarafında Cezayirli Hasan Paşa Sokak ve batı tarafında Kalyoncu Kulluğu Caddesinin çevrelediği alanda bulunan yapı bloğunun kuzey tarafında yer alan kilisenin doğudaki avlusunda bulunmaktadır. Plan Şeması arsaya uygun bir biçimde konumlandırılmıştır ve zemin katta kilise avlusuna göre doğuda kalan cepheden girilince karşılaşılan merdivenlerden birinci kata ulaşılabilir. Zemin Katta batı-doğu doğrultusunda yer alan holün çevresinde saat yönünde sırasıyla sınıf, öğretmenler odası, sınıf, bir diğer merdiven, sınıflar ve ıslak hacimler bulunmaktadır (Şekil 4.9). Birinci katta (Şekil 4.10) yine buna benzer bir sıralanma küçük farklarla tekrarlanmıştır. Okul binasına kilise ile aynı kotta bulunan avluya geçişi sağlayan bir kapıdan ve aynı zamanda bu avlunun güneydoğu tarafındaki köşesinde bulunan merdivenlerle ulaşılabilir (Şekil 4.11). Kagir bir yapı olan okul binası sade ve bezemesiz bir tarzla yapılmıştır. Cephelerde yalın ve ince profilli, basık kemerlerle oluşturulmuş pencere düzeni bulunmaktadır (Erkan, 2009).

Şekil 4.8 1944 senesinde okulun Pervitiç Sigorta Haritası'nda konumu (Erkan, 2009).

Şekil 4.9 Okulun zemin kat planı (Erkan, 2009).

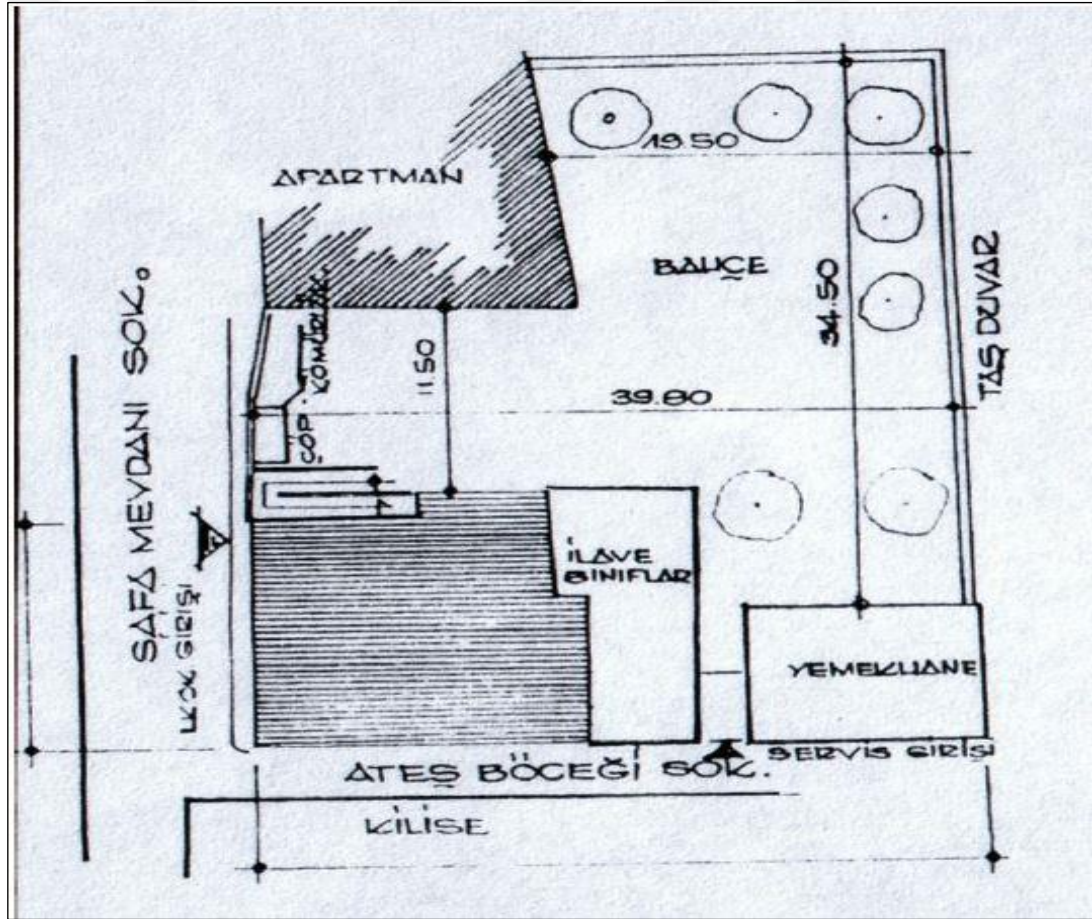
Şekil 4.10 Okulun birinci kat planı (Erkan, 2009).

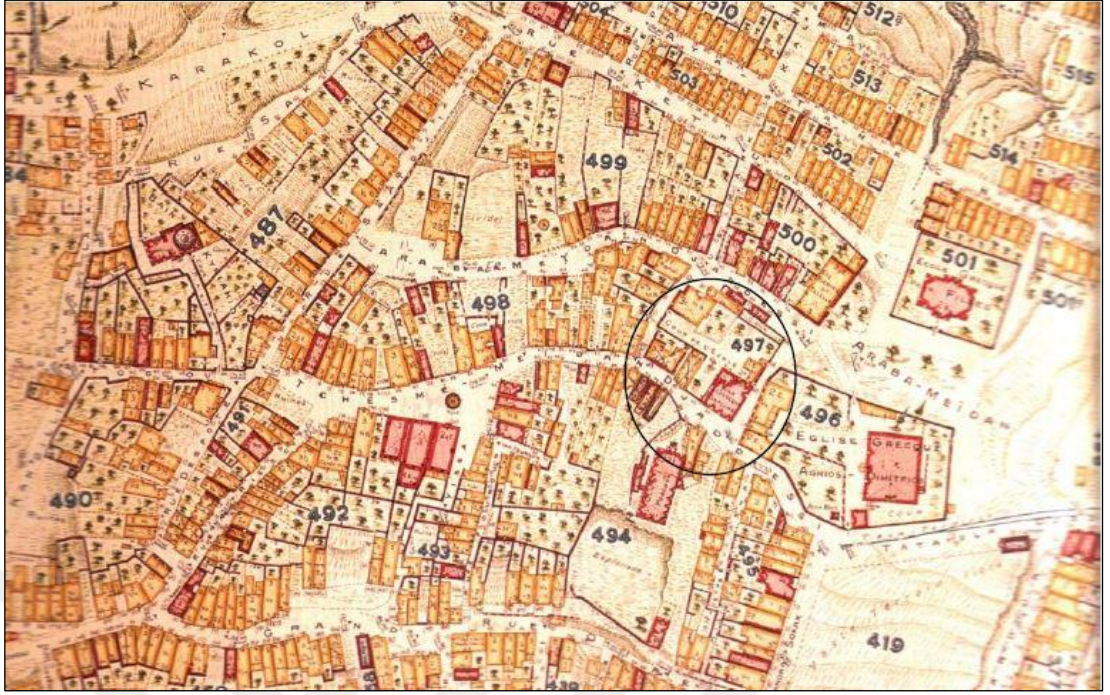
Şekil 4.11 Kilise avlusundan okulun görünüşü (Erkan, 2009).

Kurtuluş Rum Mektebi:

31 Mayıs 1887 tarihinde erkek öğrenciler için kurulmuş bir okuldur. Öğrencilerine ücretsiz eğitim veren okul maddi olarak Rum cemaati tarafından desteklenmekteydi. Okulun bulunduğu bölgede 1859 senesinde faaliyete geçen bir de kız okulu bulunmaktaydı. Şekil 4.12’de görüldüğü üzere okul kuzey tarafında Ateşböceği Sokak, güney tarafında Dev Süleyman Sokak, doğu tarafında Safa Meydanı Sokak ve batı tarafında Ermeysanı Sokak arasında kalan alanda konumlanmış olan ve Şekil 4.13’te gösterilen yapı bloğunun kuzeydoğu köşesinde bulunmakta olup okulun girişi Safa Meydanı Sokak’tan sağlanmaktadır (Erkan, 2009).

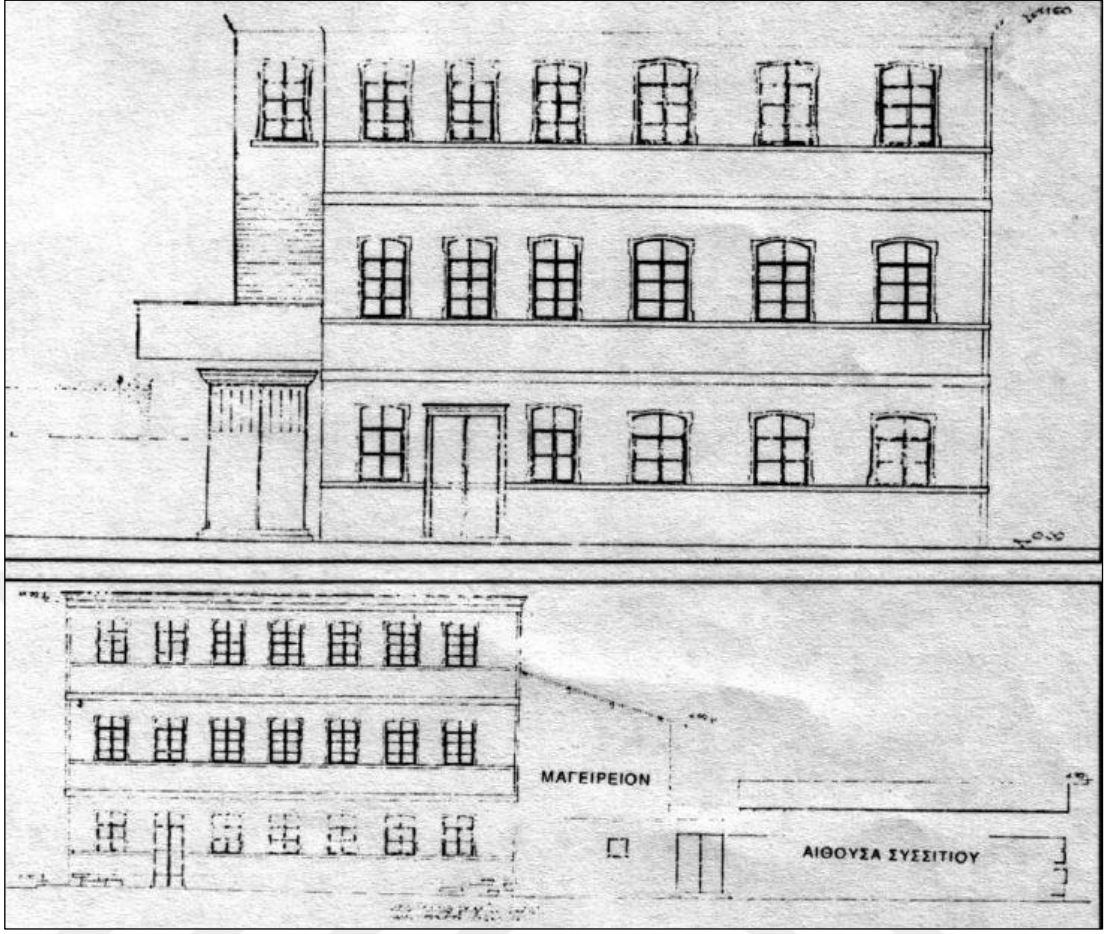

Şekil 4.12 Okulun vaziyet planı (Erkan, 2009).

Şekil 4.13 Okulun 1925 tarihli Pervitiç Haritası'ndaki konumu (Erkan, 2009).

Binanın çevresinde kaldırım bulunmamaktadır. Üç katlı olan bina kagir yapım tekniğiyle yapılmıştır ve giriş ve Ateşböceği Sokak tarafından sağlanmaktadır. Binanın sade sıva uygulanmış cephelerindeki pencerelerinin yan taraflarında beyaz söveler bulunmakta olup üst kısımlarında basık kemerler bulunmaktadır. Ayrıca pencere dizileri katlardan sade silmelerle ayrılmaktadır. Pencereler ahşap doğramalarla gridlere bölünmüştür (Şekil 4.14 ve Şekil 4.15 ve Şekil 4.16). Zemin kat planında (Şekil 4.17) binaya girişin doğu cephesi tarafından verildiği, güney tarafında bulunan duvara konumlandırılmış merdiven kovasının da bulunduğu geniş hole açıldığı görülmektedir. Zemin katın kuzeye bakan kısmında büyük bir salon bulunmakta ve bu salon, güneye bakan tarafta konumlandırılmış tuvalet ve hizmet odası hacimlerinden küçük bir koridor sayesinde ayrılmaktadır. Şekil 4.18 ve Şekil 4.19 da verilen plan şemalarında gösterilen üst katlarda bulunan derslikler, kuzey ve batı doğrultusunda merdiven kovasını saran küçük koridorlara açılmaktadır (Erkan, 2009).

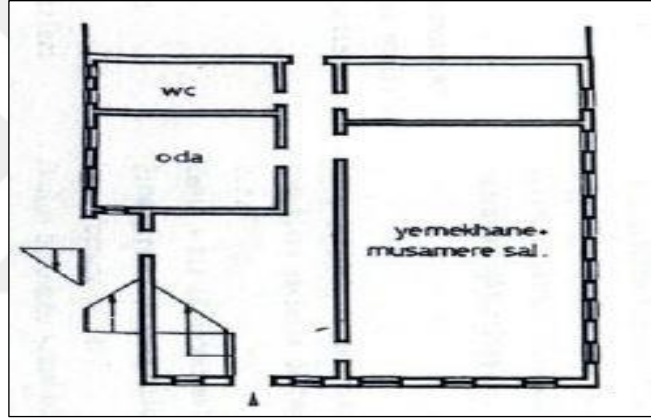
Şekil 4.14 Okulun doğu ve kuzey cephe çizimleri (Erkan, 2009).

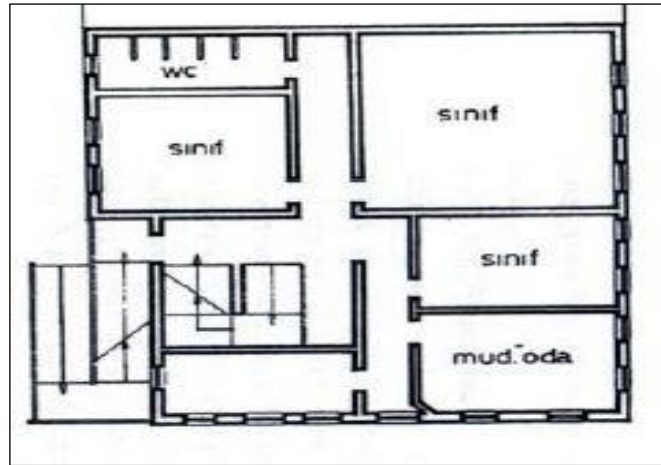
Şekil 4.15 Okulun girişini gösteren bir fotoğraf (Erkan, 2009).

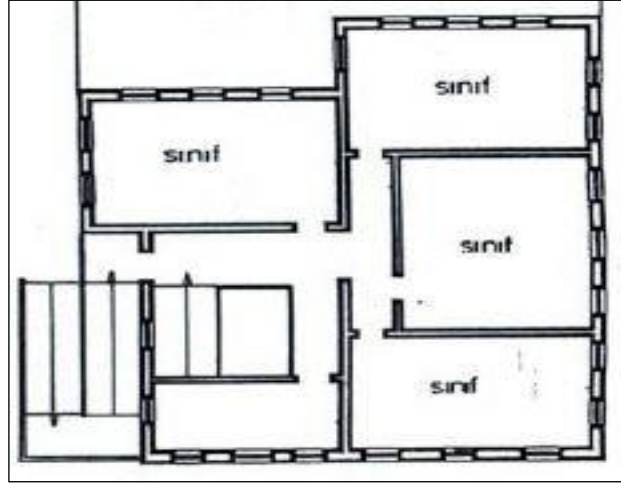
Şekil 4.16 Okulun kuzey cephesini gösteren fotoğraf (Erkan, 2009).

Şekil 4.17 Okulun zemin kat planı (Erkan, 2009).

Şekil 4.18 Okulun birinci kat planı (Erkan, 2009).

Şekil 4.19 Okulun ikinci kat planı (Erkan, 2009).

4.3.2 Ermeni Azınlık Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde yaşamakta olan Ermeni azınlık, diğer azınlıklara tanınan hakların benzerlerinin kendilerine de tanınmasını değerlendirmiş ve eğitim çalışmalarını kendi yönetimlerine almışlardır. İlk başlarda cemaat okulları olarak öne çıkan bu çalışmalar, temel bilgilerin eğitimi vermeye yönelik Ermeni okulları şeklinde ortaya çıkmıştır. Ermeni tüccarlar ve Amerikan Ermeni kuruluşlarının ve lobilerinin destekleri ve misyonerlerinin yardımlarıyla, Ermeni eğitim müesseseleri giderek yayılmıştır. Amerikan misyonerler, Ermenileri; Protestan mezhebine dahil etmek amacıyla, Ermeni eğitim müesseselerinin kurulmasını ve desteklenmesini stratejik önemi olan bir hamle olarak görmüşlerdir. Bu sayede hem Ermenileri Protestan i mezhebine dahil edip, siyasi nüfuz kazanmışlar, hem de Osmanlı coğrafyasına yerleşmek amacıyla, Ermeni mekteplerini kullanmayı amaçlamışlardır (Tozlu, 1991).

Bu amaca hizmet eden propaganda ve çalışmalar neticesinde, bağımsızlık isteyen Ermeniler, devlete baş kaldırabilecekleri gücü kazanmak gayesiyle, Amerika'nın yardımlarına çok önem vermişlerdir (Şimşir, 1985).

Ermenilerle Amerikalıların yakınlaşmasına sebep olan olay Amerikan tüccarların Osmanlı coğrafyasına gelmesidir. Amerika'nın ile Osmanlı yönetimi ile 1830 senesinde imzaladığı ticaret antlaşması, Ermeni-Amerikan yakınlaşmasının ortaya

çıkış sebeplerindendir. Çünkü, bu antlaşma Amerikalılara en ziyade müsaadeye mazhar devlet imtiyazı sağlamış ve böylece Amerikalıların Osmanlı toraklarında simsar kullanabilmelerinin yolu açılmıştır. Bu simsarlar çeşitli din ve milletin mensubu olabilecek ve Osmanlı makamları da bunların faaliyetlerine müdahale etmeyecektir. Böylece Amerikan misyonerleri Ermenilerle tanışması kaçınılmaz olmuştur. Amerikan misyonerleri, Protestan mezhebini Ermenilere empoze etmek amacıyla, Ermeni okullarına müdahil olmaya başlamışlardır. Tüm maddi imkanlarını seferber eden misyonerler, eğitim kurumları için seferber olmuşlardır (Şimşir, 1985).

Misyonerlerin, Ermenileri Protestan mezhebine dahil etme planları başarılı olmuş ve Amerikalıların destekledikleri Ermeni okullarının sayısı giderek artmıştır. Misyonerlerin, Ermeniler için açtığı okullardan ilki, 1834 senesinde Beyoğlu'nda faaliyete başlamıştır. İlerleyen süreçte ise aynı eğitim formatında okulların Anadolu'ya yayıldığı görülmektedir (Ertuğrul, 1998).

19. yüzyılda ise, Osmanlı coğrafyasında yaşayan Protestan Ermeni nüfusu 60.000'i bulmuştur. Bu sebeple Ermeni cemaati; Protestan, Gregoryan ve Katolik olarak üç farklı kola ayrılmışlardır. Amerikan misyonerleri, Ermeni eğitim formatını lise ve yüksekokul olacak şekilde güncellemişlerdir (Şimşir, 1985).

Misyonerlerin yardımıyla faaliyete geçen okullar haricinde, resmi olarak açılan ilk Ermeni okulu 1790 senesinde Şinor Mıgırdıç Miricanyan'ın Galata'da açtığı okuldur. 1803 ve 1812 arasındaki süreçte ise, İstanbul'un bir çok semtine parasız eğitim veren Ermeni okulları açılmıştır (Ergin, 1977).

1824 senesinde Patrik Karabet, Anadolu'da bulunan Ermeni cemaatine yolladığı bir yazıda, her cemaatin okul açma çalışmalarına başlamasını istemiştir (Ergin, 1977). Okulların sayısındaki artış ve sisteminin gelişmesi sonucunda, Ermeniler eğitim kadrosunun daha kaliteli bir hale gelmesi amacıyla, 1810 senesinde Paris'e 1816 senesinde Moskova'ya ve 1823 senesinde ise öğrencileri Tiflis'e göndermişlerdir (Vahapoğlu, 1990).

1834 senesinde ise, Anadolu'da 120 adet Ermeni okulu eğitim-öğretim faaliyeti yapar hale gelmiştir (Tekeli & İlkin, 1999). Okulların sayısındaki artış sebebiyle ortaya çıkan mali yükün sorumluluğunu Ermeni esnaflar üstlenmiş ve eğitim sisteminin işleyişi ve kontrolü ise bir heyet tarafından yapılmıştır. Fakir öğrenciler için kurulan ilk Ermeni okulu ise, 1838 senesinde Bezciyan'ın açtığı okuldur. Bezciyan okul için bir yönetmelik hazırlamıştır. Bu yönetmelik; okulda Ermenice haricinde bir dil kullanılmaması, öğrencilere fiziki müdahalede bulunulmaması, okuyan sanata verilmesinin okulun iznine tabi olması gibi kuralları bulundurmaktadır. Ermeniler, 1840 senesinde ise kız öğrenciler için ilk kez Kumkapı'da "Lusaviriç" isminde, bir okul açmışlardır. 1853 senesinden sonra ise eğitim çalışmaları için 14 üyeden oluşan bir Ermeni "Maarif Komisyonu" kurulmuştur (Ertuğrul, 1998).

Ermeni anayasası niteliğindeki, 1863'te kabul edilen "Nizamname-i Millet-i Ermeniyan" olarak tanımlanmış bir nizamname ile, eğitim işleyişi, 20 üyeden oluşan "Ermeni Maarif Komisyonu"nun denetimine verilmiştir. Bu sayede Ermeni okullarının eğitime bakış açısı dini yaklaşımdan, millî ve siyasi bir yaklaşıma dönüşmüştür (Tekeli & İlkin, 1999).

1859 senesinde Ermeniler tarafından tutulan bir istatistiğe göre İstanbul'da faaliyet gösteren 42 Ermeni okulu ve bu okullarda eğitim gören 5.000'inden fazla öğrenci olduğu görülmektedir. 1871 senesinde yapılan bir araştırmada, İstanbul'da faaliyet gösteren 48 Ermeni mektebinin yaklaşık 6.000 öğrencisi olduğu görülmektedir. 1874 senesine ait bir istatistik ise, Anadolu'da Ermenilere ait 469 adet ilk ve ana mektebi olduğunu göstermektedir (Tekeli & İlkin, 1999).

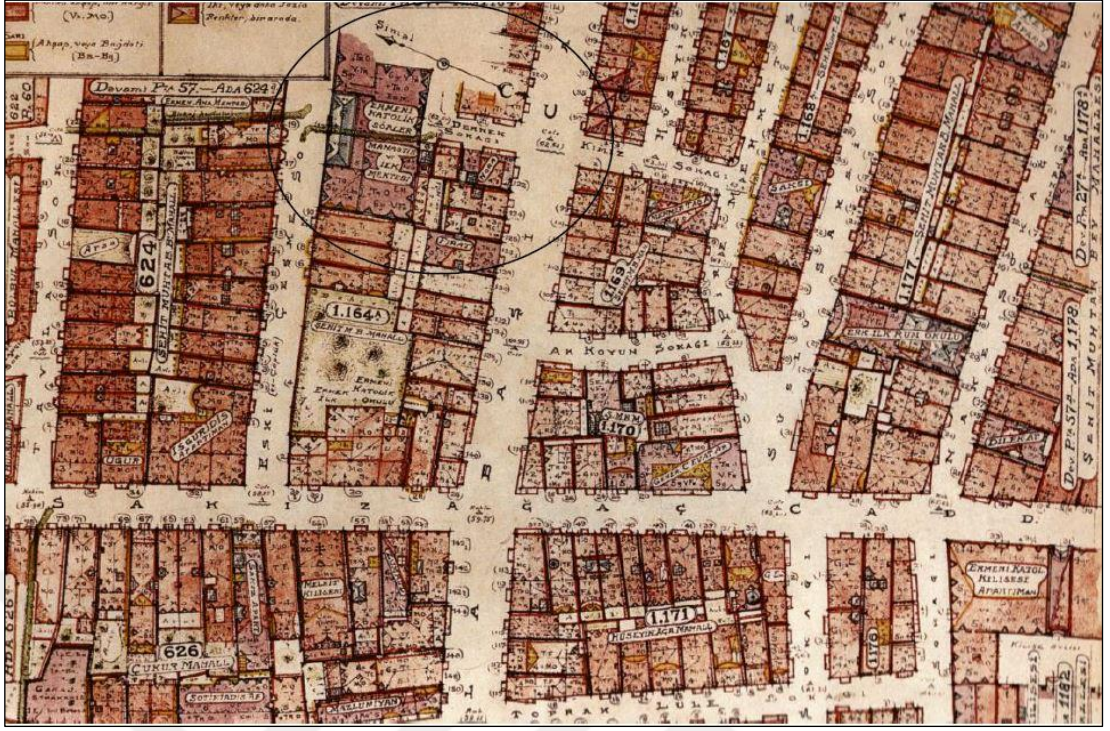
Bu okullarda 80.000'den fazla öğrenci olduğu bilinmektedir (Haydaroğlu, 1990). Cemiyet ve misyonerlerin Ermeni okulu adı altında açtığı okullar o dönemde hayli büyük rakamlara ulaşmıştır. 1879 senesinde sadece "Azkaniver Hayuhaç İngerrutyan Cemiyeti" 23 adet okul açmıştır. Araratyan, Tıboçaser ve Giligyan dernekleri tarafından ise, Meşrutiyetin ilanına kadar olan süreçte Anadolu'da 22 adet Ermeni okulu faaliyete geçirilmiştir. Aynı zamanda, bu okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla Van'da bir okul açılmıştır. Bu derneklerin birleştirilmesiyle ortaya çıkan "Müşterek Ermeni Cemiyeti" sadece 1908 senesinde Anadolu'da 23 okulu

aktif hale getirmiştir. 1901-1902 ders döneminde İstanbul ve Anadolu’da eğitim gören öğrenci sayısı 104.300 civarındadır. Ermeni okulları müfredatlarında genel olarak siyasi eğitime ve beden eğitime ağırlık vermiş; öğrencilerin kişisel ve bedensel yetenekleri geliştirilmeye çalışılmıştır (Ertuğrul, 1998).

Osmanlı coğrafyasında açılan birçok Ermeni mektebi bulunmaktadır. Bunların bazılarını incelemek gerekirse;

Anarat Hıgutyun Ermeni Mektebi:

Okul 1847 senesinde Ermeni Katolik cemaatine mensup ailelerin çocukları için Anarat Hıgutyun olarak tanımlanan rahibelerin girişimleriyle ilkokul ve ortaokul seviyesinde faaliyet gösteren bir okul olarak Beyoğlu’nda açılmıştır (Şekil 4.20). Okul 1934 senesinde kıyafet kanunu yürürlüğe girene kadar aynı zamanda manastırında rahibelerin de yetiştirildiği bir kurumdu ayrıca sarayın genç kızları için çeyizlerin hazırlandığı bir bölümü de vardı. 1922 senesinde rahibelerin Roma’ya dönmesiyle çeyiz bölümü kapatıldı. 1982 senesinde okulda idarecilik vazifesini üstlenecek bir rahibe bulunamayınca okul eğitim faaliyetlerine son vermiş ve İstanbul Sanat Merkezi işleviyle kullanılması için 1989 senesinde Adnan Vurdemir’e kiraya verilmiştir. Bina bodrum katla birlikte altı katlı anıtsal bir bina olup binaya giriş beş basamaklı bir merdivenle sağlanmaktadır (Şekil 4.22). Zemin eğimiyle aynı doğrultuda uygulanan yatay plastırlar bodrum kat hizasını belirtmekte ve giriş cephesinde binanın kaidesini meydana getirmektedir. Zemin katta giriş ve merdiven kovanı, planı doğu-batı doğrultusunda ikiye ayıran bölen koridorun iki tarafında konumlandırılmıştır. Sınıflarda bu uzun koridorun iki tarafına dizilmiştir (Şekil 4.23). Bu katın batı tarafında bir şapel bulunmaktadır. Şapelin hemen dış tarafında bulunan müdür odasının önünde üst katlara ulaşımı sağlayan merdiven vardır. Diğer katların planları da küçük farklılıklara rağmen benzeşmektedir (Şekil 4.24). Fakat katların pencere bezemeleri (Şekil 4.21) farklıdır (Erkan, 2009).

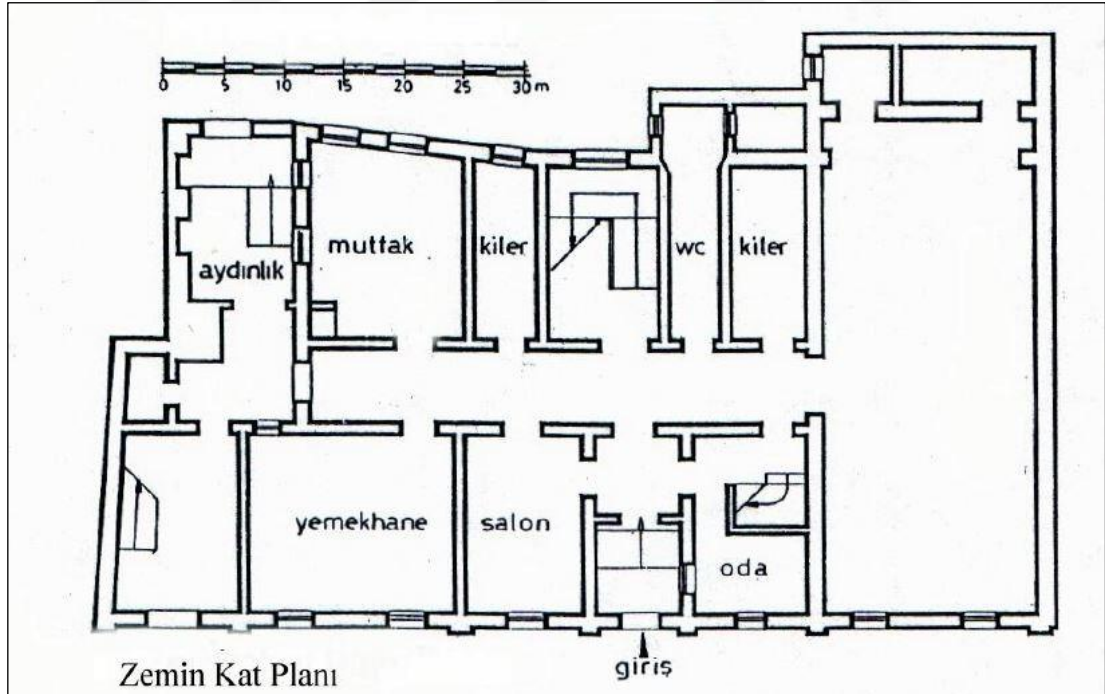
Şekil 4.20 1945'te Okulun konumunu gösteren Pervitiç Haritası (Erkan, 2009).

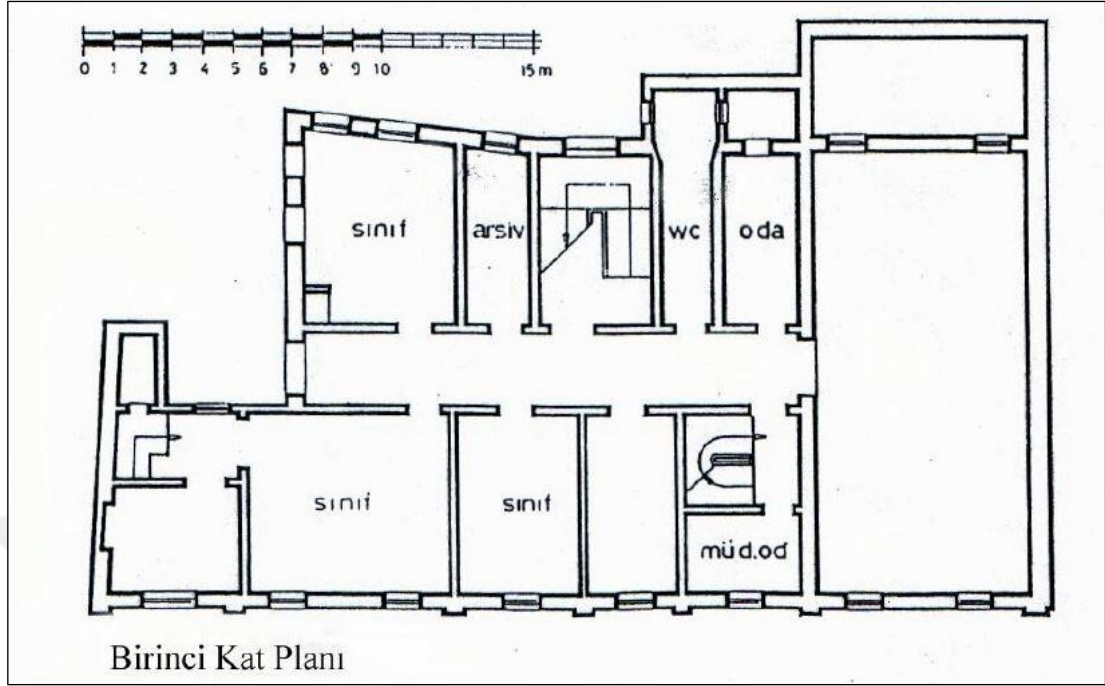
Şekil 4.21 Okulun giriş cephesi (Erkan, 2009).

Şekil 4.22 Okulun giriş cephesi (Erkan, 2009).

Şekil 4.23 Okulun zemin kat planı (Erkan, 2009).

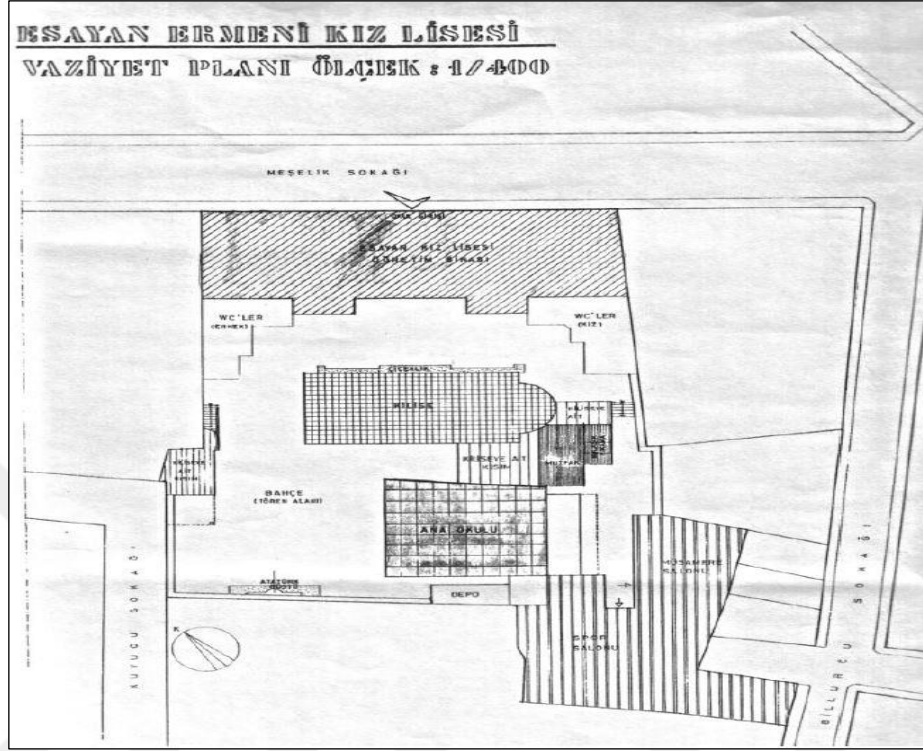
Şekil 4.24 Okulun birinci kat planı (Erkan, 2009).

Esayan Ermeni Mektebi:

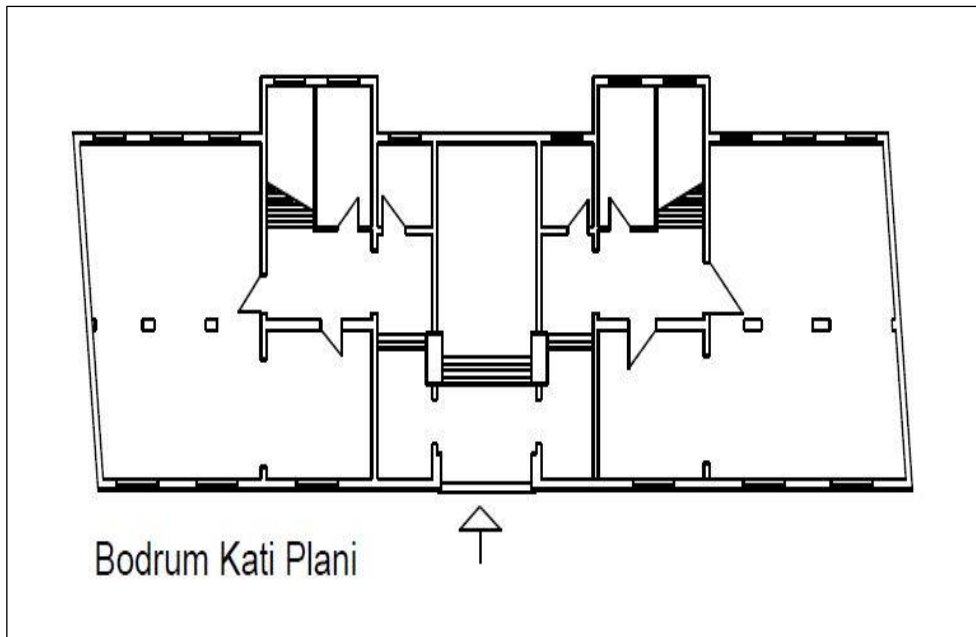
Okulun Ermeni asıllı Esayan kardeşler tarafından yaptırılmıştır. Okulun İnşaatı için gerekli izin 1893 senesinde alınmış, inşaat çalışmaları ise 1895 senesinde tamamlanmıştır. Okul Beyoğlu Taksim’de kuzeydoğu tarafında eski ismi Rum Kabristanı olan Meşelik Sokak, güneydoğu tarafında Billurcu Sokak, güneybatı tarafında Çukurlu Çeşme Sokak ile kuzeybatı tarafında Abdullah Sokak bulunan yapılaşmanın kuzeydoğu tarafında bu alanda bulunan diğer binalarla bitişik bir biçimde konumlandırılmıştır (Şekil 4.25). Okulun konumlandığı arsanın (Şekil 4.26) merkezinde Üç Horan Kilisesi, güneybatı tarafında anaokulu binası ve güney tarafında ise spor salonu ve müsamere salonu bulunmaktadır (Erkan, 2009).

Okul bodrum katla birlikte dört katlı olarak, cephesinde neo-klasik unsurları bulunduran uzun ve anıtsal bir yapıya sahiptir. Ana girişi Meşelik Sokak tarafından verilen okul, zemin kat planında giriş aksı doğrultusunda simetrik bir şekilde düzenlenmiştir. Giriş aksını okulun arka bahçesine bağlayan giriş holü zeminden beş basamak yüksektedir (Şekil 4.28). Binanın yan kollarında düşey sirkülasyonu sağlayan

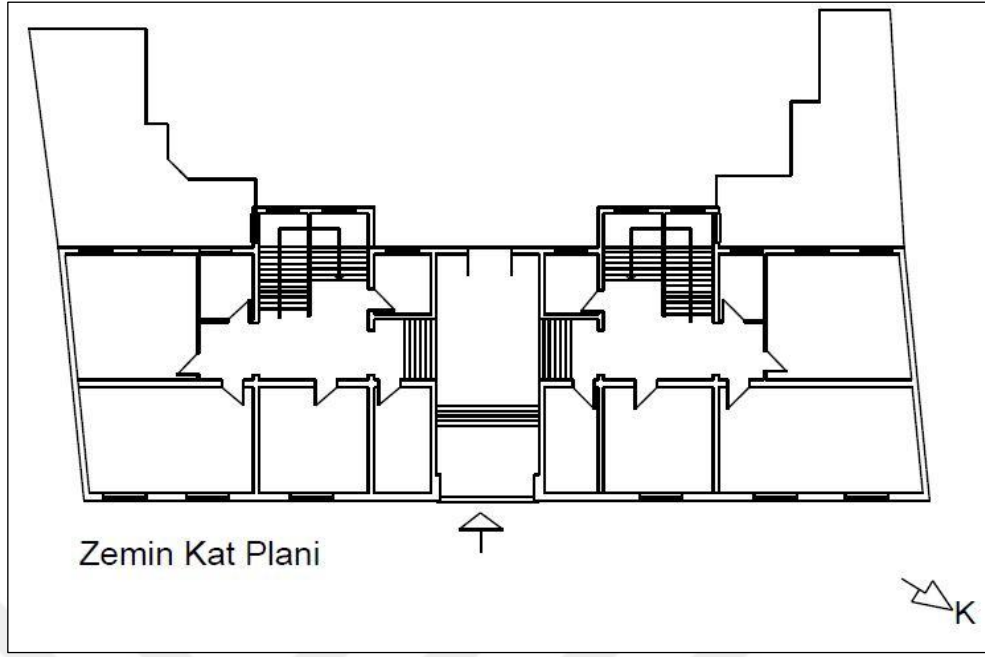
yan girişler bulunmaktadı. Okul binasının arka cephesi giriş cephesine göre daha sadedir (Erkan, 2009).

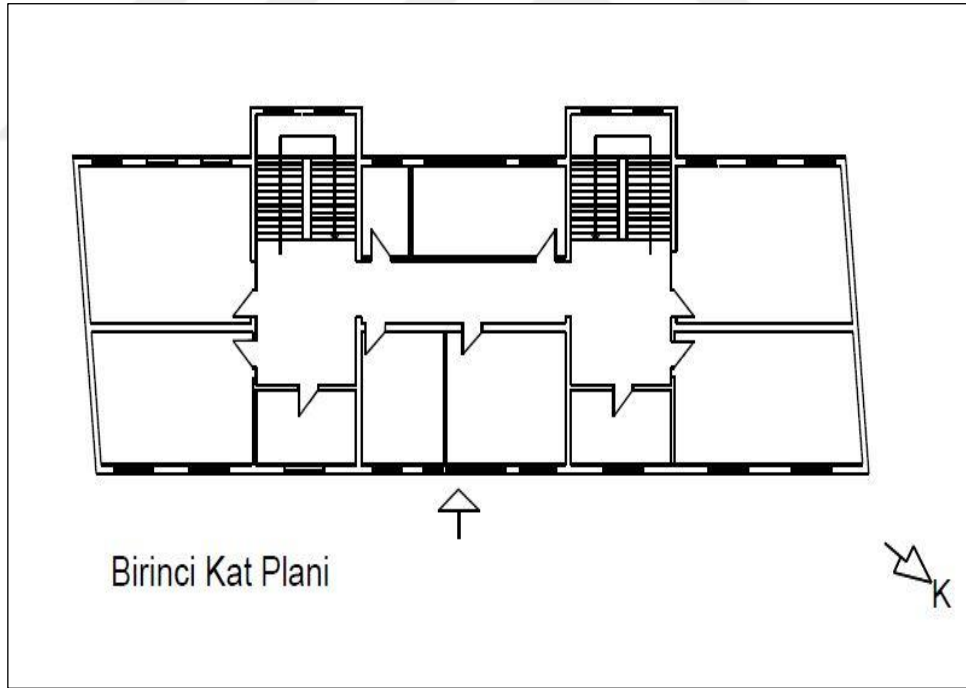
Şekil 4.26 Okulun kendi arşivindeki vaziyet planı (Erkan, 2009).

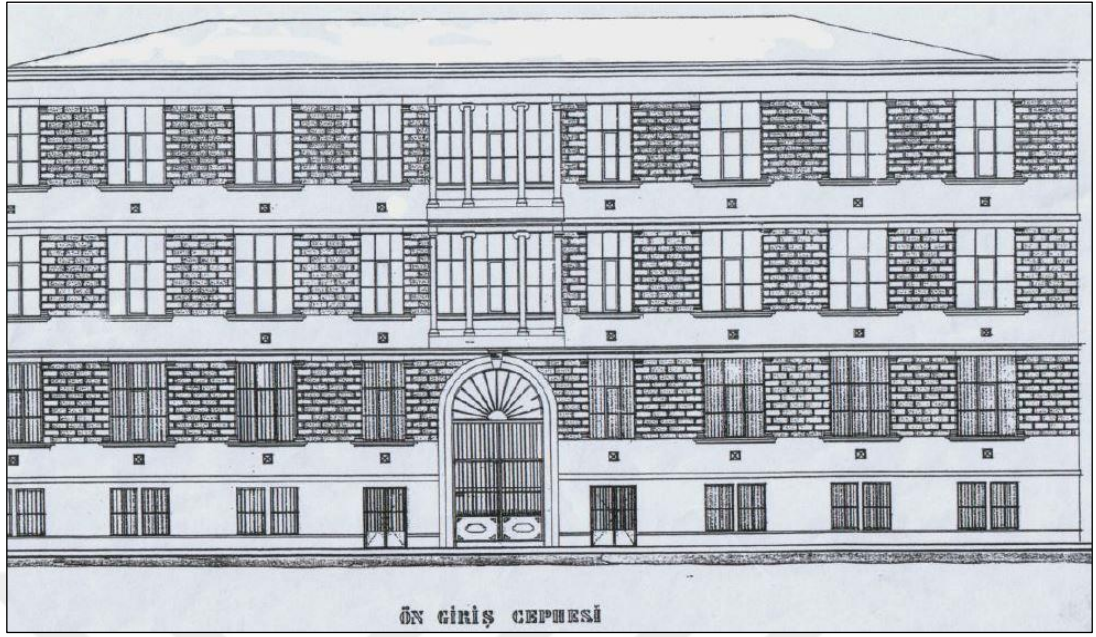
Şekil 4.27 Okulun bodrum kat planı (Erkan, 2009).

Şekil 4.28 Okulun zemin kat planı (Erkan, 2009).

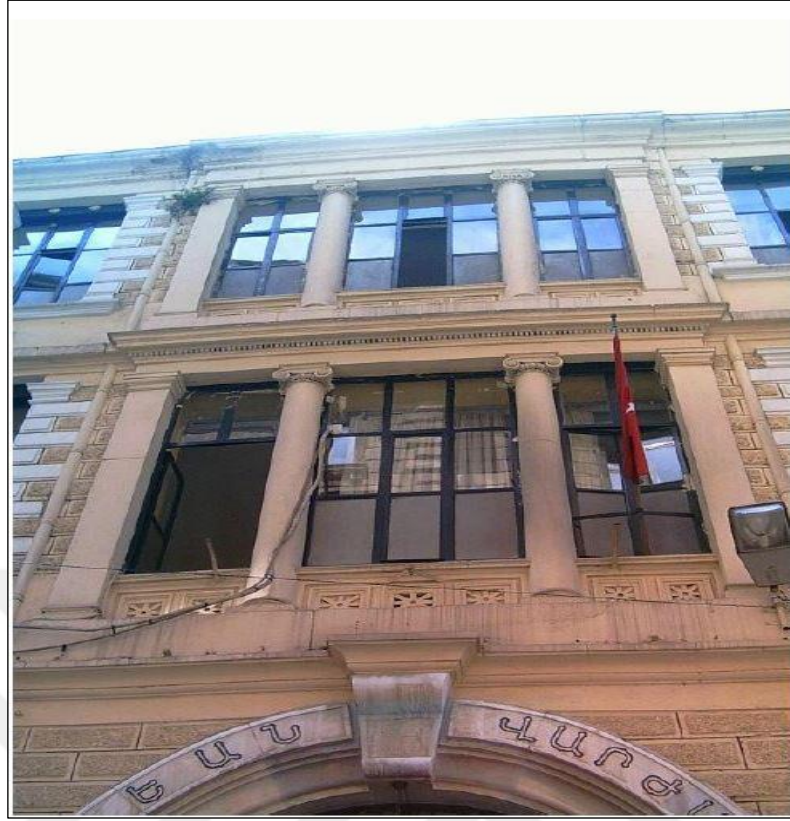
Şekil 4.29 Okulun birinci kat planı (Erkan, 2009).

Şekil 4.30 Okulun giriş cephesi (Erkan, 2009).

Şekil 4.31 Okulun giriş cephesinin görünümü (Erkan, 2009).

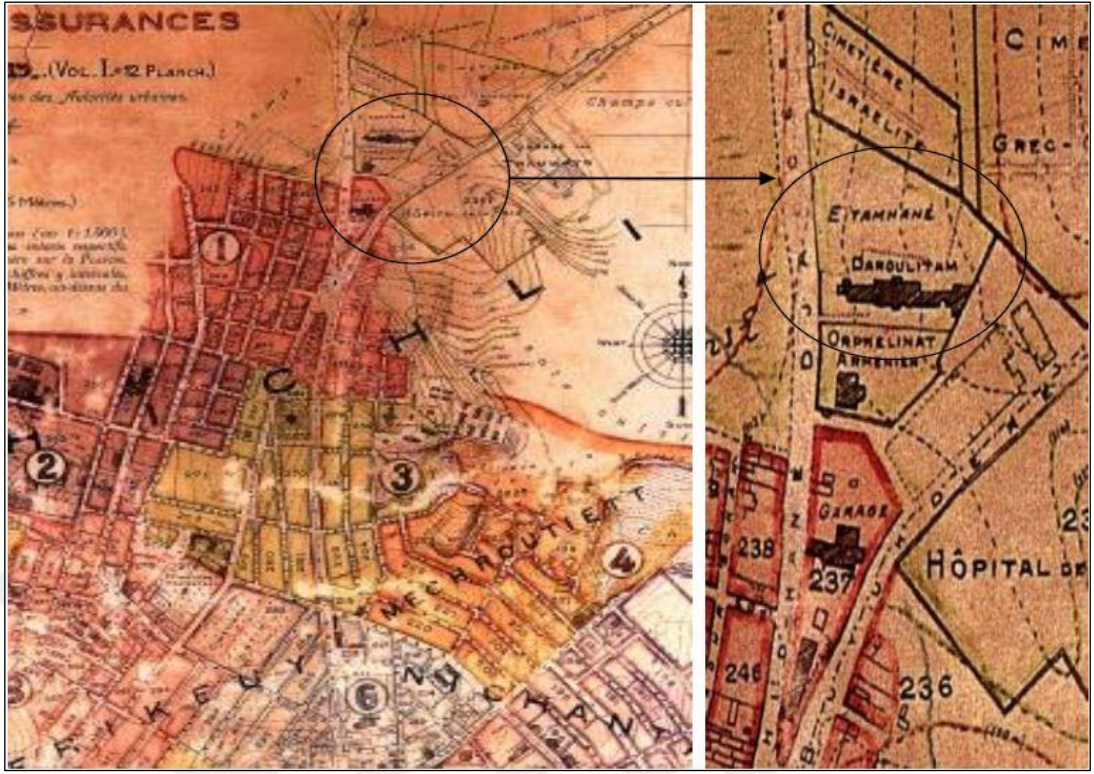
Şekil 4.32 Okulun ana giriş kapısını vurgulayan detaylar (Erkan, 2009).

Karagözyan Ermeni Mektebi:

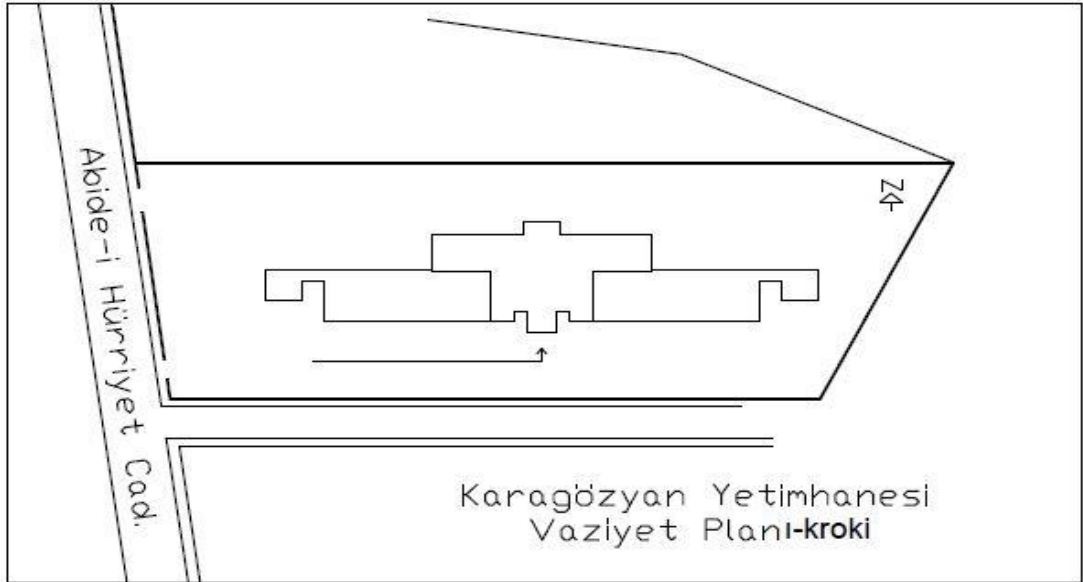
Okulun ismini aldığı Karagözyan ailesi, 19. yüzyılın son dönemlerinde ticari faaliyetleriyle birlikte Ermeni cemaatinin eğitim faaliyetlerine verdikleri desteklerle de tanınan sosyal bir ailedir. Ailenin en yaşlı üyelerinden birisi olan Hovhannes Karagözyan'ın dokuz çocuğu bulunmaktadır. Bunların arasında ilk olarak ölen Püzant'ın anısını yaşatmak için kardeşleri mirastan kendisine düşen hisseyle bir ticaret okulu kurmaya niyet etmişlerdir. 1874 senesinde Patrik II. Nerses Varjabedian'ın da desteğiyle girişimlere hız verilmiş, fakat bu dokuz kardeşten diğer ikisi olan Garabet ve Nazaret Karagözyan'ın sıralı ölümleriyle çalışmalar durmuştur. 1896 senesinde bir başka kardeş Dikran Karagözyan'ın da ölmesiyle Patrik III. Madteos İzmirliyan'a avukat Hagop Hagopyan'ın gösterdiği 1891 senesinde düzenlenmiş vasiyetnamesinde, Dikran Karagözyan'nın kendisine ait malların üçte birlik kısmını ticaret okulunu yapılması için kullanılmasını vasiyet ettiğini bildirmiştir. Bu sayede okul açma planı tekrar değerlendirilmiş fakat yapılan görüşmeler neticesinde bir yetimhane kurulması

kararlaştırılmıştır. Bu yetimhanenin Yedikule mevkiinde bulunan Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi'nin konumlandığı araziye Surp Hagop Karma Yetimhanesi'ne ilave olarak açılması planlanmıştır (Erkan, 2009).

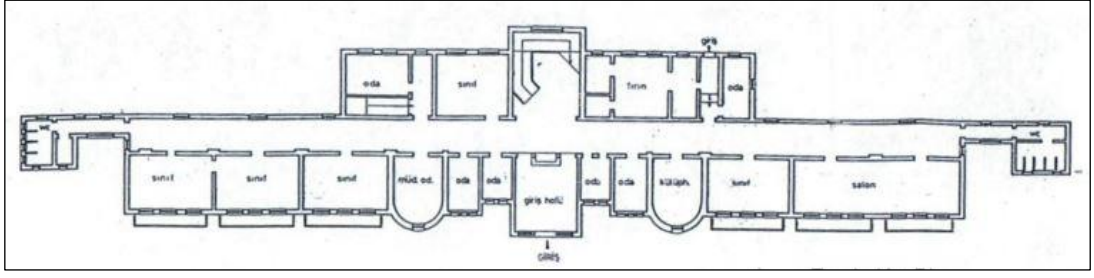
Fakat karşılaşılan birtakım zorluklar sebebiyle istenilen sonuç alınamamış ilerleyen süreçte, bugün şişli'de, Abide-i Hürriyet Caddesi'nde Rus kökenli bir Doktor olan Pleskof'un hastane yapısı olarak yaptırmakta olduğu bina satın alınmıştır. Yönetim tarafından yapının dnştrlme işi için mimar Avedis Pekmezyan ve Sarkis Pekmezyan görevlendirilmiş, Surp Hagop Yetimhanesi'nden 7 ila 17 yaşları arasında olan 113 öğrencinin getirtilmesiyle okul 7 Eylül 1913 tarihinde faaliyete geirilmifitir. Okul binası şişli'de olup (şekil 4.33), kuzey tarafında Halaskargazi Caddesi'ne varmadan Musevi ve Rum-Ortodoks Mezarlığı, güney tarafında Osmanoğlu Kliniği, batı tarafında Abide-i Hürriyet Caddesi tarafından çevrilen (şekil 4.34) yapılaşmanın batı-doğu doğrultusuna yerleşmiş olup ana giriş batı tarafındaki Abide-i Hürriyet Caddesi' inden verilmiştir. Okul caddeye göre daha st kottadır. Caddeden bakınca ilk dikkat çeken unsur yapının kulesidir. Ana girişi zemin kat planını simetrik olarak ikiye ayırmaktadır. Bu simetrik ayrışma cephede de vurgulanmıştır. Giriş holü arkada kuzey duvarına dayanmış geniş ve mermer kaplı merdivenlere, iki kolonun arasına konumlandırılmış  basamakla bağlanmış ve gelenlere karşılama hissi veren bir galeri oluşturulmuştur. Merkezdeki geniş merdiven düşey sirkülasyonu sağlarken batı-doğu doğrultusunda konumlanan binada sınıflar koridorun her iki yanına sıralanmıştır. Zemin katta derslikler ve idari hacimler dizilmiştir (şekil 4.35). Başlangıç evresinde birinci kat 110 yatak bulunan 3 adet yatakhane bölümü, mermer kurnaları bulunan 8 adet banyo ve misafirhane bulunmaktaydı (şekil 4.36). Günümüzde kısmi değişikliklere rağmen benzer işlevler devam etmektedir. Kütüphane, revir ve hizmet odaları en st katta konumlandırılmış olup (şekil 4.37) sınıflar her kata yayılmıştır (Erkan, 2009).

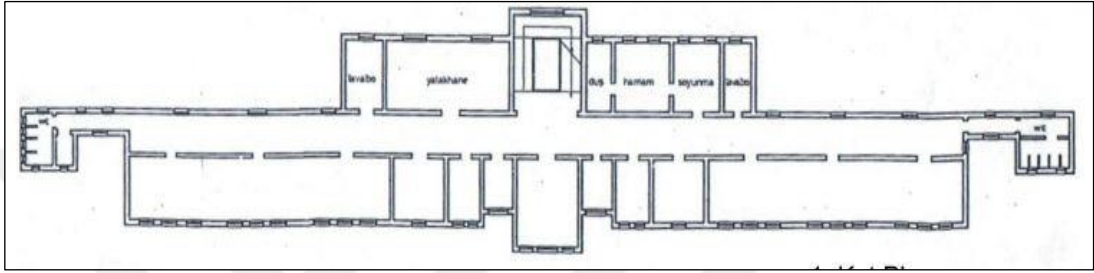
Şekil 4.33 1924-1925'te Pervitiç Haritası'ndan okulun konumu (Erkan, 2009).

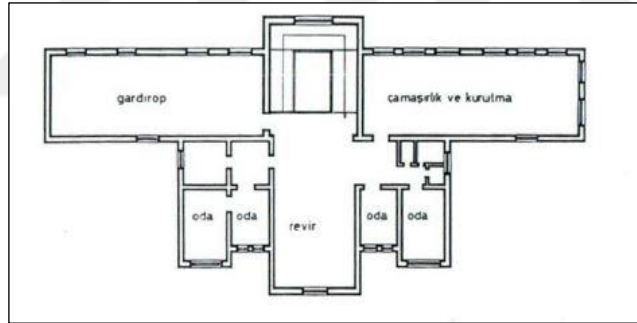
Şekil 4.34 Karagözyan Mektebi vaziyet planı (Erkan, 2009).

Şekil 4.35 Okulun zemin kat planı (Erkan, 2009).

Şekil 4.36 Okulun birinci kat planı (Erkan, 2009).

Şekil 4.37 Okulun ikinci kat planı (Erkan, 2009).

Kagir yapım tekniğinin uygulandığı binanın girişi, aksiyal olarak düzenlenen cephesi ve planda yapılan çıkmalarla vurgulanmış ve batı-doğu doğrultusunda arazi eğimiyle uyumlu giden giriş iki kanada ayrılmıştır (Şekil 4.38). Batıda bulunan kanat (Şekil 4.39) yemekhanenin bulunduğu zemin kotundan yüksekte duran bodrum katıyla 2.5, doğuda bulunan kanat ise 2 kat yüksekliğinde görülmektedir (Şekil 4.40). Dikdörtgen pencere dizisi ile oluşturulmuş cephelerde, pencerelerde sade söveler uygulanmış, ve iki kanatta çözülen balkonlarla sadelik kırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca uygulanan bu sistem kanat cephelerindeki yatay vurguyu desteklemektedir (Erkan, 2009).

Şekil 4.38 Okulun giriş cephesi (Erkan, 2009).

Şekil 4.39 Okulun batı kanadı (Erkan, 2009).

Şekil 4.40 Okulun doğu kanadı (Erkan, 2009).

4.3.3 Yahudi Azınlık Mektepleri

1492 senesinde İspanya ve Portekiz'den sınır dışı edilerek Osmanlı coğrafyasına gönderilen Yahudiler ile beraber 1522 senesinde Rodos'un alınmasıyla beraber Rodos'a yerleştirilen Yahudiler ayrıca Mohaç savaşının kazanılmasının ardından, Macaristan'dan İstanbul'a göç eden Yahudiler ve Rusya'nın baskılarına dayanamayıp yine Osmanlı'ya sığınan Polonyalı Yahudiler, Osmanlı topraklarında bir anda Yahudi nüfusun yükselmesine sebep olmuş ve dünyada güvenli bir şekilde yaşayacak tek yer olarak Osmanlı coğrafyasını görmüşlerdir (Galanti, 1995).

Yahudiler, 16. Yüzyıla kadar geline süreçte eğitim faaliyetlerinde diğer azınlık topluluklara kıyasla daha avantajlı bir halde iken, 17. Yüzyıla gelindiğinde Ermeniler ve Rumlarla kıyaslandıklarında giderek gerilemişlerdir. Bunun en önemli nedenleri, Yahudilerin ticaretteki stratejik değerlerini kaybetmeleri, Osmanlı sarayındaki doktor, banker ve tercüman gibi önemli kadrolarının Ermeni ve Rumların eline geçmesi, buna

ilaveten cemaat olarak batıl inançlara fazlaca saplanmaları ayrıca modern çağın yeniliklerine uyum sağlayamamaları gösterilmektedir (Örs, 1999).

Tüm bu yaşananlara ek olarak Sabatay Sevi'nin 1648 ve 1666'da mesihlik iddiasıyla ortaya atılması, Yahudi toplumunda şaşkınlıkla karşılanmış ve bu şaşkınlığı dağıtmak için, inançlarına daha çok yönelmişlerdir. İlerleyen süreçte Sevi'nin İslam dinine geçmesi, Yahudi toplumunun kanaat önderlerinden bir kısmının İslam'a geçmesine yol açmış ve böylece Yahudilik önemli bir liderinden yoksun kalmıştır. Yahudiler, bu sebeple, bir süre kendi iç dünyalarına kapanmışlardır. Bu durum, Osmanlı'da ilk matbaayı faaliyete geçiren Yahudilerin matbaalarının da çalışmamasına sebep olmuş ve 1655 ile 1710 arasındaki süreçte, İstanbul, İzmir ve Selanik gibi önemli merkezlerde ciddi anlamda bir kitap bile çıkarılamamıştır. Yahudilerin, içe kapalı olarak yaşamaya devam etmeleri, 18. Yüzyıla gelindiğinde de eğitim faaliyetlerinin gelişmesine engel olmaya devam etmiştir. Bundan dolayı Yahudiler, gayri müslim kesimin çocuklarının da gidebildiği Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'ye çocuklarını yollamamışlardır. Buna sebep olarak ise, Müslümanlarla birlikte aynı kazanda pişen yemeği yemek istememelerini ileri sürmüşlerdir. Fakat, 1846 senesinde kendi şartlarına uyan bir şekilde yemek çıkarılmasıyla beraber çocuklarının bu okula gitmesine engel olmamışlardır (Ertuğrul, 1998).

Yahudi azınlığın, dönemin şartlarıyla bağdaşan okullar kurma çabaları, Rum ve Ermeni azınlıkların yarım yüzyıl gerisinden gelerek başlamıştır. Yahudilerin okul kurma çalışmalarında, öne çıkan sebeplerden ilki Fransa'da yaşayan Yahudilerin eğitimde aydınlanma çalışmalarına hız vermesidir. Bu sebeple ilk çağdaş Yahudi okulu, 1818 senesinde Metz'de eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. 1821 senesinde Paris'te açılan okul ile bu yeni akım devam etmiştir. Yahudilerin eğitim çalışmalarının organizasyonu gayesiyle yapılandırılan "Alliance Israélite Universelle" teşkilatı, Osmanlı Devleti'nde Yahudi eğitim anlayışının çağdaşlaşmasında kılavuz olmuştur. 1860 senesinde Paris'te faaliyete geçen bu teşkilat, Fransız Yahudilerinin kuruluşudur (Ertuğrul, 1998).

"Alliance Israélite Universelle" Yahudi teşkilatının büyümesi çok uzun sürmemiştir. 1861 senesinde 830 üyesi bulunmaktayken, 1866 senesinde bu sayı 4610'a yükselmiştir. Bununla beraber, Hollanda, Belçika, İngiltere, Almanya başta olmak

üzere birçok ülkede yerel komiteler organize edilmiştir. Bu teşkilatın amacı, İsrail kavminin maddi ve manevi olarak tekrardan diriltilmesi ve bu amacın sağlam eğitim ve öğretim temellerine dayandırılmasıdır (Ertuğrul, 1998).

Osmanlı coğrafyasında bulunan Yahudilerin, dış müdahalelerle eğitim faaliyetlerinde istenen ivmeyi kazanamayacakları fark edilince, Selanik'te yaşayan ve Frankolar adıyla bilinen İtalyan asıllı Yahudi iş adamları, Osmanlı'daki Yahudi okullarını çağdaştırmak için çalışmalara başlamıştır. Frankolar Akdeniz ülkelerinin ticari merkezlerinde çalışan İtalyan asıllı üst düzey Yahudi iş adamlarından oluşan bir komitedir. Comondo adında bir tüccarın başında bulunduğu bu komite, 1854 senesinde İstanbul'un Hasköy yerleşkesinde İbranice, Türkçe ve Fransızca eğitim veren bir Yahudi okulu açmıştır. Hahamlar Fransızcaya eğitimin doğru olmadığını ve bu dili öğrenmenin dinen günah sayıldığını söyleyerek Comondo'yu afaroz etmişlerdir (Ertuğrul, 1998).

1856 senesinde yayınlanan Islahat Fermanı'nda, cemaat yönetimlerinin tekrar yapılandırılması kapsamında, “Yahudi Milletinin Nizamnamesi” 1865 senesinde yürürlüğe girmiştir. Bu nizamname şartları kapsamında Cismani Meclis'te 7 haham ve 9 da halktan kişi olacağı belirtilmektedir. 80 üyesi bulunan Umumi Meclis'te ise, 20 hahamla beraber avamı temsilen 60 üye daha bulundurulacaktır (Tekeli & İlkın, 1999). Bu sayede eğitim düzenlemelerinde dini kesimin mevcut ağırlığı dengelenmiştir (Ertuğrul, 1998).

Alliance Israelite Üniverselle teşkilatı, Akdeniz bölgesinde dikkat çekici bir okul ağı kurmuştur. Osmanlı coğrafyasındaki İlk Alliance eğitim müessesesi, 1867 senesinde Edirne'de ve Filistin'de çalışmalarına başlamıştır. Bu yayılma Selanik, İzmir, Hasköy, Balat, Galata, Hayfa, Yafa Tiberia, Safed gibi yerlerle beraber Yahudi grupların yaşadığı diğer bölgelerde açılan erkek ve kız okulları ile devam etmiştir. Alliance teşkilatının açtığı okulların büyük bir kısmı ilk öğretim seviyesinde, geri kalan kısmı ise orta eğitim seviyesindedir. Eğitim dili olarak Fransızca kullanılmakta olup ve laik bir çerçevede eğitim-öğretim faaliyetleri sürdürülmektedir. Bu okulların eğitimci personelleri Paris'te yetiştirmektedir. Alliance Israelite'nin kurucu üyelerinden birisi olan Isidore Loeb 1888 senesinde kendilerine faydası olmadığını düşündükleri

Türkçe'nin eğitim müfredatından çıkarılmasını istemiştir. Bu duruma İstanbul'da yaşayan Yahudi topluluk muhalefet etmiştir (Ertuğrul, 1998).

Alliance okulları müfredatlarında ve eğitim çalışmalarında, tarıma, çıraklığa, politikaya ve bilime özellikle ağırlık vermişlerdir. Tarıma yönelik eğitimlerle kırsal kesimde bulunan Yahudilerin hayat kalitelerini şehirdekilerin seviyesine yükseltmek amacıyla yapmışlar, politikayla ise dünya siyasetindeki pozisyonlarını şekillendirmek ve bilimsel eğitimler ise de varlıklarını ortaya koymak istemişlerdir (Galanti, 1995).

Buna ilaveten, Alliance Israélite Üniverselle teşkilatı, Osmanlı Devleti bünyesinde verdiği çıraklık eğitimini geleneksel bir hale getirmiştir. Marangozluk, demircilik, boyacılık gibi birçok meslek alanında açtıkları kurslar oldukça ilgi çekici hale gelmiştir. 1908 senesine ait bir listede, kursların illere göre mevcut durumu İstanbul'da kursa devam eden 43 öğrenci, Edirne'de 33 öğrenci, Selanik'te 40 öğrenci, Bağdat'ta 22 öğrenci, Bursa'da 16 öğrenci, İzmir'de 27 öğrencinin devam ettiği görülmektedir (Ertuğrul, 1998).

Bu özgür çatı altında gerçekleştirilen faaliyetler sayesinde, devlette yaşamakta olan Yahudilerin daha önce hiç karşılaşmadıkları bir barış ortamı buldukları görülmektedir (Vahapoğlu, 1990).

Osmanlı Devleti bünyesindeki Yahudilerin Türkçeyi önemsedikleri görülmektedir. Genel olarak okullarda popüler yazarların Türkçe derslerine hoca olarak gelmelerine gayret edilmiştir. Bu durumun en çok öne çıktığı dönem, Türkçülük ideolojisini temsil eden İttihat ve Terakki dönemidir. Türkçe'den kopmak istemeyen Yahudilerin bu davranışlarıyla, Osmanlı siyasetinde söz hakkı kazanma arzusunda oldukları düşünülmüştür (Ertuğrul, 1998).

Osmanlının dağılma sürecinde, Türklerin yanında olmak istedikleri için, Türkçeye önemsediklerini düşünenlerde olmuştur (Vahapoğlu, 1990).

4.4 YABANCI DEVLET OKULLARININ AÇILIŞ VE GELİŞME SÜRECİ

Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Rusya, Bulgaristan, Avusturya ve İran gibi yabancı devletlere ait okullar, başka ülkelerde yaşamakta olan vatandaşların eğitim ve öğretim yükümlülüklerini yerine getirmek için kurdukları okullardır. Bu okullar, vatandaşın bağlı olduğu ülke yönetimince vazifelendirilen misyonerler tarafından, kendi siyasi ve kültürel amaçları yönünde çalışmalar yapmışlardır (Ertuğrul, 1998).

Osmanlı Devleti, farklı sebeplerle Osmanlı coğrafyasına yerleşerek yaşamaya başlayan yabancılara, belirli bir süre, yaşantılarını sürdürmelerini sağlamak amacıyla, bir takım hak ve imtiyazlar vermiştir. Fakat verilen bu hak ve imtiyazlar, ilerleyen süreçte resmiyet kazanmıştır. Bir başka deyişle, yabancı devletlerin vatandaşı olan insanlar, Osmanlı coğrafyasında ticari faaliyetlerini devam ettirirken kendi dillerini kullanarak dini vecibelerini yerine getirme ve kendi örf ve adetleri doğrultusunda yaşamlarına devam etme müsaadesi almışlar, sonrasında ise bu iznin getirdiği güçle beraber okul kurma aşamasına kadar gelmişlerdir (Vahapoğlu, 1990).

Yabancı okulların bu amaç doğrultusundaki çalışmalarında iki dikkat çekici metottan faydalandıkları görülmektedir. Bunların ilki; azınlıklara ait mekteplerinde kendi kontrollerini kabul ettirmek ve onların idaresini ele almaktır. İkinci dikkat çekici metot ise; kendi devletlerine ait okulların sayısını Osmanlı coğrafyasında en hızlı şekilde arttırmaktır (Ertuğrul, 1998).

Osmanlı Devleti bünyesinde yaşamakta olan azınlıklar, Batılı devletler ile aynı dinin mensupları olmalarından dolayı bu devletlere devamlı yakınlık hissi beslemişlerdir. Öyle ki, 1610 senesinde IV. Hıri'nin hayatını kaybetmesinden dolayı İstanbul Katolik Kilisesi'nde düzenlenen ayin ve yas tutma adeti, 1684 senesinde XIV. Louis'in hayatını kaybeden eşi için de yinelenmiştir (Polvan, 1952).

Bununla beraber, 17. Yüzyılla beraber Fransa, İngiltere ve Amerika'nın, Osmanlı coğrafyasında eğitim müesseseleri kurma faaliyetlerini hızlandırdıkları görülmektedir. Amerikan misyonerlerin sıkı çalışmaları sayesinde 17. yüzyılın ortalarına

gelindiğinde, Osmanlı coğrafyasındaki en dikkat çekici yabancı okullar olarak kabul edilen, Robert Koleji, İstanbul Kız Koleji, Amerikan Beyrut ve Kahire Üniversiteleri, Tarsus Amerikan Koleji tarzında ve kalitesinde okulların sayıları kısa bir zamanda artmaya başlamıştır. Nitekim 1886 senesine kadar olan süreçte yaklaşık 400 adet Amerikan okulu eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır (Ertuğrul, 1998).

Amerikan misyonierlerin açtıkları bu okullara 18. Yüzyıl boyunca, ağırlıklı olarak Ermeni ve Yahudi ailelerin çocukları devam etmiştir (Kocabaşoğlu, 1989).

1853 senesinden 1900 senesine dek Maraş, Antep, Elazığ başta olmak üzere, açılan okulların sayısı bir anda artmış, ve bu okullar Amerika ya da Amerika tarafından desteklenen teşkilatların yardımlarıyla ayakta kalmıştır (Uğuroğlu, 1971).

1. Dünya savaşının ardından Amerika bu okullara verdiği desteği sonlandırmış ve bu süreç okulların kapanmasıyla son bulmuştur. İstanbul, İzmir, Adana, Hatay şehirleri ile Şam ve Beyrut vilayetleri çevresinde İngiliz ve Fransızların okul kurma çalışmaları yaptıkları görülmüştür. Bu iki devlet haricindeki yabancı devletlerin faaliyete geçirdikleri okullar ise genellikle İstanbul ve çevresindedir. Yabancı devletlerin, Osmanlı coğrafyasının her köşesine okul açmalarındaki amaçları; dini gayelerle beraber bölgede söz sahibi olan ülkeler arasına girmektir (Ertuğrul, 1998).

Öyle ki Osmanlı devletinden bağımsız olma çabalarının ilk ortaya çıktığı Balkanlarda da bu durum kendini göstermiştir. Avrupalı güçlü devletler Bulgaristan'ı kendi saflarına geçirmek istemişler ve bu sebeple kültürel olarak bağımsızlık çalışmalarına destek vermişlerdir. Ticari faaliyette bulunabilme müsaadesini kullanarak, eğitim-öğretim müesseseleri kurmaya kadar ilerleyen bazı yabancı ülkeler, önem verdikleri bölgeler başta olmak üzere, okullarını Osmanlı coğrafyasının tamamında yaygınlaştırmayı amaç edinmişlerdir. Azınlıkları kendi kontrollerine almak istemeleri bunun en önemli sebeplerinden biridir. Hukuki boşluklardan faydalanarak ilk başta okul açıp daha sonra ruhsat işlemlerini denetimsiz bir şekilde hızlıca halletmeye çalışarak, bu kurumların sayısını arttırmayı planlamışlardır. Okulları kendileri için stratejik önemi olan yerlerde yoğunlaştırmak öncelikli hedefleri haline gelmiştir. Öyleki bu bölgelerde okul ihtiyacı olup olmadığını bile önemsememişlerdir. Hiçbir

Bulgar vatandaşının yaşamadığı Manastır vilayetindeki Kesriye'de Bulgar okulu açılması ve Kudüs'te İngiliz-Protestan kesiminden yalnızca 232 vatandaş bulunmasına rağmen 338 mevcudu bulunan 6 okulun eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunuyor olması bu durumu doğrular örneklerdendir (Ertuğrul, 1998).

Bu çalışmalar, yabancıların siyasi amaçları ve asıl planları hususunda birtakım ipuçları göstermektedir. Yabancılar okul açma çalışmalarında birbirleriyle yarışır hale gelmişler, birbirlerinin açtıkları okulları emsal göstererek kendileri de izin almadan okul açmışlar veya önce okulu açıp sonra ruhsat için gerekli başvuruları yapmışlardır. Bu sayede yabancı ülkeler kendi menfaatlerine uyan bölgelerde birçok okul faaliyete geçirmişlerdir (Ertuğrul, 1998).

Yabancı devletlerin okul sayılarındaki ve misyonerlik faaliyetlerindeki artışın Osmanlı Devleti'nin gücünü kaybetmeye başladığı 17. ve 18. Yüzyılla beraber hızlanması oldukça manidardır (Kocabaşoğlu, 1989).

Osmanlı coğrafyasına bu okullar sayesinde giriş yaparak İmparatorluğun eğitim politikalarında ve siyasi faaliyetlerinde söz sahibi olan yabancı devletlerin, Osmanlı coğrafyasında eğitim müesseseleri kurma hususunda adeta yarışır hale gelmeleri bu durumun arka planda başka sebeplerinin de olduğunu düşündürmektedir (Haydaroğlu, 1990).

4.4.1 Fransız Okulları

Fransa, Osmanlı coğrafyasında yaşamakta olan Katolikleri kendi kontrollerine alma çalışmalarında kapitülasyonlardan çok başarılı bir şekilde faydalanmıştır. Fransız İhtilali'nin sonucunda ortaya çıkan dalgalara kapılan dini tarikatlar, yine de yoğun olarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir (Mutlu, 2005).

1869 senesine kadar Fransızlara ait okullar sayısal olarak 76'yı bulmuştur. Islahat Fermanı'nın tanıdığı serbestlik ve Osmanlı Devleti'nin Rusya ile yaptığı Kırım Savaşı'nı kaybetmesi Avrupa'nın siyasi olarak daha fazla baskı uygulamasına zemin hazırlamış bu sayede Fransız misyonerlerin faaliyetleri daha kolay uygulanabilir hale

gelmiştir. Fransız okulları 1869 senesinde yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin 129.maddesinin etkilerini çok hissetmemişlerdir (Esenkal, 2007).

1869 senesinde 76 okulu bulunan Fransızlar, 1876 senesinde 93'ü, 1905 senesinde 198'i bulmuştur. II.Abdülhamit zamanında sıkılaştırılan tedbirlere rağmen, bu okulların artış hızı engellenememiş ve 250'ye kadar yükselmiştir. II. Abdülhamit bilhassa Cizvit ve Protestan misyonerlerinin çalışmalarına önlem almaya çalışmış, önceden yürürlüğe giren Maarifi Umumiye Nizamnamesi'nin okulları kapsayan maddelerini güncellemiştir. 129. maddede bulunmayan okul inşa etmek için müsaade almak II. Abdülhamit tarafından 1887 senesinde yürürlüğe giren kanunla zorunlu hale gelmiştir (Esenkal, 2007).

Fransızlara ait okulların Osmanlı Devleti'ndeki sayılarının çokluğuyla doğru orantılı olarak öğrenci sayısı da azımsanmayacak seviyelere ulaşmıştır. Müslüman talebelerin bu okullarda eğitim görmesi yasal olmasa da buna uyulmadığı görülmektedir. Hatta Beyrut vilayetinde Müslüman talebelerin bu okullarda eğitim görmesi polis güçleri tarafından engellenmiştir (Esenkal, 2007).

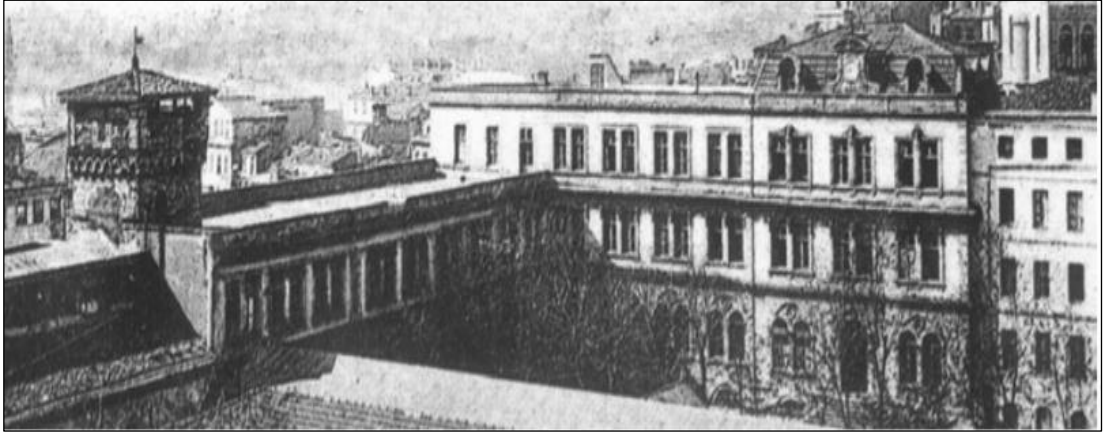
Kapitülasyonların kaldırılmış olması ve I. Dünya Savaşı'nda mücadele dönemine geçilmesiyle beraber diğer yabancı devletlerin okulları ile Fransız Okulları da kapatılmış, yabancılara tanınan imtiyazlar askıya alınmış, 1913 senesinde imzalanan anlaşma bir yılı bile dolmadan geçersiz olarak kabul edilmiştir. Okullarda çalışan personeller sürgün edilmiştir. Devlet yabancı devletlere ait okul, manastır, kilise ve hastanelerden uygun gördüklerine el koymuştur. I. Dünya Savaşı'nın mağlup tarafında yer alınması 30 Ekim 1918 senesinde Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasına sebep olmuş ve böylece Fransız Okulları daha hızlı bir şekilde eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmişlerdir (Esenkal, 2007). Osmanlı coğrafyasında eğitim-öğretim faaliyetlerine başlayan birçok okul olsa da bazı öne çıkan eğitim kurumları olmuştur. Bahsi geçen okullardan bazılarını sıralamak gerekirse;

Saint-Benoit Fransız Okulu:

Osmanlı zamanında İstanbul'da açılan ilk Fransız okulu bu okuldur. 8 Kasım 1583 tarihinde İstanbul'a yerleşen Fransız Cizvit misyonerleri, Galata'da bulunan Saint-Benoit kilisesi ve manastırına yerleşmişler ve yine bu yapılaşmanın bünyesinde 18 Kasım 1583 tarihinde Fransız himayesinde bulunan Saint Benoit okulunu faaliyete geçirmişlerdir (Polvan, 1952).

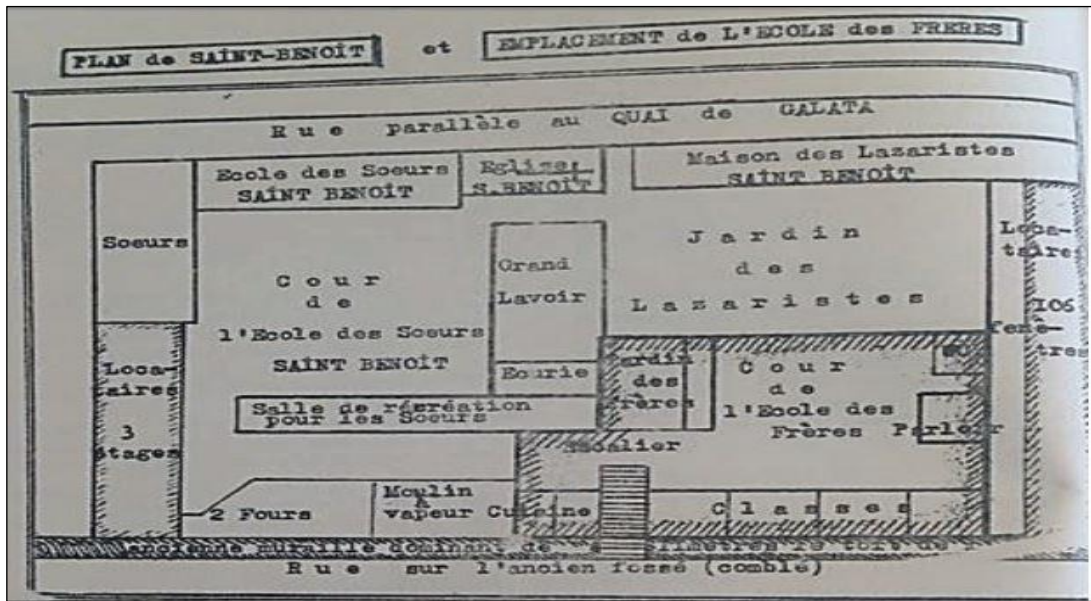
Eğitim-öğretim faaliyetlerine başlayan bu okul Osmanlı topraklarında açılan ve 100 binin üzerinde öğrenciye eğitim veren, sayısı 500'den fazla olan Fransız okullarının ilkidir. Saint-Benoit okulu, Osmanlı Devleti'nde dini, içtimai ve siyasi açıdan birçok etkileri olmuş olan misyonerlerin yetiştirilmesinde stratejik olarak önemli bir görev üstlenmiştir. Saint Benoit Okulu Osmanlı topraklarında misyonerlik faaliyetleri haricindeki yabancılara ait eğitim-öğretim faaliyetlerinin başlangıç noktası olarak da kabul edilebilmektedir (Polvan, 1952). Okul ilk olarak 1612 senesinde daha sonra ise 1812 senesinde 1831 senesine kadar devam eden süreçte salgın hastalık sebebiyle eğitime ara vermiştir. II. Mahmud Rum ve Ermeni çocukları ile Türk ailelerin çocuklarının da bu okulda okuyabilmelerine müsaade etmiştir (Haydaroğlu, 1990).

Günümüzde Karaköy semtinde konumlanan Saint Benoit Lisesi'ne ait binalar 1875-1880 arası dönemde yapılmıştır (Şekil 4.41). Okulun projesi orta öğrenimini bu okulda yapan ve daha sonra Paris'te mimarlık eğitimi almış olan Alphonse Cingria'dır. 1914 senesinde okul kapatılarak askerî hastaneye dönüştürülmüş 1919 senesinde tekrar açılmıştır (Anonim, 2012).

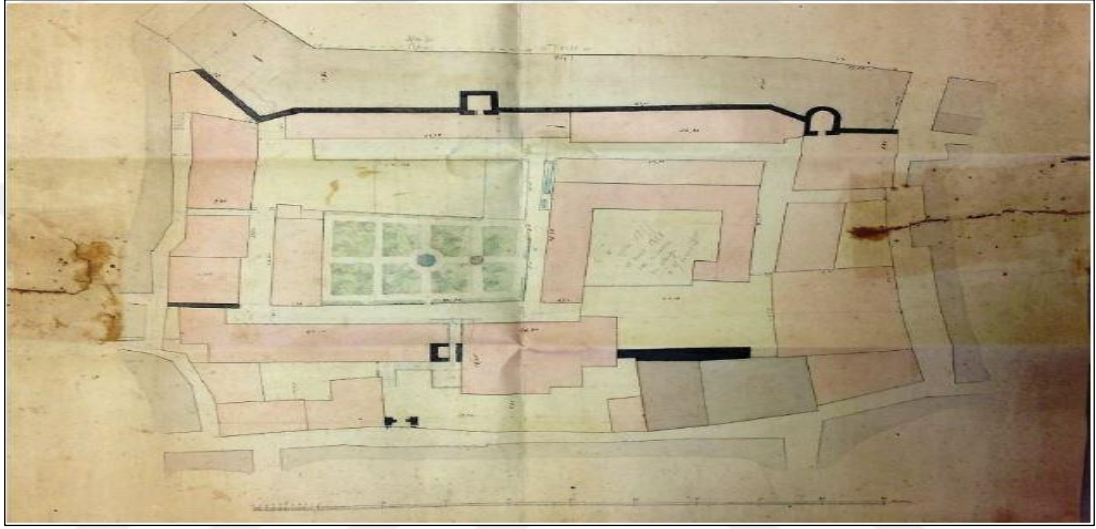
Şekil 4.41 Saint Benoît Fransız Mektebi (Anonim, 2012).

Yapının zemini birçok bölümünde hasar görmüştür. Yapının pencerelerinde perde veya rüzgarkırıcı bulunmamakta, pencereler kışın açılmamaktadır. Nem problemi olan yapı, şehrin surlarının bitişiğinde konumlandığı için hiçbir açıklık yoktur. Yapının şöminesi olmadığı gibi, mutfakta da şömine bulunmamaktadır. Duvarları küflenmiştir. Mutfak zemin katta (Şekil 4.42) yemekhane ise birinci katta bulunduğu için, mutfak işlevsel çalışmamaktadır. Diğer taraftan, yapıda bulunan derslikler diğer hacimlerde olduğu gibi öğlen güneşinden olumsuz etkilenmektedir. Kat yüksekliği yalnızca 2,83 metredir ve hava sirkülasyonu yoktur (Kutlu, 2018).

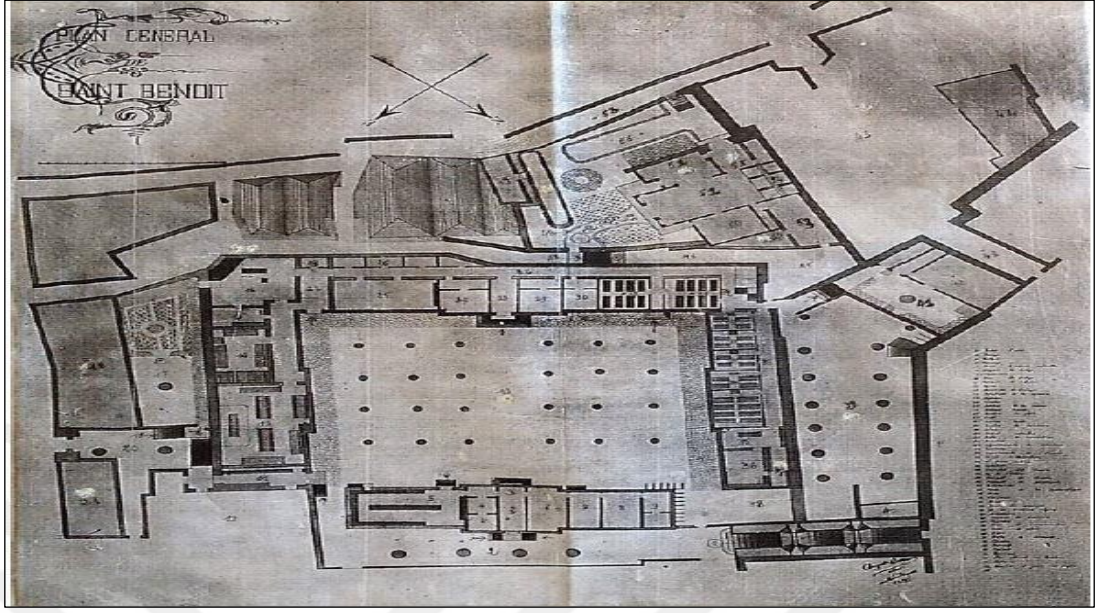
Şekil 4.42 Okula ait plan krokisi (Kutlu, 2018).

1866 senesinde düzenlenen vaziyet planı incelendiğinde (Şekil 4.43), okulun bahçesi düzenlemesi değişik bir sistemde tasarlanmıştır. 1870 senesinde yapılan bahçe düzenlemesine göre sekiz parçaya bölünerek, merkezine küçük bir havuz konumlandırıldığı bahçenin çevresinde yürüme alanları net bir şekilde ifade edilmektedir. Bahçe düzenlemesi bu özelliğiyle klasik Fransız bahçe düzenlemesini yansıtmaktadır (Kutlu, 2018).

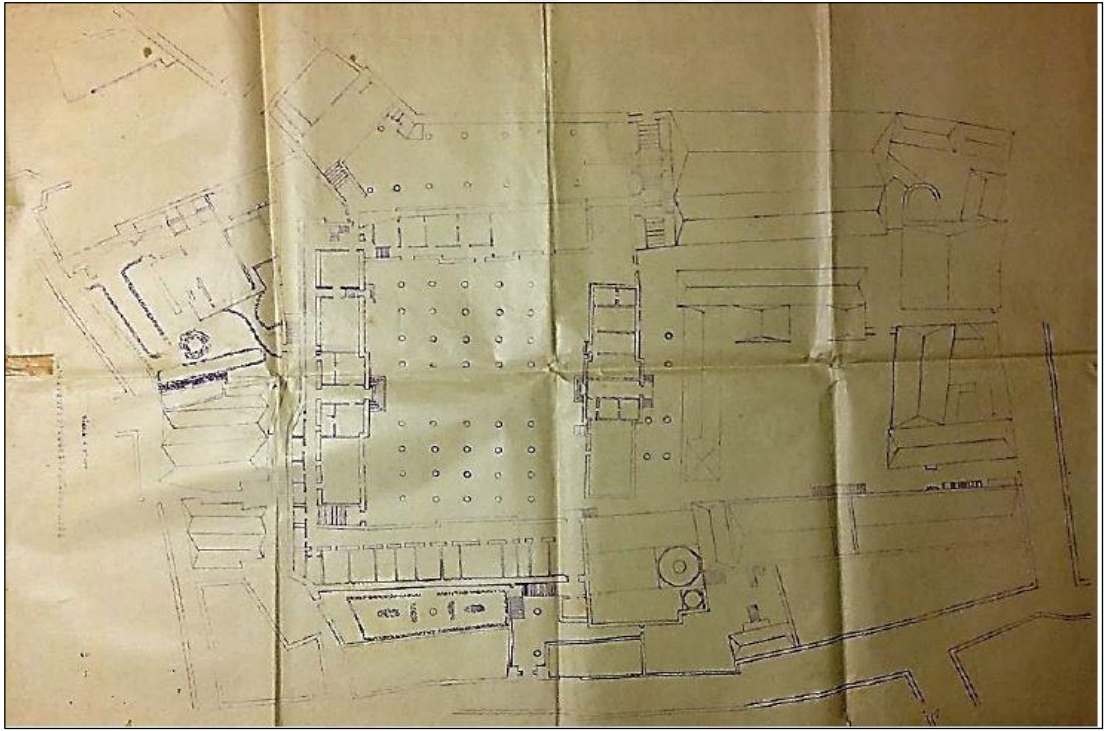

Şekil 4.43 Okulun 1866 tarihli vaziyet planı (Kutlu, 2018).

Auguste Sarrou adındaki bir matematik öğrencisi tarafından 1892 senesinde çizilen vaziyet planı, Saint Benoit'nın erkek koleji kısmının kullandığı, okul merdivenlerinin sol tarafında bulunan bölümü ifade etmektedir (Şekil 4.44). Bu planın en önemli yanı 19.yy'daki yapının mekânsal işlevleri ile ilgili bilgi veriyor olmasıdır. Planın yan tarafına not edilmiş "*Essai d'interprétation des indicationsd'Auguste Sarrou*" ifadesi bu taslağın Sarrou'ya ait bir yorum olduğunu gösterse de, haritanın çizildiği zamana en yakın zamanda çizilen vaziyet planıyla (Şekil 4.45), ana avluda görülen ağaç adedi haricinde, örtüşmektedir (Kutlu, 2018).

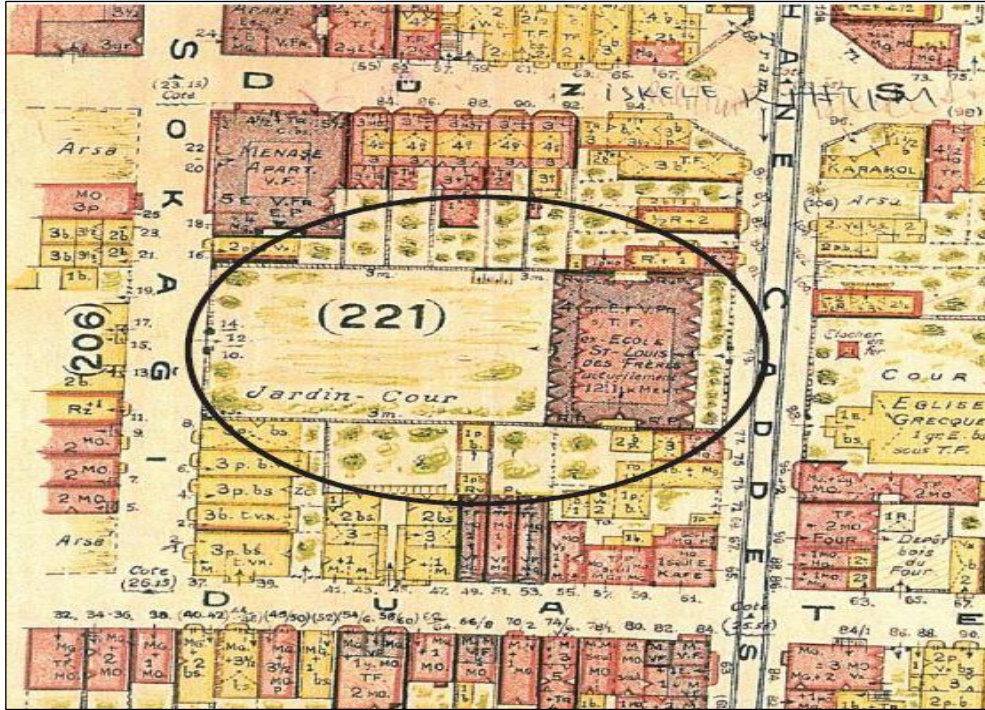
Şekil 4.44 1892 senesinde Sarrou tarafından çizilen vaziyet planı (Kutlu, 2018).

Şekil 4.45 1874' sonrası okulun çevresini gösteren vaziyet planı (Kutlu, 2018).

Saint-Louis Fransız Okulu:

Haydarpaşa'da okulun açıldığı yıllarda hali hazırdaki azınlık nüfusu ve semtin demiryolu hattına yakın olması, bölgenin okul açmak için seçilmesinde en önemli nedenlerdendir. Okulun Karakolhane Caddesi'ne olan cephesinde, okullun karşısında Ayios Yeorgios Rum Ortodoks Kilisesi'nin de bulunması azınlık nüfusunun bu bölgede yoğun olarak yaşadığını gösteren verilerdendir. 1913 senesinde Osmanlı Devleti'ni temsilen sadrazam Sait Halim Paşa ve Fransa'yı temsilen Büyükelçi Bompard'ın imzaladığı uzlaşmanın ekinde okul "Saint Louis Koleji" ibaresiyle yer almaktadır. Okul binası, yarım bodrum kat ile üzerine çözülmüş üç normal kat ve çatı katı ile 5 kattan oluşmaktadır. İstanbul'un erken dönem betonarme örneklerinden olarak kabul edilebilir. Bodrum katı yapıboyunca devam etmektedir. Pervititch haritası incelendiğinde binanın Taşlıbayır Sokağı'na dönük olan giriş cephesi, üstü örtülü kemerli galeri şeklinde düzenlenmiştir (Şekil 4.46) (Kutlu, 2018).

Şekil 4.46 Sain - Louis Fransız Okulu'nun Pervitich haritası görünümü (Kutlu, 2018).

Şekil 4.47 Okulun 1910 - 1915 yılları arasından bir fotoğrafı (Kutlu, 2018).

Okulun 1910-1915 yıllarını gösteren fotoğrafıda da bu veriyi desteklemektedir (Şekil 4.47). Sonraki senelerde cam bir yüzey ile kaplanan bu bölüm, günümüzde yemekhane bölümü olarak işlevlendirilmiştir. Mansard çatı tarzı bir çatı örtüsüyle yapının örtüldüğü görülmektedir (Kutlu, 2018).

Taşlı Bayır Sokağı tarafında bulunan cephenin pencere sistemi 1. ve 2. katta kemerli ve simetrik olarak düzenlenmiştir. 3. Katta ise bu sistem düz söveli pencere şeklindedir. (Şekil 4.48). Karakolhane Caddesi'ne bakan cephedeki pencereler de aynı şekilde 1 ve 2. katlarda kemerli ve simetrik, 3. katta düz sövelidir (Kutlu, 2018).

Şekil 4.48 Taşlı Bayır Sokağı'ndan okulun görünümü (Kutlu, 2018).

Saint-Pierre Fransız Okulu:

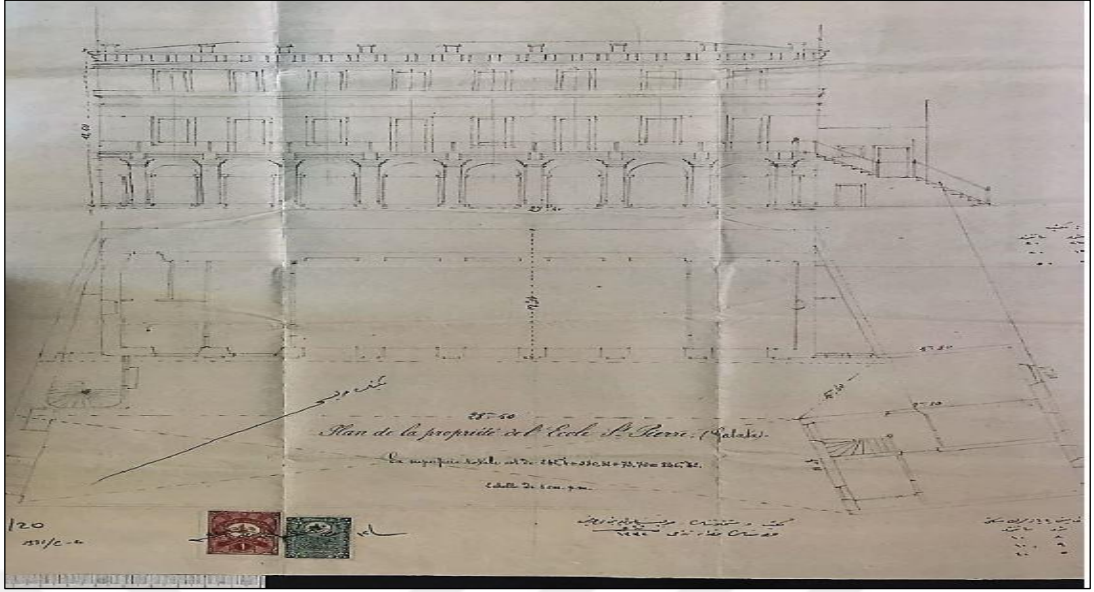
St. Benoit eğitim kurumunda, Lazarist rahiplerinin çabalarıyla kurulan bir erkek okuludur. Dini nitelikli olan bu kurumun mali giderleri “Papalık Propaganda Dairesi”nin maddi destekleriyle karşılanmaktaydı (Haydaroglu, 1990).

Kuledibi Sokağı’na faaliyete başlayan okul binası, Saint Pierre Katolik Kilisesi ile aynı bahçede bulunmaktadır (Şekil 4.49). Saint George Avusturya Okulu’na yakın olan okulun etrafında gayrimüslim azınlığa ait iki sinagog ve iki kilise yer almaktadır. Galata’da okulun konumlandığı mahallede bulunan arazinin belli bir bedel karşılığında kiralanarak ile okulun arsasına dahil edildiğini konu alan bir belge Başbakanlık Osmanlı Arşivleri’nde mevcuttur. Belgede Saint Pierre Fransız Okulu’nun 25 Şubat 1913 tarihinde okula ait plan çizimleri bulunmaktadır (Şekil 4.50). Bu belgeden anlaşıldığına göre, okul 846,42 metrekare büyüklüğünde bir alana oturmaktadır. Zemin katta bulunan kemerli galeri kısmına yapılan on yedi basamaklı bir merdivenle, birinci kata çıkılmaktadır. Okul yapısı zemin katta dahil olmak üzere üç katlıdır (Şekil 4.51). Yüksekliği 12,5 metre, eni 27,40 metre ve boyu 11,20 metre olacak şekilde tasarlanmış yapının, yanında rahiplerin kaldığı müstemilat bölümü de vardır. Rahipler konutu olarak bir lojman niteliğinde kullanılan bu kısım, yükseklik olarak 5,40 metre, genişlik olarak 8,10 metre ve uzunluk olarak 9,10 metre ölçülerindedir. Okulun zemin katında çözülen kemerli galeri kısmı, dokuz adet kolon ve kemer sırasıyla düzenlenmiştir (Kutlu, 2018).

Şekil 4.49 1949 senesine ait, okulun yerini gösterir harita (Kutlu, 2018).

Üç kapı ve dört penceresi bulunan birinci katın çizimlerinde, pencerler ikinci kattakilereden daha yüksektir. Binanın ikinci kat pencerelerinin yüksekliğinin daha az olması, bu katın yatılı kalan öğrencilerin kullanımında olduğunu ya da rahip odası olarak işlevlendirildiğini işaret etmektedir. Bu veriler ışığında derslikler birinci katta, yatakhane kısmı ya da rahip odaları ikinci katta bulunmaktadır denebilir. Düz söveli ve simetrik sekiz adet pencerenin bulunduğu ikinci katta, birinci katta bulunmayan bir de balkon görülmektedir (Kutlu, 2018).

Şekil 4.50 Osmanlı Arşivi'ndeki okula ait plan çizimi (Kutlu, 2018).

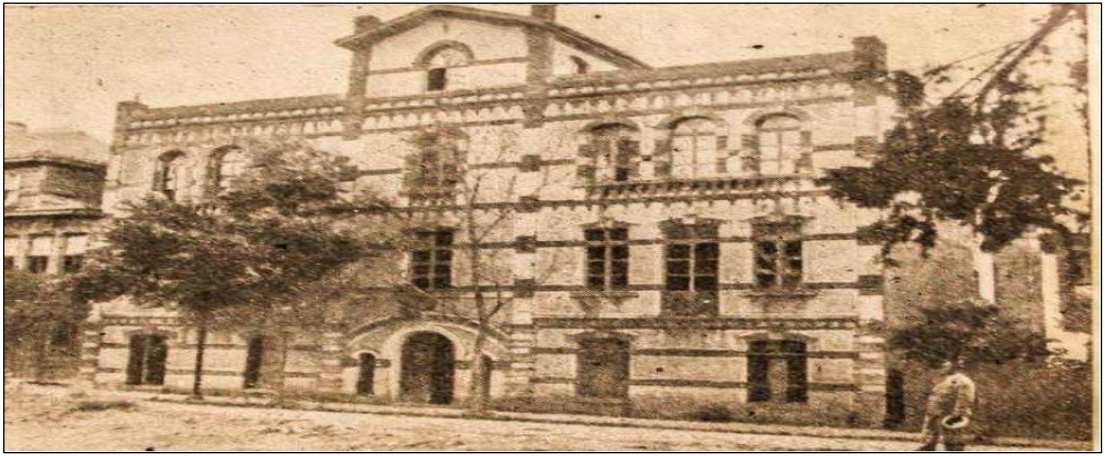

Şekil 4.51 Okulun avlusunun 1952 ve 2018 yıllarından görünümü (Kutlu, 2018).

Saint-Vincent De Paul Fransız Okulu:

Saint Vincent de Paul Fransız Okulu (Şekil 4.52), Üsküdar Bağlarbaşı mevkiinde, Fransız rahibelerinin çabalarıyla açılmış ve 19. yy. son dönemlerinden 20. yy. başlarına kadar çalışmalarına devam etmiş bir eğitim yapısıdır. Bağlarbaşı'nda gayrimüslim azınlığın yoğun olarak yaşıyor olması, rahibelerinin bu bölgede bir eğitim müessesesi kurmalarının en önemli sebeplerinden biridir. Nitekim, 1883 senesinde

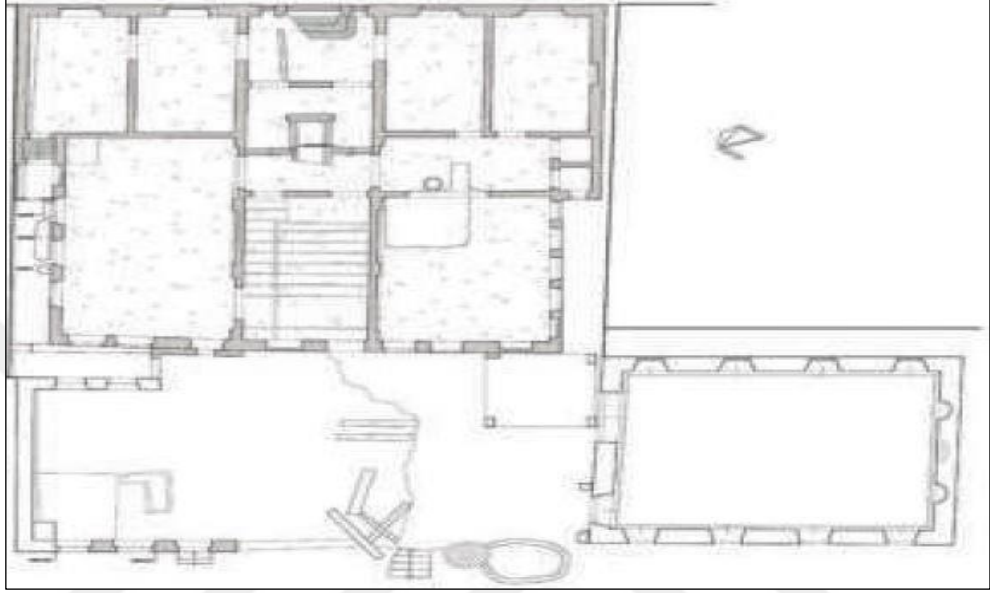
yapılan Saint Vincent de Paul Fransız Okulu, mekân yetersizliği nedeniyle yapıldığı tarihten yirmi beş yıl sonra çeşitli müdahalelere uğramış ve 1924 senesinde okulun kapatılması sonucu başlayan süreçte yapıda fiziki bozulmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu tarihi yapının mülkiyeti 1967 senesinde el değiştirmiş ve ilerleyen süreçte yapılan bilinçsiz müdahaleler ve bakımsız kullanım sebebiyle 40 sene içinde fiziki ömrünü tamamlamıştır. Üsküdar Belediyesi'nin 2013 senesinde restorasyon çalışmaları için gerekli adımları attığı bu tarihi bina, günümüzde özel bir eğitim müessesesi tarafından kullanılmaktadır (Doğan & Tokay, 2017).

Şekil 4.52 Saint Vincent de Paul Fransız Okulu (Doğan & Tokay, 20017).

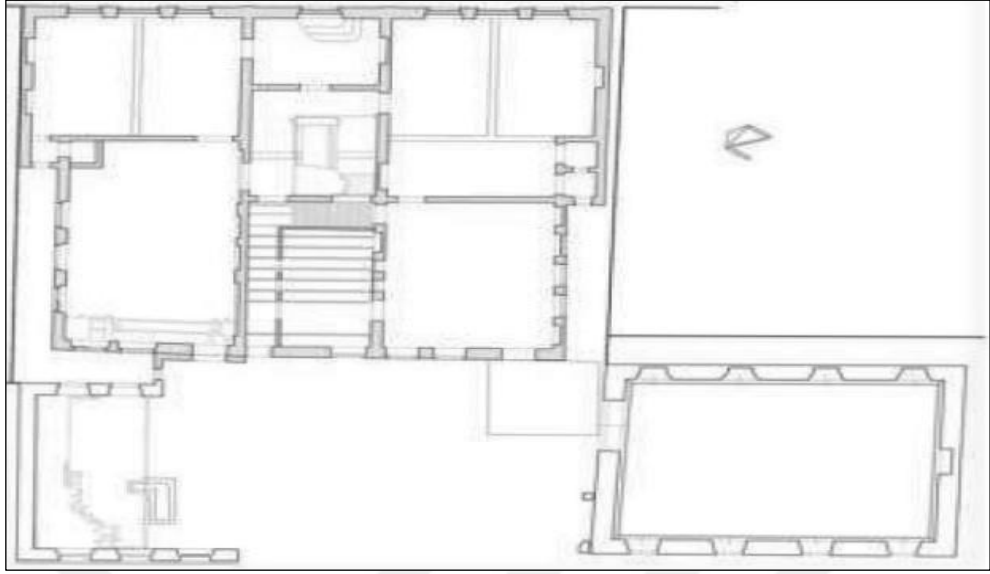
Kârgir ana yapının giriş (kuzeydoğu) cephesi sırlı tuğla ve bölgesel olarak sıvanmış süslemeler yapılmıştır. Bahçe cephesi ile geri kalan cepheleri ise tuğladır ve üzerleri sıvanmıştır. Yapı, 1883 senesinde yapılmış olup; zemin kat, iki normal kat ve çatı katından meydana gelmektedir. Binaya; Üsküdar, Bağlarbaşı Yeni Dershane Sokağı'ndan, tarihsel süreçte yol kotunun altında kalması sebebiyle yol kotunun aşağısında kalan kapıdan giriş yapılmaktadır. Yapının giriş kısmında bulunan hole (Şekil 4.53) üç mermer basamakla inilerek ulaşılmaktadır. Giriş holünün sağ ve sol yanlarında olmak üzere iki adet kapı bulunmaktadır. Yapılan restitüsyon araştırmaları sonucunda, sol taraftaki kapıdan idari mekanlara, sağ taraftaki kapıdan ise dispanser mekanına geçildiği tahmin edilmektedir. Bu mekanların pencereleri şu an tuğla ile örülü haldedir. Holün güney kısmında görünen iki kapı, merdiven holüne geçişi sağlamakta olup bu mekânın batısında öğrenci yemekhanesi, doğusunda ise, servis alanı ve tuvaletler vardır. Servis mekânında bir kuyu bulunmaktadır ve bu mekânın

güneyinde, döşemesinin bir bölümünün göçmüş olduğu ve altında bir sarnıç bulunduğu görülen mutfak mekânı bulunmaktadır. Merdiven holünün güney tarafında ise, rahibe yemekhanesi olarak kullanıldığı düşünülen ve mutfakla aralarında servis pencereleri olan, arka bahçeye açılan, mekân bulunmaktadır (Doğan & Tokay, 2017).

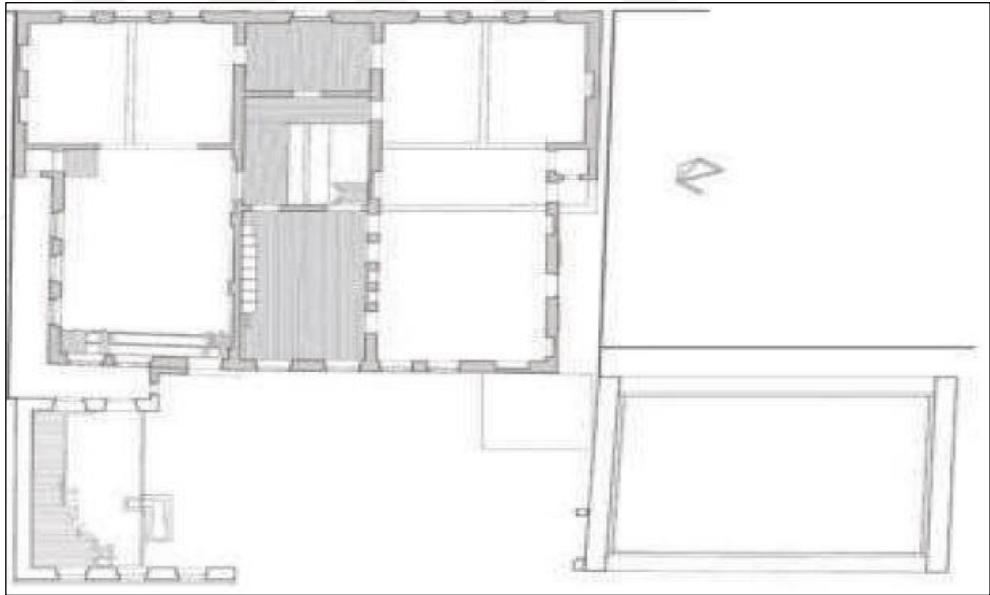

Şekil 4.53 Zemin kat rölövesi (Doğan & Tokay, 2017).

Çalışma sonucunda, birinci katın (Şekil 4.54) ahşap döşemelerinin yıkıldığı ve birinci kata orta aksta bulunan merdivenlerden ulaşmakta olduğu görülmektedir. Birinci katta bulunan merdiven holünün kuzeydoğusunda bulunan kapı ile hizmetli odası olduğu düşünülen mekâna geçilmektedir. Bu odanın kuzeybatı tarafında bulunan derslik mekânına açılan bir kapı vardır. Günümüzde, güneydoğu tarafındaki bu derslik ve bu dersliğim kuzey tarafında bulunan servis hacminin arasında bulunan duvar halen yerinde durmaktadır. Fakat servis hacmi ile kuzeyinde bulunan mekân arasında bir duvar olmadığı görülmektedir. Fakat bu hacimler arasındaki alanın döşemesinde bulunan giriş boşluklarında yapılan incelemeden burada bir bölücü duvar olduğu anlaşılmaktadır (Doğan & Tokay, 2017).

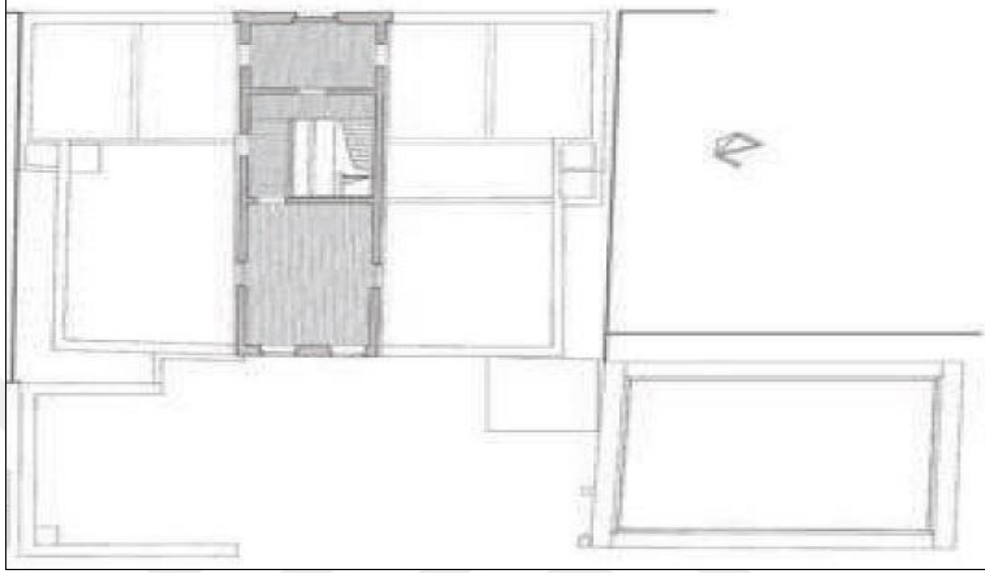
Şekil 4.54 Birinci kat planı rölövesi (Doğan & Tokay, 2017).

Şekil 4.55 İkinci kat planı rölövesi (Doğan & Tokay, 2017).

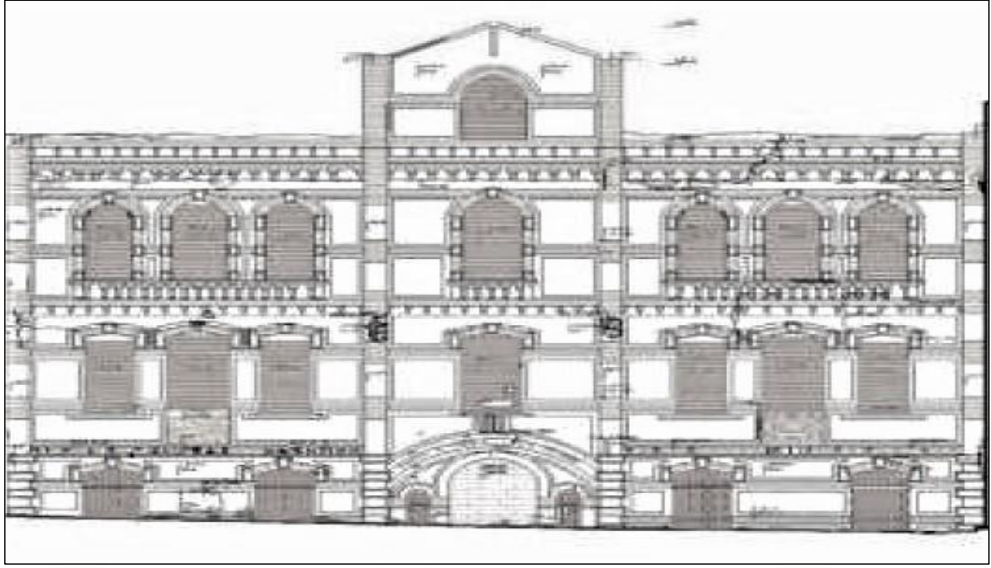
Binanın ikinci katında (şekil 4.55) orta aksındaki döşemeler haricinde, diğer döşemeler tamamen yıkılmıştır. Kuzeybatıda yer alan ve yatakhane oldukları düşünülen mekânlar arasındaki bölücü duvarda geniş bir kapı boşluğu bulunmaktadır. Yapının güneydoğu tarafında bulunan mekânları ayıran bir bölücü bir duvar tespit edilememiştir. İkinci katta, ana bina ile arka bahçedeki kâgir yapı arasında, bir tuvalet hacmi bulunduğu görülmektedir. Bina çatı katına (Şekil 4.56) ise merdiveni yıkıldığı için

ulaşılamamaktadır. İkinci katta bu aksta bulunan mevcut döşemeler incelendiğinde, çatı katına ait zemin kaplamasının günümüzde yerinde olmadığı görülmüştür (Doğan & Tokay, 2017).

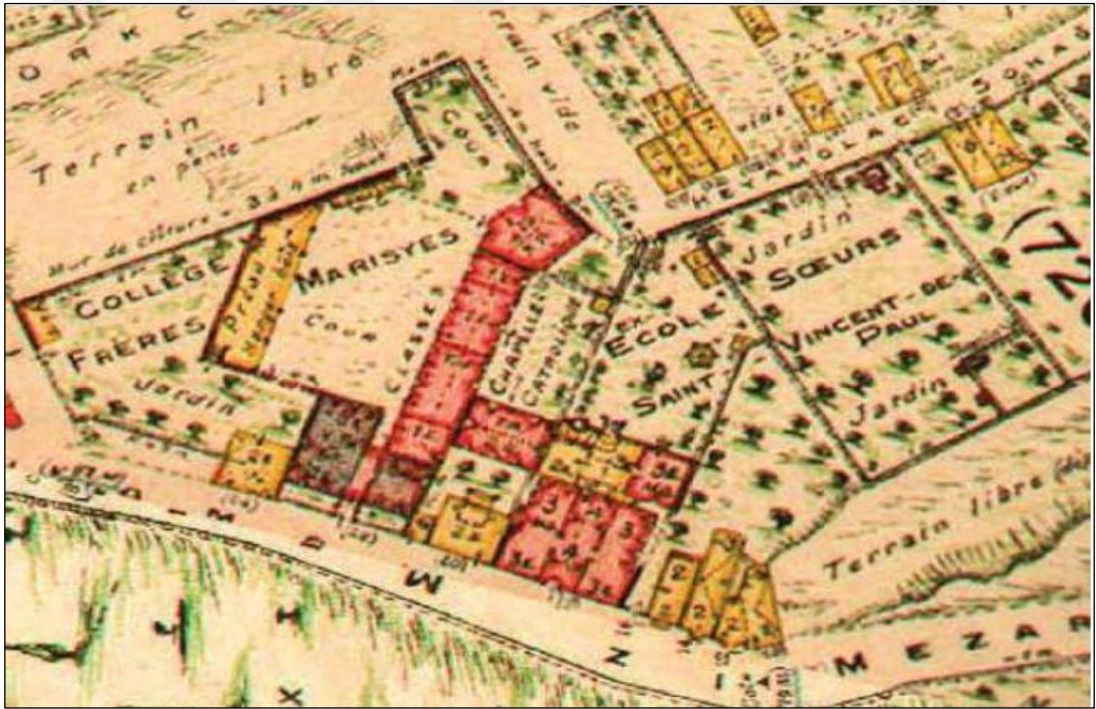
Şekil 4.56 Çatı katı planı (Doğan & Tokay, 2017).

Yapının kuzeydoğu tarafında bulunan giriş cephesi nitelik bakımından diğer cephelerden daha çok öne çıkmaktadır. Nitekim giriş cephesinde tuğla ve alçı söveler uygulanmıştır. Buna ilave olarak kat döşemeleri tuğla silmeler ile belli edilmiş, pencere etraflarında ise tuğla ve alçı söveler kullanılmıştır (Şekil 4.57). Bu cephede bulunan pencereler basık veya beşik kemerler ile bitirilmiştir. Birinci katta, dövme demir korkulukları olan, iki adet Fransız balkonu vardır. Yapının diğer cepheleri süslenmemiş olup sadece sıvanmıştır. Bu cephelerdeki pencerelerde basık kemerler ile bitirilmiştir (Doğan & Tokay, 2017).

Şekil 4.57 Giriş cephesi rölövesi (Doğan & Tokay, 2017).

1930 tarihli Pervititch haritaları incelendiğinde (Şekil 4.58), okulun yanında bir okul daha olduğu (Sainte Marie Fransız Okulu) ve aralarında bulunan şapelle bir eğitim yapılaşması meydana getirdikleri görülmektedir (Doğan & Tokay, 2017).

Şekil 4.58 1930 Senesinde okulun Pervitiç Haritası konumu (Doğan & Tokay, 2017).

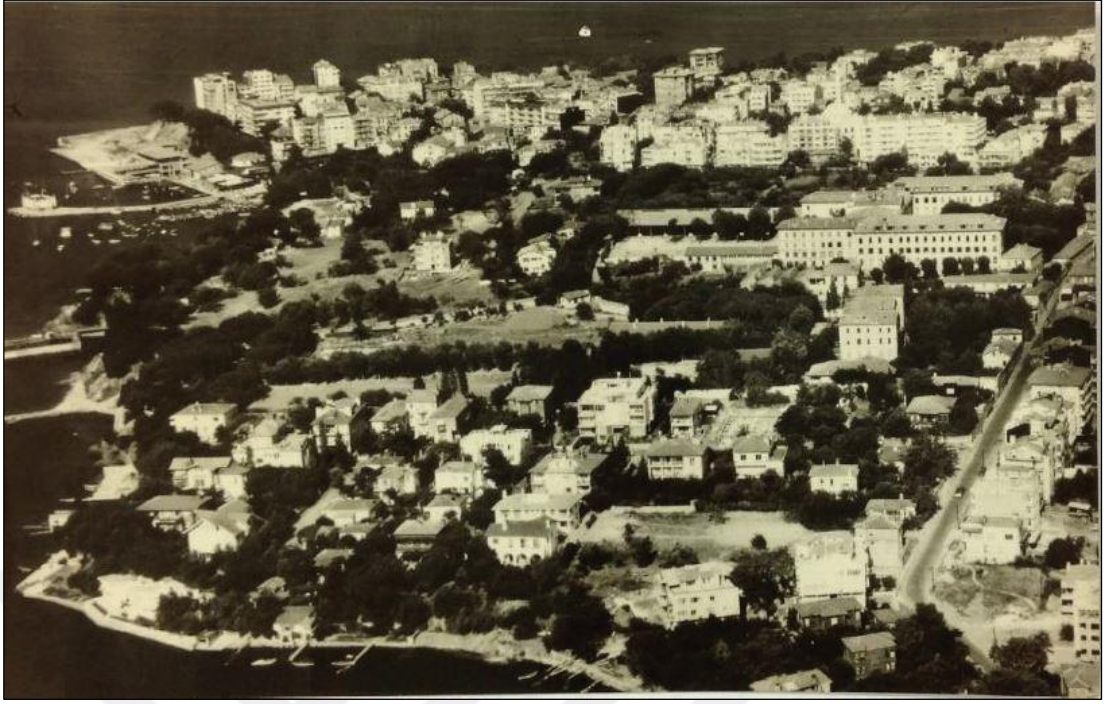
Saint-Joseph Fransız Koleji:

St. Joseph Koleji 1864 senesinde Kadıköy’de kurulmuştur. 1902 senesinde, bir Ticaret Enstitüsü okulun bünyesine dahil edilince okul daha önemli bir hale gelmiştir. Osmanlı Devleti, 1910 senesinde Ticaret Nazırlığı bünyesinde, enstitünün müfredatı ve idari şemasını aynen uygulayarak, okulu “İstanbul’da Yüksek Ticaret Okulu” olarak dönüştürmüştür (Polvan, 1952).

Fransızların, İstanbul’da yaptıkları Saint Joseph Fransız Koleji, Fransa’daki örneklerine benzer bir şekilde avluya açılan cephe düzenlemesine sahiptir. Ana cephede orta aksın öne çıkarıldığı, sağ ve sol bölümlerde de mansard çatı tipi kullanılmıştır (Şekil 4.59). Okul yapısının etrafıyla ilişkisini ele alırken, 19.yy’daki kartpostal örneğine bakıldığında, eskiden etrafının ağaçlarla çevrili olduğunu (Şekil 4.60), günümüzde etrafının ise yoğun konut dokusu çevrili olduğu söylenebilir (Kutlu, 2018).

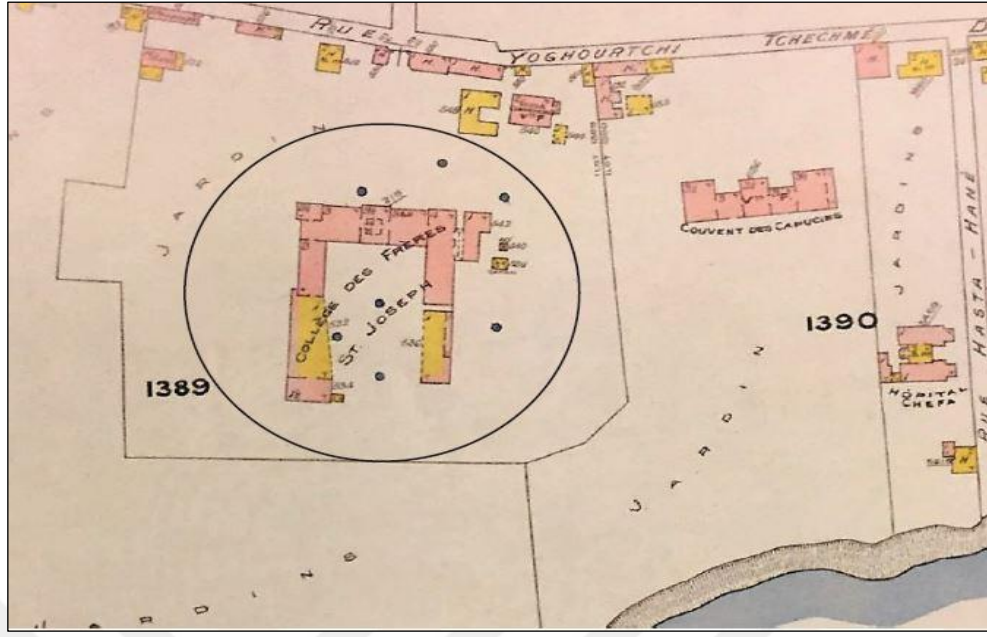

Şekil 4.59 Okulun görüldüğü 19.yy'a ait bir kartpostal (Kutlu, 2018).

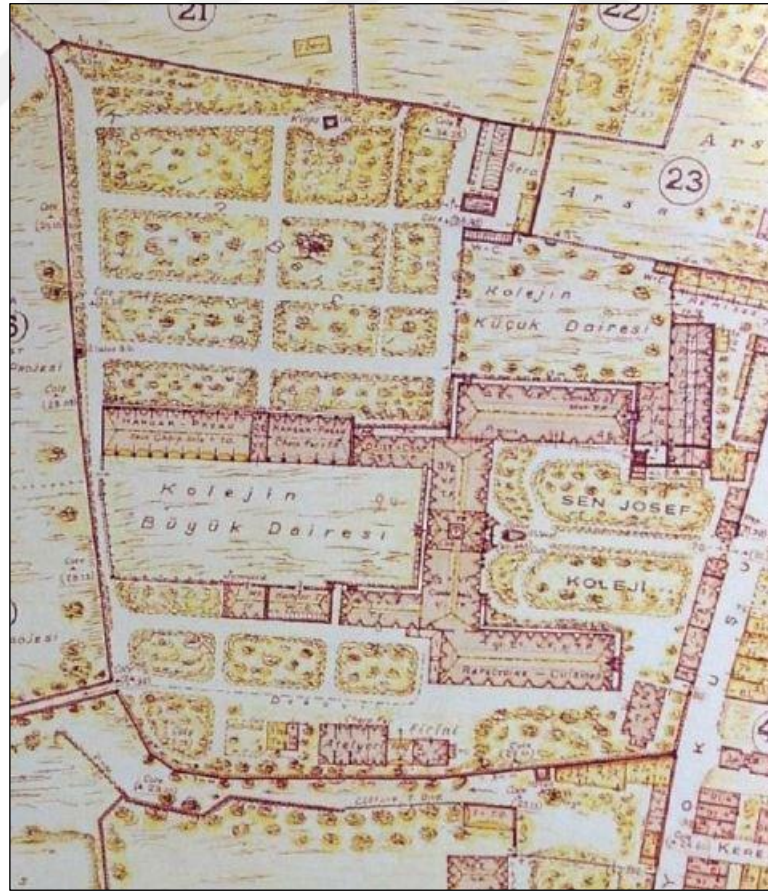

Şekil 4.60 Okulun çevresini gösteren 19.yy'a ait bir kartpostal (Kutlu, 2018).

Taş temelli olarak yapılan iki ahşap kat, taraça ve üçgen alınlı çatısı olan yapı, günümüzdeki haline fazlasıyla benzemektedir. Planlar daha büyük bir yapıya göre oluşturulmuştur. 1872 senesinde iki katlı güneydoğu kolu yapılmıştır. 1874 senesinde eklenen güneybatı kolu ise şapel ve tiyatro salonunun olduğu bölümü içermektedir. Bu eklerin yapılmasının ardından, öğrencilerin teneffüslerde çıktığı bahçe düzenlenmiştir. 1875 ve 1876 senelerinde, biri güneybatı tarafının devamına, biri güneydoğu tarafına, iki sundurma ilave edilmiştir. Giriş bölümünde olan bekçi odası ve tam karşısındaki, bir dönem kundura tamircisinin kullanıldığı yapı 1875 senesinde yapılmıştır. Okulun giriş kısmında bulunan büyük bahçe 1870 senesinde yapılmışsa da henüz ağaçlandırılmamıştır. Günümüzde Kaporol Evi adıyla tanımlanan bölüm 1885 senesinde rahip lojmanı işleviyle inşa edilmiştir. Güneydoğu kolu ise günümüzdeki halini 1888 senesinde almıştır. Bu sayede, Saint Joseph Fransız Okulu'na ait yapılar artık denize dönük ve köşeli C harfine benzeyen bir şemaya dönüşür. Kollar ahşap ana binadan bir kat daha yüksektir. Okulun 1906 ve 1930 senelerine ait harita görünüşleri bulunmaktadır (Şekil 4.61 ve Şekil 4.62). Okul binasının 19.yy ilk dönemlerinde çekildiği düşünülen kartpostal görselinde zemin kat ile beraber üç katlı ahşap bir yapı olduğu görülebilmektedir (Şekil 4.184) (Kutlu, 2018).

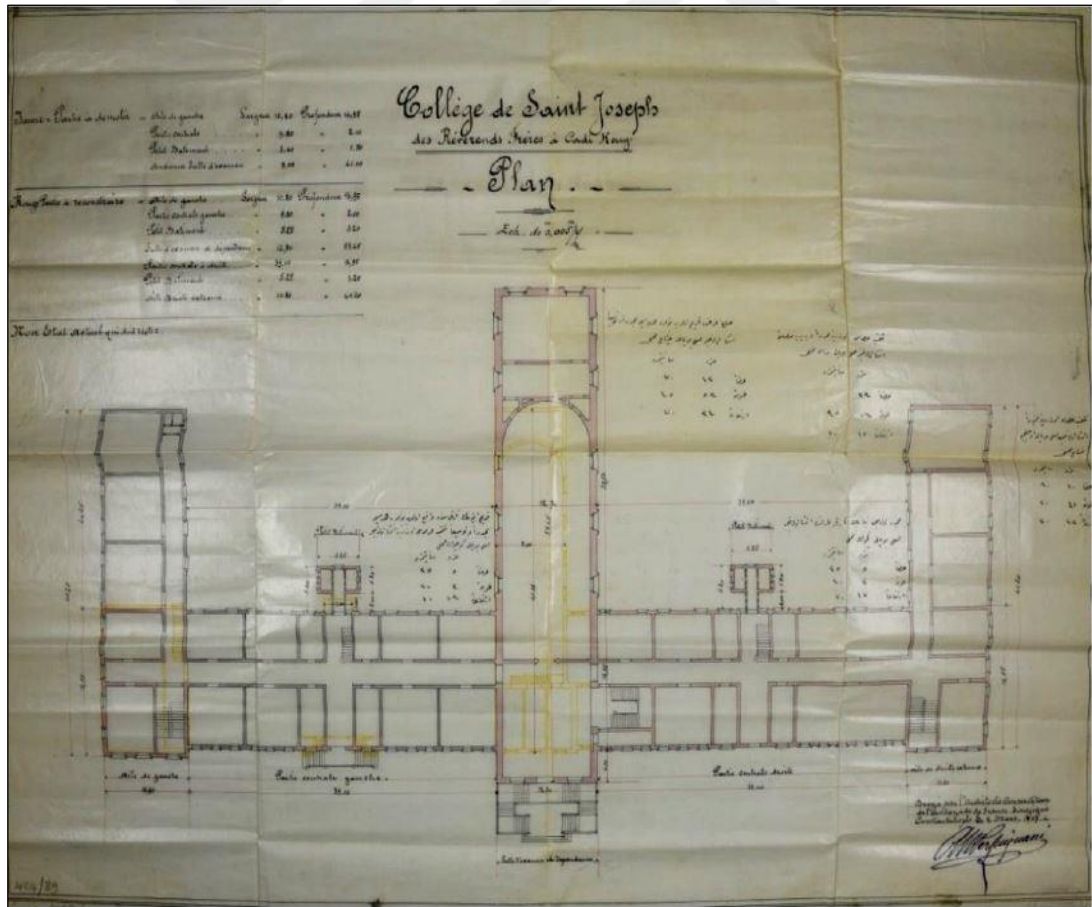

Şekil 4.61 1906 senesine ait okulu gösteren harita (Kutlu, 2018).

Şekil 4.62 1930 Senesinde okulun Pervitiç Haritası'ndaki konumu (Kutlu, 2018).

Okul binası 1894 senesinde meydana gelen deprem sebebiyle hasar görmüş, fakat 1895 senesinin yaz aylarında, tamamen taştan yapılarak yenilenmiştir. Binanın temeli, giriş ve büyükler avluları genişletilmiş, iki katlı olan yapı üç katlı olacak şekilde yeniden yapılmış, bu sayede tüm katlarda 200 metrekarelik alan ortaya çıkmıştır. Tavan kısmında, eğimli tuğla dolgu çelik putrellerle oluşturulmuş Fransız volta döşeme uygulaması yapılmıştır. Bu yapılan işlemlerin tamamı yangına karşı tedbir almak amaçlı uygulamalardır. Zeminler, Marsilya'dan alınan çini karolarla kaplanmıştır. Okulun 1903 senesindeki yerleşimini gösteren, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan plan çizimi (Şekil 4.63) Saint Pierre Han'ında ilk ofis açan mimarlardan birisi olan Antoine Perpignani tarafından okulun genişletilmesi çalışmalarına bir öneri sunmak amacıyla çizilmiştir. Projede sarı renk ile ifade edilen kısımlar, mevcut okul binasına ait kısmı, kırmızı renkle ifade edilen kısımlar ise eklenmesi öngörülen kısımları belirtmektedir. Ancak bu proje yapılmamıştır (Kutlu, 2018).

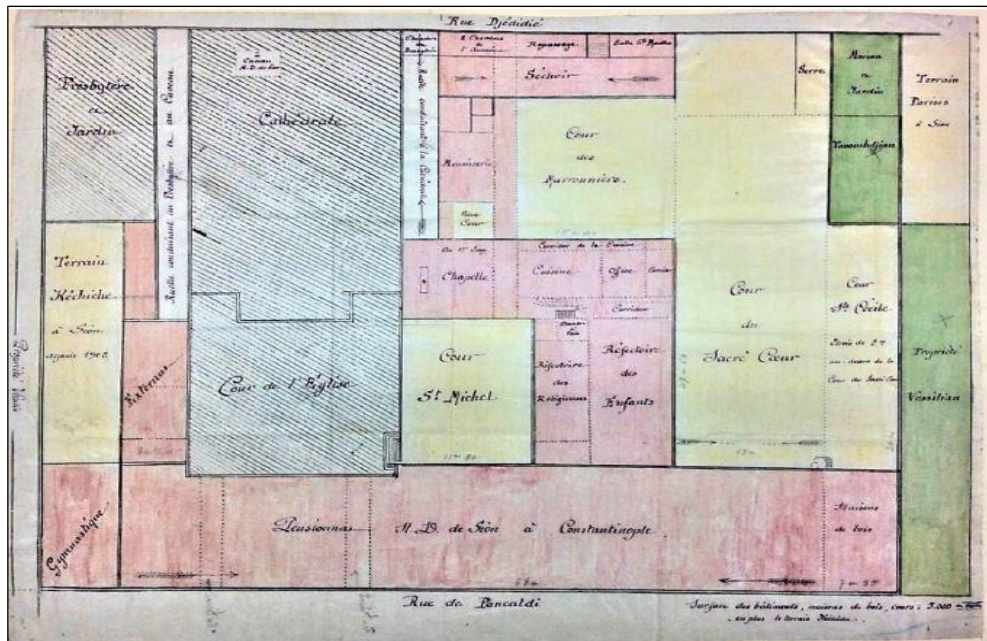

Şekil 4.63 1903'te Perpignani tarafından çizilen plan (Kutlu, 2018).

Notre Dame De Sion Fransız Kız Lisesi:

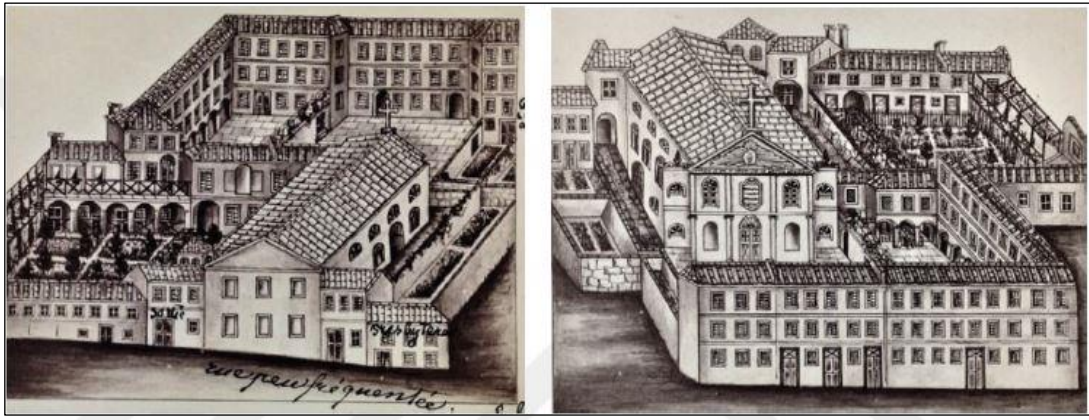
“*Filles de La Charité*” cemaati rahibeleri tarafından açılmış olan bir kurumdur. La Charité Cemiyeti rahibeleri, 1857 senesinde bu eğitim kurumunu “Notre Dame de Sion” rahibelerine devretmişlerdir. Okul bu rahibelerin çalışmalarıyla lise seviyesinde eğitim veren kuruma dönüştürülmüştür. Devam eden tarihsel süreçte okul Osmanlı Devleti’nin Maden Mühendis Mektebi’ne çevirilerek kullanılmıştır (Haydaroğlu, 1990). 1892 senesinde okulun öğrenci mevcudu 287 olmuştur (Esenkal, 2007).

Okulun rahibelerinden biri olan M. M. Aim   nin, Paris'teki yaşayan rahibe kardeşlerine 14 Aralık 1856'da tarihinde gönderdiği mektupta belirtildi ine göre: Hristiyan olmayan birçok şeyin damgasının bulunduğu İstanbul'da, ta  binalar ender bulunan yapı örneklerindendir. Okul yapısı, İstanbul'un en güzel caddesinde ya da en güzel caddelerinden bir tanesinde yer alan ta  bir yapıdır. Giriş, bembeyaz mermerle kaplanmış bir hol ile gelenleri karşılarken; k  k okul  apeli (eski  apel), okulun biti indeki Saint Esprit Kilise'sinin ikinci katına ge i i sağlamaktadır. Okulun Arşivi'nde bulunan şematik plan çizimi incelendiğinde ( ekil 4.64), eski  apelin, Saint Esprit Katedrali'nin biti isinde bulunduğu görülmektedir (Kutlu, 2018).

Şekil 4.64 Okulun 20.yy'a ait şematik planı (Kutlu, 2018).

Okulun şematik planından anlaşıldığına göre, Sacré Coeur Avlusu olarak adlandırılan açık alanda konumlandırılmış, avluyu bölen, alt kısmı sundurma olarak düzenlenmiş, okul kanadına bitişik vaziyette iki katlı olarak çözülmüş bir bina bulunmaktadır. 19. yüzyıl sonlarında çizildiği tahmin edilen günümüzün Papa Roncalli Sokağı'na (eskinin Ölçek Sokağı) tarafını tasvir eden gravürde (Şekil 4.65), okula ait büyük şapel henüz yapılmamıştır. Bu gravürde, okula ait görsel belgelerin hiçbirinde bulunmayan bazı ek binalar görülmektedir. Çamaşırhane kısmının bitişğinde, büyük şapelin olduğu yerde tek katlı bir bölüm çizildiği görülmektedir (Kutlu, 2018).

Şekil 4.65 Papa Roncalli Sokağı'ndan ve Pangaltı Caddesi'nden okulun gravürü (Kutlu, 2018).

1925 tarihli Pervitiç haritası (Şekil 4.66), 20. yüzyıl ilk dönemlerinde çizildiği düşünülen şematik plan krokisiyle birçok açıdan benzerlik göstermektedir (Şekil 4.5). İki harita incelendiğinde ortaya çıkan en dikkat çekici fark: büyük okul şapelinin Pervititch Haritası'nda gösterilmemiş olmasıdır. Buna göre okul katedralinin 1920'lerdr Fransız Okulu'nun arazisinde mevcut olduğunun bir göstergesidir. Okulun 1908 senesine ait kartpostal tarzındaki cephe fotoğrafında, ahşap ana giriş kapısının üst kısmına okulun adını belirten bir levha asıldığı görülmektedir (Şekil 4.67). Giriş kapısının üst kısmında bulunan pencerelerin kepenkleri, diğer kısımlardaki pencerelerden farklı düzenlenmiştir. Zemin kat pencerelerin kepenkleri demir parmaklıklı olarak yapılmışken, diğer katlarda bulunan pencereler ahşap kepenklerle kapatılmıştır. Bu görselden cadde boyunca devam eden kot farkı da anlaşılabilmektedir. Pangaltı Caddesi'ni gören fotoğraf (Şekil 4.68) incelendiğinde ise okulun caddeye bakan cephesi tamamen görülmektedir (Kutlu, 2018).

Şekil 4.66 1925 Senesinde okulun Pervitiç Haritası'ndaki konumu (Kutlu, 2018).

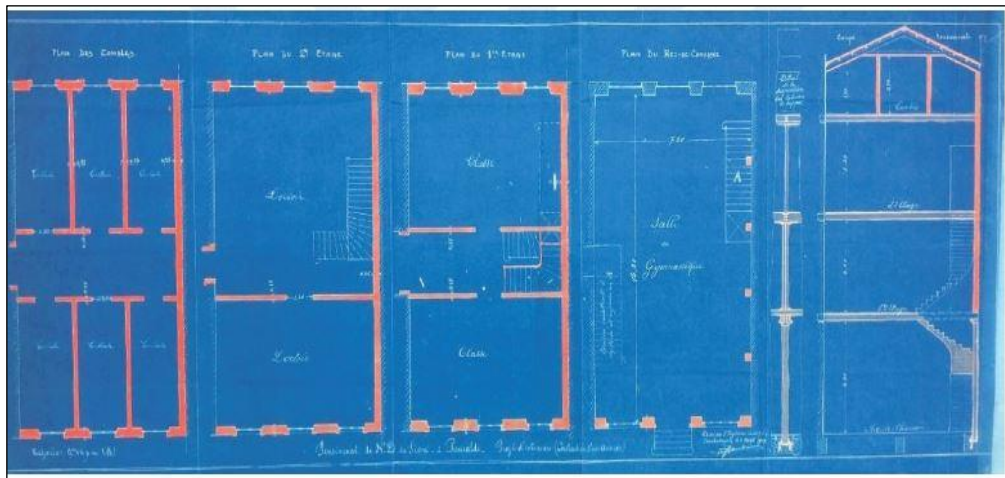

Şekil 4.67 Okulu gösteren kartpostal fotoğrafı (Kutlu, 2018).

Şekil 4.68 20.yy başlarından Pangaltı Caddesi'nde okulun fotoğrafı (Kutlu, 2018).

Okulda bulunan Jimnastik salonunun büyütülmesi ile ilgili, 2 Ağustos 1909 tarihinde, okulun Paris'te bulunan arşivinden elde edilen ve mimar Baudeau tarafından çizilmiş olan 1/50 ölçekli çizim paftasında, zemin, 1. ve 2. katlar ile çatı katı planı ve büyütülecek olan bölümü kapsayan bir kesit çizimi bulunmaktadır (Şekil 4.69). Bu çizim incelendiğinde, zemin katta bulunan jimnastik salonunu bölümünün üç adet penceresi olduğu ve birinci kata 15 basamaklı bir merdivenle bağlandığı görülmektedir. Bu bölümün bir üst katında iki tane derslik, ikinci katında iki tane yatakhane bölümü ve çatı katında ise rahibelere ait lojman ya da odaların (*cellules*) olduğu gösterilmektedir (Kutlu, 2018).

Şekil 4.69 Okula ait mimar Baudeau tarafından çizilmiş pafta (Kutlu, 2018).

Galatasaray Lisesi (Galatasaray Sultanisi):

Galatasaray Lisesi’ni Osmanlı yöneticileri ile Fransız idareciler birlikte kurmuşlardır. Okul Fransız eğitim sistemi doğrultusunda yapılandırılarak Fransız eğitimcilerin kontrolünde çalışmalarına başlamıştır. Galatasaray Lisesi, Osmanlı Devleti bünyesinde faaliyete geçen yabancı okullardan daha değişik bir işleyişe sahiptir. Galatasaray Lisesi’nde eğitim dili Fransızca olup, eğitim ve öğretimi faaliyetleri Fransız sistemine göre şekillenmiş, yönetimi de Fransızların sorumluluğuna bırakılmıştır. Fakat mali yükümlülükleri Osmanlı Devleti tarafından karşılanmıştır. Galatasaray Lisesi Osmanlı üst düzey kesiminin desteklediği bir eğitim müessesesidir (Ertuğrul, 1998).

Galatasaray Sultanisi ile ilgili daha detaylı bilgi üçüncü bölümde “Sultani Mektepleri” başlığı altında verilmiştir.

4.4.2 Amerikan Okulları

Okul ve eğitim, Amerikan misyoner örgütünün diğer misyoner örgütlerine karşı en baskın olduğu çalışma sahalarıydı. Amerikalı misyonerlerin sahaya indikleri zamanlarda eğitime karşı talep oldukça artış göstermişti. Bu talebi ortaya çıkaran, İmparatorluğun başkalaşım geçirmeye başladığı bir diğer ifadeyle batının kapitalist bakış açının etkisinde kalmaya başlamasıyla ortaya çıkan değişim isteğiydi. Bu talep Amerikan misyonerlerinin dikkatinden kaçmadı. İlkokuldan yüksek okul seviyesine kadar kademelendirilmiş, teşkilatlandırılmış bir eğitim sistemi oluşturdular. Bu eğitim teşkilatlanmasının XIX. yüzyılın son dönemlerine doğru gelmiş olduğu seviye oldukça ilgi çekicidir. Günümüz Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında kalan bölgelerde, 1900 senesinde 378 eğitim kurumu ve 14.414 kayıtlı öğrenci, 2600 öğrencisi bulunan 33 ortaokul seviyesinde eğitim müessesesi, 22 öğrencisi bulunan 3 İlahiyat fakültesi ve 520 öğrencisi bulunan 3 adet yüksek okul olduğu görülmektedir (Kocabaşoğlu, 1989).

Bu rakamlara İmparatorluğun Avrupa’da bulunan okullarıyla Suriye ve Lübnan’da bulunan okulları da dahil etmek gerekir. Ortaya çıkan toplam sayı, Osmanlı imparatorluğu sınırları dahilinde bulunan bütün yabancı okulların ve buralarda eğitim

görmekte olan öğrencilerin mevcudunun üçte birinden daha çoktur. “*Doğu Sorunu*”na zamanında müdahil olamayan ABD’nin buna rağmen süreci oldukça başarılı bir şekilde yönettikleri görülmektedir. 1905 senesinde Amerikan eğitim kurumlarının sayısı 161’e yükselmiş bu okullarda eğitim gören öğrencilerin mevcudu 11.382 eğitimci kadrosunun mevcudu 372 olmuştur (Mutlu, 2005).

4.4.3 İngiliz Okulları

Islahat Fermanı’nın yayınlandığı 1856 senesine kadar olan süreçte İngiliz misyoner eğitim kurumları 1839 senesinde açılan Kudüs, 1844 senesinde açılan Yafa, 1856 senesinde açılan Nablus, 1842 senesinde açılan İstanbul, 1853 senesinde açılan Şam vilayetleri kapsamında yalnızca 10 civarındaydı. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nin 129. Maddesinin uygulanmaya başlamasıyla beraber 1869 senesinde bu rakam 30’u bulmuştur (Mutlu, 2005). 1876 senesinde II. Abdülhamit’in I. Meşrutiyet’in ilan etmesinin ardından bu rakam 50’ye ulaşmıştır. II. Abdülhamit Dönemi’nde İngilizlere ait eğitim kurumlarının sayısında gözle görülür bir yükseliş olmuş 15 Ocak 1903 tarihine kadar olan süreçte okulların sayısı 95’e yükselmiştir (Mutlu, 2005).

Osmanlı Devleti’nde çalışmalar yürüten İngiliz Misyonerler, İstanbul’a diğer vilayetlerden daha önce gelmişlerdir. Fakat Ortadoğu’daki etkili çalışmaları bu bölgede aynı etkide olamamıştır. Kudüs’te 28 okul, Suriye’de 25 okul, Cebel-i Lübnan’da ise 24 okul faaliyete geçiren İngiliz misyonerler İstanbul’da yalnızca 5 okul faaliyete geçirebilmişlerdir. İstanbul’da İngilizlere ait en eski eğitim kurumu 1842 senesinde Galata’da Bereketzade Mahallesi Çınar Sokağı mevkisinde “Free Church Scotland Mission” teşkilatı tarafından Leh kökenli Musevi azınlığın gittiği okuldur (Mutlu, 2005).

Hasköy’de İngiliz Misyonerler tarafından açılan okulların en dikkat çekici özelliği ise bu bölgede yaşamakta olan İspanyol ve Leh Musevilerine hizmet ediyor olmasıdır. İngiliz Elçiliğinin çabaları sonucu açılan Beyoğlu’nda bulunan “English High School” ise bir başka İngiliz okuludur. İstanbul’da çok etkin olmayan İngiliz misyoner teşkilatları, Batı’da 1000’e yakın İngiliz vatandaşının yaşadığı İzmir’de daha yoğun çalışmışlar ve yaklaşık 9 okul kurmuşlardır (Esenkal, 2007).

4.4.4 İtalyan Okulları

Osmanlı Devleti'nin himayesinde olup bazılarının halen eğitim faaliyetlerini sürdürdüğü yabancı devlet okullarının bir diğeri ise İtalyan Okullarıdır. İstanbul'a yerleşen İtalyan vatandaşlar ağırlıklı olarak ticaret ve denizcilikle ilgilenmişlerdir. İstanbul'un Galata semtinde 1870 senesine kadar farklı şivelerle İtalyanca konuşulmuştur. İtalya, gerekli siyasi birliği sağlamasının ardından diğer Avrupa ülkeleri gibi sömürgecilik çalışmalarına başlamıştır. Bu dönemde kendi çıkarları ölçüsünde başka coğrafyalara yakın ilgi göstermiştir. İstanbul'da kurulan İtalyan eğitim kurumları İstanbul'a yerleşen ilk Katolik misyonerlerinin çalışmalarıyla kurulmuştur. Conventuel (Konventüel) rahipleri (Polvan, 1952), olarak tabir edilen bu misyonerler İstanbul'da çok sayıda İtalyan okulu faaliyete geçirmişlerdir. Franciscainler olarak bilinen ilk misyonerler 1220 senesinde İstanbul'a ayak basmışlar, Haliç kıyısında Venedik kolonisinin sorumluluğunda olan bölgede konakladıktan sonra Galata'ya hareket edip St. Francois bir diğer adıyla San Francesco manastır ve kiliselerini açmışlardır. Hem Bizans İmparatorluğu Hem de Osmanlı İmparatorluğu zamanında Franciscainlerin Yakın Doğu'da bulunan stratejik önemi en yüksek merkezinin bu kilise olduğu bilinmektedir. 16.yüzyıla gelindiğinde Osmanlı coğrafyasına gelen Katolik misyoner cemaatleri içinde İtalyan kökenli tarikatlar da bulunmaktadır. Frères Mineurs Conventuel misyonerlerinin haricinde Dominicain, Salesien misyonerlerinin açmış olduğu eğitim kurumları da bulunmaktadır. Bu tarikatlar 19. yüzyılın son bölümüne kadar Fransız himayesinde faaliyetlerine devam edip, 20.yüzyıla beraber ait oldukları İtalyan himayesine tekrar geçmişlerdir (Esenkal, 2007).

4.4.5 Rus Okulları

Kırım Savaşı'nın ardından 1856 senesinde imzalanan Paris Anlaşması ile Avrupa ülkelerinin, Osmanlı Devleti'ne uyguladıkları siyasal baskı artarak devam etmiştir. Osmanlı Devleti ise Paris Antlaşması'nın öncesinde 18 Şubat 1856 tarihinde yayınladığı Islahat Fermanı ile Hristiyanlara önemli haklar tanımış olsada, Avrupa ülkelerinin iç işleyişlerine müdahale etmesini önleyememiştir. Islahat Fermanı'nın

ardından siyasal sahada kaybeden Rusya çalışmalarını Filistin'e yönlendirmiştir (Mutlu, 2005).

Ruslar 1856 seneleri 1902 arasındaki 46 senelik süreçte Kudüs, Beyrut, Filistin, Şam ve Suriye'de çok sayıda hastane, kilise ve eğitim müesseseleri açmışlardır. Rusların bu çalışmaları "Filistin Ortodoks Cemiyet-i İmparatoriyesi" cemiyeti üzerinden yürütülmüştür. Bu cemiyetin ana ilkesi; başka mezheplerin himayesinde olan cemiyetlerle rekabet etmek, çalışmaların devam ettirilebilmesi için ihtiyaç duyulan yardımların temin edilmesi, okul ve kilise açmaya gayret etmek olarak belirtilebilir. Yalnızca Beyrut'ta 1910 senesinde 44 Rus okulu bulunmaktadır. Bu da Rusların bölgeye verdiği stratejik önemin bir göstergesidir (Haydaroğlu, 1990). 1902 senesinde Beyrut'ta 45, Suriye'de 27, Cebel-i Lübnan 10, Kudüs'te ise 5 adet Rus okulunun eğitim-öğretim faaliyetinde bulunduğu görülmektedir. 13 Mart 1902 tarihinde yayınlana iradeyle bu müesseseler resmiyet kazanmıştır (Mutlu, 2005).

4.4.6 Alman Okulları

Almanya'da tıpkı İtalya gibi siyasi altyapıyı oluşturmasının ardından misyoner çalışmalarını hızlandırmıştır. Almanlar, Alman kültürel anlayışını Türkiye'de yaygın hale getirmek, gayrimüslim azınlığa kendi mezhepleri kabul ettirmek gibi hedefler doğrultusunda çalışmalarını devam ettirdiler. Almanlar Osmanlı coğrafyasının tamamında misyonerlik faaliyetlerini yürütmeye çalışsalar da Alman kökenli insanları yoğun olarak yaşadıkları bölgelere özellikle okul açmaya gayret gösterdiler. Nitekim bu amaç doğrultusunda bölge sakinlerini maddi ve manevi olarak desteklemişler ve kendi çıkarları için kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır. Almanya, bilhassa ekonomik açıdan çalışmalar yürütmeyi düşündüğü bölgelerde ihtiyacı olan genç Osmanlı vatandaşlarını yetiştirmek amacıyla okul, hastane, yetimhane ve kiliseler kurmaya gayret etmişlerdir (Ortaylı, 1981).

4.5 MAARİF-İ UMUMİYYE NİZAMNAMESİ VE EĞİTİME ETKİLERİ

Osmanlı Devleti kendi coğrafyasında açılan gayrimüslim mektepler ile ilgili önemli bilgilere sahip olmadığı gibi açılması planlananlar hakkında da herhangi bir malumata sahip değildi. Bu duruma müdahale edebilmek amacıyla 1869 senesinde yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne bir madde ilave edilerek bu durumda olan okullar denetimli bir hale getirilmek istenmişti (Sarıçelik, 2010).

Osmanlı Devleti'nin yıkılma dönemine kadar uygulanan bu nizamname 1 Eylül 1869'da yürürlüğe girmiştir. Nizamnamenin yürürlüğe girmesinde, III. Selim zamanında ortaya çıkıp Tanzimat Dönemi'nde daha yaygın hale gelen yenilikler etkin rol oynamıştır. Islahat Fermanı'yla yabancılara geniş kapsamlı imtiyazlar tanınması yabancı okullarının sayılarının artmasına sebep olmuştur. 1865 senesinde yürürlüğe giren Gümrük Nizamnamesi ve 1869 senesinde düzenlenen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yabancı okullar daha kontrollü hale getirilmeye çalışılmıştır. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yabancı okullarla beraber yerli okullar da düzenlenmeye çalışılmıştır (Mutlu, 2005).

Daha açık bir ifadeyle Osmanlı Devleti, kendi okullara da bir düzenleme getirmek, yasalara dayalı daha sistemli bir denetim mekanizması oluşturmaya çalışmıştır. Eğitim sahasında bir hayli geniş düzenlemeleri kapsayan bu nizamnamenin bilhassa yabancı okullar olmak üzere gayrimüslim mekteplerinin de açılışını daha kontrollü bir hale getirilmesini öngören ve bu tezde ele alınan konuyu kapsamı sebebiyle öne çıkan madde 129.maddedir. Bu maddeyle 19.yüzyılda kontrolsüz bir şekilde artış gösteren, güncellenmiş misyonerlik çalışmalarının en stratejik gücü olarak kabul edilen yabancı okulları ve gayrimüslim azınlıklar tarafından faaliyete geçirilen özel eğitim kurumlarının kontrollü bir sistem dahilinde çalışmaları amaçlanmıştır. 1856 senesinde, yürürlüğe giren Islahat Fermanı ile *“ahalisinin tamamı bir mezhepte bulunan şehir, kasaba ve köylerde icrayı ayine mahsus binalar, mektepler, hastaneler vs. mahallerin eski halleri üzere tamirlerine engel olunmaması, bu tip mahallerin yeniden inşası halinde patrik veya cemaat reisleri tarafından tasvibi ile resmi ruhsat alınması”* kapsamında çalışmalar hayata geçirilmiştir. Buna ek olarak Islahat Fermanı'nda tüm milletlerin belirli sınırlar kapsamında eğitim kurumları kurma hakkı bulunduğu ve bu

sistemin denetlenmesinin maarif meclisinin sorumluluğuna verildiği belirtilmiştir (Mutlu, 2005).

Maarif meclisleri Osmanlı Maarifi için denetleme mercii olması sebebiyle son derece stratejik bir komisyondur. Maarif meclisinin kurulmasını öngören 131.maddede: “*İdare-i Maarifin Merkez-i Umumisi olmak ve Maarif Nezaret-i celilesinin taht-ı riyasetinde bulunmak üzere Dersaadet’e bir büyük Meclis-i Maarif teşkil olunup Daire-i İlmiye ve Daire-i İdariye namıyla iki kısma kılınacaktır.*” ibaresiyle ifade edilmektedir (Haydaroglu, 1990).

Maarif meclisleri tüm vilayetlerde kurulmuş ve başkanlık vazifesi de maarif müdürlerine verilmiştir. Maarif meclisi; biri Müslüman diğeri gayrimüslim olan yardımcı iki üye, ikisi Müslüman, diğeri ikisi Gayrimüslim olan gözlemci dört üye, sayısal olarak dört ila on arasında olabilecek diğeri üyeler ile, bir kâtip, bir muhasebeci bir de sandık emminden oluşan bir komisyondur. Bağlı vilayet merkezlerine ise biri Müslüman diğeri gayrimüslim iki adet müfettiş tayin edilecekti. Bu sayede meclisin azınlık kesimi de düşünülerek daha dengeli bir hale getirilmiş olacaktı. Yürürlüğe giren kanunların işleyişini gerçekleştirmek amacıyla İstanbul’da büyük Maarif Meclisi oluşturuldu. Osmanlı coğrafyasının büyük bir alana yayılması bu denetimin tek merkezli olarak yapılmasını zorlaştırıyordu. Bu sebeple tüm vilayetlere, öğretmen atamaları yapabilme, okulları denetleme, eğitim-öğretim ile ilgili rapor hazırlayabilme, Maarif Nezaret-i’nin emirlerini yerine getirme, Maarif Nizamnamesi hükümlerine uyulmasını sağlama, okula gelen maddi yardımları kontrol altında tutma ve sınav yapıp diploma verme sorumluluklarının verildiği Maarif Meclisleri kurulmasına karar verildi (Esenkal, 2007).

129. Maddenin İçerdiği Hususlar:

Nizamnamenin 129. Maddesinin içeriğine bakıldığında orijinal metinde; “*Mekâtib-i Husûsiye bazı mahallerde cemâatler tarafından veya gerek Tebaa-i Devlet-i Âliye ve gerek tebaa-i ecnebiyeden olan efrâd ve eşhâsdan biri cânibinden ücretli veya ücretsiz olarak ihdâs ve tesis olunan mekteplerdir ki bunların masârifât ve muhassessâtı ya müessisleri tarafından ve yahud merbût oldukları vakıfları cânibinden idâre ve rûyet*

kılınır memâlik-i şâhânedede bu nevi mekteblerin tesîsine evvelâ muallimlerinin yedinde Maârif Nezâreti cânibinden ve yahud mahallî maârif idâresinden şâhâdetnâme bulunmak ve saniyen bu mekteblerde âdâba vepolitikaya mugayir ders okutturulmamak için talîm olunacak derslerin cedveli ve kitablar Maârif Nezâretinden ve yahud mahallî maârif idâresinden tasdîk edilmek üzere taşrada ise vilâyet maârif idâresiyle vilâyet valisi tarafından ve Dersaâdette Maârif Nezâreti canibinden ruhsat-ı resmiye virülür bu üç şart kâmilten mevcut olmadıkça mekâtib-i husûsiye küşâdına ve devamına ruhsat virilemez ve hilafında hareket vukuu takdirinde men ve sed olunur mekâtib-i husûsiye küşâd edenlerin tayîn edecekleri hocaların yedlerinde şâhâdetnâme bulunduğu halde anı maârif idâresine tasdîk ettirmeleri lazım gelecektir” ifadeleri belirtilmektedir (Vahapoğlu, 1990).

Bu maddede cemaatler ve Osmanlı vatandaşı kimseler ya da ecnebilerin kuracakları okulların şartları belirtilmekte, bu okullara ait mali giderlerin ise müessislerinin veya bağlı bulundukları vakıfların sorumluluğunda olduğuna hükmedilmiştir. Bu maddede belirtilen “ecnebi” tanımlaması gerçekten yabancı olanlar için olup yabancı hükmünde olanların bu kanundan faydalanamayacağını ifade etmektedir (Ökçün, 1959).

Özel eğitim kurumlarının faaliyete geçirilebilmesi için belirli şartların sağlanmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir. Okullarda görev alacak muallimlerin diplomalarının mahallî maarif idarelerinin veya Maarif Nezâreti’nin onayından geçmesinin gerekli olduğu ve bu komisyonların gayriahlaki ve maksatlı politik ders verilmesini engellemek amacıyla okutulacak derslerin ve takip edilecek kitapların listelerini de onaylama yetkilerinin olduğu görülmektedir. Bu durum okul açma işlemlerinin vilayetlerde maarif idarelerinin ve valilerin, İstanbul’da ise Maarif Nezâreti’nin onayıyla tamamlanabileceğinin bir göstergesidir. Bu şartları sağlayamayan kurumlara ruhsat verilmeyeceği ve bu kurumların kapatılacağı nizamnamenin 129. Maddesi’nde açıkça ifade edilmiştir. Bu hususlar 3 Aralık 1872 tarihinde sefaretlere yazılı olarak tebliğ edildi. Rusya ve İspanya sefaretleri Osmanlı topraklarında okullarının bulunmadığını, Belçika Sefareti ise İstanbul’da yalnızca iptidai seviyesinde bir okulunun olduğunu ilettiler. İtalya Sefareti İstanbul’da aktif olan bir okulu olduğunu ve gönderilen şartları kabul etmeyeceğini ilettiler. Bu ülkelerin haricinde, Amerika’da dahil

olmak üzere hiçbir ülke bir geri dönüş yapmadı (Mutlu, 2005). Sefarethanelerin bu tavrına herhangi bir karşılık verilmediği görülmektedir (Sarıçelik, 2010).

II. Abdülhamid Dönemi'nde 129. Madde tekrar masaya yatırılmıştı. Nitekim bu madde sebebiyle cemaat mektepleri kısmen denetime tabi olsa da yabancı okullar denetiminden bağımsız ve kontrolsüz bir şekilde yayılmayı sürdürmüştür. 1885 senesinde nizamnamenin 129. Maddesinin daha işlevsel hale getirilmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılması kararlaştırılrsa da bu girişim gerekli altyapının oluşturulamaması sebebiyle sonuşsuz kalmıştır (Mutlu, 2005).

Bu dönemde özellikle taşrada açılan gayrimüslim cemaat mekteplerinin ve yabancı devlet okullarının özellikle taşrada giderek artış gösterdiği görülmektedir.

BÖLÜM 5

KONYA'DA AÇILAN GAYRİMÜSLİM CEMAAT VE YABANCI DEVLET OKULLARI VE MİMARİ ANALİZLERİ

5.1 KONYA'DA AÇILAN RUM MEKTEPLERİ

Konya'da yaşamakta olan Rum azınlık, ikametlerine Gazi Alemşah Mahallesi'nde devam etmekte ve 1841 senesinde 68 haneden oluşan Rum aile bulunmaktadır. Bu oran şehrin nüfusunun yaklaşık %2 sine denk gelmektedir. Bu oran 1915 senesine Rumların şehrin %4 ünün üzerine çıkmıştır²⁸.

Gazi Alemşah Mahallesi'nde Rumlara ait olan “*Hristos*” veya “*Metamorfosis*” olarak adlandırdıkları bir kiliseleri bulunmaktaydı. XIX. Yüzyıla kadar bu kilise aynı zamanda bir eğitim müessesesi olarak da hizmet verdi. Rumlar, Tanzimat Fermanı'nı ile ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek Konya'da bir cemaat mektebi faaliyete geçirmişlerdir. 1910 senesinde istasyon dolaylarında eğitim-öğretim faaliyetlerine başlayan bir diğer Rum mektebi bir Rum öğretmenin kişisel çabalarıyla kurulmuştur. Bu mekteplerin haricinde Rumlar şehirde bulunan diğer eğitim müesseselerinden de faydalanmaktaydılar. 1914-1915 yıllarında iptidai ve rüştiye seviyesi göz önünde alınarak yapılan istatistiki değerlendirmede Konya'da Rumların okullaşma %20'ye Müslümanların okullaşma oranının ise %7 ye yakın olduğu görülmektedir²⁹. Bu oran

²⁸ Sarıcelik'ten naklen 1985 tarihli Konya Salnamesi S.232-233.

²⁹ Sarıcelik'ten naklen 1985 tarihli Konya Salnamesi S.663-666.

şehirde yaşayan Rum ailelerin çocuklarının neredeyse tamamının eğitim gördüğünü ortaya çıkarmaktadır (Sarıçelik, 2010).

5.1.1 Rum Cemaat Mektebi

Tanzimat Fermanı'nın sonrasında Rum Cemaati 1843 senesinde Rum Cemaat Mektebi'nin binasını tamamlayarak eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır³⁰.

Gazi Alemşah Mahallesi'nde inşa edilen bu okulda karma olarak eğitim verilmekteydi (Çizelge 5.1). Okulda üçer senelik iptidai ve rüştiye bölümleri bulunmaktaydı. Kız ve erkek öğrenciler 1904 senesine kadar beraber eğitim aldıktan sonra 1904 senesinin sonrasında kız ve erkek öğrenciler farklı binalara alınmışlardır (Sarıçelik, 2010).

Rum Mektebi'ne ait olan bina 1903 senesinde okula yeterli gelmemektedir. Bu sebeple boş bir bina arayışı başlamıştır. Bu dönemde Fransız Mektebi, eğitim öğretim faaliyetlerine devam ettiği binadan taşınma kararı almıştır. Bu bina bir Rum vatandaşı olan müteveffa Hristo'nun eşi Teogtosiya'nın kendi mülküdür. Binanın sahibi olan Teogtosiya, binayı senelik 25 lira karşılığında Tehos oğlu Kasti'ye Fransız Mektebi olarak kullanılması amacıyla kiralamıştır. İki katlı ahşap bir yapı olan bu binada 15 oda, birer ahır ve mutfak bulunmaktadır (Çizelge 5.2). Teogtosiya'nın ölümünün ardından sonra bina, sahibinin vasiyetiyle Rum milletine devredilmiştir. Bu sebeple ruhanî meclis, kilisenin belirleyeceği bir yere tekrardan bir mektep inşa edilene kadar bu binanın erkek öğrencilerin kullanımına verilmesini, kızları ise mevcut binada öğrenimlerine devam etmesini kararlaştırmışlardır³¹. Vilayetin de uygun görüşleriyle Dâhiliye Nezâreti aracılığıyla konu Sadarete iletildi. Müslüman öğrencilerin kaydının alınmamak şartıyla irade çıkarılarak ilgi mercilere iletilmiştir³². Bunun sonucunda 1904 senesinde Rum Mektebi'nin erkek ve kız öğrencileri eğitimlerine farklı binalarda devam etmeye başlamışlardır (Sarıçelik, 2010).

³⁰ Sarıçelik'ten naklen hicri 1332 tarihli Konya Salnamesi S.667-668.

³¹ Sarıçelik'ten naklen BOA., ŞD., 1757/12 (30 Kasım 1903).

³² Sarıçelik'ten naklen BOA., DH. MKT., 856/85 1757/12 (25 Mayıs 1904).

Rum Mektebi'nin erkek öğrencilerinin 1904 senesinde kullanmaya başladığı bina, 1908 senesinde yeterli gelmemesi ve oldukça yıpranmış olması sebebiyle ruhanî meclis tarafından alınan bir kararla yıkılıp yeniden inşa edilmek istenmiştir. Bu iş giderlerini karşılamak amacıyla kilise sandığından 140 bin kuruş tahsis edilmiştir³³. İnşa edilmesi planlanan bina 24,2 m uzunluğunda, bir kenarı 21 m diğer kenarı 9 m eninde ve 10,8 m yüksekliğe sahip olacak şekilde düzenlenmiş, okulun inşaatına müsaade veren iradenin alınmasının ardından inşaat safhasına geçilmiştir³⁴.

Rumlar Konya'da 1909 gelirleri cemaat mektebine bırakılmak üzere bir tiyatro binası yapmışlardır. Tiyatro faaliyetlerinden senelik 200 lira gelir elde edileceği hesaplanmıştır. Tiyatro binası Rum vatandaşı olan Nazari Nikola ve Nazri isimli gayrimüslimlere ait 6.416 zira büyüklüğündeki arsanın 424 ziralık bölümüne 29 pencere ve dört kapılı olacak şekilde gerekli izinler inşa edilmiştir. Bina Gazi Alemşah Mahallesi mevkiinde Alaaddin Tepesi'nin eteğinde, Alaaddin Camii'nin güneybatı tarafında konumlandırılmıştır. Rum Mektebi'nin kız öğrencilerine hizmet veren bina yıpranmış ve bu nedenle burada eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmenin riskli olduğuna karar verilmiştir. 1911 senesinde mülkiyeti Nazari Nikola ve Nazri'de bulunan ve bir bölümüne tiyatro binası inşa edilmiş olan arsanın Metamorfosis Kilisesi'nin yanındaki 399 m² lik bölümüne kız öğrenciler için yeni bir bina inşa edilmesinin uygun bir çözüm olacağı düşünülmüştür. Arsa üzerine 21 metre uzunluğunda, 19 metre genişliğinde, 11,5 metre yüksekliğinde 36 pencereli ve iki girişi ve iki salonu bulunan bir bina inşa edilmesine karar verilmiş ve 28 Şubat 1912 tarihinde inşaatın yapımına başlamak için gerekli irade yayınlanmıştır. Binanın yapım bedeli olarak hesap edilen 876 altın lira kilise sandığından karşılanmış, gerekli altyapının oluşmasıyla kız öğrenciler için yeni bir bina inşa edilmiştir. İptidai seviyesindeki kız öğrencilerin eğitimlerine devam ettiği bu binaya ilerleyen süreçte erkek öğrenciler de dahil olmuştur (Sarıçelik, 2010).

³³ Sarıçelik'ten naklen BOA., ŞD., 1764/14 (29 Nisan 1907).

³⁴ Sarıçelik'ten naklen BOA., Kilise Defteri, No:5, S.50 (1 Aralık 1908).

Çizelge 5.1 Konya Rum Cemaat Mektebi dönemsel kronolojisi (Yağcı, 2020).

	Eğitim Tipi	Başlangıç Tarihi	Mülkiyeti
1. Bina	Karma Eğitim	Miladi 1843	Rum Cemaati tarafından inşa edildi.
2. Bina	Erkek Mektebi	Miladi 1903	Rum Teogtosiya'dan Kiralandı.
3. Bina	Erkek Mektebi	Miladi 1909	Rum Cemaati tarafından inşa edildi.
4. Bina	Kız Mektebi	Miladi 1911	Rum Cemaati tarafından inşa edildi.

Çizelge 5.2 Konya Rum Cemaat Mektebi konum ve plan verileri (Yağcı, 2020).

	Binanın Konumu	Mimari Verileri	Güncel Durumu
1. Bina	Gazi Alemşah Mah.	Mimari verileriyle ilgili net bilgiye ulaşılamamıştır.	Bina günümüze ulaşamamıştır.
2. Bina	Binanın konumu ile ilgili net bilgiye ulaşılamamıştır.	İki katlı ahşap bina 15 oda, bir mutfak, bir ahır mekânı vardır.	Bina günümüze ulaşamamıştır.
3. Bina	Binanın Konumu ile ilgili net bilgiye ulaşılamamıştır.	24,2 m boyunda, 21 m ve 9 m enlerinde ve 10,8 m yüksekliğindedir.	Bina günümüze ulaşamamıştır.
4. Bina	Gazi Alemşah Mah.	36 pencere, 21 m boyunda, 11,5 m yüksekliğinde, iki girişi ve iki salonu bulunmaktadır.	Bina günümüze ulaşamamıştır.

5.1.2 İstasyon Rum Mektebi

Konya’da eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden Rum Cemaat Mektebi’nden bağımsız bir şekilde 12 Aralık 1910 tarihinde istasyon dolaylarında açılan yeni eğitim kurumu İstasyon Rum Mektebidir (Çizelge 5.4). Bu okul Osmanlı vatandaşı olan ve cemaat mektebinde öğretmenlik de yapmış Yorgi Servari Efendi’nin girişimleriyle (Çizelge 5.3) açılmıştır³⁵. İstasyon Rum Mektebi ücretli bir eğitim kurumudur. Öğrencilerden belirli öğrenim ücreti olarak maddi bir bedel tahsis edilmiştir. Okulun maddi ihtiyaçları bu bedel sayesinde giderilmiştir. 1914 senesinde okulun öğrenci mevcudu 16 erkek ve 14 kız öğrenci olmak üzere 30’u bulmuştur. I. Dünya Savaşı sırasında okul eğitim-öğretim faaliyetlerine son vermiştir³⁶.

Çizelge 5.3 Konya İstasyon Rum Mektebi dönemsel kronolojisi (Yağcı, 2020).

	Eğitim Tipi	Başlangıç Tarihi	Mülkiyeti
1.Bina (Eğitim tek binada yapılmıştır)	Karma Eğitim	Miladi 12.12.1910	Yorgi Servari Efendi tarafından tesis edilmiş bir bina.

Çizelge 5.4 Konya İstasyon Rum Mektebi konum ve plan verileri (Yağcı, 2020).

	Binanın Konumu	Mimari Verileri	Güncel Durumu
1.Bina (Eğitim tek binada yapılmıştır)	Net konumu olmayıp istasyon yakınındadır.	Net verilere ulaşılamamıştır.	Günümüze ulaşamamıştır.

³⁵ Sariçelik’ten naklen Konya Maarif Arşivi, Ruhsatnâme defteri, No:2, S.2

³⁶ Sariçelik’ten naklen BOA., MF. İST., 29/2.

5.2 KONYA’DA AÇILAN ERMENİ MEKTEPLERİ

Konya’da Ermeniler şehrin kuzey tarafındaki Çifte Merdiven Mahallesi’nde ikamet etmişlerdir. 1841 senesinde Konya’da 136 haneden oluşan Ermeni aile yaşamıştır ve bu rakam o dönemki nüfusunun yaklaşık %2,5’ine denk gelmektedir. 1915 senesine gelindiğinde ise şehirde yaşayan Ermeniler şehir nüfusunun %5’inden daha fazla olmuştur (Sarıçelik, 2010).

Konya Ermenileri ağırlıklı olarak Ortodoks mezhebine tabiydi. Buradaki Ermenilerin “*Meryem Ana*” isminde bir kiliseleri de vardı (Tuş, 2001).

Bunun yanında Konya’da 1915 senesi itibarıyla 198 kişilik mezhep değiştiren Ermenilerin oluşturduğu oluşan Protestan bir grupta yaşamıştır. Ortodoks Ermeni Cemaati’ne ait bir eğitim müessesesi olan Sahakyan Mektebi Tanzimat Fermanı’nın ilan edilmesinden hemen sonra eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Ayrıca bir Protestan Ermeni olan Cenanyan’ın girişimleriyle 1892 senesinde Ortodoks Ermenilerin çocuklarının eğitim gördüğü Cenanyan Mektebi yeni bir Ermeni eğitim müessesesi olarak açılmıştır (Sarıçelik, 2010).

5.2.1 Sahakyan Ermeni Mektebi

Konya’da Ermeni Cemaati, “*Sahakyan*” olarak adlandırdıkları bu Ermeni mektebini 1839-1840 yıllarında Çifte Merdiven Mahallesi’nde açılmıştır.³⁷ (Çizelge 5.5). Okulun kullandığı bina Alaaddin Tepesi’nin kuzeydoğu tarafında kalan Arslantaş Mescidi dolaylarındaydı. Okul, iptidai ve rüştiye seviyesinde kız ve erkek öğrencilere yedi yıllık eğitim veren bir eğitim müessesesi olarak faaliyetlerine başlamıştır. Konya’da yaşayan Ermeni azınlıklar eğitim-öğretimi önemsemekteydi. Şehirdeki Ermenilerin okullaşma seviyesinin fazla olması bunu kanıtlar niteliktedir. Bunun yanında II. Meşrutiyet’in ilanının ardından şehirdeki gayrimüslimler çalışmalarını daha da yoğunlaştırmışlardır. Rumlar okul yapılarını yenileyip aynı zamanda istasyon civarında bir yenisini açarlarken, Ermeniler de fiziki ömrünü tamamlamış olan

³⁷ Sarıçelik’ten naklen BOA., ŞD., İST., 1766/38.

Sahakyan Mektebi'nin binasını yenileme çalışmalarını başlatmışlardır. Kısa bir zamanda okul inşası için kendi aralarında topladıkları 400 lira Osmanlı Bankası'na yatırılmıştır. (Sarıçelik, 2010).

Sahakyan Mektebi için yapılacak olan yeni yapının mimari planları ve keşif defteri hazır hale getirilerek müracaat için gerekli işlemler tamamlanmıştır. Ermeni Cemaati'nin başvurusu ilgili makamlar tarafından incelenmiş, inşaat yapılacak arsanın Ermeni Cemaati'nin mülkü olduğu belirlenmiştir. Binanın Müslümanlara ait mabet, hayrat ve müberratına olan mesafesi de incelenmiş, yakınlarında yalnızca Arslantaş Mescidi'nin olması ve binanın mescitten yaklaşık altmış adım uzakta olması sebebiyle binanın inşaatına engel olmadığı tespit edilmiştir. 28 Ekim 1910 tarihinde yayınlanan irade ile okulun yeni binası için gerekli müsaade alınmıştır. Sahakyan Mektebi I. Dünya Savaşı yıllarında kapanmıştır³⁸.

Çizelge 5.5 Konya Sahakyan Ermeni Mektebi dönemsel kronolojisi (Yağcı, 2020).

	Eğitim Tipi	Başlangıç Tarihi	Mülkiyeti
1. Bina	Karma Eğitim	Miladi 1839-1840	Ermeni Cemaati tarafından tesis edilmiştir.
2. Bina	Karma Eğitim	Miladi 28.10.1910	Ermeni halkın yardımlarıyla Rum Cemaati tarafından inşa edilmiştir.

³⁸ Sarıçelik'ten naklen BOA., İ., MF., 1328.L/7 (15 Teşrîn-i Evvel 1326).

Çizelge 5.6 Konya Sahakyan Ermeni Mektebi konum ve plan verileri (Yağcı, 2020).

	Binanın Konumu	Mimari Verileri	Güncel Durumu
1. Bina	Çifte Merdiven Mahallesi'nde, Alaadiin Tepesi'nin kuzeydoğusunda, Arslantaş Mescidi yakınlarında bulunmaktaydı.	Net verilere ulaşamamıştır.	Bu bina yıkılarak Ermeni Cemaati tarafından yerine yeni bina yapılmıştır. Bu sebeple günümüze ulaşamamıştır.
2. Bina	Çifte Merdiven Mahallesi'nde, Alaadiin Tepesi'nin kuzeydoğusunda, Arslantaş Mescidi yakınlarında bulunmaktaydı.	40m boyunda ve 40m eninde, 20m yüksekliğinde, iki katlı bir bina olarak tasarlanmıştır.	Bina günümüze ulaşamamıştır.

5.2.2 Cenanyan Ermeni Mektebi

Cenanyan Mektebi, Protestan bir Ermeni olan Harutune Stefanos Cenanyan tarafından 13 Temmuz 1892 tarihinde faaliyete geçirilmiştir. Okul “*Apostolic Institute*” ismiyle de anılmaktadır. Çifte Merdiven Mahallesi'nde konumlanan bu eğitim kurumu, 18 Mayıs 1898 tarihinde ruhsatlandırılmıştır³⁹

Okul 1888 senesinde Tarsus'ta açılan “*Tarsus Amerikan Koleji*” inde görev yapmakta olan Cenanyan, bir takım kişisel sebeplerle Tarsus'tan ayrılarak Konya'ya yerleşmiş Konya'da 1892 senesinde kendi girişimleriyle Cenanyan Mektebi'ni açmıştır. (Tozlu, 1991).

³⁹ Sarıcelik'ten naklen Konya Maarif Arşivi, Ruhsatnâme defteri, No:1, S.2, No:3, S.14.

İlerleyen süreçte okulun yeni müdürü olan Ohannes Şamlıyan bir başka bina kiralamış ve bir inas mektebi kurma girişiminde bulunmuştur. Bina gerekli kısımları onarılarak ve yeni yapılan birtakım eklerle okula dönüştürülmüştür. 1896 senesinde bu binanın bir odası kız öğrencilerin kullanımına verilmiş, diğer odaları yemek salonu ve yatakhaneye dönüştürülerek öğrencilerin yatılı olarak okuyabilecekleri bir okul haline getirilmiştir (Sarıçelik, 2010).

I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemlerde okulun bir diğer müdürü Haykazyan Amerika'da bulunduğu esnada, okul savaş sebebiyle kapatılmış olsa da Haykazyan ve okulda görevli diğer altı personel Konya'dan ayrılmamıştır. Savaş zamanı Amerikan misyonunun isteğiyle Haykazyan okul tekrar faaliyetlerine başlamıştır. Fakat Haykazyan'ın 1921 senesinde tutuklanarak Harput'a sürgün edilmiş ve okul yeniden kapanmıştır (Tozlu, 1991).

5.2.2.1 Cenanyan Mektebi'nin Konumu

Cenanyan Mektebi, açıldığı 1892 senesinde, o dönem Ermeni azınlığın yoğun olarak yaşadığı ve o dönemki adıyla Çifte Merdiven Mahallesi olarak bilinen mahallede eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Okul binası tarihsel süreç içerisinde mimari olarak beş farklı dönemden geçerek günümüze ulaşmıştır. Günümüze ulaşabilen, ender Ermeni eğitim yapılarındandır.

Okul binası günümüzde, kuzey tarafında Dr. Abdullah Salim Sokak, güney tarafında Ahmet Özdemir Sokak, doğu tarafında Şems caddesi ve batı tarafında Şerfatin Caddesi bulunan alanın kuzeydoğu köşesindeki 241 ada 49 parselde bulunmaktadır (Şekil 5.1).

(37°52'34.23"K- 32°29'46.67"D) enlem ve boylam derecelerinde, geniş bir avlu içerisine konumlanan okul binası, bodrum, zemin, birinci kat ve çatı katından oluşmaktadır. Okulun kuzey cephesinin karşısında Meydan Ahmet Camii bulunmaktadır (Şekil 5.2).

Okulun bulunduğu konum Konya'nın hem okulun açıldığı dönemde hem de günümüzde en merkezi ve hareketli bölgelerinden biridir (Şekil 5.3). Mevlâna türbesi, Şems-i Tebrizi Camii okula yürüme mesafesinde olan önemli yapılardır.

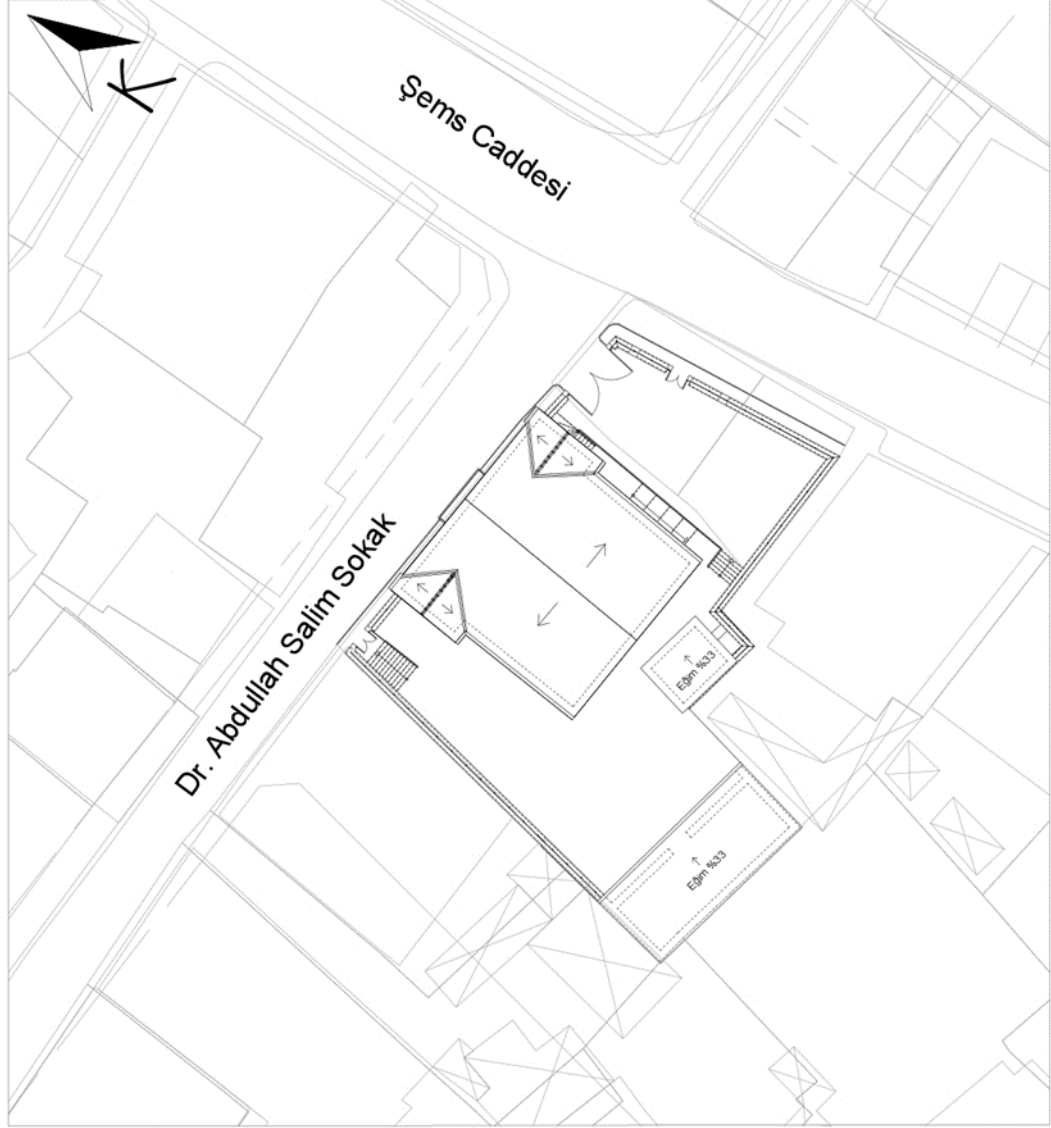
Şekil 5.1 Cenanyan Mektebi'nin uydu görüntüsünden konumu⁴⁰ (Yağcı, 2020).

Şekil 5.2 Cenanyan Mektebi'nin haritadan konumu⁴¹ (Yağcı, 2020).

⁴⁰ Google Earth uygulamasından 04.08.2020 tarihinde alınmıştır.

⁴¹ Google Maps uygulamasından 04.08.2020 tarihinde alınmıştır.

VAZİYET PLANI ÖLÇEK 1/500

Şekil 5.3 Cenanyan Mektebi vaziyet planı (Yağcı, 2020).

5.2.2.2 Cenanyan Mektebi'nin Dönemsel Kronolojisi

1892 senesinde açılan Cenanyan Mektebi günümüze kadar ulaşabilen Konya'daki ender azınlık okullarındandır. Özellikle ülkemizde belli bir dönemde inşa edilmiş olup günümüze kadar ayakta kalabilen birçok yapıda olduğu gibi tarihsel süreç içerisinde yerel yönetimlerin, siyasi idarelerin, ya da bölge sakinlerinin müdahaleleriyle farklı işlevlerle kullanılmış yapılardan biridir. Özellikle kullanım amacında görülen bu işlevsel farklılıklar yapının özgün haline fiziki müdahalelerin olmasına sebep

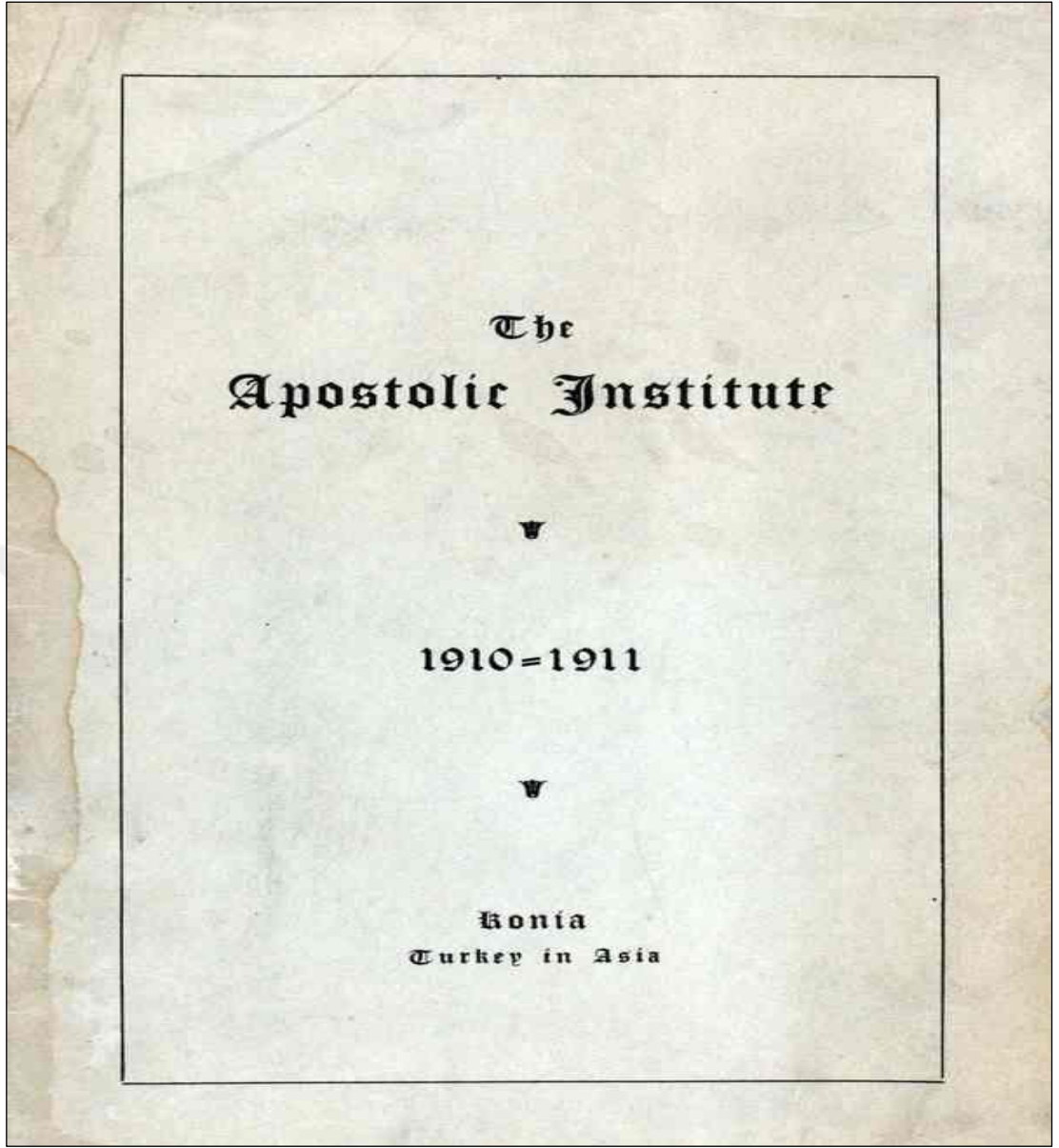
olmuştur. Cenanyan Mektebi atıl vaziyette bırakılmamış süreç içerisinde aktif olarak kullanılmış bir yapıdır. Yapı 5 farklı dönemden geçmiş ve bugün Konya Büyükşehir Belediyesi ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu yetkililerinin çalışmalarıyla 1892 senesinde inşa edildiği özgün formatına dönüştürülerek tekrar kullanıma açılmıştır.

Yapının ilk dönemi inşa edildiği, (1892-1916) yılları arasındır⁴². Mektep olarak inşa edilen yapı ikiz plan özelliği göstermekte olup yapıldığı dönemde şehrin modern yapılarından biri olarak dikkat çekmiştir. Bu dönemde Amerika’da Cenanyan Mektebi’nin Rumlar tarafından kullanılan “*Apostolic Institute*” adıyla (1910-1911) yılları arasında yayınlanan ve okulun sistemi, müfredatı, eğitim kadrosu ve okul ile ilgili genel bilgiler veren bir kataloğa ulaşılmıştır (Şekil 5.4, Şekil 5.5). Katalogda Cenanyan Mektebi’nin 1896 senesinde inas mektebi açmak için aldığı ve bir takım mekansal değişikliklerle yurt binasına çevirdiği yapının bir fotoğrafı yer almaktadır (Şekil 5.6). Okulun yapıldığı ve hiçbir müdahalenin olmadığı döneme ait bu yurt binası haricinde bir görsel veriye ulaşılamamıştır. Katalogda bulunan yurt binası fotoğrafı, okulun yapıldığı döneme en yakın olan görsel veridir.

Yapının ikinci dönemi, (1916-1922) dönemin Polis mektebi’ne tahsis edildiği dönemdir⁴³. Fazla uzun sürmeyen bu dönemde yapının özgün plan şemasını koruduğu, düşünülmektedir. Özellikle plan şemasında ya da cephelerinde değişiklik yapıldığını gösterecek kesin bir veriye rastlanılmamıştır.

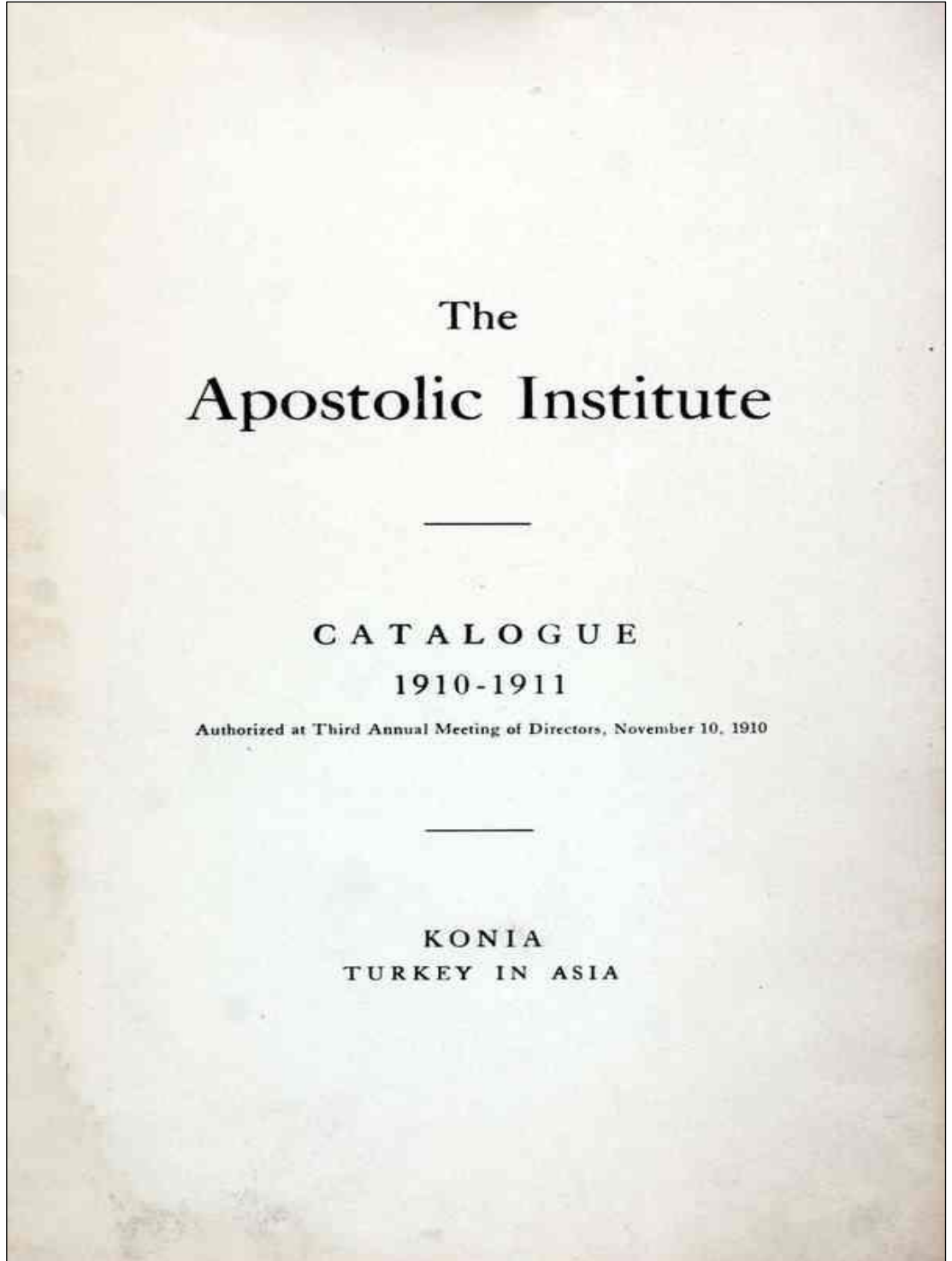
⁴² Cenanyan Mektebi 13 Temmuz 1892 tarihinde protestan bir Ermeni olan Harutune Stefanos Cenanyan tarafından Çifte merdiven Mahallesi’nde açılmıştır (Sarıçelik, 2010).

⁴³ Konyalı araştırmacı A. Sefa Odabaşı’nın ifadesiyle, Konya Polis Mektebi bir süre dönemin Konya Valisi Avlonyalı Ferit Paşa tarafından yaptırılan sanat okulu binasında eğitim vermekteyken; 1916 senesindeki göçün ardından boşa çıkan o dönemdeki adıyla Çiftemerdiven Mahallesi, Şems Caddesi, Abdullah Salim Sokak No: 26 adresinde bulunan Cenanyan Ermeni Mektebi’nde faaliyetlerine devam etmiş ancak bu dönem uzun sürmemiştir (Gül, 2003).

Şekil 5.4 1910-1911 Apostolic İnstitu kataloğu kapağı⁴⁴ (İnternet Resim, 9).

⁴⁴ Cenanyan Mektebi, Amerika’da “*Apostolic Institute*” adıyla bilinmektedir. 1910-1911 eğitim döneminde okulun genel verilerinin yayınladığı bu katalog, açılımı “*Digital Library For International Research*” olan www.dlir.org adresindeki dijital kütüphanede orjinal versiyonu taratılarak erişime açılmıştır.

Şekil 5.5 Cenanyan Mektebi 1910-1911 kataloğu ilk sayfası (İnternet Resim, 10).

Şekil 5.6 1911 senesi Cenanyan Mektebi yurt binası (İnternet Resim, 11).

Yapı (1950-1970) yılları arasında ise İmam Hatip Okulu olarak kullanılmıştır⁴⁵. Yapının özgün ikiz plan şeması bu dönemde yeniden düzenlenmiş ve yapının içerisinde bulunan ahşap dairesel iki merdivenin bu süreç içerisinde kaldırıldığı ve son döneminde tekrar yapıldığı görülmüştür. Bina yeniden düzenlendiği son haline getirilmeden önce yapılan incelemede, zeminde bulunan döşeme kaplamasının (Şekil 5.7) üzerinde binanın içinde bulunan dairesel merdivenlerin izlerinin olduğu görülmüştür (Şekil 5.8).

⁴⁵ 2020 yılında 86 yaşında olan Konya koleksiyoncusu Hasan Çopur ve 2020 yılında 85 yaşında olan Konya araştırmacısı Avukat Mehmet Ali Uz ile 11.06.2020 tarihinde yapılan görüşmede yapının bu dönemde İmam Hatip Okulu olarak kullanıldığı bilgisi alınmıştır.

Şekil 5.7 Cenanyan Mektebi'nin döşeme kaplaması (Yağcı, 2019).

Şekil 5.8 Cenanyan Mektebi'nin kaldırılan dairesel merdiveninin izi (Yağcı, 2019).

Yapı (1970-2017) yılları arasında planda yapılan düzenlemelerle ise dört dairesel konuta dönüştürülmüş olup yapının bu dönemde güney cephesinden bu durum daha net anlaşılmaktadır (Şekil 5.10). Yapının eski dönemlere ait fotoğrafları incelendiğinde doğu ve batı cephelerine bu dönemde merdivenler eklendiği görülmüştür. (Şekil 5.9, Şekil 5.12). Ayrıca iç mekanlarda yapılan incelemelerde konut işlevine uygun mekanların görülmüştür⁴⁶ (Şekil 5.11).

⁴⁶ Mahalle sakinleri, Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu yetkilileri, Konya Büyükşehir Belediyesi yetkilileri ve sanat tarihçisi Erdak Zeki Tomar ile 20.12.2019 tarihinde yapılan görüşmeler ve yerinde yapılan incelemeler sonucunda Cenanyan Mektebi'nin konut yapısına dönüştürüldüğü dönemde yapıda fiziki değişikliklerin olduğu öğrenilmiştir.

Şekil 5.9 Cenanyan Mektebi'nin konut döneminde kuzey cephesi (Yağcı, 2018).

Şekil 5.10 Cenanyan Mektebi'nin konut döneminde güney cephesi (Yağcı, 2018).

Şekil 5.11 Cenanyan Mektebi konut dönemi iç mekan görünümü (Yağcı, 2018).

Şekil 5.12 Cenanyan Mektebi'nin 1980 senesine ait görünüşü⁴⁷ (Çopur, 2020).

Yapının beşinci ve son dönemi ise içinde bulunduğumuz 2020 yılında başlamıştır (Şekil 5.13, Şekil 5.14, Şekil 5.15, Şekil 5.16). Yapının 2017 senesinde aslına uygun bir şekilde restore edilmesine karar verilmiştir. 2018 senesinde başlayan çalışmalar, 2020 senesinde tamamlanmıştır. Dört farklı dönemden geçmiş ve bu dönemlerin

⁴⁷ Fotoğraf 1965 senesinden beri Konya ile ilgili yazılı ve görsel verilerin koleksiyonunu yapan Hasan Çopur'un kişisel arşivinden temin edilmiştir.

üçünde eğitim kurumu birinde konut olarak işlevlendirilen Cenanyan Mektebi binası, içinde bulunduğumuz beşinci döneminde Türkiye İmam Hatipliler Vakfı (TİMAV) tarafından kullanılmaktadır. Yerinde yapılan incelemelerde, içerisinde derslikler (Şekil 5.17) ve idari odaların çözümlendiği bir organizasyon şeması ile karşılaşılmıştır.

Şekil 5.13 Cenanyan Mektebi 5. dönem kuzey cephe (Yağcı, 2020).

Şekil 5.14 Cenanyan Mektebi 5. dönem doğu cephe (Yağcı, 2020).

Şekil 5.15 Cenanyan Mektebi 5. dönem güney cephe (Yağcı, 2020).

Şekil 5.16 Cenanyan Mektebi 5. dönem batı cephe (Yağcı, 2020).

Şekil 5.17 Cenanyan Mektebi 5. dönem derslik mekânı (Yağcı, 2020).

Çizelge 5.7 Cenanyan Mektebi dönemsel kronolojisi (Yağcı, 2020).

Yıl Aralığı	Yapının İşlevi	Görsel Verileri
1892-1916	Cenanyan Mektebi	
1916-1922	Polis Mektebi	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1950-1970	İmam Hatip Okulu	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1970-2017	Konut (4 Daireli)	
2020- (devam diyor)	TİMAV Binası	

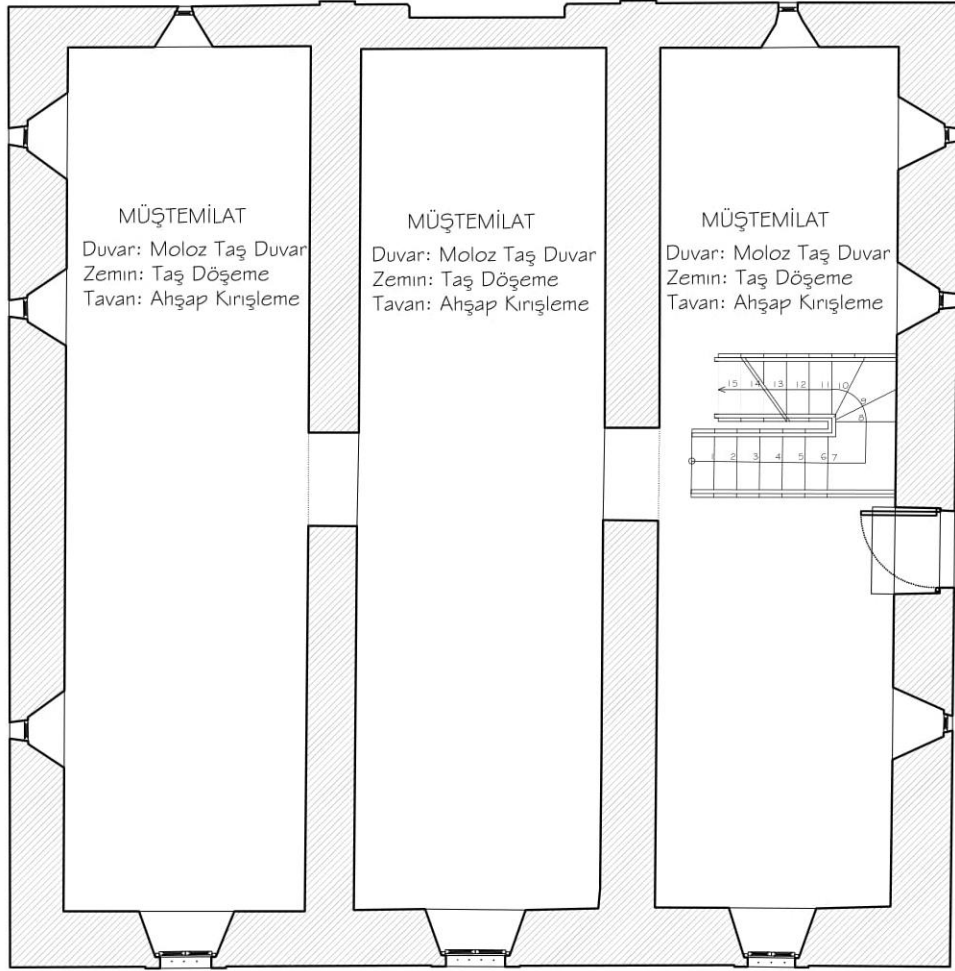
Cenanyan Mektebi dönemsel olarak resmi kaynaklar, arşiv belgeleri, mahalle sakinleri ve şehrin tarihi ile ilgilenen kişilerle yapılan görüşmelere göre 5 farklı dönemden geçmiştir⁴⁸.

5.2.2.3 Yapının Plan Özellikleri

5.2.2.3.1 Bodrum Kat Planı

Yapının bodrum kat planı kuzey-güney doğrultusunda uzanan yan yana yaklaşık 3,20 m genişliğinde, 11,4 m uzunluğunda üç ayrı mekandan oluşmaktadır. Okulun farklı dönemlerde farklı işlevlerle kullanılmış da olsa, bu mekanlar genelde müstemilat olarak kullanılmıştır (Şekil 5.20). Mekanlar arasında geçişi sağlayan açıklıklar bulunmaktadır (Şekil 5.18). Yapının bodrum katı, doğu, batı ve güney cepheleri yapının bahçe ve yol kotunun farkından dolayı zemin üstünde kalmaktadır. Yapının bodrum katının kuzey cephesinde ilk yapıldığı dönemde yol kotunun üstünde olduğu, ilerleyen süreçte yapılan yol çalışmaları sonucunda bu mesafenin oldukça azaldığı eldeki verilerden anlaşılmaktadır. Nitekim bodrum kat planında kuzey cepheye bakan müstemilat mekanının ışık alması için yapılan küçük açıklıkların alt seviyelerinin, son dönemde yapılan yol çalışmaları sonucunda zemin kotuyla aynı seviyeye geldiği görülmektedir (Şekil 5.22). Bodrum kata iniş yapının doğu cephesinde bulunan dairesel merdivenin yanındaki çift kollu sahanlıklı merdivenle sağlanmaktadır (Şekil 5.19). Bodrum kattaki müstemilat mekanları, duvarların iç yüzeyinden dış yüzeyine doğru giderek daralan pencerelerle aydınlatılmaktadır (Şekil 5.21, Şekil 5.23). Güney cephesinde bulunan pencereler doğu, batı ve kuzey cephelerinde bulunan pencerelere göre daha geniş ve yüksektir. Bodrum kat duvarları kaba yonu moloz taşla örülmüş olup, tavanında ise ahşap kirişler kullanılmıştır (Şekil 5.24). Yapının beşinci ve son döneminde yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda bodrum katta konut döneminde yapılan bölücü duvarlar kaldırılarak bodrum kat orjinal haline getirilmiştir.

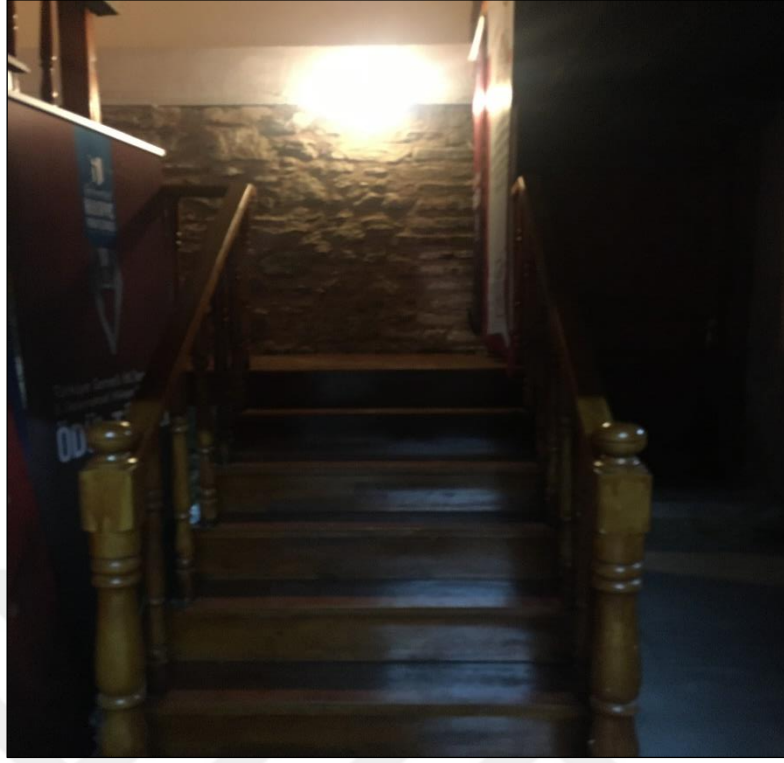
⁴⁸ Ancak 1930-1940 yılları arasında Konya’da doğmuş, eğitim hayatını yine Konya’da tamamlamış ve halen Konya’da yaşamakta olan bazı kişilerle yapılan görüşmelerde, yapının ikinci ve üçüncü dönemi arasındaki dönemde bir süre ilkokul olarak kullanıldığı söylenmektedir. Okulun adının 19 Mayıs Mektebi olduğu bilgisi sözlü olarak alınmış olup, bu bilgiyi desteklemek için yapılan araştırmalarda, 19 Mayıs İlkokulu’nun tarihçesine, çeşitli arşivlere bakılmış ancak resmi bir bilgiye ulaşılmıştır.

BODRUM KAT PLANI ÖLÇEK 1/1 00

Şekil 5.18 Cenanyan Mektebi bodrum kat planı⁴⁹ (Yağcı, 2020).

⁴⁹ Planlar, Baloğlu Mimarlık ve sanat tarihçisi Erdal Zeki Tomar'dan alınan incelenerek düzenlenmiştir.

Şekil 5.19 Cenanyan Mektebi bodrum kat merdiveni (Yağcı, 2020).

Şekil 5.20 Cenanyan Mektebi bodrum kat mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.21 Bodrum katın güneye bakan penceresi (Yağcı, 2020).

Şekil 5.22 Bodrum katın kuzeye bakan pencereleri (Yağcı, 2020).

Şekil 5.23 Bodrum katın batıya bakan penceresi (Yağcı, 2020).

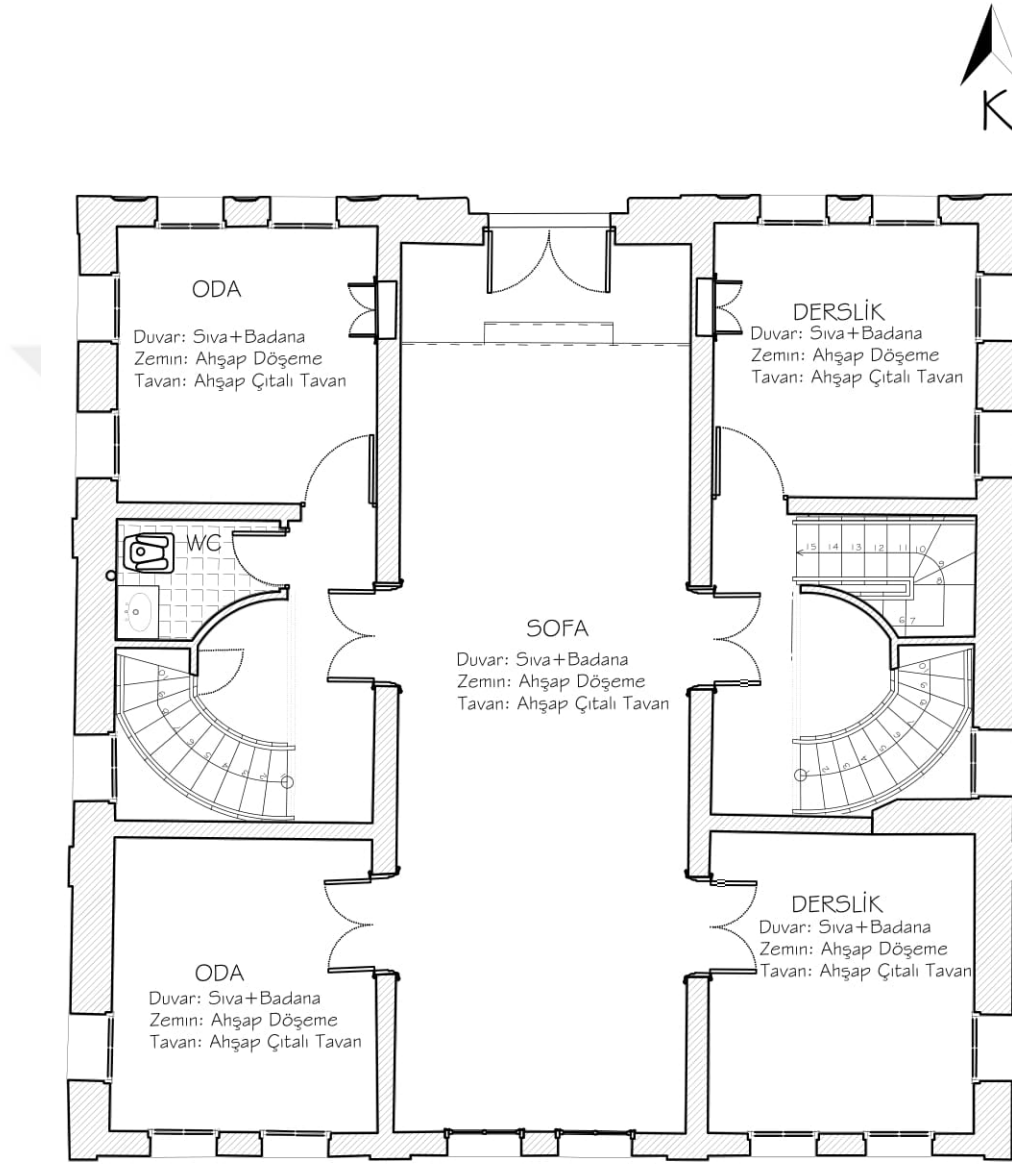

Şekil 5.24 Bodrum kat tavanı ahşap kirişlemeler (Yağcı, 2020).

5.2.2.3.2 Zemin Kat Planı

Konut olarak kullanıldığı dördüncü döneminde çeşitli değişikliklere maruz kalan zemin kat planı, okulun aslına uygun olarak restore edildiği son döneminde orjinal haline tekrar döndürülmüştür. Zemin kat planı kuzey-güney doğrultusunda uzanan mekânlardan oluşmaktadır (Şekil 5.25). Simetrik olarak oluşturulan mekanlar tıpkı bodrum kattaki gibi yan yana üç ince uzun dikdörtgen mekânın içlerinde yapılan bölmelerle çözümlenmiştir. Bu dikdörtgenlerden ortada bulunan zemin kattaki sofa mekânını oluşturmaktadır (Şekil 5.26). Binanın giriş holünden, sofaya ulaşmak için bir basamak ile yukarı çıkılmaktadır (Şekil 5.27). Günümüzde Türkiye İmam Hatipliler Vakfı (TİMAV) tarafından kullanılan bu binanın sofa mekânı bekleme salonu olarak işlevlendirilmiş ve buna uygun tefrişat kullanılmıştır. Kuzey cephesindeki giriş kapısının tam karşısında güney cepheye bakan iki adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Sofanın girdikten sonra sağ tarafında kalan ve yapının batı cephesine bakan dikdörtgen formlu alanın içinde ise kuzeybatı ve güneybatı cephelerine bakan iki ayrı mekân yer alır. Bu mekanlar günümüzde personel odası olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.28, Şekil 5.29). Bunların arasında kalan alanda ise yapının bu bölümünden birinci kata ulaşımı sağlayan ve zemin kat kotundan başlayan yarım daire biçiminde ahşap döner merdiven bulunmaktadır. Yapının konut olarak kullanıldığı dönemde yıkılan bu merdiven orjinal halinde olduğu şekilde yeniden uygulanmıştır. Bu merdivenin altında kalan alan ise ıslak hacim olarak çözümlenmiştir. Islak hacim kuzeybatı cephesindeki mekânın yanında yer almaktadır. Sofanın sol tarafında kalan ve yapının doğu cephesine bakan dikdörtgen biçimli alan içinde ise batı cephesinde yapılan çözüm simetrik olarak uygulanmıştır. Ancak bu mekanlardan kuzeydoğu ve güneydoğu cephesinde olanlar derslik olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.30). Bu iki mekânın arasında yine birinci kata ulaşımı sağlayan ve yapının konut olarak kullanıldığı dönemde yıkılıp restore edildiği dönemde yeniden yapılan yarım daire formlu ahşap döner merdiven bulunmaktadır (Şekil 5.31, Şekil 5.32). Batı cephesinde bulunan ve bu merdivenin simetriği olan merdivenden farklı olarak bu merdivenin altında kalan alanda yapının bodrum katına ulaşımı sağlayan sahanlıklı ve çift kollu ahşap merdiven bulunmaktadır. Ayrıca yapının hem doğu hem de batı cephesinde merdivenlerin olduğu alanı aydınlatmak için bu kısımlarda pencereler açılmıştır (Şekil 5.33). Yapının zemin katı taş duvar ile

ör÷lmüştür. Ayrıca bu katta Kuzeye bakan derslik mekanlarının sofaya bakan iç duvarlarında gömme dolaplar bulunmaktadır.

ZEMİN KAT PLANI ÖLÇEK 1/100

Şekil 5.25 Cenanyan Mektebi zemin kat planı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.26 Zemin kattaki sofa mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.27 Zemin kat giriş basamağı (Yağcı, 2020).

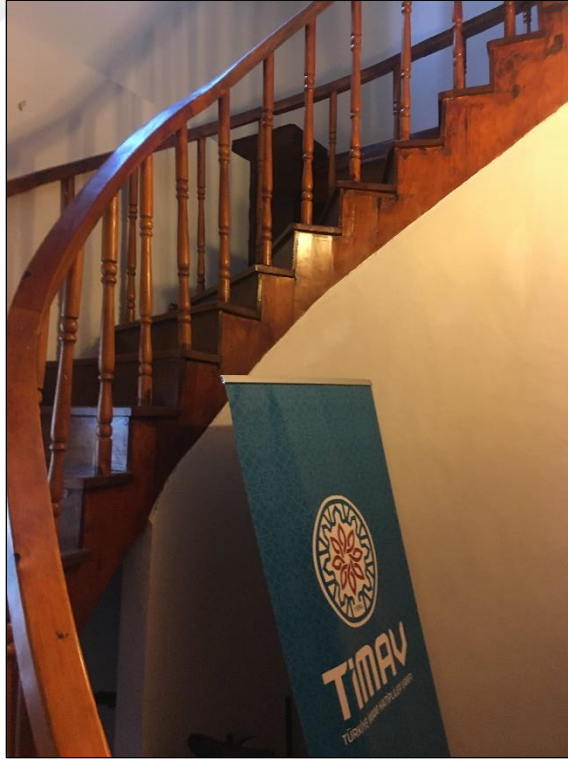
Şekil 5.28 Zemin katın kuzeybatısındaki idari oda (Yağcı, 2020).

Şekil 5.29 Zemin katın güneybatısındaki idari oda (Yağcı, 2020).

Şekil 5.30 Zemin katın güneydoğusundaki derslik mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.31 Zemin katın kuzetbatısındaki döner merdiven (Yağcı, 2020).

Şekil 5.32 Zemin katın güneybatısındaki döner merdiven (Yağcı, 2020).

Şekil 5.33 Merdiven boşluklarına açılan pencere (Yağcı, 2020).

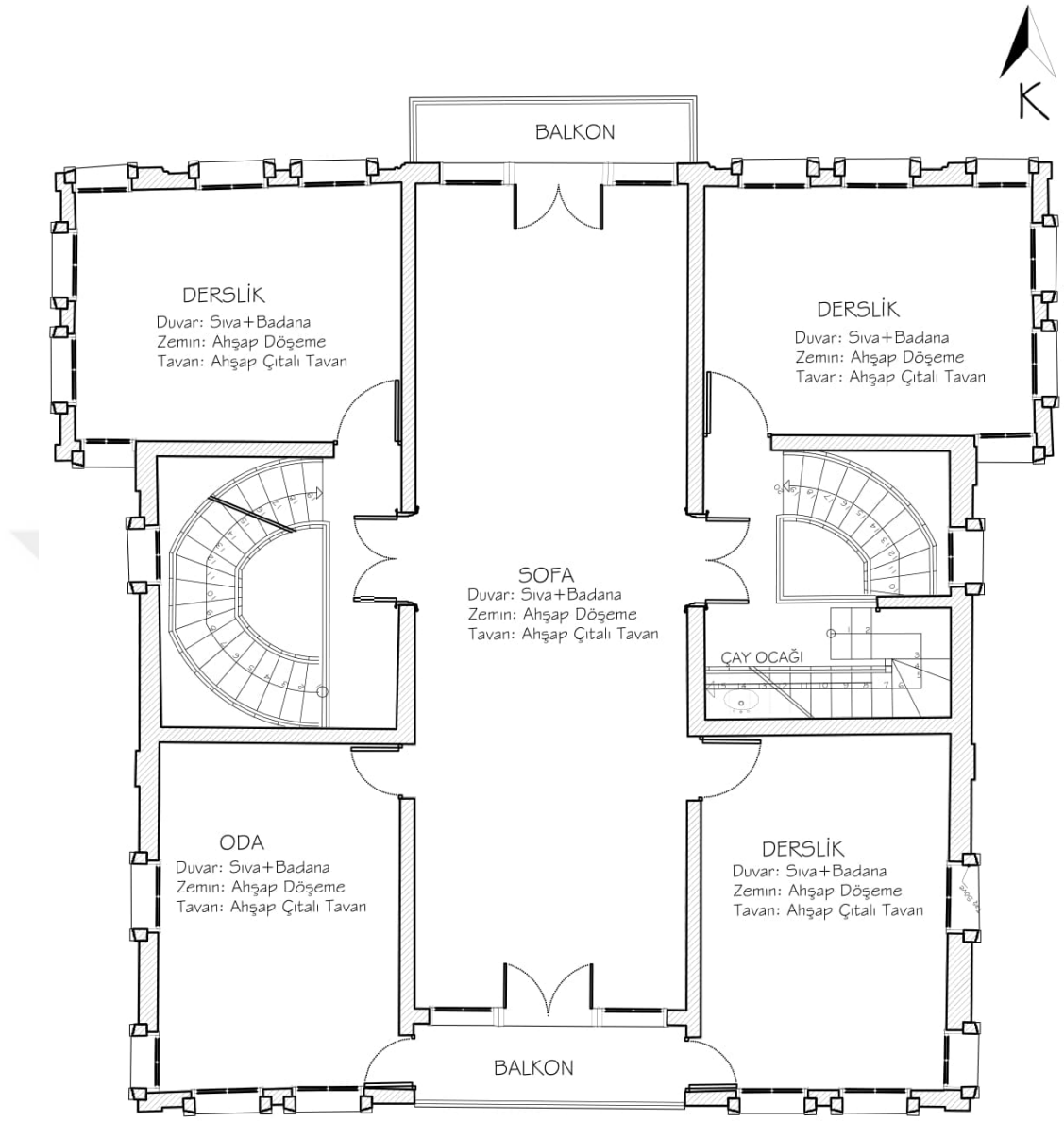
5.2.2.3.3 Birinci Kat Planı

Yapının birinci kat planı birbirinin iz düşümü olan bodrum ve zemin kat planlarından daha büyüktür. Bu katta kuzey cepheye bakan ve sofanın (Şekil 5.38) sağ ve solunda yer alan ve derslik olarak kullanılan mekânlar doğu ve batı cephesine doğru çıkma yapmaktadır. Ayrıca sofanın kuzey cepheye açılan kısmında cepheye doğru bir balkon konsolu çıkmaktadır (Şekil 5.34).

Sofanın güney cepheye bakan kısmında da bir balkon bulunmakta olup bu balkon sofanın güney cephe duvarının içeriye doğru çekilmesiyle gömme balkon şeklinde oluşturulmuştur. Bu balkona hem sofadan hem de güneydoğu ve güney batı cephesinde bulunan mekânlardan çıkılabilmektedir. Birinci katta tıpkı zemin kat planında olduğu gibi dört farklı mekân bulunmaktadır. Bu mekanlardan üçü derslik (Şekil 5.36) olarak biri ise idari oda olarak kullanılmaktadır. İdari oda olarak kullanılan mekân, güneybatı köşede bulunan mekândır (Şekil 5.35). Tıpkı bodrum ve zemin katta olduğu gibi birinci kat planı da yan yana üç dikdörtgen formun bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur.

Bu mekânlar yine bodrum ve zeminde olduğu gibi düzenlenmiştir. Ortada bulunan dikdörtgen sofa ya da bekleme alanı olarak kullanılmaktadır. Bu alanın sağında ve solunda yer alan dikdörtgenlerin yine kuzey ve güneye bakan birimleri mekân olarak kullanılmış ve bunların arasında kalan alanlarda bulunan ise yarım daire formu döner merdivenler katlar arası geçişi sağlamaktadır.

Ancak zemin kattan farklı olarak doğu cephesinde döner merdivenin yanına çatı katına çıkışı sağlayan “L” formu sahanlıklı bir merdiven daha ilave edilmiştir (Şekil 5.37). Bu merdivenin altında kalan alana ise çay ocağı olarak kullanılmak üzere bir mutfak tezgahı konulmuştur. Bu kısım yapının özgününde olmayıp günümüz işlevine göre eklenen tek kısımdır. Yapının birinci katı taş duvar ile örülmüş, duvarların iç ve dış yüzeylerine sıva uygulanmış ve boyanmıştır.

1. KAT PLANI ÖLÇEK 1/100

Şekil 5.34 Cenanyan Mektebi birinci kat planı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.35 Birinci Katın güneybatısındaki idari oda (Yağcı, 2020).

Şekil 5.36 Birinci katın kuzeydoğusundaki derslik (Yağcı, 2020).

Şekil 5.37 Birinci kattaki çatı katına çıkış merdiveni (Yağcı, 2020).

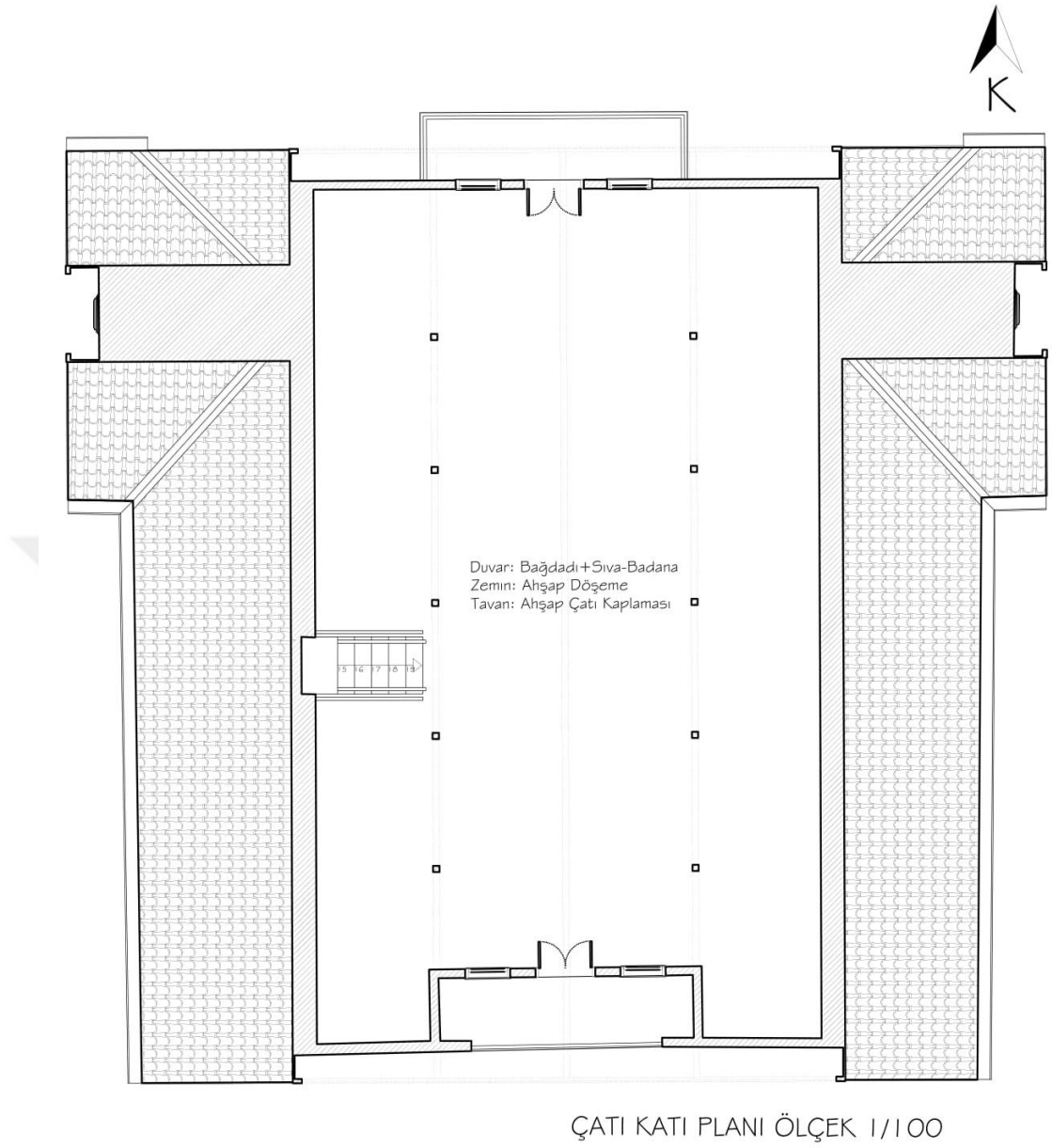
Şekil 5.38 Birinci kattaki sofa mekânı (Yağcı, 2020).

5.2.2.3.4 Çatı katı planı

Yapının çatı katı planı yapıldığı döneme uygun olarak restore edilmiştir. Bodrum, zemin ve birinci kat planındaki gibi bölünmüş mekanlardan ziyade net ve açık bir alan olarak bırakılmıştır (Şekil 5.39). Kuzey-güney doğrultusunda uzanan bu geniş açıklıklı çatı katı günümüzde derslik olarak kullanılmaktadır. Bu kata çıkış, yapının doğu tarafındaki döner merdivenin yanında bulunan “L” biçimindeki çift kollu sahanlıklı merdivenden sağlanmaktadır (Bkz. Şekil 5.37, Şekil 5.41). Yapının doğu ve batı cephelerinde bulunan ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen bölümler, ortada bulunan dikdörtgen alandan yine kuzey-güney doğrultusunda uzanan ahşap kirişler ve bu kirişleri taşıyan ahşap kolonlar ile ayrılmaktadır (Şekil 5.42). Çatı arasında çözlen bir mekân olduğu için çatının tepe mahyasının altına denk gelen orta kısımdaki dikdörtgen alan doğu ve batı cephesindeki alanlardan daha yüksektir.

Şekil 5.39 Cenanyan Mektebi çatı katı derslik mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.40 Cenanyan Mektebi çatı katı planı (Yağcı, 2020).

Bu katta tıpkı birinci kat planında olduğu gibi kuzey ve güney cephelerde balkonlar bulunmaktadır. Bu balkonlardan kuzey cephede olanı yine cepheye doğru çıkma yapacak şekilde güney cephedeki ise gömme olarak çözülmüştür. Mekân tepe mahyasına denk gelen ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan aks üzerine yerleştirilen elemanlarla aydınlatılmaktadır. Çatı katı zemin ve birinci kattaki taş duvar uygulamalarının aksine bağdadlı duvarlar ile örülmüş ve üzerine sıva ve boya uygulaması yapılmıştır.

Şekil 5.41 Çatı katına çıkış merdiveni (Yağcı, 2020).

Şekil 5.42 Çatı Katı ahşap kiriş ve kolonlar (Yağcı, 2020).

5.2.2.4 Yapının Cephe Özellikleri

5.2.2.4.1 Kuzey Cephesi

Cenanyan Mektebi'nin en hareketli cephesi aynı zamanda yapının giriş cephesi de olan kuzey cephesidir. Yapının konut olarak kullanıldığı zamanda fiziki müdahalenin en az olduğu cephe özelliğini de taşımaktadır. Cephenin zemin kat hizasında en dikkat çekici olan unsur bu katın merkezinde bulunan ve tek basamakla çıkılan giriş kapısıdır. İki uzun kenarına taş söveler uygulanan ahşap giriş kapısı, sırasıyla bir kısa bir uzun taşlarla örülmüş basık kemerle bitirilmiştir (Şekil 5.43). Basık kemerin merkezinde olan kilit taşının üzerine işlenen çiçek motifi dikkat çekici görsel detaylardan birisidir. Giriş kapısının taş sövelerinin hemen dışında üzeri sıvalı düşey taş çıkmalar göze çarpmaktadır. Bu taş çıkmaların üzerlerinde bulunan ve yapının orjinal halinden üzeri kenarları ahşap iç ve dış bükey sövelerle dönülmüş, çiçek desenli metal korkulukla kapatılmış iki adet pencere bulunmaktadır. Kolon görünümlü taş çıkmaların hemen dışında ise giriş kapısının üzerinde aynı zamanda giriş saçağı görevi gören balkon çıkmasına kadar yükselen sıvasız kesme taşlar hem giriş aksını düşey olarak vurgulamakta hem de giriş kapısını daha dikkat çekici hale getirmektedir.

Yine zemin kat kotunda giriş kapısının her iki yanında ikili gruplar halinde düzenlenmiş dairesel kemerli ve ahşap doğramalı ikişer adet pencere bulunmaktadır. Pencerelerin önünde bulunan dış bükey kıvrımlı ferforje korkuluk cepheyi hareketlendiren detaylardandır. Her bir pencerenin etrafı kademeli plasterli silmeler ile söve yapılarak çevrilmiştir. Sövelerin alt hizası taş profillerle oluşturulmuş cephe boyunca devam eden yatay silmelerle sınırlandırılmaktadır. Bu silmelerin altında ise bodrum kat duvarlarının zemin üstünde kalan kısmı sıvasız olarak kaba yontu moloz taş duvar görünümüyle bırakılmıştır. Zemin katın doğu ve batı cephesiyle kesişen kısımları yine sıvasız olarka bodrum kat duvar hizasından birinci kat silmesine kadar düşey olarak uzanan kesme taş detayla bitirilmiştir. Bodrum katının kuzeye bakan kısmını aydınlatmak için açılan iki küçük mazgal pencere açıklığı ise zamanla yükselen kaldırım kotuyla aynı hizada kalmıştır.

KUZEY CEPHE ÖLÇEK 1/100

Şekil 5.43 Cenanyan Mektebi kuzey cephe çizimi⁵⁰ (Yağcı, 2020).

Yapının zemin katı ise doğu ve batı cephesine bakan çıkmlar sebebiyle birinci kattan daha geniştir. Giriş kapısının hemen üzerinde giriş cephesine bakan bir balkon konsolu bulunmaktadır. Bu konsolun alt hizası doğu ve batı cephelerindeki çıkmların aksine ahşap çıtalarla kaplı değildir. Ayrıca alt kısmında, giriş kapısı hizasına denk gelen demir payandalar bulunmaktadır. Bu payandaların konsol hizasındaki uçları kıvrımlı bir şekilde bitirilmiştir. Birinci kattaki sofa mekânından giriş cephesine açılan bu balkona her iki yanında ahşap doğramalı pencereler bulunan ahşap kapıdan geçilir. Pencerelerin üst kotu, kapı üst kotundan daha yüksekte tutularak cephede düşey bir hareketlilik sağlanmıştır. Balkonun her iki yanında çatıya kadar yükselen ve yine düşey olarak giriş aksını vurgulayan taş çıkmlar bulunmaktadır.

⁵⁰ Cepheler, Baloğlu Mimarlık ve sanat tarihçisi Erdal Zeki Tomar'dan alınan cepheler incelenerek düzenlenmiştir.

Şekil 5.44 Cenanyan Mektebi kuzey cephe görünüşü⁵¹ (Yağcı, 2020).

Giriş aksını vurgulayan bölümün sağ ve sol taraflarında ise mekânların aydınlatılmasını sağlayan üçerli gruplar halinde yerleştirilmiş pencereler vardır (Şekil 5.44). Bu pencerelerden en dışta kalanlar doğu ve batı cephesine uzanan çıkmaların kısa kenarlarında bulunan pencerelerdir. Bu cephede bulunan bütün pencerelerin etrafında kademeli plasterli silmeler ile oluşturulmuş taş söveler bulunmaktadır. Bu söveler pencerelerin üst kısımlarında basık kemerlerle bitirilmiştir. Balkonun süslemeli ferforje korkuluğu cepheye hareketlilik getiren detaylardır.

Cephenin çatı katı hizasında derslik mekânının kuzey cephelerine açılan balkon konsolu bulunmaktadır. Balkona çıkan kapının her iki yanında birinci katın aksine kapıyla aynı hizada ahşap pencereler bulunmaktadır. Balkon kapısı da birinci katta olduğu gibi ahşaptır. Kapının hemen üzerinde dairesel taş profillerle oluşturulmuş cephe süslemesiyle cephe bitirilmiştir. Çatı katıyla birinci kat taş profillerle yapılmış

⁵¹ Okulun giriş cephesinin tam karşısında Meydan Ahmet Camii bulunduğu için cepheyi tam karşıdan fotoğraflayabilmek mümkün olmamaktadır.

silmeyle birbirinden ayrılmaktadır. Balkon konsolunun alt kısmı ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

5.2.2.4.2 Güney Cephesi

Yapının güney cephesi de en az kuzey cephesinde olduğu kadar hareketlidir. Bodrum kat hizasında bodrum katın güneye bakan kısmını aydınlatan üç adet dikdörtgen mazgal pencere bulunmaktadır. Bu pencereler sade demir korkuluklarla kapatılmıştır. Pencerelerin etrafında taş söveler uygulanmıştır. Tüm yapıda olduğu gibi bu pencerelerde ahşap doğramalarla yapılmıştır. Bodrum kat hizası sıvasız olup kaba yontu moloz taş detayı cepheye malzeme çeşitliliği olarak hareketlilik kazandırmakta ve bodrum katı yatayda vurgulamaktadır (Şekil 5.44). Bodrum kat ve zemin kat yatayda uzanan taş profil silmeyle birbirinden ayrılmaktadır. Cephenin zemin kat hizasında bodrum katı sınırlayan taş profil silmeden başlayıp birinci kat hizasındaki çıkmaya kadar devam eden dört adet sıvalı düşey çıkma bulunmaktadır. Bu çıkmaların arasında ise ikişerli gruplar halinde altı adet pencere bulunmaktadır. Pencerelerin etrafında söve bulunmayıp pencereler basık kemerli olacak şekilde bitirilmiştir.

Cephenin birinci katı cepheye çıkma yapmaktadır. Sofa mekanının açıldığı balkon duvarı ise içeri doğru çekilerek gömme balkon oluşturulmuştur. Cephenin batı kısmında bulunan idari odadan, doğu kısmında bulunan derslikten ve sofa mekânından bu balkona çıkış kapıları verilmiştir. Sofaya açılan balkon kapısı ve pencere detayları kuzey cephedeki gibi olup balkona dar kenarlardan açılan diğer kapılar dairesel basık kemerli olarak bitirilmiştir. Derslik ve idari odalarının çıkmalarının alt kısmı ahşap kaplama olup balkon konsolunun alt kısmında kaplama bulunmamaktadır. Balkonda kuzey cephedeki gibi süslemeli ferforje korkuluk bulunmaktadır. Derslik ve idari odanın pencereleri ise ikişerli gruplar haricinde oluşturulmuş ve dört adettir. Pencerelerin etrafından kademeli plasterli silmelerle oluşturulmuş söveler bulunmaktadır. Bu söveler pencerelerin üst kısmında basık kemer şeklindedir.

GÜNEY CEPHE ÖLÇEK 1/100

Şekil 5.45 Cenanyan Mektebi güney cephe çizimi (Yağcı, 2020).

Güney cephesinin çatı katı hizası ise cephenin görsel olarak en dikkat çekici kısmı olarak göze çarpmaktadır. Kuzey cephede olduğu gibi bu cephede de derslik mekanı bir balkonla cepheye açılmaktadır. Gömme olarak yapılan bu kısmın kapısının sağ ve sol tarafında kuzey cephede olduğu gibi aynı hizada olan iki adet ahşap pencere bulunmaktadır. Ayrıca korkulukları tıpkı birinci kat balkonunda olduğu gibi süslemeli ferforje korkuluktur. Korkulukların üst kısmında iç ve dış bükey şekilde oluşturulmuş ve cephe duvarlarıyla aynı hizada olan payanda görünümlü ahşap süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemelerin üzerinde ise çatı eğimiyle aynı doğrultuda ve balkonu vurgulayan ahşap üçgen alınlık bulunmaktadır. Konsolunun alt kısmı ise ahşap çitalarla kaplanmıştır (Şekil 5.46).

Şekil 5.46 Cenanyan Mektebi güney cephe görünüşü (Yağcı, 2020).

5.2.2.4.3 Doğu Cephesi

Yapının doğu cephesi kuzey ve güney cephelerine oranla daha sadedir. Bodrum kat hizasında kaba yonu moloz taş diğer cephelerde olduğu gibi sıvanmamıştır ve bodrum katı vurgulamaktadır. Bodrum kat hizasında bahçeye çıkışı sağlayan bir ahşap kapı bulunmaktadır. Kapının etrafı taş söve ile çevrilmiştir. Bu cephede yapının yol kotundan kapı kotuna inişi sağlayan sekiz basamaklı merdiven ve kapı kotundan arka bahçeye çıkışı sağlayan beş basamaklı iki adet merdiven bulunmaktadır. Ayrıca bodrum katın doğuya bakan kısmını aydınlatan ve etrafı tek parça taş söveyle çevrili dairesel açıklı üç adet mazgal pencere bulunmaktadır.

Cephenin zemin kat hizasında dört adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerden ikisi birinci katta bulunan çıkmanın alt hizasında ikili grup halindedir. Cephe duvarının iç kısmında bulunan pencerelerin etrafında söve olmayıp üst hizası basık kemerli şekilde bitirilmiştir. Pencerelerin önünde sülemeli ferforje korkuluklar bulunmaktadır. Zemin

kat, bodrum ve birinci kattan yatayda devam eden taş profil silmelerle ayrılmaktadır. Zemin katın kuzeye bakan kısmında boşajlı taş örgü tekniğine uygun olarak, düşey kesme taşlar şaşırtmalı bir şekilde birinci kat hizasına kadar yükselerek bu katta hareketlilik oluşturmaktadır (Şekil 5.47).

Cephenin birinci kat hizasının kuzey tarafında idari oda, cumba olarak cepheye çıkma yapmaktadır. Bu çıkmanın üzerinde kuzey ve güney tarafa bakan kısa kenarlarda birer, doğu cephesine bakan iki olmak üzere toplam dört pencere bulunmaktadır (Şekil 5.48). Bu pencerelerden kısa kenarlarda olanların etrafında söve bulunmayıp basık kemerli şekilde bitirilmiştir. Doğuya bakan pencerelerin etrafında ise kademeli plasterli silmeler ile oluşturulmuş söveler bulunmaktadır. Cumba dışındaki üç pencere, cumbanın doğu cephesine bakan pencerelerle aynı özellikte olup bunlar taş profil söveli, basık kemerli şekilde bitirilmiş pencerelerdir. Cumbanın alt kısmı ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Ayrıca cumbanın doğuya bakan cephesinin sağ ve sol tarafındaki düşey taş çıkmalar bir çerçeve olacak şekilde beyaz renge boyanmış, çatı katı hizasına ise taş profilden silmeler yapılarak çerçeve tamamlanmıştır. Zemin kat ile birinci kat hizasındaki taş profil silme ise cumbanın bitiminden cephenin güneyine kadar sıvanmamış ve açıkta bırakılmıştır. Cumbanın çatı alınlık kısmında kuzey cephede olduğu gibi dairesel taş profille oluşturulmuş süsleme bulunmaktadır. Ayrıca cumbanın çatı saçağının alın kısmı çiçek motifli ahşap süslemelerle detaylandırılmıştır (Şekil 5.49).

DOĞU CEPHE ÖLÇEK 1/100

Şekil 5.47 Cenanyan Mektebi doğu cephe çizimi (Yağcı, 2020).

Şekil 5.48 Cenanyan Mektebi doğu cephesi görünüşü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.49 Doğu cephesindeki cumbanın görünüşü (Yağcı, 2020).

5.2.2.4.4 Batı Cephesi

Yapının batı cephesi doğu cephesine yakın özellikler göstermektedir. Bodrum kat hizasında sıva boya olmayıp diğer üç cephede olduğu gibi kaba yontu moloz taş örgü cephede ortaya çıkarılmaktadır. Batı cephesine bakan mekânları aydınlatan güney cephedekilerden daha küçük boyutta üç adet mazgal pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu pencerelerden en sağ ve en soldakiler, dairesel açıklıklı pencerenin merkezinden ışınal olarak dağılan, yontularak oluşturulan çizgilerin olduğu dikdörtgen ve tek parça bir taş söve ile vurgulanmıştır. Ortada bulunan pencerede bu detay görülmemektedir.

Yapının zemin kat hizasında tıpkı doğu cephesinde olduğu gibi, Cephenin zemin kat hizasında dört adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerden ikisi birinci katta bulunan çıkmanın alt hizasında ikili grup halindedir. Cephe duvarının iç kısmında bulunan pencerelerin etrafında söve olmayıp üst hizası basık dairesel kemerli şekilde bitirilmiştir. Pencerelerin önünde sülemeli ferforje korkuluklar bulunmaktadır. Zemin kat, bodrum ve birinci kattan yatayda devam eden taş profil silmelerle ayrılmaktadır. Zemin katın kuzeye bakan kısmında bosajlı taş örgü tekniğiyle düşeyde kesme taşlar şaşırtmalı bir şekilde birinci kat hizasına kadar yükselerek bu katta hareketlilik oluşturmaktadır (Şekil 5.50).

Birinci kat hizasında cephe yine doğu cephesindeki ile aynı özelliklere sahiptir. Cephenin birinci kat hizasının kuzey tarafında idari oda cumba olarak cepheye çıkma yapmaktadır. Bu çıkmanın üzerinde kuzey ve güney tarafa bakan kısa kenarlarda birer adet, batı cephesine bakan iki adet olmak üzere toplam dört adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerden kısa kenarlarda olanların etrafında söve bulunmayıp basık kemerli şekilde bitirilmiştir. Batıya bakan pencerelerin etrafında ise kademeli plasterli silmeler ile oluşturulmuş söveler bulunmaktadır. Cumba haricindeki kısımda ise üç adet pencere bulunup bunlarda cumbanın doğu cephesine bakan pencerelerle aynı özellikte, taş profil söveli, basık kemerli şekilde bitirilmiş pencerelerdir (Şekil 5.51). Alt kısmı ise ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Ayrıca cumbanın doğuya bakan cephesinin sağ ve sol tarafındaki düşey taş çıkmalar bir çerçeve olacak şekilde beyaz renge boyanmış, çatı katı hizasına ise taş profilden silmeler yapılarak çerçeve tamamlanmıştır. Zemin kat ile birinci kat hizasındaki taş profil silme ise cumbanın

bitiminden cephenin güneyine kadar sıvanmamış ve açıkta bırakılmıştır. Cumbanın atı alınlık kısmında kuzey cephede olduğu gibi dairesel taş profile oluşturulmuş süsleme bulunmaktadır. Ayrıca bu kısmın çatı saçağı iek motifli ahşap süslemelerle detaylandırılmıştır.

BATI CEPHE ÖLÇEK 1/100

şekil 5.50 Cenanyan Mektebi batı cephesi izimi (Yağcı, 2020).

Şekil 5.51 Cenanyan Mektebi batı cephesi görünüşü (Yağcı, 2020).

5.2.2.5 Yapının Strüktürel ve Malzeme Özellikleri

5.2.2.5.1 Temeller

Yapının restore edilmeden hemen önce çekilen bodrum kat zeminini gösteren fotoğrafları incelendiğinde yığma tekniğiyle inşa edilen yapının temelini gösteren net fotoğraflara ulaşılamasa da restore edilmeden önce yapılan inceleme temelin taş temel olduğunu göstermektedir. Restorasyondan sonra yapılan incelemede ise yapının zeminini andezit taşı ile kaplandığı görülmektedir.

5.2.2.5.2 Duvarlar ve Döşemeler

Yapının bodrum, zemin ve birinci katı kaba yontu moloz taş duvar ile örülmüştür (Çizelge 5.8). Bodrum kat döşemesinden zemin kat döşemesine kadar olan kısım sıvanmamıştır (Şekil 5.52). Çatı katında restorasyon sürecinde yapılan incelemelerde

bu kattaki duvarların bağdadi tekniğiyle yapıldığı görülmektedir (Şekil 5.53). Yapının orjinal haline dönüştürdüğü restorasyon sürecinde ara bölücü duvarlar da dahil olmak üzere tuğla duvar tekniği ile örülmüş bir mekân olmasada zemin kattan birinci kata çıkışı sağlayan dairesel merdivenlerin altında kalan boşlukların bir bölümü tuğla duvar ile örülüp sıvanmıştır.

Şekil 5.52 Cenanyan Mektebi bodrum kat duvar ve tavan detayı (Yağcı, 2020).

Yapının bodrum kat tavanı ahşap kirişlere oturtulmuş ahşap çitalı tavandan oluşmaktadır. Bodrum kat döşemesi ise andezit taş ile kaplanmıştır. Zemin kat sofa mekânının döşemesi ahşaptır (Şekil 5.54). Ayrıca kuzey-güney doğrultusunda uzanan sofanın doğu ve batı taraflarında kalan mekânlar da ahşap döşemelidir.

Şekil 5.53 Cenanyan Mektebi çatı katı duvar görünüşü (Yağcı, 2018).

Şekil 5.54 Cenanyan Mektebi zemin kat döşeme ve tavan görünüşü (Yağcı, 2020).

Birinci katın döşemesi de ahşap olup (Şekil 5.56) bu döşemenin zemin kata bakan tavan kısmı, ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Çatı katı döşemesi de tıpkı birinci katta

olduğu gibi ahşap döşemedir. Bu döşemelerin birinci kata bakan tavan kısmı, ahşap çıtalar ile kaplanmıştır (Şekil 5.55).

Şekil 5.55 Cenanyan Mektebi çatı katı tavan ve döşeme görünüşü (Yağcı, 2020).

Çizelge 5.8 Cenanyan Mektebi zemin, duvar, tavan özellikleri (Yağcı, 2020).

	Kat Yüksekliği	Duvar Tipi	Döşeme Tipi	Tavan Kap.
Bodrum Kat	275 cm	Sıvasız Moloz taş	Taş döşeme	Ahşap kirişli
Zemin Kat	371(sofa)-348 cm	Moloz taş (sıvalı)	Taş (sofa)-Ahşap	Ahşap çıtalı
Birinci Kat	389 cm	Moloz taş (sıvalı)	Ahşap döşeme	Ahşap çıtalı
Çatı Katı	Max. 310	Bağdadi	Ahşap döşeme	Ahşap çıtalı

Şekil 5.56 Cenanyan Mektebi birinci kat tavan ve döşeme görünüşü (Yağcı, 2020).

5.2.2.5.3 Merdivenler

Yapının içinde özgün halinde de bulunan dört adet merdiven çalışmaktadır (Çizelge 5.9). Bu merdivenlerin ikisi zemin katta sofanın doğusunda ve batısında simetrik olarak konumlandırılmış olan ve zemin kattan birinci kata çıkışı sağlayan dairesel merdivenlerdir. On dokuz basamaklı bu iki merdivenin basamak genişlikleri 100 cm ve yapı malzemesi ahşaptır (Çizelge 5.10). Merdivenlerin dış kenarlarında ahşap korkuluk bulunmaktadır. Bu merdivenler yapının konut olarak kullanıldığı dördüncü döneminde yıkılıp restore edilerek, tekrar özgün malzemesi olan ahşapla yeniden yapılmıştır. Yapının konut olarak kullanıldığı dönemde doğu ve batı cephesine yapılan ve restorasyondan sonra yıkılan iki adet tek kollu çıkış merdiveni bulunmaktaydı. Konut mekanlarının girişlerini ayırmak için yapılan bu merdivenlerle beraber zemin kattaki bu iki dairesel merdivenin kaldırıldığı anlaşılmaktadır.

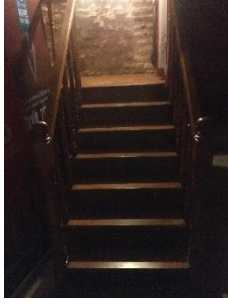
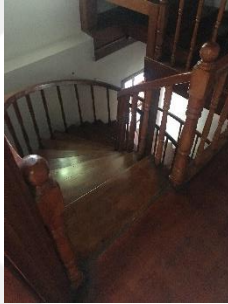
Yapının bir diğer merdiveni zemin kattan bodrum kata inışı sağlayan, doğu cephesindeki dairesel merdivenin altında kalan boşlukta bulunan çift kollu sahanlıklı onbeş basamaklı merdivendir. Bu merdivende tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır. Doğü cephesi duvarına yaslanarak inen sahanlık kısmı 90x100 cm

ölçülerindedir. Basamak genişliği de 90 cm olan bu merdiven restorasyon sürecinde yeniden yapılmıştır. Yapıdaki bir diğer merdiven ise birinci kattan çatı katına çıkışı sağlayan çift kollu sahanlıklı ahşap merdivendir. On dokuz basamaklı bu merdivenin sahanlığa kadar olan kısmı iki basamaklı olup sahanlıktan çatı katına kadar olan çıkış kısmı ise on altı basamaklıdır. Merdivenin basamak genişliği 75 cm'dir.

Çizelge 5.9 Cenanyan Mektebi merdiven özellikleri (Yağcı, 2020).

	Konum	Merdiven Tipi	Yapı Malz.	Bas. Say. / Gen.
1. Merdiven	Zemin Kat	Dairesel	Ahşap	19 adet / 100 cm
2. Merdiven	Zemin Kat	Dairesel	Ahşap	19 adet / 100 cm
3. Merdiven	Bodrum Kat	Çift Kollu	Ahşap	15 adet / 90 cm
4. Merdiven	Birinci Kat	Çift Kollu	Ahşap	19 adet / 90 cm

Çizelge 5.10 Cenanyan Mektebi merdiven görüşleri (Yağcı, 2020).

	Görünüş		
	Başladığı Kattan	Katlar Arasından	Bittiği Kattan
Bodrum Kata İniş Merdiveni			
Birinci Kata Çıkış Merdiveni			
Çatı Katına Çıkış Merdiveni			

5.2.2.5.4 Örtü Sistemi

Bina beşik çatı ile örtülmüştür. Doğu ve batı cephesine uzanan cumba çıkmalar kırma çatı şeklinde ana beşik çatıya saplanmaktadır. Beşik çatının iç yüksekliği 310 cm olup doğu ve batı cephesindeki cumbaların çatılarının iç yüksekliği 90 cm'dir. Çatı örtü malzemesi marsilya tipi kiremittir.

5.2.2.6 Yapı Elemanları

5.2.2.6.1 Pencereleer

Yapının pencereleri tip olarak incelendiğinde bodrum katta ölçü ve şekil olarak birbirinden ayrılmakta iken diğer katlarda etrafındaki sövelere göre farklılaştığı görülmektedir. Yapının bodrum katında bulunan mazgal pencereler kuzey, doğu ve batı cephelerde, güney cephedeki pencereler oranla daha küçük boyutta açıklıklara sahiptir. Doğu, batı ve kuzey cephesindeki mazgal pencereler 25x45 cm ölçülerindedir. Batı cephesinde bulunan üç pencereden kuzey ve güney taraflarındakilerde, doğu cephesindeki üç adet mazgal pencerenin ise tamamında, merkezinde 25 cm çapında dairesel açıklıklar bulunan, 60x70 cm ölçülerinde tek parça taş söveler yer almaktadır (Şekil 5.63). Kuzey cephedeki bodrum pencereleri ise yükselen yol kotu ile aynı hizadadır ve etrafında söve yoktur (Çizelge 5.11).

Güney cephede bulunan mazgal pencereler ahşap doğramalı olup, önünde süslemesiz düz demir korkuluklar ve dört kenarında taş söveler bulunmaktadır (Şekil 5.64). Bu üç pencereden batı tarafında olan 62x63 cm açıklığında, doğu tarafında olan 62x68 cm açıklığında ve ortada olan ise 73x68 cm açıklığındadır. Batı tarafındaki pencerin dört kenarındaki söveler 20 cm genişliğindedir. Ortadaki pencerenin etrafındaki sövelerden alt ve üst kenarda olanı 27 cm yan kenarlardakiler ise 20 cm'dir. Doğu tarafındaki pencerenin sövelerinden alt ve üst kenarlardakiler 27 cm, yan kenarlardakiler ise 17 cm'dir. Yapının zemin kat, birinci kat ve çatı katlarındaki derslik, idari oda, sofa mekânlarının pencereleri ile merdiven kovanı ve balkon pencereleri ahşap doğramalı, gridal olarak bölünmüş pencerelerdir. Bu pencerelerden zemin kat hizasında olanların etrafında söve yoktur. Pencereleer cepheden içeri çekilmiş ve cephe duvarı pencerelerin üst kısmında kemerli bir görünüm verecek şekilde örülmüştür. Zemin kat hizasındaki bu pencerelerin açıklıkları 96x190 cm'dir (Çizelge 5.12).

Birinci kat pencerelerinin etrafında ise kademeli taş profil söveler bulunmaktadır. Bu kattaki pencerelerden merdiven kovanını aydınlatanlar, 90x231 cm, diğerleri ise 108x231 cm'dir. Ayrıca bu katta doğu ve batı cephesine bakan çıkmaların yan yüzeyindeki pencerelerin etrafında söveler bulunmaktadır. Yapının kuzey ve güney

cepheye bakan balkonlarından birinci kat ve çatı katındakilerin pencereleri de kendi içlerinde benzerlik göstermektedir. Birinci kat balkonlarında bulunan pencereler birbirleriyle aynı ölçülerde, çatı katında bulunan pencereler de yine kendi içlerinde aynı ölçülerdedir. Birinci kat balkon pencerelerinin ölçüleri 105x225 cm, çatı katı balkon pencerelerinin ölçüleri 73x148 cm'dir. Yapıda dikkat çeken pencerelerden biri ise ana giriş kapısının sağ ve sol üst köşelerinde bulunan 42x55 cm açıklıklığındaki pencerelerdir. Bu pencerelerin etrafında iç ve dış bükey ahşap söveler, ön kısımlarında ise çiçek motifli demir korkuluk bulunmaktadır.

Çizelge 5.11 Cenanyan Mektebi bodrum kat pencereleri (Yağcı, 2020).

Dış Görünüş	İç Görünüş	Bulunduğu Kat	Açıldığı Cephe
		Bodrum Kat	Kuzey Doğu Batı
		Bodrum Kat	Güney
		Bodrum Kat	Kuzey

Çizelge 5.12 Cenanyan Mektebi zemin ve üst katların pencereleri (Yağcı, 2020).

Dış Görünüş	İç Görünüş	Bulunduğu Kat	Açıldığı Cephe
		Zemin Kat	Kuzey
		Zemin Kat	Doğu Batı Güney
		I. Kat	Kuzey Güney Doğu Batı
		I. Kat Çatı Katı	Kuzey Güney
		Zemin Kat	Kuzey

5.2.2.6.2 Kapılar

Yapının ana giriş kapısı, balkon kapıları ve iç mekan kapılarının yapı malzemesi ahşaptır. Özellikle ana giriş kapısı, yapının en hareketli cephesi olan giriş cephesini daha dikkat çekici hale getirmek için basık dairesel kemerli olarak tasarlanmıştır. Ayrıca giriş kapısı yine basık dairesel kemerle bitirilen taş sövelerle çevrilmiştir (Çizelge 5.13). Kemerin kilit taşındaki çiçek motifi giriş kapısını vurgulayan detaylardan biridir. Giriş kapısının boyutları 208x327 cm olup etrafındaki taş sövenin genişliği ise 23 cm'dir.

Yapının iç mekan kapıları sade ve süslemesiz kapılardır (Çizelge 5.14). Zemin kat ve birinci katta sofaya açılan dörder adet kapı bulunmaktadır. Bu kapılardan zemin katta bulunanlardan ikisinde kapı kanadının bitiminden itibaren beyaz renkli dikdörtgen ve mat kaideler olup bunların boyutları 150x295 cm ve 140x295 cm'dir. Diğer iki kapının üzerlerinde dikdörtgen kaideler olmayıp boyutları 150x245 cm ve 140x245 cm'dir. Bu dört kapıda çift kanatlıdır. Ancak birinci kattaki kapılardan iki tanesi 90x145 ölçülerinde tek kanatlı ahşap kapıdır.

Yapının dikkat çeken diğer kapıları ise balkon kapılarıdır. Yapının kuzey ve güney cephelerine bakan ve birinci ve çatı katında bulunan dört adet balkon bulunmaktadır. Bu balkonların kapılarının her iki yanında da kapılara bitişik ve daha yüksek konumda bulunan ahşap pencereler bulunmaktadır. Bütün balkon kapıları çift kanatlı ve ahşap olup, birinci kat balkonuna sofa haricinde sofanın doğu ve batı tarafında bulunan mekanlardan açılan birer adet tek kanatlı ahşap kapı da bulunmaktadır. Bu kapılar tek kanatlı ve ahşap kapılardır. Birinci kattaki sofa mekanından balkona açılan çift kanatlı kapıların boyutları 355x240 cm'dir. Çatı katından açılan balkon kapılarının ölçüleri ise 350x240 cm'dir. Yapının dikkat çeken bir diğer kapısı ise, bodrum katın doğu cephesinden bahçeye çıkışı sağlayan kapıdır. 100x240 cm boyutlarında olan bu ahşap kapının çevresinde 25 cm genişliğinde taş söve bulunmaktadır.

Çizelge 5.13 Cenanyan Mektebi dış kapıları (Yağcı, 2020).

Dış Görünüş	İç Görünüş	Bulunduğu Kat	Açıldığı Mekân
		Zemin Kat	Sofa
		Bodrum Kat	Müştemilat
		I. Kat Çatı Katı	Sofa Derslik

Çizelge 5.14 Cenanyan Mektebi iç kapıları (Yağcı, 2020).

Görünüş	Kanat Sayısı	Bulunduğu Kat	Açıldığı Mekân
	İki Kanatlı	Zemin Kat	Sofa
	İki Kanatlı	Zemin Kat I. Kat	Sofa
	Tek Kanatlı	Zemin Kat I. Kat	İdari Oda Derslik

5.2.2.7 Yapıdaki Bozulmalar

Yapı restorasyon sürecinde özgün haline en yakın şekilde restore edilmiş olsa da işlevsel gerekliliklerden dolayı bir takım mekansal bozulmalar ortaya çıkmıştır. İç mekân düzenlemelerinde giriş holüne giriş kapısının doğuya bakan köşesine ahşap kaplamalı bir tesisat shaftı oluşturulmuştur (Çizelge 5.15).

Ayrıca yine yapının orjinal halinde olmayan, birinci kattan çatı katına çıkışı sağlayan merdivenin alt boşluğuna çay ocağı işlevini görmesi amacıyla bir mutfak tezgâhı konulmuştur.

Yapıdaki en dikkat çekici mekânsal bozulma bahçe düzenlemesinde göze çarpmaktadır. Yapının güney yönündeki arka bahçesine yapının özgün dönemine yakın fotoğraflarda ve geçirdiği farklı dönemlere ait fotoğraflarda görünmeyen iki ayrı

yapı eklenmiştir. Bu yapılardan biri bahçenin güney sınırına yaslanmış vaziyette konumlandırılan 1180x400 cm boyutlarındaki dikdörtgen ve tek katlı kütüphane mekânıdır. Kaba yontu moloz taş ile yığma tekniğine uygun olarak yapılmış olan bu yapı Cenanyan Mektebi'nin genel karakteristiğine uygun biçimde düzenlenmiştir. Okul binasının ahşap kapı ve pencereleriyle aynı tip kapı ve pencerelere sahip bu yapıda bir adet çift kanatlı ahşap giriş kapısı ve bu kapının her iki yanında konumlandırılmış dört adet ahşap pencere bulunmaktadır. Yapının dış duvarları sıvasız olup güney, doğu ve batı cepheleri bahçe duvarına bitişik ve sağır cephelerdir.

Diğer bir mekan ise yapının güneyinde bulunan bahçesinin doğu tarafındaki bahçe duvarının kırılarak devam ettiği kısımda oluşan boşluğa oturtulmuş olan tek katlı, sıva ve boyası yapılmış olan müştemilat yapısıdır. Hem kuzey hem de doğu cephesinde birer adet ahşap kapısı bulunan müştemilat yapısının bir adette ahşap penceresi bulunmaktadır. Bu pencere doğu cephesindeki kapının hemen yanında konumlandırılmıştır. Hem kütüphane hem de müştemilat yapılarının örtüsü, kuzey-güney yönünde eğimli sundurma çatıdır.

Yapı son döneminde restore edildiği için yapısal bozulmalar görülmemiştir. Özgün haline uygun olarak yenilenen yapı malzemeleri incelendiğinde iç mekân sıva ve boya detaylarında özensiz işçilikten kaynaklanan hatalar bazı yerlerde göze çarpmaktadır. Yine dış cephede yakın mesafeden detaylı bir şekilde incelendiğinde dış cephe boya ve sıva işçiliklerinde bir takım hatalar olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.15 Cenanyan Mektebi mekânsal bozulmaları (Yağcı, 2020).

Görünüş	Uygulandığı Yer	İşlev	Dönem
	Yapının güney yönündeki arka bahçesi	Kütüphane	Restore edildiği 2019 yılı
	Yapının güney yönündeki arka bahçesi	Müştemilat	Restore edildiği 2019 yılı
	Birinci kattan çatı katına çıkan merdivenin alt boşluğu	Çay ocağı	Restore edildiği 2019 yılı
	Zemin kat ana giriş kapısının batı tarafı	Tesisat Şaftı	Restore edildiği 2019 yılı

5.2.3 Kortoprus Ermeni Mektebi

Kortoprus Mektebi 1914 senesi Eylül ayının 14’ünde Ermeni bir bayan öğretmen olan Agavani Kapamacıyan’ın girişimleriyle açıldı (Çizelge 5.16). Okul, Konya’nın ilk müstakil ana okuludur (Çizelge 5.17). Bu okulun diğer gayrimüslim okullarında uygulandığı gibi I. Dünya Savaşı sırasında kapandığı tahmin edilmektedir (Sarıçelik, 2010). Kortoprus Ermeni Mektebi günümüze kadar ulaşamamış eğitim müesseselerinden biridir. Okula ait yapıyla ilgili yapılan araştırmalarda, mimari olarak görsel bir veriye ulaşılamamıştır.

Çizelge 5.16 Kortoprus Ermeni Mektebi dönemsel kronolojisi (Yağcı, 2020).

	Eğitim Tipi	Başlangıç Tarihi	Mülkiyeti
1. Bina	Karma Eğitim İlk Ana okulu	14 Eylül 1914	Ermeni Cemaati tarafından tesis edildi

Çizelge 5.17 Kortopru Ermeni Mektebi konum ve plan özellikleri (Yağcı, 2020).

Binanın Konumu	Mimari Verileri	Güncel Durumu
Gazi Alemşah Mahallesi’nde, açılmıştır.	Net verilere ulaşılamamıştır.	Okul, 1.Dünya Savaşı yıllarında kapatılmıştır. Binanın günümüze ulaştığına dair net veriler yoktur.

5.2.4 Akşehir Ermeni Mektebi

Okul, Ermeni azınlık tarafından 1862 senesinde üç katlı olarak inşa edilmiştir. Okulun bahçesinde büyük bir kilise bulunmaktadır. Ermeni Mekteb-i İbtidaiyesi, bu büyük kilisenin bahçesindeki geniş avlunun bir kısmına üç katlı bir eğitim müessesesi olarak

inşa edilmiştir. Ermenilerin 1916 senesinde Akşehir'den ayrılmalarının ardından Alemdar Mustafa Paşa Türk İlkokulu adıyla eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. İstiklal Savaşı zamanında da askeri hastaneye dönüştürülerek hastane binası olarak kullanılmıştır. 1922 senesinde İsmet Paşa Okulu olarak tekrar eğitim kurumuna dönüştürülmüştür. 1926 senesinde okulun ismi tekrar değiştirilmiş ve okul Gazi Mustafa Kemal İlkokulu adını almıştır. 1929–1930 eğitim döneminde eğitim sürecinin ilk mezunlarını vermiştir (Yaylıoğlu, 2010).

5.2.4.1 Akşehir Ermeni Mektebi'nin Konumu

Akşehir Ermeni Mektebi, Konya'nın kuzeybatısında yer alan Akşehir ilçesinde bulunmaktadır. Akşehir ilçesi Sultan Dağı'nın eteklerinde konumlanmış ve tarihi İpek Yolu ve Kral Yolu güzergahları üzerinde bulunmasıyla Konya'nın tarihi öneme sahip ilçelerinden birisidir. 1862 senesinde inşa edilen okulun bahçesinde aynı dönemde inşa edilmiş birde Ermeni Kilisesi bulunmaktadır.

(38°21'16.57''K, 31°24'30.10''D) enlem ve boylam değerlerinde bulunan Akşehir Ermeni Mektebi'nin kuzeybatısında Değirmen Sokak, güneyinde ise Akşehir Deresi yer almaktadır. Çimenli Mahallesi'nde yer alan okul yapısının güney doğusunda ise Ermeni Kilisesi bulunmaktadır (Şekil 5.57, Şekil 5.58).

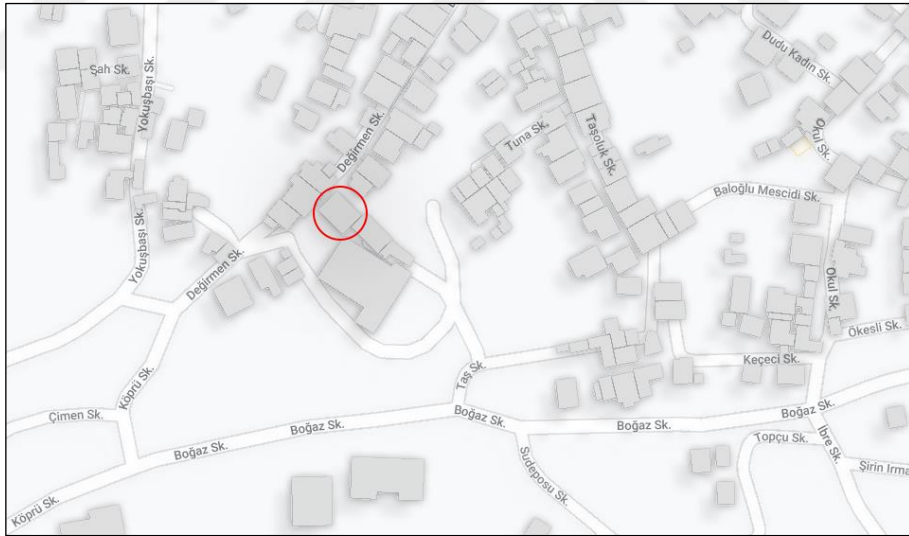
Akşehir Ermeni Mektebi hem Konya eğitim tarihinin hem de Akşehir eğitim tarihinin gerek mimari gerekse de tarihi özellikleri bakımından en değerli yapılarından biri olarak gösterilebilir. Günümüzde Değirmen Sokak güzergahı üzerinde bulunan tarihi yapılara, Akşehir'i turizm değerlerinden biri haline getirmek amacıyla restorasyon planlamaları yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Ermeni Kilisesi restore edilmiştir (Şekil 5.66). Okulun restorasyon çalışmalarına ise henüz başlanmamıştır.

Yetkili kişi ve kuruluşlar tarafından yapılan incelemelerde, Akşehir Ermeni Mektebi ve Ermeni Kilisesi'nin konumunun fay hattının üzerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Olası bir deprem durumunda oluşabilecek tehlikelerden dolayı okul binasının restore edilerek yalnızca turizm amaçlı kullanılmasına karar verilmiştir.

Okulun kuzeybatısında bulunan Değirmen Sokak, Akşehir evlerinin yoğun olarak bulunduğu bir bölgedir. Okulun güney ve güneydoğu tarafları ise Akşehir Deresi'ne kadar açık ve ağaçlık bir bölgedir (Şekil 5.59).

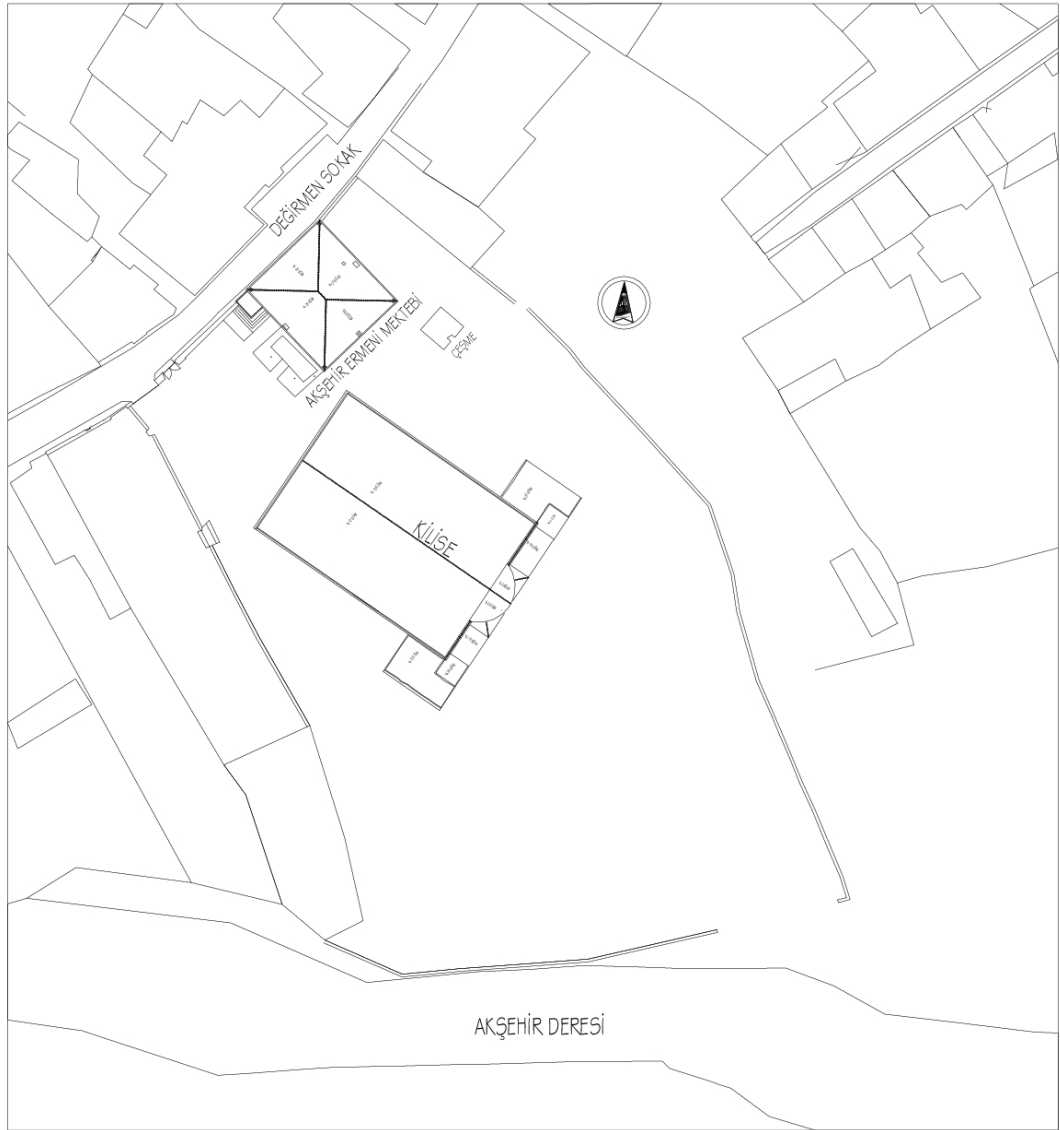
Şekil 5.57 Akşehir Ermeni Mektebi'nin uydudan konumu⁵² (Yağcı, 2020).

Şekil 5.58 Akşehir Ermeni Mektebi'nin haritadan konumu⁵³ (Yağcı, 2020).

⁵² Google Earth uygulamasından 31.07.2020 tarihinde alınmıştır.

⁵³ Google Maps uygulamasından 31.07.2020 tarihinde alınmıştır.

VAZİYET PLANI ÖLÇEK 1/500

Şekil 5.59 Akşehir Ermeni Mektebi'nin vaziyet planı (Yağcı, 2020).

5.2.4.2 Akşehir Ermeni Mektebi'nin Dönemsel Kronolojisi

Akşehir Ermeni Mektebi günümüze kadar ayakta kalabilmiş ve bu süreçte farklı dönemlerden geçmiş ve buna rağmen fiziki müdahalenin fazla olmadığı ender yapılardan birisidir. Yapının tarihçesinin araştırma sürecinde, Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu, Konya koleksiyonerleri, Konya tarihi ile yakından ilgilenen tanınmış kişiler, 1914 tarihli Konya Salnamesi incelenmesine rağmen okulun

dönemsel kronolojisi ve tarihçesi ile ilgili yeterli sayıda yazılı veya görsel veriye ulaşamamıştır.

Yapının mimarı ile ilgili bir veri bulunmamaktadır. Yapının yapıldığı yıl olarak ise iki farklı bilgi söz konusudur. Okulun Gazi Mustafa Kemal İlkokulu olarak kullanıldığı son dönemde bu okula ait resmi internet sitesinde okulun 1890 yılında inşa edildiği belirtilmiştir. Okul ile ilgili Erdal Yaylıoğlu tarafından yazılan “*Konya İli Akşehir İlçesi Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu'nun Akşehir Eğitim Tarihi Açısından Öneminin ve Okulun Tarihi*” başlıklı yüksek lisans tezinde ise okulun yapım tarihi 1862 olarak verilmiştir. Ayrıca okul binasının 1908 senesinde Veli Baş isimli bir şahıs tarafından Ermenilere satıldığı bilgisi de okula ait resmi sitede belirtilmiştir. Okulun bahçesinde okul ile aynı dönemde yapılan Ermeni kilisesinin bulunması bu bilgi ile ilgili resmi veri ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Okul bugün bulunduğu büyük alan içerisinde bir kilise ile inşa edilmiştir. Bu ilk döneminde Ermeni Mektebi olarak işlevlendirilmiş ve zemin kat, birinci kat ve ikinci kat farklı seviyelerde eğitim veren kurumlar olarak hizmet etmiştir (Çizelge 5.18). Akşehir Ermeni Mektebi'nin dönemsel olarak ikinci dönemi ise Alemdar Mustafa Paşa Türk İlkokulu ismiyle kullanıldığı 1916 senesidir. Tehcir Yasası sonrasında Ermeniler tarafından boşaltılan okul bu dönemde bir Türk okuluna dönüştürülmüştür. Okulun üçüncü dönemi ise İstiklâl Savaşı yıllarında tam tarihi belli olmayan hastane yapısı olarak kullanıldığı dönemdir. Okulun kronolojik üçüncü dönemi ise İsmet Paşa İlkokulu olarak kullanıldığı 1922-1926 yılları arası dönemdir. Okulun fiziki olarak kullanıldığı son dönem ise 1926 senesinde başlayan Gazi Mustafa Kemal İlkokulu olarak kullanıldığı dönemdir. Bu dönem 2011 senesine kadar tarihsel süreç içerisinde değişen eğitim sistemlerine rağmen devam etmiştir (Öner, 2010).

Bu dönemden sonra yapılan çalışmalarda okul ve kilise binasının (Şekil 5.60) bulunduğu alanın fay hattı üzerinde olduğu tespit edilmiş ve okul binası boşaltılarak okula yeni bir bina tahsis edilmiştir. Okul günümüzde restorasyon planı kapsamında olup henüz restorasyon çalışmaları başlamamıştır. Okul binasının yanında bulunan kilise yapısının ise restorasyon çalışmaları tamamlanmak üzeredir (Şekil 5.61, Şekil 5.62).

Çizelge 5.18 Akşehir Ermeni Mektebi dönemsel kronolojisi (Yağcı, 2020).

Yıl Aralığı	Yapının İşlevi	Görsel Verileri
1862-1916	Akşehir Ermeni Mek.	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1916-1922	Alemdar Mustafa Paşa Türk İlkokulu	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1922-Bilinmiyor	Hastane Binası	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1922-1926	İsmet Paşa İlkokulu	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1926-2011	Gazi Mustafa Kemal İlkokulu	
2011-Kullanılmıyor	Restorasyon Sürecinde	

Şekil 5.60 Akşehir Ermeni Kilisesi giriş cephesi (Yağcı, 2020).

Şekil 5.61 Akşehir Ermeni Kilisesi arka cephe (Yağcı, 2020).

Şekil 5.62 Akşehir Ermeni Kilisesi iç mekân (Yağcı, 2020).

5.2.4.3 Yapının Plan Özellikleri

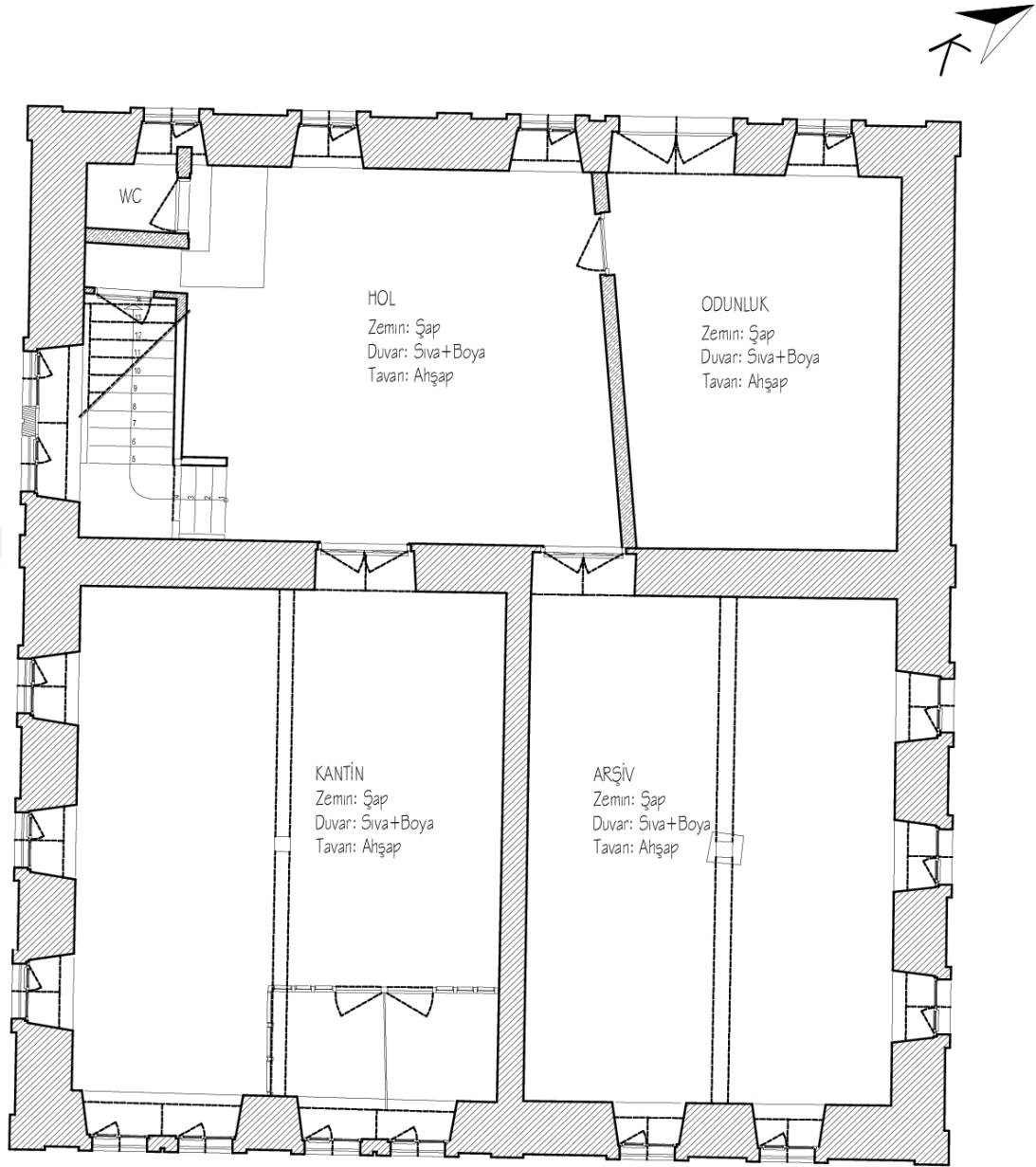
5.2.4.3.1 Bodrum Kat Planı

Yapının güneybatı cephesi olan giriş cephesinden içeri girildikten sonra giriş kapısının sağ tarafında bulunan tek kollu, sahanlıklı, 14 basamaklı merdiven ile bodrum kata inilmektedir (Şekil 5.65). Bodrum kat planında yapının özgün döneminde “I” tipi koridor ve bu koridora açılan iki adet müştemilat mekânı bulunmaktadır (Şekil 5.66). Ancak yapının okul olarak kullanıldığı son dönemde muhdes duvar ile bölünerek bu koridorun kuzeydoğu ucuna bir adet odunluk mekânı oluşturulmuştur (Şekil 5.69). Yapının konumu gereği Değirmen Sokak tarafındaki kuzeybatı cephesi ile güneydoğu cephesi arasında kot farkı bulunmaktadır. Bu kot farkı kuzeybatı cephesinde yapının bodrum katına doğal ışık alınmasına olanak sağlamış ve bu cephede bir adet bodrum kata giriş kapısı ve kuzeybatı cephesindeki müştemilat mekânını aydınlatan üç adet pencere açılmıştır. Yapının bodrum katı her cepheden ışık alacak şekilde pencerelerle çevrilmiş ancak kuzeybatı cephesinde bodrum kat duvarları tamamen zemin üstünde kalmış ve cephe görüntüsüne dahil olmuştur.

Bodrum kat mekanındaki koridor kuzeybatı-kuzeydoğu doğrultusunda, yapının özgün halinden gelen ve bu koridora açılan iki adet müştemilat mekânı ise kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanmaktadır (Şekil 5.64). Bu iki mekândan uzun kenarı güneybatı cephesine bakanın içerisinden sonradan yapılan ahşap kantin bölmesi bulunmaktadır ve bu mekân okulun kantin kısmı olarak düzenlenmiştir (Şekil 5.67). Uzun kenarı kuzeydoğu cephesine bakan diğer mekân ise arşiv olarak kullanılmıştır (Şekil 5.68). Hem arşiv odasının hem de kantin bölümünün tavanlarının orta kısımlarında, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan ahşap taşıyıcı kirişler ve bu kirişlerin oturduğu ve mekânların orta noktasına denk gelen ahşap kolonlar bulunmaktadır. Yapının genelinde olduğu gibi bodrum kat mekânları da Gazi Mustafa Kemal İlkokulu taşındıktan sonra yapı bakımsız bir vaziyettedir.

Bodrum kat planında kuzeybatı cephesine açılan ve sonradan yapılan odunluk mekânının tam karşısında, zemik kat giriş kapısının altında bir adet tuvalet bulunmaktadır (Şekil 5.70). Bu mekâna zemin kotundan iki basamak yukarı çıkılarak girilmektedir. Tuvaletin giriş kapısının olduğu duvar, bodrum kat pencere açıklığına denk gelmektedir.

Bodrum kat koridorunun kuzeydoğu cephe duvarı haricinde bodrum katta bulunan tüm mekânlara pencere açıklıkları bırakılmış ve bodrum katın tüm cephelerden ışık alması sağlanmıştır. Bodrum kat iniş merdiveninde de güneybatı cephesine bakan iki bitişik pencere bulunmaktadır.

BODRUM KAT PLANI ÖLÇEK 1/100

Şekil 5.63 Akşehir Ermeni Mektebi bodrum kat planı⁵⁴ (Yağcı, 2020).

⁵⁴ Planlar, mimar Ramazan Demir'den alınan planlar incelenerek düzenlenmiştir.

Şekil 5.64 Akşehir Ermeni Mektebi bodrum kat merdiveni (Yağcı, 2020).

Şekil 5.65 Akşehir Ermeni Mektebi bodrum kat koridoru (Yağcı, 2020).

Şekil 5.66 Akşehir Ermeni Mektebi kantin mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.67 Akşehir Ermeni Mektebi arşiv mekânı (Yağcı, 2020).

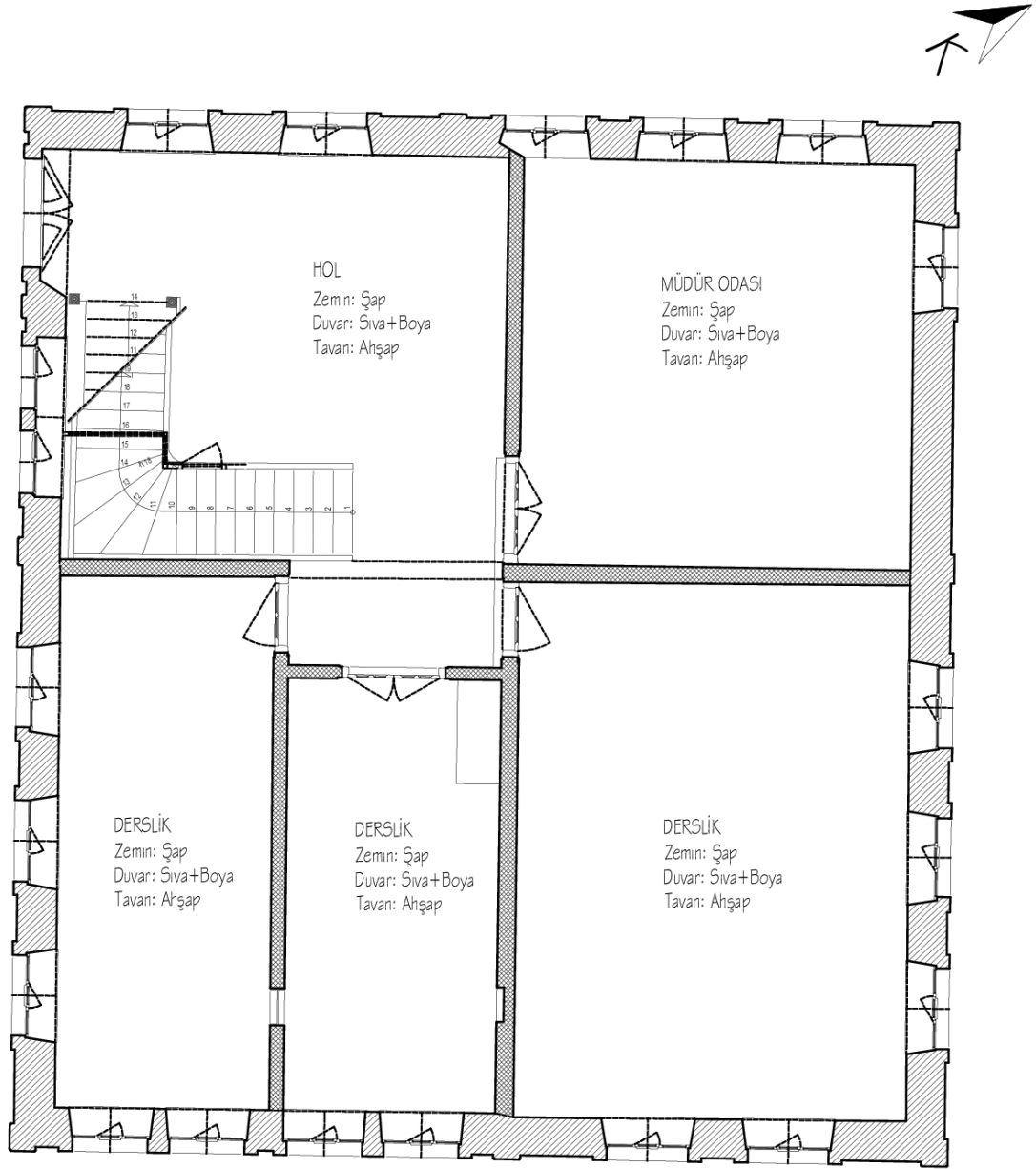
Şekil 5.68 Akşehir Ermeni Mektebi odunluk mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.69 Akşehir Ermeni Mektebi tuvalet mekânı (Yağcı, 2020).

5.2.4.3.2 Zemin Kat Planı

Yapının zemin katına, güneybatı cephesinin kuzeybatı cephesine en yakın ucunda bulunan beş basamaklı, giriş kapısından girilmektedir. Giriş sahanlığını taşıyan iki adet düşey taşıyıcı bulunmakta olup bu saçak yapının birinci katında balkon konsolu olarak çözümlenmiştir. Zemin katta yapının özgün halinden gelen dört adet mekân bulunmakta olup bu mekânlar “L” tipi koridora açılmaktadır. Bu koridorun giriş kapısının yakınındaki kısmı dersliklere açılan kısmına oranla daha büyük ve geniş olup giriş holü işleviyle planlanmıştır (Şekil 5.72). Koridorun kuzeydoğu ve güneydoğu cepheleri mekânlara güneybatı cephesi ise birinci kata çıkış merdivenine bitişik olup kuzeybatı cephesine bakan kısmı dış cephe duvarı ile bitirilmiştir (Şekil 5.73). Zemin katta bulunan dört adet mekândan üçü, kısa kenarları güneydoğu cephesine bakan ve bitişik olarak çözülmüş derslik mekânları (Şekil 5.74, 5.75, 5.76), biri ise kuzeybatı cephesine bakan müdür odasıdır (Şekil 5.77). Üç derslik mekânından ortadaki giriş kapısı diğerlerine göre içeriye çekilmiş ve bir hol oluşturulmuştur. Giriş kapısının sağ tarafında, zemin kattan birinci kata çıkışı sağlayan 23 basamaklı tek kollu döner merdiven bulunmaktadır. Zemin kat planında yapının özgün halinde olmayan ve sonradan eklenen detaylardan birisi ise bodrum kata iniş merdiveniyle birinci kata çıkış merdiveni arasına yapılan ahşap danışma mekânıdır (Şekil 5.78). Yapının zemin kat planında özgün halinden ya da sonraki dönemlerinden gelen herhangi bir ıslak hacim mekânı bulunmamaktadır. Zemin kat planında bulunan üç derslik mekânından ortadaki içerisinde bir adet beton tezgâh bulunmaktadır. Ayrıca ortada bulunan derslik mekânı ile yapının güneybatı cephesine bakan derslik mekânının arasındaki bölücü duvarda her iki mekâna açılan birer adet ahşap raf bulunmaktadır (Şekil 5.71).

ZEMİN KAT PLANI ÖLÇEK 1/100

Şekil 5.70 Akşehir Ermeni Mektebi zemin kat planı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.71 Zemin kat giriş holü (Yağcı, 2020).

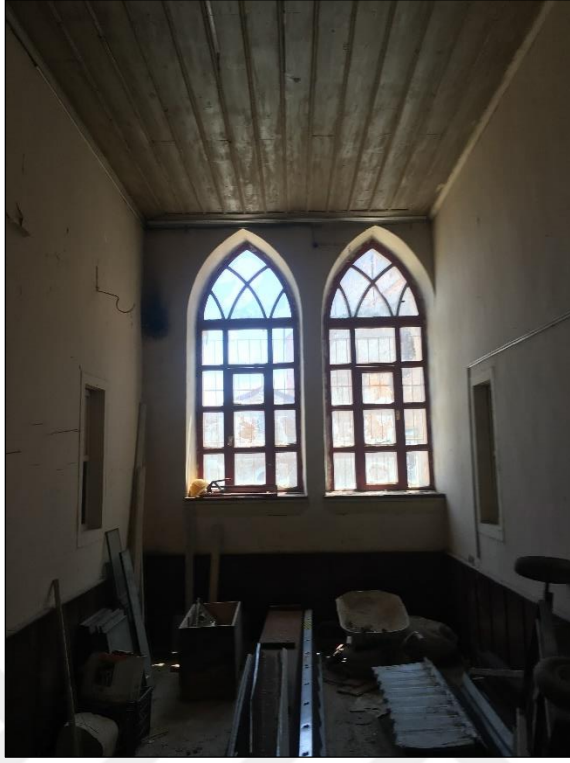
Şekil 5.72 Zemin kat merdiveni (Yağcı, 2020).

Şekil 5.73 Kuzeydoğu cephesine bakan derslik mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.74 Güneybatı cephesine bakan derslik mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.75 Bitişik vaziyetteki üç derslikten ortada bulunanı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.76 Kuzeydoğu cephesine bakan müdür odası mekânı (Yağcı, 2020).

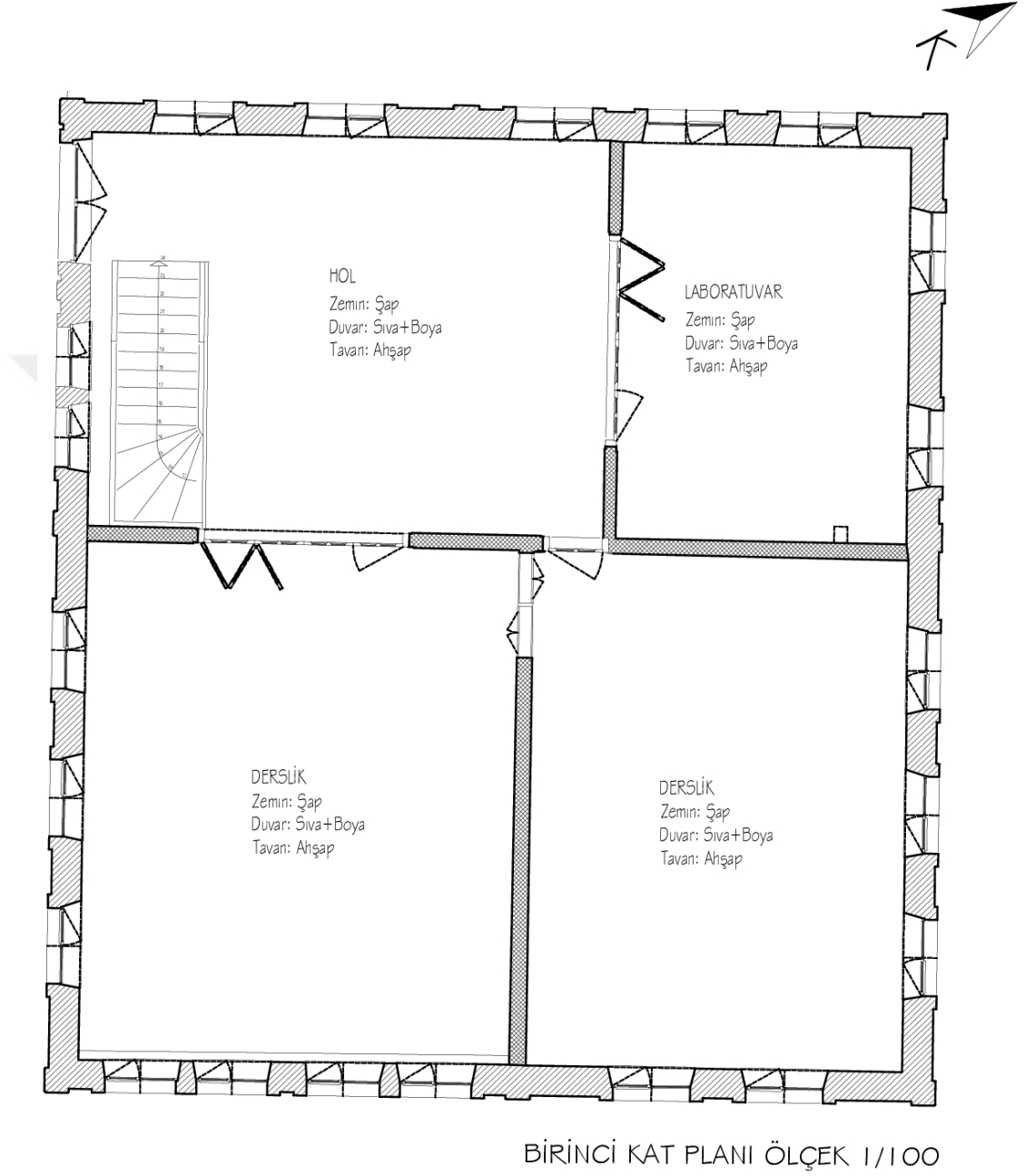

Şekil 5.77 Bodrum kat merdiveni üzerindeki danışma mekânı (Yağcı, 2020).

5.2.4.3.3 Birinci Kat Planı

Yapının birinci kat planında dikdörtgen formlu “I” tipi bir koridora açılan üç adet mekân bulunmaktadır (Şekil 5.79). Bu mekânlardan ilki diğerlerine göre daha küçük olan ve koridorun (Şekil 5.81) kuzeydoğu ucunda konumlandırılmış olan laboratuvar mekânıdır (Şekil 5.84). Koridorun güneydoğu tarafında ise iki adet bitişik derslik mekânı bulunmaktadır (Şekil 5.82, Şekil 5.83). Birinci kat planında en dikkat çekici detaylardan birisi koridorun güneybatı cephesinden giriş cephesine bakan balkondur. Bu balkon konsolu aynı zamanda binanın giriş saçağıdır (Şekil 5.80). Yapının güneydoğu cephesine bakan derslik mekânlarının arasında bulunan bölücü duvarın her iki yüzeyinde de ahşap dolaplar bulunmaktadır. Zemin kat hizasında olduğu gibi birinci kat hizasında da merdiven kovanını aydınlatan bitişik iki adet pencere bulunmaktadır. Bu pencereler yapının güneybatı cephesine bakan kısmındadır. Birinci

kat planında bulunan mekânlar dış cepheye bakan duvarların tamamında açılan pencerelerle doğal ışıktan faydalanmaktadır.

Şekil 5.78 Akşehir Ermeni Mektebi birinci kat planı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.79 Birinci kattan balkona açılan kapı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.80 Birinci kat koridoru (Yağcı, 2020).

Şekil 5.81 Güneydoğu cephesine bakan derslik mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.82 Güneydoğu cephesine bakan diğer derslik mekânı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.83 Kuzeydoğu cephesine bakan laboratuvar mekânı (Yağcı, 2020).

5.2.4.4 Yapının Cephe Özellikleri

5.2.4.4.1 Güneybatı Cephesi

Güneybatı cephesi, aynı zamanda giriş cephesidir. Yapının tüm cephelerinde görülen benzer özellikler bu cephede de görülmekte olup cepheler kat pencerelerinin boyut, kemer ve sövelerle farklılaştırılmasıyla birbirinden ayrılmaktadır. Her cephede katların pencere düzenleri aynı olup sayıları ve gruplaşmaları farklılık göstermektedir. Güneybatı cephesinin kuzeybatı köşesinde binanın giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 5.85). Giriş sahanlığına zemin kotundan beş basamak yüksekteki giriş merdiveniyle çıkılmaktadır. Giriş sahanlığının üzerinde ise birinci katta balkon olarak çalışan giriş saçağı bulunmaktadır. 235 cm uzunluğunda, 305 cm genişliğindeki giriş saçağının iki ön ucunda 30x30 cm ölçülerinde kare kesitli iki sütun bulunmaktadır. Giriş saçağının alın kısımları 150 cm yüksekliğinde bağdadi duvarlar ile kapatılmış ve üzerine birinci kat balkonunun süslemeli demir korkulukları yapılmıştır. Demir korkulukların yüksekliği ise yaklaşık 100 cm'dir.

Ahşap giriş kapısının üzerinde demir süslemeli parmaklıklar vardır. Basık kemerli olan giriş kapısının her iki yanında taş söveler yer almaktadır. Söveler kapının üst kısmında basık taş kemerle bitirilmiştir. Dairesel kemerin kilit taşı zemine doğru sarkıtılmıştır. Girişin, cephenin merkezinden değilde kuzeybatı cephesine yakın yerden verilmesi dikdörtgen formlu binanın monotonluğunu kıran detaylardan birisidir (Şekil 5.86).

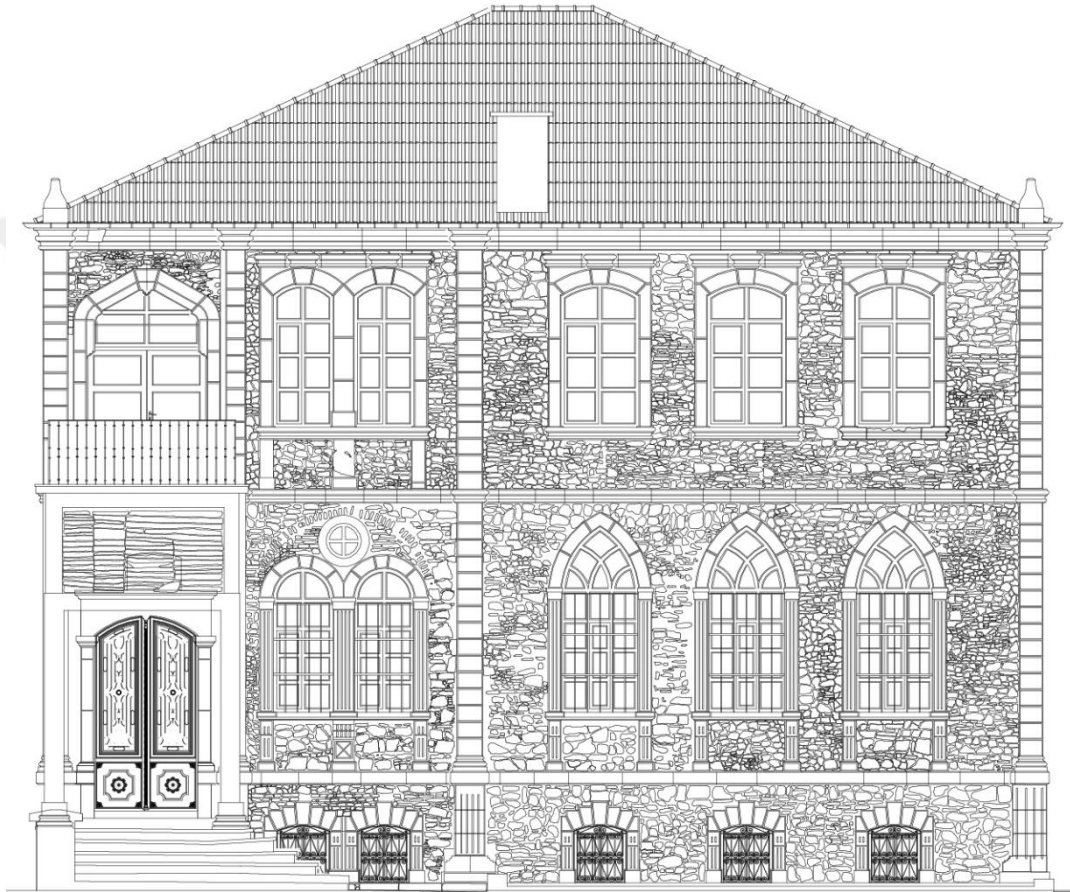
Güneybatı cephesinin üzerinde üç adet düşey aks bulunmaktadır. Bunlar kesme taş sütunlar ile vurgulanmıştır. Bu akslardan ilki, kuzeybatı cephesine yakın olan giriş kapısını, ikincisi merdiven kovanının denk geldiği ve bodrum, zemin ve birinci kat pencerelerinin bitişik ikişerli gruplar halinde düzenlendiği kısmı, üçüncüsü ise bodrum zemin ve birinci kat pencerelerinin üçerli gruplar halinde düzenlendiği derslik mekânlarını vurgulamaktadır.

Güneybatı cephesinin bodrum kat hizasında 5 adet bodrum penceresi bulunmaktadır. Bu pencerelerin ikisi giriş aksının sağ tarafında merdiven aksının içerisinde bitişik ve ikişerli grup olarak konumlandırılmıştır. Diğer üçü ise derslik mekânlarını vurgulayan aks üzerinde konumlandırılmıştır. Bu pencerelerin yan kenarlarında dikdörtgen formlu taş lentoların üzerine oturan taş söveler bulunmaktadır. Pencerelerin üst kısmı kesme taş örgülü basık kemerlerle bitirilmiştir.

Güneybatı cephesinin zemin kat hizasında da bodrum kat pencereleriyle aynı hizada 5 adet pencere bulunmakta olup merdiven aksının üzerindeki bitişik iki pencere daire sel taş kemerli, derslikleri vurgulayan akstaki üç adet pencere ise gotik sivri kemerlidir. Bitişik ve daire sel kemerli iki pencerenin üzerinde bulunan kesme taş söveli daire sel pencere ise cephe de ki estetik detaylardan biridir.

Bu pencerenin hemen üzerinde ise yapının özgün halinden gelen büyük daire sel kemerin kaba yontu taş örgüsü görülmektedir. Güneybatı cephesinin birinci kat hizasında bodrum ve zemin kat pencereleriyle aynı düşey hizada 5 adet pencere ve bir balkon kapısı bulunmaktadır. Birinci kat pencereleri de bodrum ve zemin kattakiler gibi ahşap doğramalı pencereler olup söve tipleriyle diğer katlardan farklılaşmaktadır. Pencere lentolarının iç yüzeyi basık kemerli, dış yüzeyi ise düz olup yan kenarlardaki söveler ile dikdörtgen bir çerçeve görünümünde pencereleri çevrelemektedir.

Lentoların üst kısımlarında bulunan kademeli taş profil silmeler ise cepheyi hareketlendiren detaylardandır. Balkon kapısı yine ahşap doğrama olup, kapının yan kenarı kesme taş söveler ile lento kısmı ise sivri kemer ile bitirilmiştir. Birinci katın hem döşeme hem de tavan kotu hizasında taş profil silmeler yatayda tüm bina boyunca devam etmektedir.

GÜNEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK 1/100

Şekil 5.84 Akşehir Ermeni Mektebi güneybatı cephesi çizimi⁵⁵ (Yağcı, 2020).

⁵⁵ Cepheler mimar Ramazan Demir'den alınan cepheler incelenerek düzenlenmiştir.

Şekil 5.85 Akşehir Ermeni Mektebi giriş cephesi (Yağcı, 2020).

5.2.4.4.2 Kuzeybatı Cephesi

Yapının Kuzeybatı cephe karakteristiği de tıpkı güneybatı cephesi gibidir. Kaba yontu moloz taş duvar örgü, yapının tamamında hakim durumda olup pencere tipleri diğer cephelerde olduğu gibi bodrum katta basık kemerli, zemin katta sivri kemerli, birinci katta ise dairesel kemerlidir. Kuzey batı cephesinin bodrum kat duvarları diğer cephelere göre kot farkından dolayı zemin üzerinde görünmektedir. Bodrum kat hizasında 4 adet pencere ve odunluk mekânına açılan bir adet kapı bulunmaktadır. Bodrum kat pencereleri basık kemerli, ahşap doğramalı ve korkuluklu pencereler olup yan kenarlarında taş söveler bulunmaktadır. Pencere lentoları kademeli, basık taş kemerlidir. Odunluk mekânına açılan iki kanatlı demir kapının yan kenarlarında taş söveler bulunmaktadır ve lentosu basık taş kemerlidir. Bu kemerin üzerinde söveyi dikdörtgen bir çerçeveye tamamlayan kesme taşlar ve yine bu taşların üzerinde kademeli taş profil silme detayı bulunmaktadır. Kuzeybatı cephesinin iki köşesinde ve ortasında düşey doğrultuda örülen düzgün taşlar ile cepheyi iki bölüme ayırmaktadır. Bu düşey akslardan güneybatı cephesine yakın olanında pencereler bodrum kattan birinci kata kadar ikişerli diğer tarafta ise üçerli olarak gruplanmıştır. Birinci kat pencereleri binanın tüm birinci kat pencerelerinde olduğu gibi taş söveli ve gotik sivri kemerli ahşap doğramalı pencerelerdir. Bodrum kat pencerelerinin önünde süslemeli,

birinci kat pencerelerinin önünde ise sade demir korkuluklar bulunmaktadır. Bodrum kat ve birinci kat tüm cephelerde olduğu gibi düzgün taş silmelerle birbirinden ayrılmaktadır. Cephenin birinci kat hizasında bodrum ve zemin kat pencereleri ile aynı düşey hizada 5 adet pencere bulunmaktadır (Şekil 5.87). Bu pencerelerin etrafında diğer cephelerin birinci kat pencerelerindeki gibi taş söveler bulunmaktadır. Pencerelere lentolarının iç yüzeyleri dairesel dış yüzeyleri ise düzdür. Lentoların üzerinde ise kademeli taş profil silmeler bulunmaktadır.

Birinci katın döşeme ve tavan hizası yatayda taş profil silmelerle vurgulanmıştır. Çatının dört köşesinde bulunan taş kornişler bu cephede de dikkat çeken detaylardandır (Şekil 5.88).

Şekil 5.86 Akşehir Ermeni Mektebi kuzeybatı cephesi (Yağcı, 2020).

Şekil 5.87 Akşehir Ermeni Mektebi kuzeybatı cephesi çizimi (Yağcı, 2020).

5.2.4.4.3 Güneydoğu Cephesi

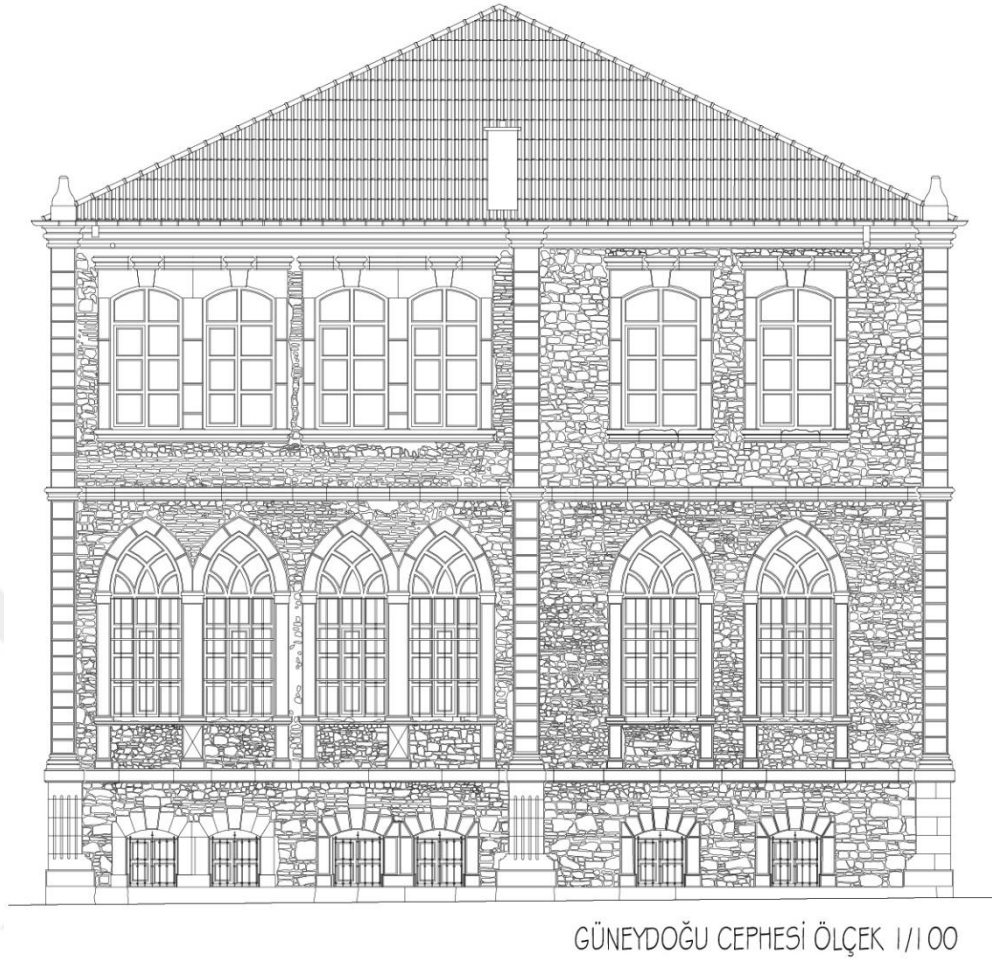
Yapının güneydoğu cephesi, Değirmen Sokak tarafındaki kuzeybatı cephesinin simetriğidir. Bu cephede de pencereler, bodrum, zemin ve birinci katta diğer cephelerdekilerle aynı tiptedir. Bodrum ve zemin katı ayıran ve yatayda devam eden düzgün taş silmeler, zemin ve birinci kat arasında kademeli taş profillerle yapılmıştır. Yine birinci katın tavan döşemesi hizası da kademeli taş profil silmelerle vurgulanmıştır (Şekil 5.89).

Güneydoğu cephesi, cephenin en sağ ve en sol kenarları ile orta kısmında bulunan düşey doğrultuda örülmüş taşlar ile iki aksa bölünmüştür. Bunlardan güneybatı cephesine yakın olanında, her katta bitişik olarak ikişerli halde gruplanmış dörder pencere, kuzeydoğu cephesine yakın olanda ise her katta ikişer pencere olmak üzere altışar pencere yer alır.

Bodrum kat seviyesinde bulunan pencerelerin diğer cephelerde olduğu gibi yan kenarlarında taş söveler bulunmaktadır. Lentoları ise kademeli taşlar ile örülmüştür ve basık kemerlerlidir. Pencerelerin yan kenarlarındaki taş söveler tek parça olup taş kaideler üzerine yerleştirilmiştir. Ahşap doğramalı bodrum kat pencerelerinin önünde demir korkuluklar bulunmaktadır. Yapının zemin kat hizasında bodrum kattakiler ile aynı düşey doğrultuda 6 adet gotik sivri kemerli pencere vardır. Zemin kat pencereleri diğer cephelerdekiler ile aynı tiptedir. Pencerelerin yan kenarlarındaki taş söveler, zemin kat ile bodrum katı ayıran düzgün taş silmeye kadar devam etmektedir. Lentoları ise gotik sivri kemerlidir. Zemin kat ile birinci kat yine taş profil silmelerle birbirinden ayrılmaktadır.

Cephenin birinci kat hizasında da bodrum ve zemin katta olduğu gibi 6 adet pencere vardır. Birinci kat pencereleri yapının diğer cephelerindeki birinci kat pencereleri ile yine aynı özelliktedir. Bu pencerelerin yan kenarlarında düzgün taş söveler yer almaktadır. Pencerelerin lentolarının iç yüzeyleri basık taş kemerli olup üst kısmı, ise söveleri dikdörtgen çerçeveye tamamlayan düzgün taşlar ile bitirilmiştir. ve bu Lentoların üzerinde ise kademeli taş profil silmeler yer almaktadır (Şekil 5.90).

Birinci katın döşeme ve tavan hizası yatayda taş profil silmelerle vurgulanmıştır. Çatının dört köşesinde bulunan taş kornişler bu cephede de dikkat çeken detaylardandır.

Şekil 5.88 Akşehir Ermeni Mektebi güneydoğu cephesi çizimi (Yağcı, 2020).

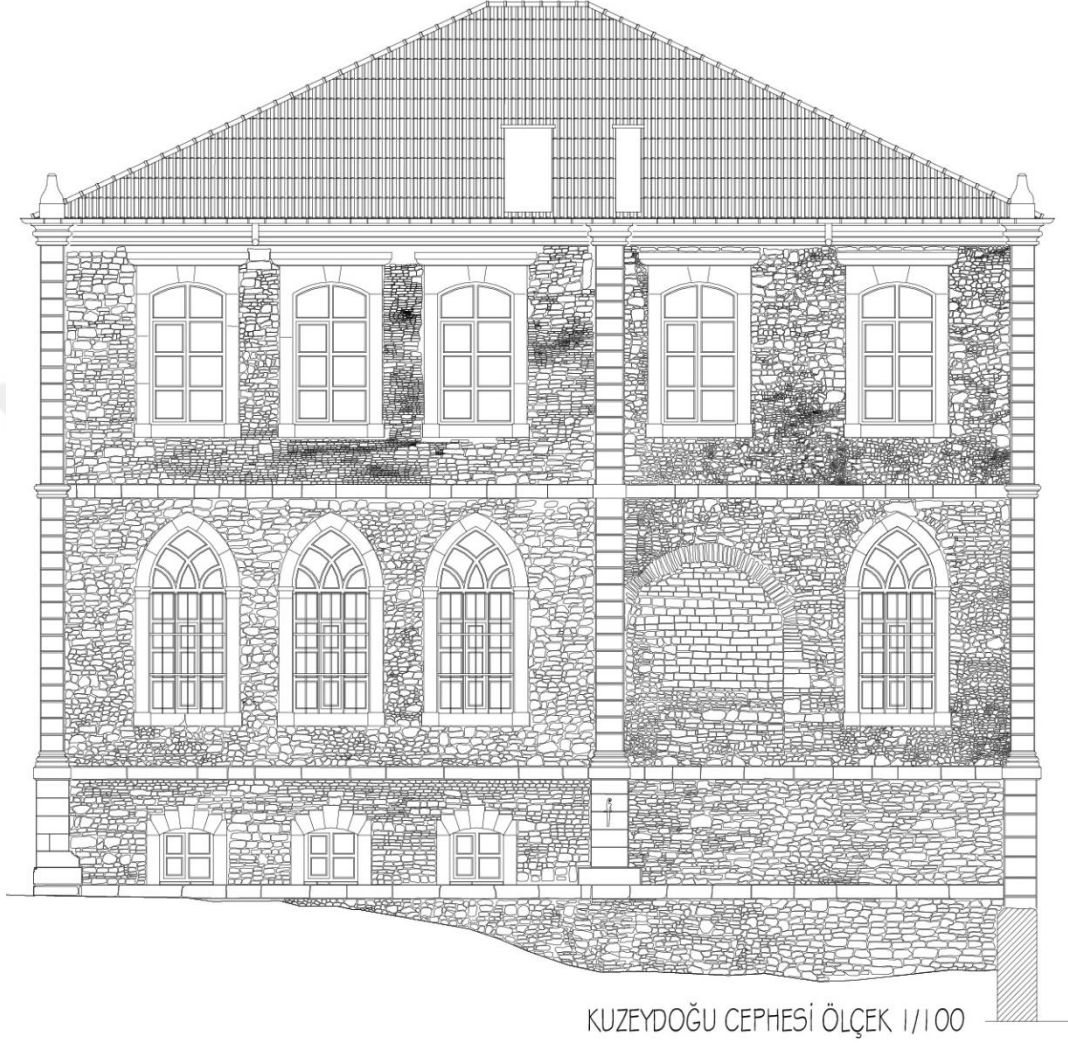
Şekil 5.89 Akşehir Ermeni Mektebi güneydoğu cephesi (Yağcı, 2020).

5.2.4.4.4 Kuzeydoğu Cephesi:

Yapının kuzeydoğu cephesi, diğer cephelerde olduğu gibi kaba yontu moloz taş duvar ile örülmüştür. Çatıdaki köşe kornişleri bu cephede de bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephesinin de dış kenarları ile ortasında, bodrum kat hizasından çatı döşemesine kadar devam ederek cepheyi iki bölüme ayıran düşey örülmüş taşlar yer almaktadır. Diğer cephelerden farklı olarak, bodrum kat pencereleri bu cephede, düzgün taş silmelere oturmaktadır (Şekil 5.91).

Bu cephede de bodrum kat, zemin kat ve birinci kat pencereleri diğer cephelerle aynı özelliktedir. Bodrum katın kuzeybatı tarafında pencere olmayıp zemin kat hizasında bir adet pencere bulunmaktadır (Şekil 5.92). Bu pencerenin yanında ise tuğla duvar ile örülerek kapatılmış, dairesel kemer görülmektedir. Yine aynı düşey doğrultuda birinci kat hizasında, iki adet pencere vardır. Cephenin güneydoğu tarafındaki düşey

doğrultuda ise pencereler bodrum kattan itibaren üçerli gruplar halinde sıralanmış olup, bu pencerelerde diğer cephelerle aynı özelliktedir.

Şekil 5.90 Akşehir Ermeni Mektebi kuzeydoğu cephesi çizimi (Yağcı, 2020).

Şekil 5.91 Akşehir Ermeni Mektebi kuzeydoğu cephesi (Yağcı, 2020).

5.2.4.5 Yapının Strüktürel ve Malzeme Özellikleri

5.2.4.5.1 Temeller

Yapının kullanıldığı dönemlerde yapılmış olan bir onarım çalışmasına ait fotoğraf veya çizim gibi yazılı ve görsel bir veriye ulaşılamadığı için yapının temeli ile ilgili teknik bilgiler alınamamıştır. Yapının bodrum katında yapılan incelemede, mekânların zeminlerine okul olarak kullanılmaya başladığı son dönemde şap betonu uygulandığı görülmüştür. Yapının inşa edildiği dönem ve yöresel yapılarda kullanılan yapı malzemesinin ağırlıklı olarak taş olması sebebiyle yapının temel malzemesinin taş olduğu düşünülmektedir.

5.2.4.5.2 Duvar ve Döşemeler

Yapının dış cephe duvarlarında tamamen kaba yontu moloz taş kullanılmıştır. Yapının sadece bodrum kat planında bulunan kantin ve arşiv mekânlarının iç cephe duvarları

kaba yontu moloz taş olup, binanın geri kalan kısımlarındaki bölücü duvarlar bağdadi tekniğinde yapılmıştır (Çizelge 5.19).

Yapının bodrum kat mekânlarının özgün olanları kaba yontu moloz taş duvardır. Ancak kuzeybatı cephesine açılan bodrum kat giriş kapısının bulunduğu ve koridorun kuzeydoğu ucuna sonradan yapılan odunluk mekânını içerden bölen duvar muhdes duvar olup briket ile inşa edilmiştir (Şekil 5.96). Bu katta binanın dış duvarları ortalama 80 cm olup, kantin ve arşiv arasındaki bölücü duvar ise 40 cm kalınlığında kaba yontu moloz taş duvardır. Bodrum kat iç yüksekliği 267 cm'dir. Bu katın zemin döşemesi şap betonu ile kaplanmış olup üzerinde başka bir kaplama malzemesi bulunmaktadır (Şekil 5.97). Tavan döşemesi ise ahşaptır. Kantin olarak kullanılmış mekânının tavanı ahşap sunta ile kapatılmıştır. Bu uygulama, deforme olmuş tavanı kapatmak için sonradan yapılmıştır. Benzer bir uygulama odunluk olarak kullanılmış mekânın zamanla deforme olmuş tavanında da dikkati çekmektedir. Burada da tavan sunta ile kapatılmıştır (Şekil 5.93). Arşiv mekânının tavanında ise ahşap çıtalı tavan kaplaması özgün halini korumuştur (Şekil 5.95). Hem arşiv hem de kantin mekânlarının tavanlarının orta kısımlarında kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan 24x738 cm boyutlarında birer adet ahşap kiriş bulunmaktadır. Bu kirişler orta noktalarından 24x24 cm boyutlarında kare kesitli ahşap düşey taşıyıcılara bindirilmiştir (Şekil 5.94). Yapının zemin ve birinci katında bulunan mekânların ise tamamının dış cephe duvarları 60 cm kalınlığında kaba yontu moloz taş duvardır. Bu mekânların iç bölücü duvarları ise bağdadi duvardır. Hem zemin hem de birinci kattın döşemeleri ahşap olup tüm mekânların tavanlarında ahşap çıtalı tavan kaplaması bulunmaktadır (Bkz. Şekil 5.78, Şekil 5.85). Yapının zemin kat ve birinci kat iç yükseklikleri 400 cm'dir.

Çizelge 5.19 Akşehir Ermeni Mektebi zemin, duvar, tavan özellikleri (Yağcı, 2020).

	Kat Yüksekliği	Duvar Tipi	Döşeme Tipi	Tavan Kap.
Bodrum Kat	267 cm	Sıvasız Moloz taş	Taş döşeme	Ahşap çıtalı
Zemin Kat	400 cm	Sıvasız Moloz taş	Ahşap döşeme	Ahşap çıtalı
Birinci Kat	400 cm	Sıvasız Moloz taş	Ahşap döşeme	Ahşap çıtalı

Şekil 5.92 Bodrum kat odunluk mekanının tavan görünüşü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.93 Bodrum kat kantin mekânındaki ahşap kiriş (Yağcı, 2020).

Şekil 5.94 Bodrum kat arşiv mekânı tavan görünüşü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.95 Bodrum kat odunluk mekânı muhdes duvar (Yağcı, 2020).

Şekil 5.96 Bodrum kat zemin kaplaması görünüşü (Yağcı, 2020).

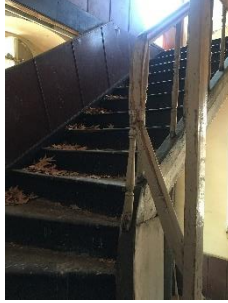
5.2.4.5.3 Merdivenler

Yapının içinde biri zemin kattan birinci kata, diğeri zemin kattan bodrum kata bağlantıyı sağlayan iki adet merdiven bulunmaktadır. Bu merdivenler yapının zemin katının güneybatı tarafında, ana giriş kapısının sağ tarafında kalmaktadır. Zemin kattan birinci kata çıkışı sağlayan merdiven “L” tipi tek kollu döner merdivendir (Çizelge 5.20). Merdivenin korkulukları dahil yapı malzemesi ahşap olup basamak genişliği 125 cm’dir. 23 basamaklı merdiven çıkış kolu bir taraftan güneybatı cephe duvarına diğer taraftan ise güneydoğu cephesindeki derslik mekânının duvarına yaslanarak yükselmektedir. Merdivenin yaslandığı güneybatı cephesinde merdiven kovanını aydınlatan iki adet bitişik dairesel kemerli pencere bulunmaktadır (Çizelge 5.21). Yapının içindeki diğer merdiven olan bodrum kat merdiveni ise yine 125 cm basamak genişliğine sahip, tek kollu ve sahanlıklı ahşap merdivendir. Bodrum kat merdiveni de birinci kat merdiveni gibi 23 basamaktan oluşmaktadır. Bu merdivenin basamakları da güneybatı cephesi duvarına ve bodrum kotunda ise kantin mekânının duvarına yaslanarak inmektedir. Merdivenin güneybatı cephesine yaslandığı kısımda yine merdiven kovanını aydınlatan iki adet bitişik dairesel kemerli bodrum kat merdiveni ile aydınlatılmaktadır.

Çizelge 5.20 Akşehir Ermeni Mektebi merdiven özellikleri (Yağcı, 2020).

	Konum	Merdiven Tipi	Yapı Malz.	Bas. Say. / Gen.
1. Merdiven	Bodrum Kat	Tek Kollu Sah.	Ahşap	14 adet / 125 cm
2. Merdiven	Zemin Kat	Tek Kollu Döner	Ahşap	23 adet / 125 cm

Çizelge 5.21 Akşehir Ermeni Mektebi merdiven görünüşleri (Yağcı, 2020).

	Görünüş		
	Zemin Kattan	Katlar Arasından	Bodrum Kattan
Bodrum Kata İniş Merdiveni			
Birinci Kata Çıkış Merdiveni			

5.2.4.5.4 Örtü Sistemi

Yapının kırma çatısında Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Çatının iç yüksekliği 355 cm'dir. Çatının her bir köşesinde bulunan taş köşe kornişleri, dikkat çeken yapı elemanlardır. Bu köşe kornişleri, 20 cm yüksekliğinde ve 40 cm genişliğinde taş kaidelere yerleştirilmiştir (Bkz. Şekil 5.84).

5.2.4.6 Yapı Elemanları

5.2.4.6.1 Pencereleler

Yapının bodrum kat seviyesinde aynı tip 18 adet pencere bulunmaktadır. Bodrum kat pencereleri 80x115 cm ölçülerinde, cephenin dış yüzeyinden iç yüzeyine doğru daralan ahşap doğramalı mazgal pencerelerdir. Bodrum kat pencerelerinin yan kenarlarında taş söveler bulunmakta olup lentoları, kesme taş örgülü basık kemerlerle yapılmıştır. Yan kenarlardaki taş söveler 20 cm genişliğinde olup 24x12 cm ölçülerinde taş kaideler üzerine oturmaktadır. Bodrum kat pencereleri eğrisel demir parmaklıklarla kapatılmıştır. Bodrum kat ile zemin kat kesme taş silmelerle birbirinden ayrılmaktadır (Çizelge 5.22).

Yapının zemin kat hizasında bodrum katta olduğu gibi ve bodrum kat pencereleri ile aynı düşey hizada 20 adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerden 18 tanesi ahşap doğramalıdır ve 115x280 ölçülerindedir. Bu pencerelerinin yan kenarlarındaki taş söveler, bodrum kat ile zemin katı birbirinden ayıran taş silmeye kadar devam etmekte olup pencerelere cephede olduğundan daha yüksek ve uzun bir görünüm kazandırmaktadır. Taş denizlikli pencerelerin lentoları ise gotik sivri kemerlerlidir. Zemin kat hizasında güneybatı cephesindeki merdiven aksını vurgulayan, bitişik iki pencere ise aynı hizadaki diğer pencerelerden farklı olarak dairesel taş kemerli lentolar ile bitirilmiştir. Bu kemerlerin kesiştiği eksenin üzerinde ise dairesel taş söveli ahşap bir pencere bulunmaktadır. Üç pencereyi de içine alan büyük bir dairesel taş kemerin deforme olmuş izleri, cepheden açıkça görülebilmektedir. Ayrıca bu iki pencere birbirinden 30 cm genişliğinde bir adet taş söve ile ayrılmaktadır. Zemin kat hizasındaki tüm pencerelerin önünde sade demir korkuluklar bulunmaktadır. Zemin kat pencerelerinin taş denizliklerinin alt hizasından, bodrum kat silmesine kadar devam eden sövelerin iç bükey kıvrımlı başlıkları dikkat çekici detaylardır. Yapının birinci kat hizasında bulunan pencereler dört cephede de aynı tiptedir. Toplamda 21 adet pencere vardır. Bu pencereler bodrum ve zemin kat pencereleri gibi ahşap doğramalıdır ve söve tipleriyle diğer katlardan farklılaşmaktadır. Pencereleler 120x215 cm ölçülerindedir. Basık kemerli pencerelerin yan kenarlarında, 20 cm genişliğinde düzgün taş söveler bulunmakta olup pencerelerin lentolarının alt yüzeyi, basık kemerli olarak yapılmıştır.

Lentoların üst yüze ise düz olup söveleri dikdörtgen bir çerçeveye tamamlamaktadır. Bu lentoların üst kısımlarında ise kademeli taş profil silmeler yer almaktadır.

Çizelge 5.22 Akşehir Ermeni Mektebi pencereleri (Yağcı, 2020).

Dış Görünüş	İç Görünüş	Bulunduğu Kat	Açıldığı Cephe
		Bodrum Kat	Kuzeydoğu Kuzeybatı Güneydoğu Güneybatı
		Zemin Kat	Kuzeydoğu Kuzeybatı Güneydoğu Güneybatı
		Zemin Kat	Güneybatı
		Birinci Kat	Kuzeydoğu Kuzeybatı Güneydoğu Güneybatı

5.2.4.6.2 Kapılar

Akşehir Ermeni Mektebi'nin iç ve dış mekân kapıları malzeme açısından farklılık göstermektedir. Özellikle dış mekân kapıları, yapının karakteristiğiyle örtüşen ve dış cephe görünümünü zenginleştiren unsurlardandır (Çizelge 5.23). Dış kapılardan ilk dikkat çeken yapıya güneybatı cephesinde bulunan gösterişli giriş kapısıdır. İşlemeli tablalı ahşaptan yapılan dairesel kemerli kapının kanatlarında metal aksamlar bulunmaktadır. 180x310 cm ölçülerindeki dış kapının alt kısmında 70x70 cm ölçülerinde, köşelerinde ve merkezinde çiçek motiflerinin bulunduğu kare çerçeveler ve üst kısmında kapının kemerli kısmına kadar devam eden yine çiçek desenli demir korkuluklar giriş kapısını vurgulayan dikkat çekici detaylardır. Kapının her iki yanı 20 cm genişliğinde taş sövelerle çevrilmiştir. Yine kapının üst kısmında, kenar söveleriyle beraber dikdörtgen bir çerçeve oluşturan taş söveler uygulanmıştır. Bu sürenin iç yüzeyinde düzgün taşlarla oluşturulmuş dairesel kemer ve aşağı doğru bakan kilit taşı detayı, yapının genel pencere karakteristiğiyle uyum sağlamaktadır. Giriş kapısının en üst noktasına uygulanan taş plastır silme ise birinci kat pencereleriyle uyum sağlayan detaylardır. Giriş kapısının hemen üzerinde bulunan balkon ise kapıyı vurgulayan detaylardan olup, güneybatı cephesinin kuzeybatı ucunda hem Değirmen Sokak'a hakim olup hem de giriş saçağı işleviyle cepheye kütleli hareketlilik kazandırmaktadır.

Dış mekana açılan bir başka kapı ise giriş saçağının üzerinde bulunan balkon kapısıdır. Bu kapı birinci kat koridoruna açılmaktadır. 180x325 cm ölçülerindeki kapı ahşap doğramalıdır. Çift kanatlı olan kapının 190 cm uzunluğundaki kanat kısımlarından sonra kapı daralarak yükselmekte ve kilit taşı kısmından kesilmiş sivri bir kemerle bitirilmektedir. Kapının etrafında binanın genelinde olduğu gibi düzgün taş söveler bulunmaktadır.

Yapının bir diğer dış kapısı ise sonradan muhdes duvarlarla yapılan odunluk mekânından Değirmen Sokak'a açılan kuzeybatı cephesindeki kapıdır. 165x220 cm ölçülerindeki iki kanatlı ve süslemesiz bu kapının yapı malzemesi ise demirdir. Kapının her iki yanında düzgün kesme taş söveler bulunmakta olup üst kısmı ana giriş kapısında olduğu gibi süveyi dikdörtgen bir çerçeveye tamamlayan düzgün taşlarla

çevrilmiştir. Bu taşların iç yüzeyinde ana giriş kapısındaki gibi dairesel bir kemer olup bu kemer ana giriş kapısına göre daha basıktır. Kilit taşı ana giriş kapısında olduğu gibi aşağı bakmaktadır. Kapının en üst kısmı ise yine ana giriş kapısında olduğu gibi taş profil slime ile bitirilmiştir. Bu kapıda da ana giriş kapısında olduğu gibi iki kapı kanadını ayıran düşey eksen üzerindeki çiçek motifli süslemeler bulunmaktadır.

Yapının en dikkat çekici kapılarından biri ise okul bahçesine girişi sağlayan bahçe kapısıdır. Kapı kuzeybatı cephesindeki Değirmen Sokak tarafından bahçeye girişi sağlamakta olup günümüzde yıkılan bahçe duvarları sebebiyle atıl durumdadır. 200x300 cm ölçülerinde olan kapı sade, bezemesiz ve yapı malzemesi ise demirdir. Kapının her iki yanında düşey dikdörtgen düzgün taş söveler olup bu söveler kapının kenarlarının orta ve alt noktalarında yer alan taş kaidelere oturmaktadır. Kapının üst kısmı ise bodrum kat pencerelerinde olduğu gibi kademeli, taş, basık kemer ile bitirilmiştir. Kemerin başlangıç ve bitiş noktalarındaki taşlar diğer taşlardan daha büyüktür.

Yapının bodrum kat mekânlarının kapıları 125x200 cm ölçülerinde, çift kanatlı, sade, ahşap kapılardır. Zemin katta güneydoğu cephesine bakan ve ortada bulunan derslik mekânı ile kuzeydoğu cephesine bakan müdür odasının kapıları, 135x220 cm ölçülerinde, çift kanatlı, sade ahşap kapılardır. Bu kattaki diğer iki derslik mekânı ise 90x220 cm ölçülerinde tek kanatlı, sade, ahşap kapılardır. Yapının birinci katındaki güneydoğu cephesine bakan laboratuvar ve güneybatı cephesine bakan derslik mekânının kapıları diğerlerinden farklı olarak dört kanatlıdır. Yapı malzemesi ve tip olarak diğer kapılar gibi sade ve ahşap olan bu kapılar 305x235 cm ölçülerindedir. Birinci katta güneydoğu cephesine bakan derslik mekânına ise 85x225 ölçülerinde tek kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir (Çizelge 5.24).

Çizelge 5.23 Akşehir Ermeni Mektebi dış kapıları (Yağcı, 2020).

Dış Görünüş	İç Görünüş	Bulunduğu Kat	Açıldığı Mekân
		Zemin Kat	Hol
		1. Kat	Hol
		Bodrum Kat	Odunluk
		Bahçe Girişi	Okul Bahçesi

Çizelge 5.24 Akşehir Ermeni mektebi iç kapıları (Yağcı, 2020).

Görünüş	Kanat Sayısı	Bulunduğu Kat	Açıldığı Mekân
	Tek Kanatlı	Zemin Kat 1. Kat	Derslik
	İki Kanatlı	Bodrum Kat Zemin Kat	Müdür Odası Derslik Arşiv Kantin
	Dört Kanatlı	1. Kat	Laboratuvar Derslik

5.2.4.7 Yapıdaki Bozulmalar

Akşehir Ermeni Mektebi, Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu kararınca restorasyon planına alınmış bir yapıdır. Yapıda henüz başlamayan süreç sebebiyle, tarihsel süreç içerisinde meydana gelen yapısal iç ve dış bozulmalar gözle görülür seviyededir. Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nda yapı ile ilgili yapılan incelemelerde, yapının inşa edildiği dönemde dış cephelerinin sıvalı olduğu günümüzde ise zamanla sıvaların tamamının döküldüğü ve kaba yontu moloz taş duvarların yapının tüm cephelerinde ortaya çıktığı görülmektedir (Çizelge 5.25).

Ayrıca dış cephede kapılarda bulunan metal malzemelerinin oksitlendiği, yine kapılardaki ve giriş saçağının üzerindeki ahşap malzemelerinde zamanla yıprandığı görülmektedir. Pencereilerin demir korkulukları ve demir kapıları da yine deforme olmuştur. Yapının bulunduğu alanı çevreleyen kaba yontu moloz taş bahçe duvarlarının bir çoğu tarihsel süreç içerisinde yok olmuş sadece kuzeybatı cephesindeki giriş kapı ile okul binası arasındaki kısım özgün olarak günümüze gelebilmiştir.

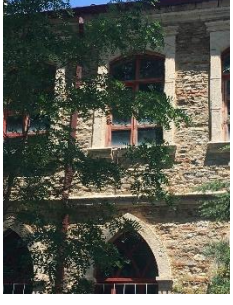
Yapının iç mekanında ise ahşap kapılar, ahşap raflar, ahşap merdivenler ve ahşap tavan kaplamaları ile döşeme kaplamalarının tamamı zaman içinde deforme olup kullanılamaz hale gelen yapı elemanlarıdır.

Ayrıca yapının iç mekân bölücü bağdadi duvarlarının tamamına yakını boya ve sıva nedeniyle özgünlüğünü kaybetmiştir. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu'nun 2011 senesinde binadan tahliye edilmesi ve binanın atıl duruma gelmesi, bina içindeki bozulmayı hızlandıran faktörlerdendir.

Mekânsal bozulma olarak ise en çok dikkat çeken kısımlar, bodrum katta kuzeybatı cephesine açılan kapının bulunduğu, bodrum kat koridorunun kuzeydoğu ucuna yapılan odunluk ile yine bodrum katta güneydoğu cephesine bakan kantin ve zemin katta birinci kata çıkış merdiveninin altına yapılan danışma mekânıdır (Çizelge 5.26).

Ayrıca bodrum katta bulunan ıslak hacimde yapı kendi kaderine terk edildikten sonra yapı malzemesi bakımından bodrum kattaki diğer mekânlar gibi tamamen özgünlüğünü yitirmiştir. Yapıda, odunluk mekânında olduğu gibi muhdes duvarlarla oluşturulan başka bir mekân bulunmamaktadır.

Çizelge 5.25 Akşehir Ermeni Mektebi yapısal bozulmalar (Yağcı, 2020).

	Bodrum Kat	Zemin Kat	Birinci Kat
Zemin			
Duvar			
Tavan			
Dış Cephe			

Çizelge 5.26 Akşehir Ermeni Mektebi mekansâl bozulmalar (Yağcı, 2020).

Görünüş	Bulunduğu Yer	İşlev	Dönem
	Bodrum kat koridorunun kuzeydoğu köşesi	Odunluk	Okul olarak kullanıldığı son dönem
	Bodrum katın güneydoğu cephesine bakan kısmı	Kantin	Okul olarak kullanıldığı son dönem
	Birinci kattan çatı katına çıkan merdivenin alt boşluğu	Danışma	Okul olarak kullanıldığı son dönem

5.3 KONYA’DA AÇILAN FRANSIZ OKULLARI

Konya’da faaliyet göstermekte olan Fransız Katolik tarikatlarından birisi olan “Assomptionnistes” tarikatının erkekler öğrenciler için faaliyet vermekte olan bir okulu ile “Oblates de l’Assomption” rahibelerinin kız öğrencileri eğitmek için faaliyet vermekte olan bir okulu bulunmaktaydı. Bu okulların her ikisi de Fransız devletinin himayesinde ve maddi destekleriyle eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmekteydiler. Bu okullar Konya’da hiçbir yerli Katolik bulunmadığı halde bir oldu bitti ile açılmışlardır. İlerleyen süreçte ise ruhsatlandırılarak resmiyet kazanmışlardır (Sarıçelik, 2010).

5.3.1 Konya (Assomptionist) Fransız Erkek Mektebi

Konya’da Gazi Alemşah Mahallesi’nde 1888 senesinde açıldı⁵⁶. Okul Fransız vatandaşı bir rahip olan Pere Godans tarafından kuruldu. Okul, Fransız Katolikler için çalışan Peres Augustins de l’Assomption tarikatına ait bir müesseseydi. Açıldığı dönemde ruhsatsız bir şekilde faaliyetlerine devam eden Fransız Erkek Mektebi 13 Ekim 1893 tarihinde, Maarif Müdürü Halil Kâmil Efendi’nin müsaadesiyle ruhsatlandırıldı (Mutlu, 2005).

Fransız Erkek Mektebi’ne ait ilk bina Gazi Alemşah Mahallesi’nde Rum vatandaşı olan Teogtosiya ismindeki kadının mülkiyetinde olan iki katlı içi ahşaptan yapılmış olan binaydı. Bina 15 odası ile birer adet ahır ve mutfakı bulunmaktaydı. İlerleyen süreçte bu bina Tehos oğlu Kasti isminde bir Rum’un aracı olmasıyla senelik 25 lira bedelle kiralandı⁵⁷. 1903 senesine kadar bu binayı kullanan okul, sonraki süreçte aynı mahallenin başka bir binasına yerleştirildi. Taşınılan bu bina Ferid Paşa Caddesi ve Alaaddin Tepesi arasında kalan alanda ve Kalburoğlu isminde gayrimüslim bir vatandaşa ait evin bitişiğindeydi. Bu bina bir süre halk eğitim merkezi işleviyle kullanılmış olup günümüzde ilçe milli eğitim müdürlüğü olarak kullanılmaktadır. Nitekim 1922 senesinde düzenlenen Konya Rehberi’nde Fransız Mektebi olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır. Yapı tarihsel süreç içerisinde çok farklı işlevlerle kullanılmıştır. Bunlardan bazıları resmi olarak kayıtlarda bulunabilmiş bazıları ise şehrin tarihi ile ilgilenen kimselerle⁵⁸ yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Ayrıca yine mübadele yıllarında okulun hastane binasına dönüştürüldüğü ve sonrasında Cumhuriyet’in ilk yıllarında askerlik şubesi olarak hizmet verdiği de bölge halkı ve şehrin tarihçileri tarafından doğrulanmıştır. Binanın üzerinde halen “Paris Union, Paris Birleşik Kiliseler Birliği 1905” ifadesi olan bir kitabe bulunmaktadır. Bu durum okulun Fransa destekli bir eğitim kurumu olarak kullanıldığını da gösteren somut verilerden biridir. Okul binasını da içine alan bu arazi 60 metre uzunluğunda, 30 metre

⁵⁶ Sarıçelik’ten naklen Konya Salnâmesi, Hicri 1332, S.667-668.

⁵⁷ Sarıçelik’ten naklen BOA., ŞD., 1757/12 bu bina daha sonra Rum Mektebi’nin erkek öğrencilerinin kullanımına tahsis edilmiştir.

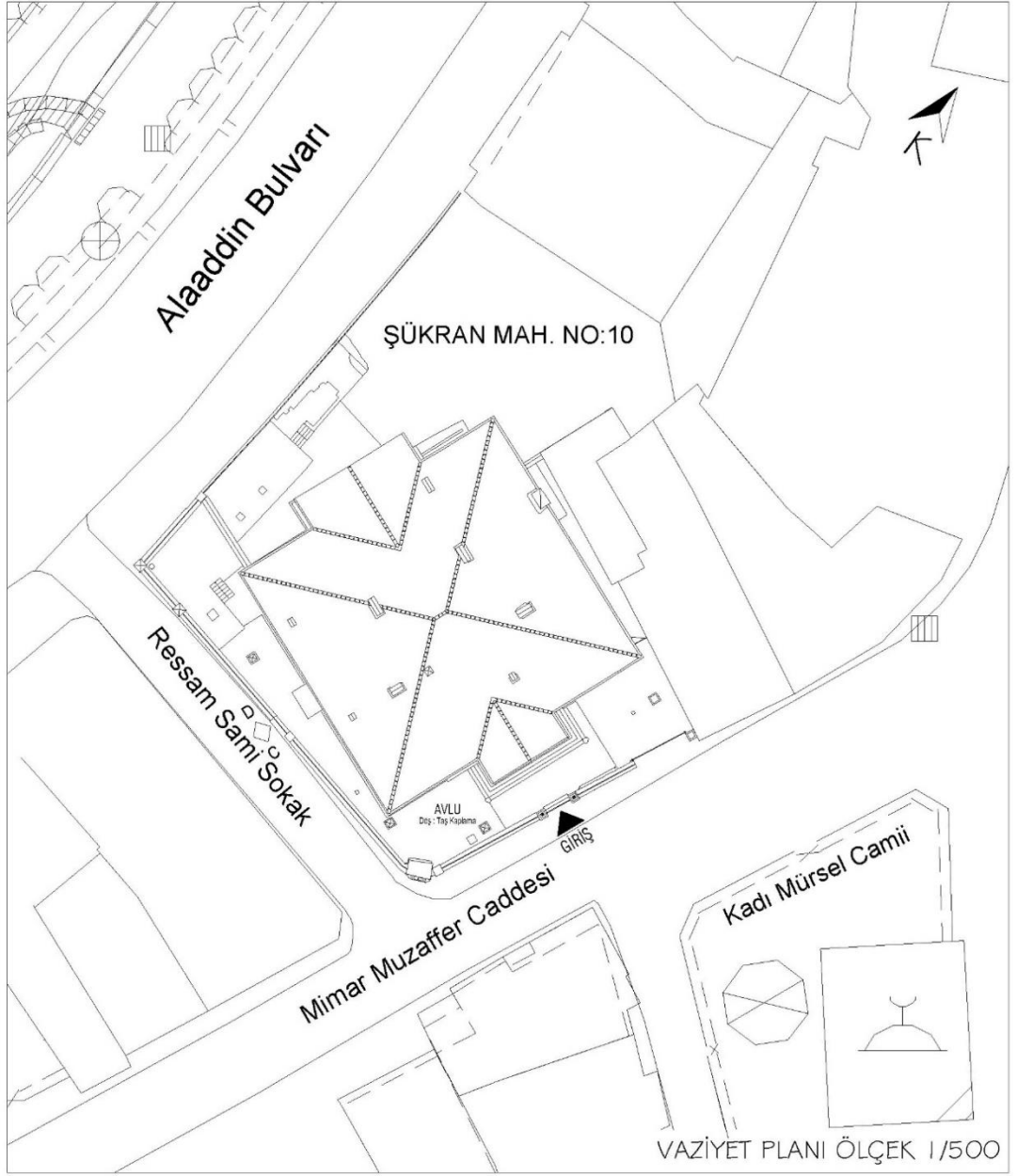
⁵⁸ Konya koleksiyoneri, 86 yaşındaki Hasan Çopu ve Konya tarihçisi, 85 yaşındaki Avukat Mehmet Ali Uz ile 11.06.2020 tarihinde yapılan görüşmede edinilen bilgiye göre.

genişliğinde 1.800 m²'lik bir alana konumlanmaktadır. Bina arsasıyla beraber satın alınmıştır. Arsa üzerine bir kilise yapısı inşa edilmesi amacıyla 1903 senesinde, sonucu alınamayan bir başvuru yapılmıştır. Aynı yere kilise yapılması için gerekli müsaade 15 Haziran 1909 tarihinde alınmıştır. Fransız Erkek Mektebi, I. Dünya Savaşı zamanında düşman devletlere ait kurumlara el konulması kararı gereği kapatılmıştır (Sarıçelik, 2010).

5.3.1.1 Konya Fransız Erkek Mektebi'nin Konumu

Konya Fransız mektebi şehrin en tarihi ve ticari açıdan yoğun alanlarından birinde konumlandırılmıştır. Okulun yapıldığı dönemde dikkat çekici bir yoğunluğu olan neredeyse dönemin ticarethanelerinin büyük bir bölümünün bulunduğu alan günümüzde de ticaret merkezi bir bölgedir (Şekil 5.97).

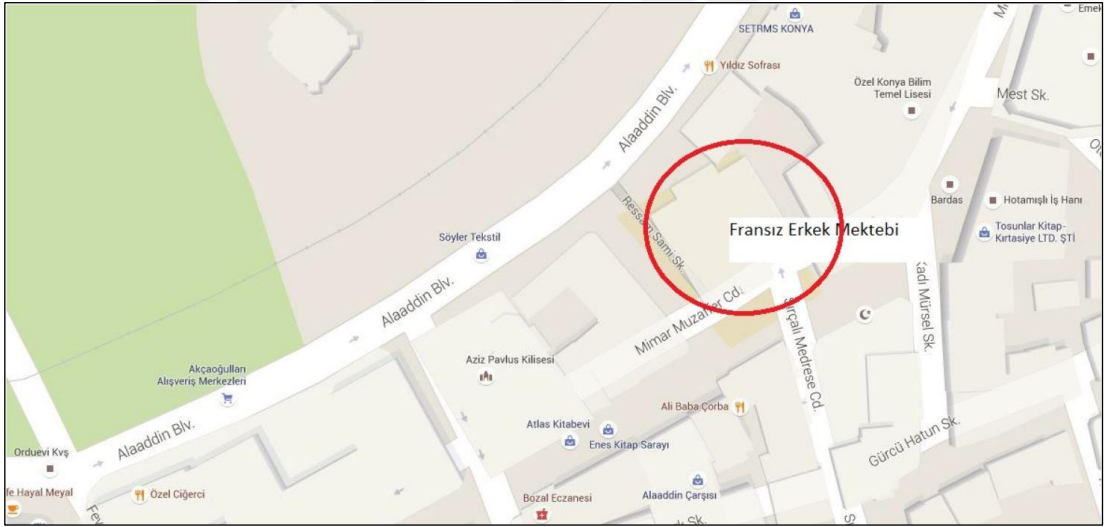
Okulun arka cephesi olan kuzeybatı cephesinde, Selçuklu mimarisinin en önemli eserlerinden biri olan ve 1220 senesinde Sultan Alaaddin Keykubat tarafından yaptırılan Alaaddin Camii'nin üzerinde bulunduğu, Alaaddin Tepesi olarak adlandırılan tarihi höyük bulunmaktadır (Şekil 5.98). Okul güneydoğusunda Mimar Muzaffer Caddesi, kuzeydoğusunda Başarılı Caddesi, güneybatısında Ressam Sami Sokak ve kuzeydoğusunda Alaaddin Bulvarı ile çevrilmiş olan alanın güneybatı tarafında, 34 pafta, 303 ada, 38 parselde (37°52'16.15"K, 32°29'37.44"D) enlem ve boylamda yer almaktadır (Şekil 5.99).

Şekil 5.97 Konya Fransız Erkek Mektebi vaziyet planı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.98 Konya Fransız Erkek Mektebi'nin uydudan konumu⁵⁹ (Yağcı, 2020).

Şekil 5.99 Konya Fransız Mektebi'nin haritadan konumu⁶⁰ (Yağcı, 2020).

⁵⁹ Google Earth uygulamasından 17.08.2020 tarihinde alınmıştır.

⁶⁰ Google Earth uygulamasından 17.08.2020 tarihinde alınmıştır.

5.3.1.2 Konya Fransız Erkek Mektebi'nin Dönemsel Kronolojisi

Fransız Assomptionist Erkek Mektebi iki farklı binada eğitim vermişti. İlk binası Rumların yoğun olarak yaşadığı Gazi Alemşah Mahallesi'nden Teogtosiya adındaki Rum bir kadına ait olan iki katlı, ahşap, 15 oda, bir mutfak ve bir ahırdan oluşan binaydı. Bu bina 1903 senesine kadar kullanılmıştır (Sarıçelik, 2010). Daha sonra bu binadan taşınan okul günümüzde Meram İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü binası olarak bilinen binaya geçmiştir⁶¹. 1922 senesinde yayınlanan Konya Rehberi'nde Fransız Mektebi olarak belirtilen yapının bu binayı gösterdiği görülmektedir (Sarıçelik, 2010). Bu durum binanın 1903 senesinden mübadele yıllarına kadar Fransız okulu olarak kullanıldığı görüşünü desteklemektedir. Ayrıca okulun giriş cephesindeki çıkmanın döşeme hizasındaki alın kısmında bulunan kitabede “Paris Union, Paris Birleşik Kiliseler Birliği 1905” ibaresinin bulunması dikkat çekicidir (Şekil 5.100).

Şekil 5.100 Konya Fransız Erkek Mektebi'nin girişindeki kitabe (Yağcı, 2020).

Yapı mübadele yıllarındaki ikinci döneminde hastane olarak kullanılmıştır. Mevlâna Caddesi üzerinde bulunan askeri hastanenin yanması üzerine bina hastaneye

⁶¹ Sarıçelik'ten naklen, BOA., Y. PRK. UM., 68/72

dönüştürülmüştür. Daha sonra Karatay Askerlik Şubesi olarak kullanılan yapı, sırasıyla önce Meram Milli Eğitim Müdürlüğü, sonra Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılmıştır (Uz & Doğan, 2010). Yapının ilk beş döneminin kullanım süreleri ile ilgili resmi verilere ulaşılamamaktadır. Yapıyı kullanan ve günümüzde hayatta olan kişiler ve Konya tarihi ile ilgilenen kişilerle yapılan görüşmelere göre dönemsel sıralama yapılabilmiş ancak birbiri ile örtüşmeyen sözlü veriler kullanım sürelerini net olarak öğrenmeye olanak tanımamıştır. 2013 senesinden beri Meram İlçe Milli Eğitim binası olarak kullanılan yapının 1990'lı yılların sonuna kadar askerlik şubesi olarak kullanıldığı 2000'li yıllara kadar da bu sürecin devam ettiği bilgisi bölge sakinleri ve bu kurumlarda çalışmış olanlardan alınmıştır⁶². Yapı günümüzde altıncı dönemindedir. 10 Eylül 2013 tarihinden beri Meram İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.101).

Şekil 5.101 Konya Fransız Erkek Mektebi güneydoğu cephesi (Yağcı, 2020).

⁶² Meram İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü personeli Haydar Çoban ve yapının yakın çevresinde ticaretle uğraşan Mustafa Duyuyrucu ile 12.06.2020 tarihinde yapılan görüşmeden edinilen bilgilere göre.

Çizelge 5.27 Konya Fransız Erkek Mektebi dönemsel kronolojisi (Yağcı, 2020).

Yıl Aralığı	Yapının İşlevi	Görsel Verileri
1903-1922	Fransız Erkek Mektebi	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1922-Bilinmiyor	Askeri Hastane	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1960-1990 ⁶³	Askerlik Şubesi	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1990-1992	İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	Arşiv belgeleri ve koleksiyonlarda bir veriye ulaşılamamıştır
1992-2013	Halk Eğitim Merkezi ⁶⁴	
2013-Kullanılıyor	İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	

5.3.1.3 Yapının Plan Özellikleri

5.3.1.3.1 Bodrum Kat Planı

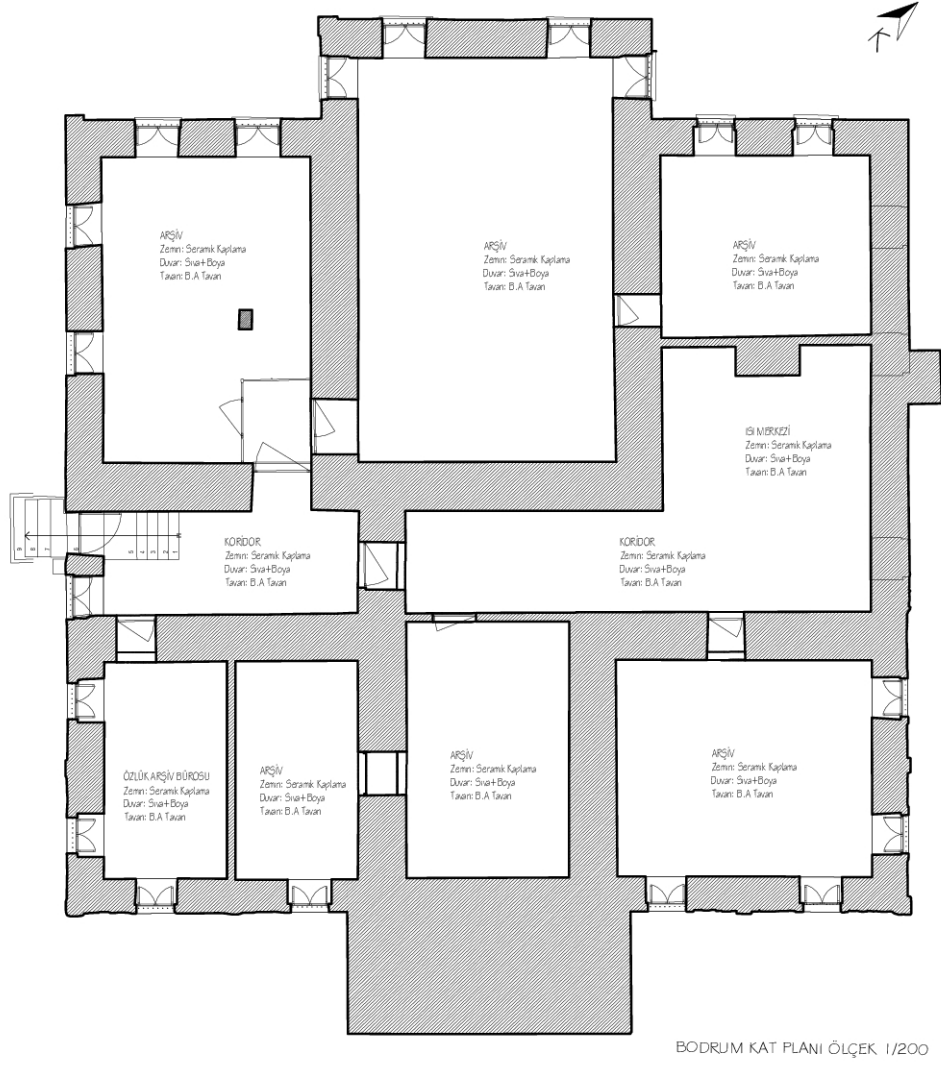
Fransız Erkek Mektebi tarihsel süreç içerisinde altı farklı dönemden geçmiş ve bu dönemlerde özellikle mekânsal olarak bir takım değişikliklere uğramıştır. Yapı

⁶³ 1960-1990 arası dönemde yapının askerlik şubesi olarak kullanıldığı bilgisi bu dönemde askerlik yapan kişiler tarafından doğrulanmıştır ancak net tarihlere ulaşılamamıştır.

⁶⁴ Meram Halk Eğitim Merkezi'nin resmî sitesi olan <http://meramhem.meb.k12.tr/> adresinde tarihçe ile ilgili bilgi bulunamamış, burada görev yapmış kişilerden 1992 senesinde Meram Halk Eğitim Merkezi Binası olarak kullanıldığı bilgisi alınmıştır.

bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere üç kattan oluşmaktadır. Yapının bodrum kat planı güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda uzanan “I” tipi bir koridorun iki tarafına sıralanmış üçerli altı mekândan oluşturulmaktadır (Şekil 5.102). Bodrum kat koridoruna giriş güneybatı cephesindendir. (Şekil 5.103). Giriş kapısının dış kısmında bulunan dört basamaklı merdiven ile içeri girilmekte, sahanlıktan sonra beş basamak daha inilerek bodrum kata inilmektedir (Şekil 5.104). Bodrum kat planının özgün halinde koridorun kuzeydoğu ucunda, yapının kuzeybatı cephesine bakan odanın giriş duvarının yıkılarak bu mekânın koridora dahil edildiği görülmektedir. Bu mekâna giriş koridorun bölünen kısmına ilave edilen bir kapı ile sağlanmaktadır. Günümüzde burası yapının ısı merkezi olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.105, Şekil 5.106).

Yapının özgün halinde, bodrum, zemin ve birinci kat mekânlarının aynı düşey hizada oluşturulduğu görülse de ilerleyen süreçte bu mekânların bazıları muhdes duvarlarla bölünmüş ve yeni mekânlar oluşturulmuştur. Bodrum kat holüne girdikten sonra, yapının güneydoğu cephesine bakan mekânlardan girişe en yakın olanı muhdes duvarlarla bölünmüş olan mekânlardan biridir. Günümüzde bu bölüm ortasından bir duvarla bölünmüş ve özlük arşiv bürosu ile arşiv olarak iki ayrı bölüm oluşturulmuştur (Şekil 5.109). Bu mekânın yanında giriş cephesi boyunca devam eden iki mekân daha bulunmaktadır. Bu mekânlardan ilki giriş holünün tam altında bulunan arşivdir. Bu mekânın yan tarafındaki bölüm de arşiv olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.108). Yapının Alaladdin Bulvarı tarafına bakan kuzeybatı cephesinde de arşiv olarak kullanılan üç farklı mekân bulunmaktadır (Şekil 5.110). Ortadaki arşiv odası diğerlerinden daha büyük olup kuzeybatı cephesine, zemin ve birinci katta aynı izdüşümde devam edecek şekilde çıkma yapmaktadır (Şekil 5.107). Yapının özgün halinde, bodrum kat planında 6 adet mekân bulunmakta olup bu durum tarihsel süreçte değişikliğe uğramıştır. “I” tipi koridorun uzunluğu, koridorun ısı merkezine dahil edilmesiyle kısalmış, “L” şeklinde bir mekân ortaya çıkmıştır. Yapının bodrum katı tüm cephelerden açılan pencere açıklıklarıyla aydınlatılmaktadır. Giriş cephesi olan güneydoğu cephesinde, ortada bulunan arşiv mekânı ile muhdes duvarla ikiye bölünen arşiv mekânı arasında bir de geçiş kapısı bulunmaktadır. Bodrum kata günümüzde ısı merkezi olarak kullanılan bölümden, kuzeydoğu cephesinden bir kapı ile giriş daha verilmiş ancak bu kapı yakın tarihte örülerek kapatılmıştır.

Şekil 5.102 Konya Fransız Erkek Mektebi bodrum kat planı⁶⁵ (Yağcı, 2020).

⁶⁵ Planlar, mimar Erdiñç Demirkan'dan alınan planlar incelenerek düzenlenmiştir.

Şekil 5.103 Konya Fransız Erkek Mektebi bodrum kat girişi (Yağcı, 2020).

Şekil 5.104 Konya Fransız Erkek Mektebi bodrum kat giriş holü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.105 Konya Fransız Erkek Mektebi ısı merkezi (Yağcı, 2020).

Şekil 5.106 Konya Fransız Erkek Mektebi ısı merkezi girişi (Yağcı, 2020).

Şekil 5.107 Kuzeybatı cephesine bakan ortadaki arşiv odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.108 Kuzeydoğu cephesine bakan arşiv odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.109 Özlük arşiv bürosu odası (Yağcı, 2020).

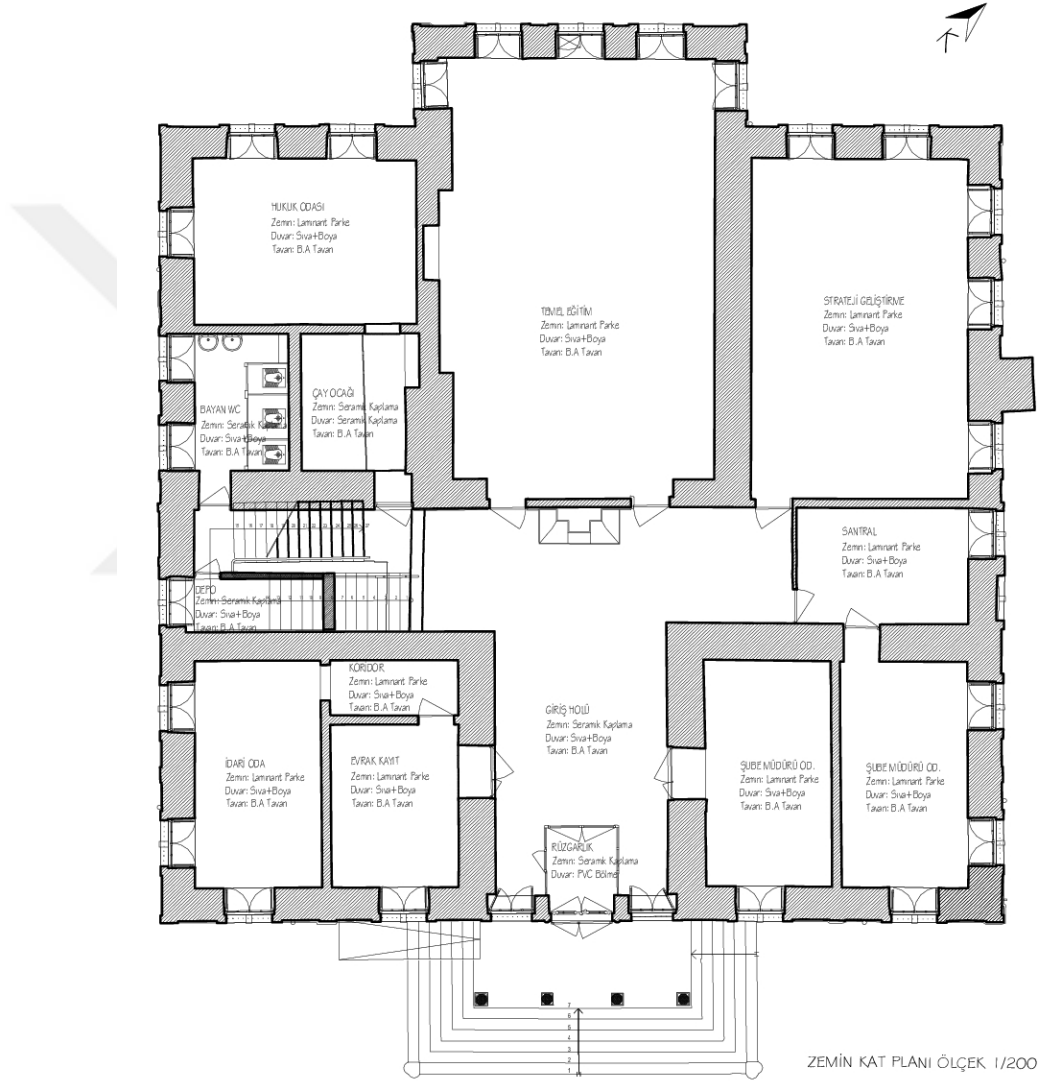
Şekil 5.110 Kuzeybatı cephesine bakan soldaki arşiv odası (Yağcı, 2020).

5.3.1.3.2 Zemin Kat Planı

Yapının zemin katına güneydoğu cephesindeki giriş kapısından girilmektedir. Bahçe zemin kotundan giriş sahanlığına ulaşmak için 6 basamaklı bir giriş merdiveni bulunmaktadır. Merdiven sahanlığının üzerinde, kademeli taş ayaklara bindirilmiş dört adet ahşap sütun bulunmaktadır (Şekil 5.112). Bu sütunlar birinci katta, kuzeydoğu cephesine doğru çıkma yapan ve giriş saçağı görevi de gören, günümüzde şube müdürü odası olarak kullanılan mekânı taşımaktadır. Günümüzde giriş holüne plastik doğramalı bir rüzgârlık yapılmıştır (Şekil 5.113). Güneydoğu cephesinden girildikten sonra ulaşılan büyük giriş holü, yapının genişliği boyunca, güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda uzanan koridorla birleşmekte ve “T” formunda bir sirkülasyon aksı oluşturmaktadır. Zemin kat holü bir sofa özelliği göstermekte olup bütün mekânlar buraya açılmaktadır (Şekil 5.114). Ayrıca sofayla birleşen koridora açılan odalar, geleneksel iç sofalı plan şemasını da anımsatmaktadır (Şekil 5.116). Sofayla birleşen bu koridorun güneybatı ucunda birinci kata çıkış merdiveni, kuzeydoğu ucunda ise muhdes duvarlarla oluşturulan santral mekânı bulunmaktadır (Şekil 5.117).

Dikdörtgen formlu zemin kat planının kuzeybatı cephesindeki ortada bulunan mekân cepheye doğru çıkma yapmakta olup diğer mekânlar cephe duvarlarıyla aynı hizadadır. Planın özgün halinde, “T” şeklindeki sirkülasyonun her köşesinde ve giriş aksının tam karşısında bir oda bulunmakta olup bu durum günümüzde muhdes duvarlarla değiştirilmiştir. Giriş kapısının sol tarafında kalan ve güneybatı cephesine bakan mekân, “I” tipi küçük bir koridora açılan, evrak kayıt (Şekil 5.115) ve idari oda birimlerinin bulunduğu, muhdes duvarlarla bölünmüş üç farklı birime ayrılmıştır (Şekil 5.124). Girişin sağ tarafında kalan ve kuzeydoğu cephesinde bulunan mekân ise ikiye bölünmüş ve iki adet idari oda oluşturulmuştur (Şekil 5.122). Bu mekânlardan kuzeydoğu cephesine bitişik olanına giriş, koridorun kuzeydoğu ucunda oluşturulan santral mekânından açılmıştır. “T” tipi koridorun güneybatı ucunda giriş aksının karşısındaki mekânın sağ tarafında kalan oda ise günümüzde muhdes duvarlarla, çay ocağı, WC ve hukuk odası olarak üç farklı bölüme ayrılmıştır (Şekil 5.123). Girişin tam karşısında ise iki farklı ahşap kapıdan girilebilen temel eğitim odası bulunmaktadır (Şekil 5.120). Burası aynı zamanda kuzeybatı cephesine çıkma yapmaktadır. Bu bölümün sol tarafında bulunan mekânda da herhangi bir bölünme yapılmamıştır.

Burası da günümüzde strateji geliştirme birimi olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.118). “T” tipi koridorun güneybatı köşesinde bulunan çift kollu merdiven zemin kattan birinci kata çıkışı sağlamaktadır (Şekil 5.125). 29 basamaklı, betonarme merdiven mermer ile kaplanmıştır. Merdivenin alt kısmında ise yine sonradan oluşturulmuş depo bulunmaktadır (Şekil 5.126).

Şekil 5.111 Konya Fransız Erkek Mektebi zemin kat planı (Yağcı, 2020).

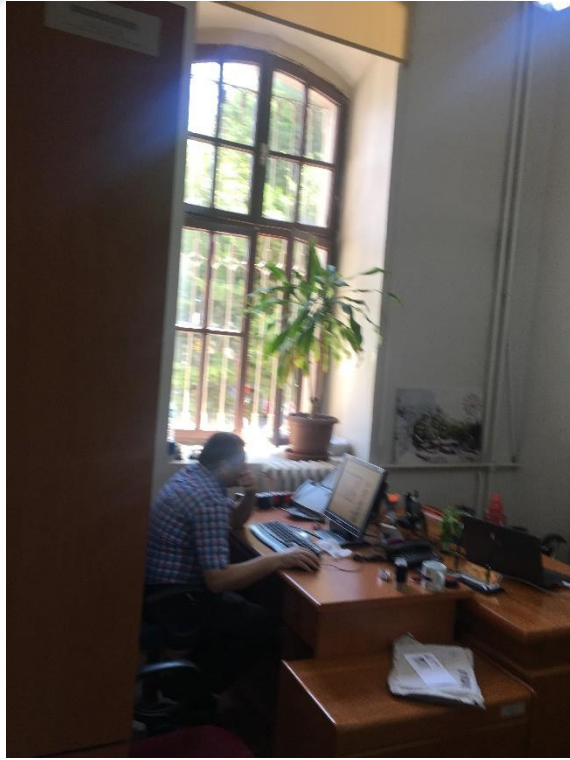
Şekil 5.112 Fransız Erkek Mektebi giriş merdiveni (Yağcı, 2020).

Şekil 5.113 Fransız Erkek Mektebi rüzgârlık bölümü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.114 Fransız Erkek Mektebi giriş holü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.115 Fransız Erkek Mektebi evrak kayıt odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.116 Fransız Erkek Mektebi koridorun görünüşü (Yağcı, 2020).

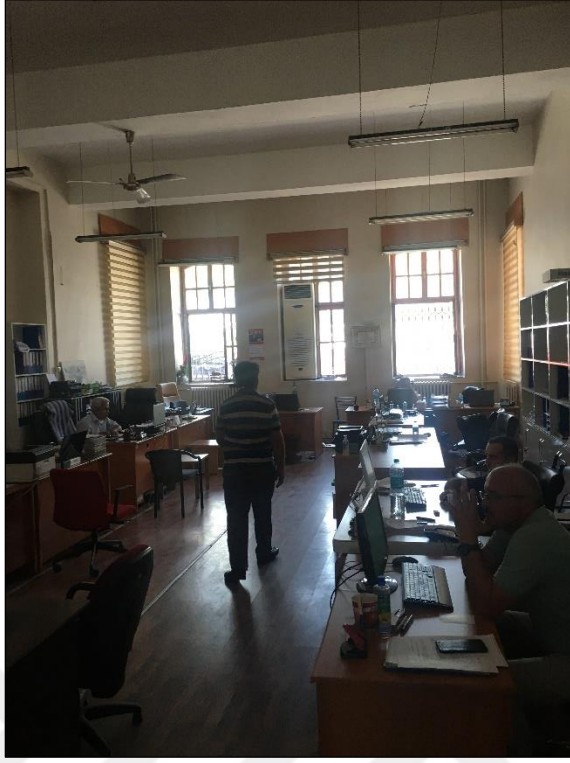
Şekil 5.117 Fransız Erkek Mektebi santral odasının görünüşü (Yağcı, 2020).

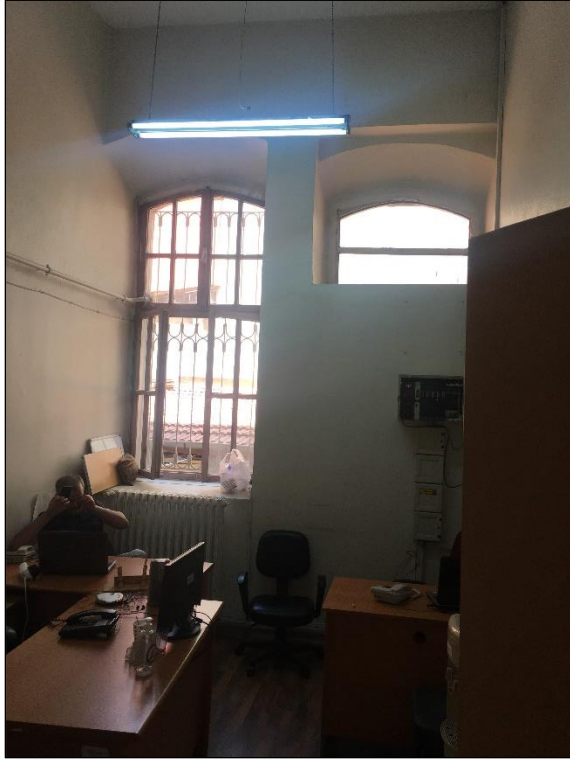
Şekil 5.118 Fransız Erkek Mektebi strateji geliştirme odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.119 Fransız Erkek Mektebi strateji geliştirme odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.120 Fransız Erkek Mektebi temel eğitim odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.121 Fransız Erkek Mektebi santral odasının iç görünüşü (Yağcı, 2020).

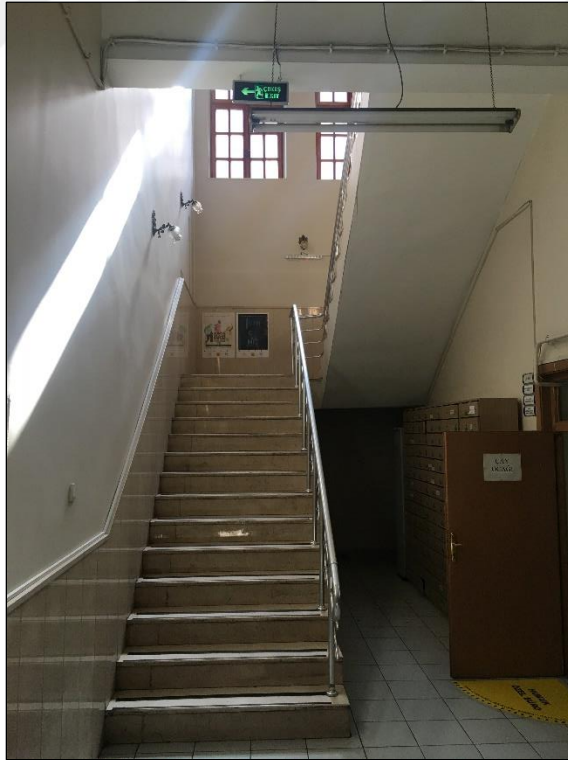
Şekil 5.122 Fransız Erkek Mektebi şube müdürü odaları (Yağcı, 2020).

Şekil 5.123 Fransız Erkek Mektebi çay ocağı ve hukuk odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.124 Fransız Erkek Mektebi güneybatıya bakan koridor ve oda (Yağcı, 2020).

Şekil 5.125 Fransız Erkek Mektebi merdiven görünüşü (Yağcı, 2020).

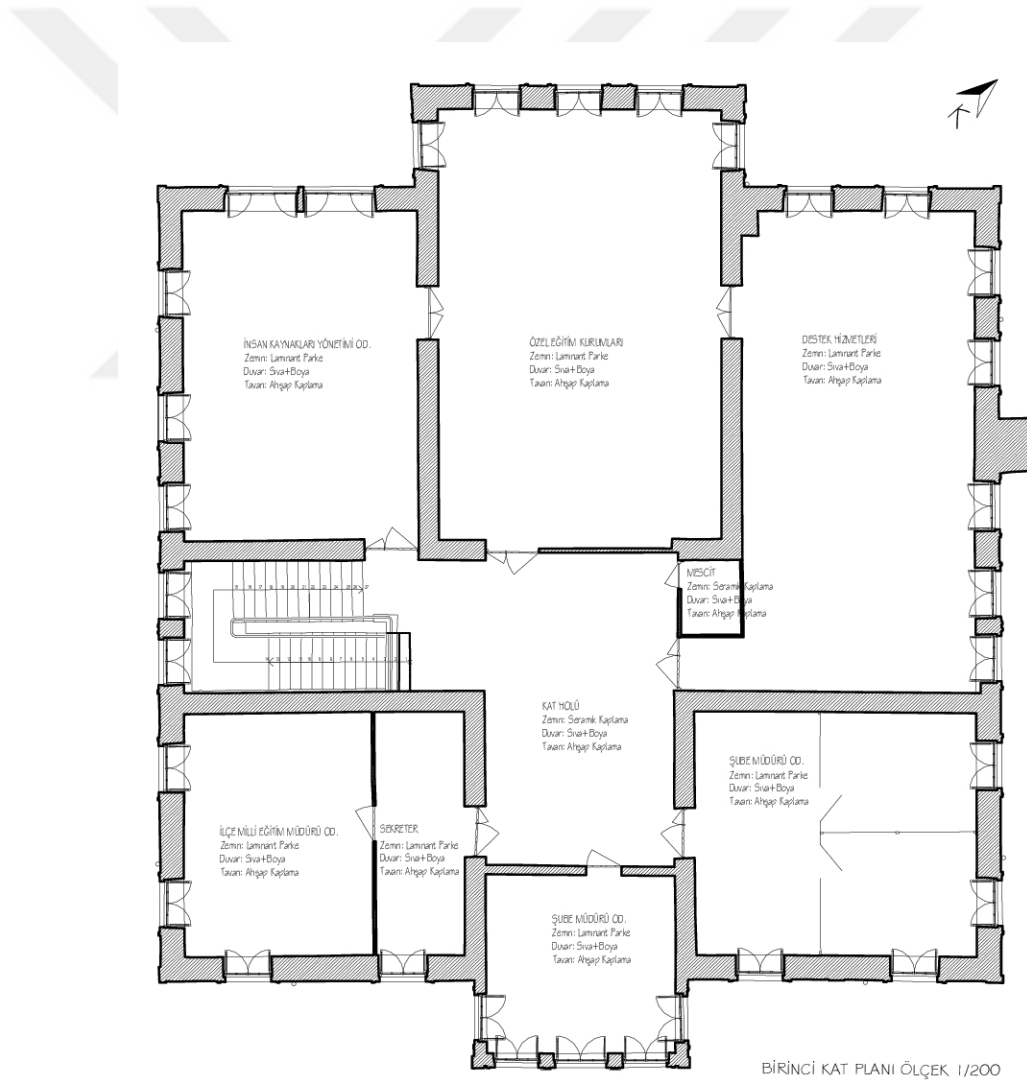

Şekil 5.126 Fransız Erkek Mektebi depo mekânı (Yağcı, 2020).

5.3.1.3.3 Birinci Kat Planı

Yapının birinci kat planı da zemin kat planı ile benzerlik gösterse de tarihsel süreç içerisinde bir takım değişiklikler göstermiştir (Şekil 5.127). Birinci kat planının özgün halinde 6 adet mekân bulunmakta olup bunların sayısı sonradan yapılan duvar ve cam bölmeler ile 10 olmuştur. Birinci kat planı “L” tipi plan şemasına sahip olup (Şekil 5.128, Şekil 5.129) merdivenin sol tarafında kalan ve kuzeybatı cephesindeki Alaaddin Bulvarı’na bakan üç adet mekândan merdivene en yakın olanı insan kaynakları odası olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.130). Bu mekân günümüzde özgün haliyle kullanılmaktadır. Kuzeybatı cephesine bakan üç mekândan ortadaki ise cepheye doğru çıkma yapan ve özgün halini koruyan, özel eğitim kurumları birimi olarak kullanılan odadır (Şekil 5.135). Bu mekânın sol tarafında, kuzeydoğu cephesi tarafında bulunan mekân ise günümüzde destek hizmetleri olarak kullanılmakta olup, yapının özgün halinde “T” şeklinde olan koridorla birleştirilerek büyütülmüş ve giriş kapısının olduğu duvara, muhdes duvarlarla küçük bir mescit mekânı eklenmiştir (Şekil 5.134).

Birinci katta, giriş cephesi olan güneybatı cephesinde de bitişik üç mekân bulunmakta olup bu bölümde de mekân sayısı muhdes duvarlarla artırılmış ve 6 adet mekân oluşturulmuştur. Giriş sahanlığının hemen üzerinde olan ve cepheye giriş saçağı olarak çıkma yapan mekân, şube müdürü odası olarak kullanılmakta olup özgün halini korumaktadır (Şekil 5.131). Bu mekânın sağ tarafında yani yapının kuzeydoğu cephesine bakan köşesinde bulunan mekân ise günümüzde şube müdürü odası olarak kullanılmakta olup, cam bölmelerle üç ayrı mekâna ayrılmıştır (Şekil 5.132). Girişi cephesi olan güneybatı yönüne bakan mekân ise idari oda olarak kullanılmakta olup odanın içerisine muhdes duvarlarla bir sekreter odası oluşturulmuştur (Şekil 5.133).

Şekil 5.127 Konya Fransız Erkek Mektebi birinci kat planı (Yağcı, 2020).

Şekil 5.128 Fransız Erkek Mektebi birinci kat koridoru (Yağcı, 2020).

Şekil 5.129 Fransız Erkek Mektebi birinci kat koridoru (Yağcı, 2020).

Şekil 5.130 Fransız Erkek Mektebi insan kaynakları odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.131 Fransız Erkek Mektebi şube müdürü odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.132 Kuzeydoğu cephesine bakan şube müdürü odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.133 İlçe milli eğitim müdürü ve sekreter odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.134 Fransız Erkek Mektebi destek hizmetleri odası (Yağcı, 2020).

Şekil 5.135 Fransız Erkek Mektebi özel eğitim kurumları odası (Yağcı, 2020).

5.3.1.4 Yapının Cephe Özellikleri

5.3.1.4.1 Güneydoğu Cephesi

Yapının giriş cephesi olan güneydoğu cephesi, diğer azınlık mekteplerine benzer bir şekilde diğer cephelere göre daha gösterişli ve hareketli yapılmıştır. Giriş aksı, birinci katta yapılan çıkmanın üzerinde bulunan bitişik üç adet pencere ve zemin katta bu pencerelerle aynı izdüşümde bulunan giriş kapısı ile kapının iki yanındaki pencerelerle vurgulanmıştır. Giriş sahanlığına bahçe kotundan 6 basamak çıkılarak ulaşılmaktadır. Giriş sahanlığını kapatan çıkma, çokgen formu dört adet ahşap sütun ile taşınmaktadır. Bu sütunlar başlıksız olup kademeli mermer kaidelere oturtulmuştur. Giriş kapısı iki kanatlı ve ahşaptır. Kapının her iki yanında gömme plasterler kullanılmıştır. Kapı lentosu basık kemerlidir. Bu kemerin üzerine dikdörtgen kartuş motifler uygulanmıştır. Giriş holü, kapının iki yanındaki ahşap pencereler ile aydınlatılmaktadır. Bu pencerler ve giriş kapısının lentoları aynı hizadaki taş kornişler ile yapılmıştır. Kornişlerin üzerinde ise dairesel taş kemerli alınlık pencereleri yer almaktadır. Ayrıca pencerelerin yan kenarlarında düzgün taş söveler bulunmaktadır. Bu sövelerin orta kısımlarında bulunan kare formu taşlar, belirgin bir biçimde dışa doğru taşırılmıştır. (Şekil 5.136).

Cephenin bodrum kat hizasında, girişin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş ikişerli, dikdörtgen formu ve ahşap doğramalı dört adet pencere yer almaktadır. Pencerelerin etrafı 25 cm genişliğinde düzgün taş söveler ile çevrilmiştir (Şekil 5.137). Bodrum kat hizasında, altıgen formu taş kaplamalar uygulanmıştır. Bodrum kat ile zemin kat birbirinden, yatayda devam eden düzgün taş silme ile ayrılmıştır.

Cephenin zemin kat hizasında, giriş kapısının yanlarında bulunan pencereleri ile birlikte mevcut pencere sayısı 6'dır. Güneydoğu cephesi, düşeyde cepheden dışarı çıkartılan taşıyıcılar ile 5 düşey aksa ayrılmıştır. Giriş aksı merkez olmak üzere, girişin her iki yanında ikişer düşey aks vardır. Bu aksların aralarında birer adet pencere yer almaktadır. Zemin kat hizasındaki pencereler, giriş kapısının yanındaki iki pencere dışında aynı tiptedir. Bu pencerelerin etrafına 25 cm genişliğinde taş söveler uygulanmıştır. Pencereler ahşap doğramalı olup lentoları ise yine düzgün taşlarla

oluşturulmuş basık kemerlidir. Basık kemerli lentoların bitimlerindeki köşe taşları ve yan kenarlarındaki sövelerinin orta noktalarındaki kare formlu taşlar dışa taşırılmıştır ve üzerleri motiflidir. Pencereilerin önünde sonradan yapılan demir korkuluklar yer alır. Zemin kat ile bodrum kat, düzgün taş silmelerle birbirinden ayrılmıştır.

Şekil 5.136 Fransız Erkek Mektebi güneydoğu cephesi çizimi⁶⁶ (Yağcı, 2020).

Cephenin birinci kat hizasında ise mevcut pencere sayısı 9'dur. Bu pencerelerden üçü giriş aksını vurgulayan çıkmanın ön yüzünde ve bitişik haldedir. Dört tanesi ise düşey taşıyıcılarla vurgulanmış her bir aks aralığına bir adet gelecek şekilde zemin kat pencereleriyle aynı düşey hizada yerleştirilmiştir. Çıkmanın yan yüzeylerinde ise birer pencere bulunmaktadır. Birinci kat pencerelerinin çevresinde kademeli taş profil silmelerle oluşturulmuş söveler bulunmaktadır. Bu söveler Zemin kattakilere göre daha dar ve 20 cm genişliğindedir. Birinci kattaki çıkmanın üçgen formlu alın kısmında yapılan ahşap kaplama ve yonca formundaki ahşap pencere açıklığı, cephenin dikkat çekici detaylarından biridir. Yine bu çıkmanın üzerinde bitişik halde bulunan üç pencereden, ortadakinin kenar söveleri, zemin kat ile birinci katı ayıran

⁶⁶ Cepheler, mimar Erdiñ Demirkan'dan alınan cepheler incelenerek düzenlenmiştir.

yatay kat silmesine kadar devam ettirilmiş ve dikdörtgen bir çerçeve oluşturulmuştur. Çerçevenin içerisinde kitabe taşı yer alır. Kitabe taşının kenar sövelerinin üzerine vazö şeklinde süslemeler uygulanmıştır. Ayrıca kademeli olarak daralan, üzeri dikdörtgen formlu süslemelerle kaplı, kitabeliğin içerisinde mermer bir pano vardır. Cephenin köşeleri, kademeli olarak örülen taşlar ile vurgulanmıştır.

Şekil 5.137 Fransız Erkek Mektebi güneydoğu cephesi (Yağcı, 2020).

5.3.1.4.2 Kuzeybatı Cephesi

Yapının kuzeydoğu cephesi güneybatı cephesiyle benzerlikler göstermektedir. Birinci kattaki çıkma bu cephede zemin katta da devam etmiş ve cephe düşey olarak üç aksla vurgulanmıştır. Cephenin ortasında bulunan çıkmanın ön yüzünde aynı düşey doğrultuda üçer adet pencere bulunmaktadır. Çıkmayı vurgulayan aksın sağ ve sol tarafında ise aynı düşey doğrultuda ikişerli pencere yer almaktadır (Şekil 5.138).

Şekil 5.138 Fransız Erkek Mektebi kuzeybatı cephesi çizimi (Yağcı, 2020).

Cephenin bodrum kat hizasında 6 adet bodrum penceresi vardır. Bu pencereler günümüzde zemin kotunun aşağısında kaldığı için cepheden görülmemektedir. Bodrum pencereleri, çıkmanın bulunduğu aks ve diğer iki aksa ikişerli şekilde yerleştirilmiştir. Bodrum kat pencerelerinin etrafındaki taş söveler bu cephede zamanla yapılan imalatlardan ve deformasyondan dolayı görünmemektedir. Demir doğramalı pencerelerin önünde demir korkuluklar bulunmaktadır. Bodrum kat hizasındaki altıgen formlu taş kaplamalar, tarihsel süreç içerisinde yapılan çeşitli imalatlarla kaybolmuştur. Bodrum kat ile zemin katı birbirinden ayıran düzgün taş silme bu cephede de yatayda devam etmektedir. Cephenin zemin kat hizasında 8 tane pencere vardır. Bu pencerelerden üçü giriş aksını vurgulayan çıkmanın simetriğinde, ikisi çıkmanın sağ tarafındaki, ikisi sol tarafındaki aks aralığında ve ikisi ise çıkmanın yüzeylerindedir. Zemin kat pencereleri, bodrum kat pencereleri ile aynı düşey hizadadır. Her pencerenin yan kenarında, güneydoğu cephesinde olduğu gibi düzgün taş söveler bulunmaktadır. Pencere lentoları ise düzgün taşlardan yapılmış olup basık kemerlidir. Kemerin kilit ve köşe taşları ile kenar sövelerinin orta kısımlarındaki kare formlu taşlar 25 cm'lik sövelerden daha geniştir ve dışa taşırılmıştır. Bu taşların

üzerinde süslemeler bulunmaktadır. Pencereleler ahşap doğramlıdır ve önlerinde sonradan yapılmış demir korkuluklar görülmektedir (Şekil 5.139).

Şekil 5.139 Fransız Erkek Mektebi kuzeybatı cephesi (Yağcı, 2020).

Cephenin birinci kat hizasındaki pencereler, zemin kattakiler ile aynı düşey hizada ve 8 adettir. Günümüzde, çıkmanın sol tarafındaki iki pencere birleştirilerek tek bir pencereye dönüştürülmüştür. Bu uygulama sonrasında pencerelerin özgün halindeki sövelerin yok olduğu görülmektedir. Birinci kat pencerelerinin etrafında kademeli taş profil söveler bulunmaktadır. Pencereleler basık kemerlidir.

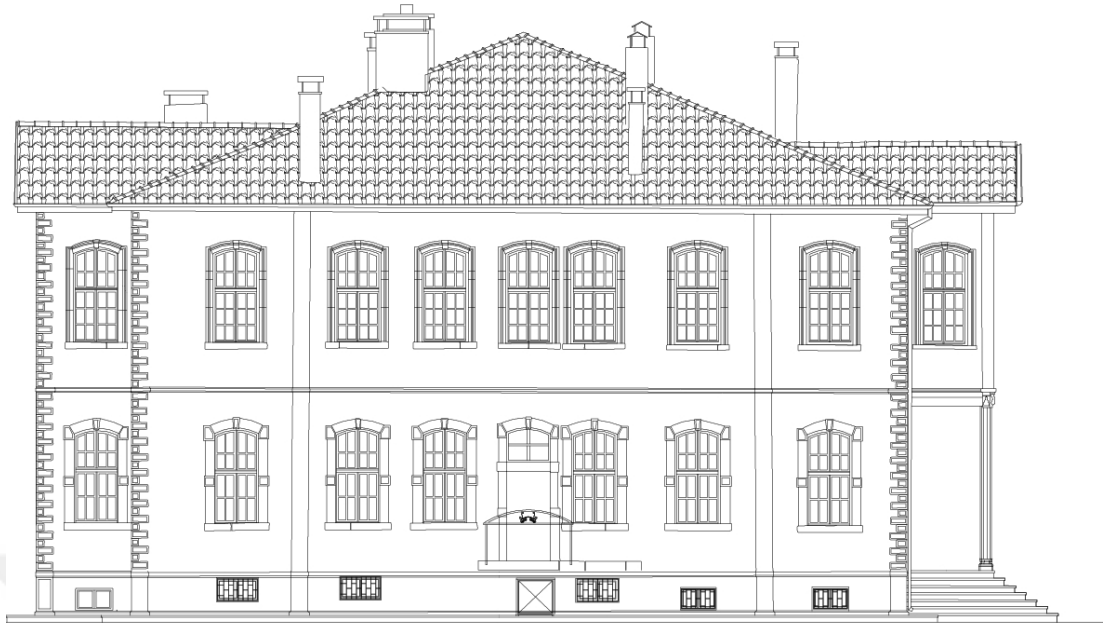
Çıkmanın ve cephenin dış kenarları, düzgün taşların kaydırılarak örülmesiyle vurgulanmıştır. Cephede bir diğer dikkat çeken detay ise çıkmanın üçgen alınlığına yerleştirilmiş olan, iki adet eşkenar dörtgen formlu, ahşap doğramalı pencere açıklığıdır.

5.3.1.4.3 Güneybatı Cephesi:

Yapının güneybatı cephesi, Ressam Sami Sokak tarafındaki cephesidir. Cephenin bodrum, zemin ve birinci kat hizasındaki pencere tipleri yapının diğer cephelerindeki pencerelerle aynıdır. Güneybatı cephesi, yapının giriş cephesi olan güneydoğu cephesine kıyasla oldukça sade bir düzende oluşturulmuştur. Giriş cephesinde ve simetriğindeki kuzeybatı cephesinde yapılan çıkmalar, bu cephede yoktur. Pencere söveleri ve cephenin dış kenarlarındaki kesme taşların kaydırılarak örülmesi, cephenin monotonluğunu kıran detaylardandır (Şekil 5.140).

Cephede dikkat çeken bir başka detay ise, bodrum kata giriş kapısıdır. Ayrıca yapının zemin katına da, bodrum kat giriş kapısının üst hizasından bir kapı açılmış ancak tarihsel süreç içerisinde bu kapı örülerek kapatılmıştır. Bodrum kata 9 basamaklı bir merdivenle inilmektedir.

Yapının giriş cephesinde ve kuzeydoğu cephesinde görülen altıgen formlu taş kaplamalar bu cephede görülememektedir. Cephenin bodrum kat hizası sıvanmış ve zemin kat ve birinci kat renklerinden farklı renkte boyanmıştır. Bodrum kat giriş kapısının üzerinde günümüzde tonoz şeklinde, demir doğramalı bir giriş saçağı bulunmaktadır. Kapının sağ tarafında üç, sol tarafında ise iki adet bodrum penceresi yer almaktadır. Günümüzde bu bodrum pencerelerinin etrafındaki taş söveler görünmemektedir. Bodrum kat ile zemin kat, 10 cm kalınlığında yatay, taş profil silmelerle ayrılmakta olup silmeler pencerelerin lento hizasından devam etmektedir.

GÜNEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK 1/200

Şekil 5.140 Fransız Erkek Mektebi güneybatı cephesi çizimi (Yağcı, 2020).

Yapının Zemin kat hizasında, 7 adet açıklık bulunmakta olup bu açıklıklardan ortada olanı, sonradan örülen zemin kat giriş kapısıdır. Kapı açıklığının uzun kenarlarında 25 cm kalınlığında düzgün taş söveler bulunmakta ve kapının lentosunun üzerinde basık kemerli, düzgün taş söveli alınlık penceresi görülmektedir. Günümüzde bu pencerede örülerek kapatılmıştır. Zemin katta bulunan bu kapı açıklığının her iki yanında, yine yapının diğer cephelerinin zemin kat hizasındaki pencerelerle aynı tipte ve üçer adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerden kapının sağ tarafında olanı, kapıya bitişik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin yan kenarlarında, 25 cm kalınlığında düzgün taş sövelerle vardır ve lentoları yine basık kemerlidir. Basık kemerlerin, kilit taşı ve kemer bitim noktasındaki taşlar ile uzun kenarların orta noktasındaki kare taşlar, sövelerden dışarıya taşırılmıştır. Bu taşların üzerinde kabartmalı motifler bulunmaktadır. Zemin kat ile bodrum katı ayıran düzgün taş profil silmeler, bodrum kat ile zemin katı ayıran silmelerden daha ince olup 5 cm kalınlığındadır.

Cephenin birinci kat hizasında ise zemin kat pencereleri ile aynı hizada 7 pencere vardır. Bu pencerelerin etrafında diğer cephelerde olduğu gibi kademeli taş profil

söveler bulunmaktadır. Pencereilerin üst kısmındaki söveler basık yuvarlak kemerlidir. Bu söveler zemin kattaki pencere sövelerinden daha ince ve 20 cm'dir (Şekil 5.141).

Şekil 5.141 Fransız Erkek Mektebi güneybatı cephesi (Yağcı, 2020).

5.3.1.4.4 Kuzeydoğu Cephesi

Yapının sağ yan cephesi olan kuzeydoğu cephesi pencere ve kapı düzeni olarak, Ressam Sami Sokak tarafına bakan güneybatı cephesinin simetriğidir. Bu cephede bulunan bodrum kata iniş kapısı, kapının sağ tarafında kalan bodrum pencerlerinden bir tanesi ve zemin kata giriş kapısı örülerek kapatılmıştır. Zemin kat kapısının üzerindeki pencere ise halen işlevini korumaktadır. Cephenin bodrum kat hizasındaki altıgen formlu taş kaplamalar günümüzde halen görülebilmektedir (Şekil 5.142).

Şekil 5.142 Fransız Erkek Mektebi kuzeydoğu cephesi çizimi (Yağcı, 2020).

Ayrıca bodrum kat pencerelerinin yan kenarlarında yer alan 25 cm kalınlığındaki düzgün taş söveler de günümüze kadar korunmuş olan detaylardır. Giriş kapısının sağ tarafında kalan ve cephenin kuzeybatı tarafına yakın iki penceresinin yanına günümüzde kare kesitli bir baca yapılmıştır. Bodrum kat ve zemin kat 10 cm kalınlığında, zemin kat ile birinci kat ise 5 cm kalınlığında taş profil silmelerle ayrılmaktadır. Cephenin köşeleri kaydırılarak yerleştirilmiş düzgün taşlarla bitirilmiştir (Şekil 5.143).

Şekil 5.143 Fransız Erkek Mektebi kuzeydoğu cephesi (Yağcı, 2020).

5.3.1.5 Yapının Strüktürel ve Malzeme Özellikleri

5.3.1.5.1 Temeller

Binanın kullanıldığı dönemlerde yapılmış olan bir onarım çalışmasına ait fotoğraf veya çizim gibi yazılı ve görsel bir veriye ulaşılamadığı için yapının temeli ile ilgili teknik bilgiler alınamamıştır. Bodrum katta yapılan incelemede, mekânların zeminlerine seramik kaplama yapıldığı görülmüştür. Son dönemlerde ise güçlendirme uygulaması yapılmış ve mevcut duvarların iki yanına 30 cm kalınlığında betonarme perdeler eklenmiştir. Buna rağmen, yığma tekniğiyle, düzgün kesme taşlarla inşa edilen yapının inşa edildiği dönem ve yöresel yapı malzemesinin ağırlıklı olarak taş olması sebebiyle yapının temel malzemesinin taş olduğu düşünülmektedir.

5.3.1.5.2 Duvar ve Döşemeler

Bodrum kat planında cephelere bakan dış duvarları yaklaşık 65 cm, özgün halindeki iç mekanları ayıran ana duvarlar ise yaklaşık 90 cm kalınlığında kesme taştan yığma tekniği ile inşa edilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde çeşitli resmi kurumlar tarafından kullanılan binaya bu süreç içerisinde statik açıdan çeşitli müdahaleler de olmuştur.

Yığma duvarların iç yüzeylerine 30 cm kalınlığında perde duvarlar ve bunlara bağlı olarak betonarme kiriş ve döşeme sistemleri uygulanmıştır. Bodrum kat duvarları da perde duvarlarla güçlendirilmiştir. Ayrıca bodrum kat girişinin sol tarafında bulunan arşiv mekânının ortasında bulunan 30x50 cm boyutlarındaki kolon ve bodrum katın tamamında görülen betonarme kirişler, yapılan güçlendirme çalışmalarını göstermektedir.

Bodrum katın yüksekliği 275 cm'dir (Çizelge 5.28). Özgün halinde ahşap olan bodrum kat tavan döşemesi sonradan 20 cm kalınlığında betonarme döşemeye dönüştürülmüştür. Bu döşeme ise 60 cm yüksekliğinde ve 50 cm genişliğinde betonarme kirişlere taşınmaktadır. Bodrum kat girişinin sol tarafında kalan ve iki bölüme ayrılan arşiv bölümünün muhdes bölücü duvarında ise malzeme olarak tuğla kullanılmıştır. Bodrum kat zemininde ise beton üzerine seramik kaplama uygulandığı görülmektedir. Bodrum katta ısı merkezinin duvarlarının tavana kadar, diğer bölümlerin ise 110 cm yüksekliğine kadar seramik ile kaplandığı görülmektedir (Şekil 5.144, Şekil 5.145).

Zemin kat seviyesinde cepheye bakan dış duvarlar özgün halinde yaklaşık 65 cm kalınlığında düzküz kesme taş ile yığma tekniğine uygun olarak inşa edilmiş duvarlardır. Güçlendirme çalışmasında zemin kat duvarlarının iç yüzeylerine de 30 cm kalınlığında betonarme perde duvarlar yapılmıştır. Zemin katın iç mekan duvarlarının kalınlıkları ise taş duvarlara yapılan betonarme perdelerle beraber yaklaşık 100 cm'dir. Ana girişin iki yanında ve güneybatı cephesinde bulunan ve sonraki dönemde kapatılan girişin sol tarafında bulunan mekânlar ile kuzeydoğu cephesinde bulunan ve kapatılmış olan girişin önünde muhdes duvarlarla oluşturulan mekânların duvar malzemeleri ise tuğladır. Yapının zemin katı 470 cm yüksekliğindedir. Zemin kat

döşemesi ve tavanı özgün halinde ahşap olup günümüzde betonarmeye dönüştürmüştür. Zemin kat tavanında görülen 60 cm uzunluğunda ve 50 cm genişliğindeki betonarme kirişler güçlendirme sonrasında görülen uygulamalardır. Zemin katın tavanında sıva ve boya uygulaması yapılmış olup zeminde ise, koridor, giriş holü, bayan tuvaleti ve çay ocağı mekânlarının zemini seramik diğer mekânlar ise laminant parke ile kaplanmıştır (Şekil 5.146, Şekil 5.147).

Yapının birinci katının kat yüksekliği 490 cm'dir. Birin katın dış cepheye bakan duvarları yaklaşık 65 cm, iç mekân duvarları ise 55 cm kalınlığındadır. Yapının birinci kat tavanlarının özgün halindeki gibi ahşap olması, birinci kat duvar kalınlıklarının zemin ve bodrum kata göre daha ince olması ve birinci katta betonarme kiriş ya da kolon görülmemesi, bu katta güçlendirme uygulamasının yapılmadığını göstermektedir. Birinci katta bulunan "L" tipi koridorun zemini seramik kaplama olup, diğer mekânların zemini ise laminant parke ile kaplanmıştır (Şekil 5.148, Şekil 5.149).

Çizelge 5.28 Fransız Erkek Mektebi zemin, duvar, tavan özellikleri (Yağcı, 2020).

	Kat Yüksekliği	Duvar Tipi	Döşeme Tipi	Tavan Kap.
Bodrum Kat	275 cm	Düzgün Kesme Taş +B. Perde	Betonarme döşeme	Sıva + Boya
Zemin Kat	470 cm	Düzgün Kesme Taş + B. Perde	Betonarme döşeme	Sıva + Boya
Birinci Kat	490 cm	Düzgün Kesme Taş+ B. Perde	Betonarme döşeme	Ahşap çıtalı

Şekil 5.144 Bodrum kat arşiv ve giriş holü görünüşü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.145 Bodrum kat ısı merkezi görünüşü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.146 Zemin kat sirkülasyon alanları görünüşü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.147 Zemin kat temel eğitim ve santral odaları görünüşü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.148 Birinci kat sirkülasyon alanları görünüşü (Yağcı, 2020).

Şekil 5.149 Birinci kat şube müdürü ve özel eğ. kur. odaları görünüşü (Yağcı, 2020).

5.3.1.5.3 Merdivenler

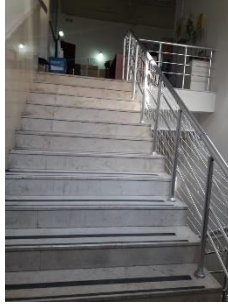
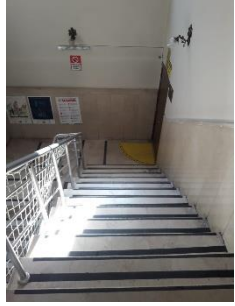
Yapının içerisinde tek merdiven zemin, kat koridorunun güneybatı ucunda bulunan 26 basamaklı, çift kollu ve sahanlıklı merdivendir. Merdivenin yapım tekniği betonarme olup, üzeri mermer ile kaplanmıştır. Merdivenin basamak genişliği 155 cm olup, merdiven boşluğuna bakan kenarları alüminyum korkuluklar ile kapatılmıştır (Çizelge

5.29). Merdivenin yapım malzemesinin betonarme olması, yapının sonraki dönemlerinde yapılan bir imalat olduğunu göstermektedir. Binanın sol yan cephesi olan güneybatı cephesinin ortasındaki kapının duvar ile örülerek kapatılması ve planda bu bölüme çift kollu sahanlıklı mevcut merdivenin yapılmış olması, yapının özgün halinde yine bu bölümde “L” biçiminde tek kollu döner ahşap merdivenin özgün sirkülasyon elemanı olduğunu göstermektedir. Nitekim Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinde yapıyla ilgili yapılan incelemelerde, bu durumu doğrulayan teknik rapor ve çizimlere rastlanmıştır⁶⁷ (Çizelge 5.30).

Çizelge 5.29 Konya Fransız Erkek Mektebi merdiven özellikleri (Yağcı, 2020).

	Konum	Merdiven Tipi	Yapı Malz.	Bas. Say. / Gen.
1. Merdiven	Zemin Kat	Çift Kollu Sah.	Betonarme	26 adet / 155 cm

Çizelge 5.30 Konya Fransız Erkek Mektebi merdiven görünüşleri (Yağcı, 2020).

	Görünüş		
	Zemin Kattan	Katlar Arasından	Birinci Kattan
Birinci Kata Çıkış Merdiveni			

⁶⁷ Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu arşivindeki, şube müdürü Cemil Tütüncü nezaretinde yapıyla ilgili önceki dönemlerde hazırlanmış ancak uygulanmamış rölöve raporlarında 16.07.2020 tarihinde yapılan incelemelere göre

5.3.1.5.4 Örtü Sistemi

Binanın çatısı, kırma çatı tekniğiyle örtülmüş olup yapı malzemesi ise marsilya tipi kiremittir. Çatı boşluğunun iç yüksekliği, döşeme kotundan tepemahyasının iç yüzeyine kadar 315 cm'dir. Güneydoğu ve kuzey batı cephelerindeki çıkmaların çatı örtüleri, binanın ana kırma çatısına saplanmaktadır. Bu çıkmaların çatı malzemeleri de marsilya tipi kiremittir.

5.3.1.6 Yapı Elemanları

5.3.1.6.1 Pencereler

Yapının genel karakteristiğinde baskın olan üç farklı pencere tipi göze çarpmaktadır. Pencere tipleri daha önce incelenen azınlık okullarında olduğu gibi bodrum, zemin ve birinci katlarda farklı şekillerde uygulanmış olup yatayda devam eden silmelerle beraber yapının kat ayrımlarını cephede yansıtan estetik unsurlar olarak kullanılmışlardır (Çizelge 5.31).

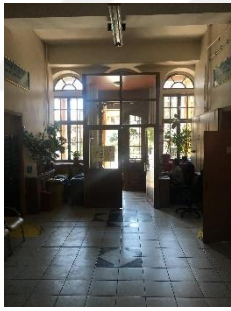
Bu tiplerden ilki, bodrum kat hizasındaki pencerelerde görülmektedir. Yapının özgün halinde bodrum kat hizasında toplam 20 adet bodrum penceresi bulunmaktadır. Bu pencerelerin hepsi aynı tip olup 100 cm genişliğinde ve 55 cm yüksekliğinde, uzun kenarı zemine paralel, dikdörtgen pencerelerdir. Bodrum pencerelerinin yan kenarlarında, 20 cm genişliğinde kesme taş söveler vardır. Pencerelerin lentolarıda 20 cm genişliğinde kesme taşlardanır. Günümüzde bodrum kat pencereleri, demir doğrama ile yapılmış olup özgün hali ise ahşaptır.

Diğer bir pencere tipi ise yapının zemin kat hizasında görülmektedir. Bu katın pencere sayısı 30'dur. Pencerelerden 25 tanesi aynı tip olup, 120x255 cm ölçülerindedir. Pencerelerin yan kenarlarında, 25 cm kalınlığında taş söveler bulunmaktadır. Ayrıca pencerelerin lentoları, düzgün kesme taştan yapılmıştır ve basık kemerlidir. Bu pencerelerin yan kenarlarındaki sövelerin ortasında bulunan 30x30 cm ölçülerindeki kare taşlar, 25 cm kalınlığındaki sövelerden taşarak cepheye hareketlilik kazandırmaktadır. Ayrıca basık kemerin, bitiş noktalarındaki köşe taşları ve

merkezindeki kilit taşı da söveden dışarı taşırılmıştır. Bu taşların üzerinde kabartmalı motifler bulunmaktadır. Zemin kat hizasında dikkat çeken bir başka pencere tipi ise giriş kapısının iki yanında bulunan ve giriş holünü aydınlatan iki dikdörtgen penceredir. 100x225 cm ölçülerindeki bu pencerelerin lentoları giriş kapısı ile aynı hizada olup lentoların üst kısımlarına 45x100 cm ölçülerinde dairesel kemerli alınlık pencereleri yer almaktadır. Dairesel kemerli, ahşap doğramaları bu pencerelerin çevresinde ise 25 cm kalınlığında, kademeli taş profil söveler bulunmaktadır. Bu pencere tipi ana giriş kapısı lentosunun üzerine de, 60x155 cm ölçülerinde uygulanmıştır. Zemin kat hizasındaki bir diğer pencere tipi ise binanın sol ve sağ yan cepheleri olan güneybatı ve kuzeydoğu cephelerinden binaya giriş için açılan kapılarının üzerindeki alınlık pencereleridir. 60x120 cm ölçülerindeki bu pencerelerden, güney batı cephesindeki örülerek kapatılmış, kuzeydoğu cephesindeki ise özgün halini korumuştur. Bu pencerelerin etrafındaki söveler, zemin kat söveleriyle aynı tiptedir ve lentoları, basık kemerlidir.

Yapının birinci kat hizasında aynı tipte toplam 32 pencere vardır. 125x260 cm ölçülerindeki pencerelerin lentoları, zemin kattakiler gibi basık kemerlidir. Bu pencerelerin zemin kat pencerelerinden farklı olarak yan kenarlarındaki söveler 5 cm daha ince olup 20 cm kalınlığındadır ve kademeli taş profilden yapılmıştır. basık kemerli lentoların kilit taşı ve kemer bitiş noktasındaki taşlar, dışa taşırılmıştır. Yapının birinci katının, giriş cephesi olan güneydoğu ve simetriğindeki kuzeybatı cephelerindeki çıkmaların alınlılarında, üç adet pencere açıklığı daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki, giriş cephesinde bulunan yonca formu ahşap alınlık penceresidir. 65x90 cm açıklığındaki yonca formu, çevresinde söve uygulanmamış olan bu pencere, ahşap alınlık kaplamasının merkezindedir. Diğer iki pencere ise yapının kuzeybatı cephesinin çıkmanın alın kısmında, bitişik konumlanmış olan 60x60 cm uzunluklarındaki eşkenar dörtgen ahşap pencerelerdir. Bu pencerelerin etrafında da söve bulunmamaktadır.

Çizelge 5.31 Konya Fransız Mektebi pencere görünümleri (Yağcı, 2020).

Dış Görünüş	İç Görünüş	Bulunduğu Kat	Açıldığı Cephe
		Bodrum Kat	Kuzeydoğu Kuzeybatı Güneydoğu Güneybatı
		Zemin Kat	Kuzeydoğu Kuzeybatı Güneydoğu Güneybatı
		Zemin Kat	Güneydoğu
		Birinci Kat	Kuzeydoğu Kuzeybatı Güneydoğu Güneybatı
	Çatı Arasına Çıkılamamıştır	Çatı Katı	Güneydoğu
	Çatı Arasına Çıkılamamıştır	Çatı Katı	Kuzeybatı

5.3.1.6.2 Kapılar

Yapının özgün halinde, dış cepheye açılan beş kapısı bulunmaktadır. Bu kapılardan en dikkat çekici olanı, giriş cephesi olan güneydoğudaki gösterişli giriş kapısıdır. 155x300 cm ölçülerindeki ahşap, iki kanatlı, basık kemerli bu kapının ön kısmına ise yapının son döneminde demir korkuluklu iki kanatlı bir kapı ilave edilmiştir. Kapı kanatlarının kemer kısımlarında yarım daire şeklinde motifli kabartmalar yer almaktadır. Kapı açıklığının her iki yanında taş gömme plasterler vardır. Kapının lentosu dikdörtgen kartuş motifli, düzgün kesme taş, basık kemerle oluşturulmuştur. Bu kemerin üzerinde bulunan taş kornişin üzerinde ise 60x155 cm ölçülerinde, dairesel kemerli alınlık pencereleri bulunmaktadır. Pencerenin lentosu, kesme taştan yapılmıştır ve dairesel kemerlidir.

Yapının bahçeye açılan diğer dört kapısı ise sol yan cephesi olan güneybatı cephesi ve sağ yan cephesi olan kuzeydoğu cephesindedir. Bu kapılar, simetrik olan yan cephelerin bodrum kat ve zemin kat hizalarındadır. Bodrum kat ve zemin kat kapıları kendi içinde aynı tip olup günümüzde zemin kat kapıları duvar örülerek kapatılmıştır. Bodrum kat kapılarının ise kuzeydoğu cepheye bakarı kapatılmış, güneybatı cepheye bakarı ise aktif olarak kullanılmaktadır (Çizelge 5.32).

Zemin kat hizasındaki kapı açıklığı 120x360 cm'dir. Kapı açıklığının etrafında Zemin kat pencerelerinin karakteristiği olan 25 cm kalınlığında düzgün kesme taş söveler bulunmaktadır. Kapı açıklığının 25 cm kalınlığındaki taş lentosunun üzerine, basık dairesel kemerli alınlık penceresi yapılmıştır. Pencerenin etrafında 25 cm kalınlığında düzgün kesme taş söveler yapılmış olup, lentosu ise yine düzgün kesme taş basık dairesel kemerlidir. Kemerin başlangıç ve bitiş noktalarındaki köşe taşları ve kilit taşı, zemin kat pencerelerinde olduğu gibi basık dairesel kemerli lentodan dışarıya taşılmıştır. Bodrum kat hizasında bulunan kapılar ise 95x185 cm ölçülerindedir.

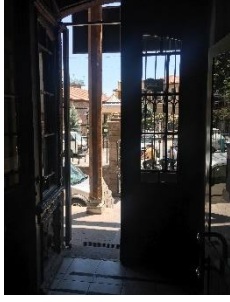
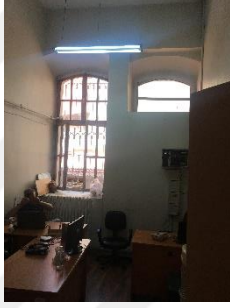
Bu kapılardan güneybatı cephesinde bulunanı kullanılmakta olup kapatılmamıştır. Kapı kanadı demir doğramadır. Üst kısmına ise demir profillere oturtulmuş giriş saçağı yapılmıştır. Kapı açıklığın çevresinde söve yoktur. Ayrıca kapının lento kısmı bodrum kat ile zemin katı ayıran düzgün taş silmeye denk gelmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerden geçmiş yapının iç kapıları günümüzde özgün halini büyük ölçüde kaybetmiştir. Özellikle yapının içinde muhdes duvarlarla sonradan oluşturulan mekânlarda 90x210 cm ölçülerinde ahşap kapılar kullanıldığı görülmekte olup bodrum kat mekânlarının kapıları demir kapıdır (Çizelge 5.33).

Yapının zemin kat kapıları ise yine zamanla günümüz malzeme ve ölçüleriyle yapılmış olan standart ahşap kapılara dönüştürülmüştür. İç mekân kapılarından dikkat çekici olanları ise birinci katta bulunan özgün mekânlarda görülmektedir. Bu mekânların kapı açıklıkları basık kemerlidir. Bu açıklığa göre birinci katta iki tip iç kapı görülmektedir. Birinci katın güneydoğu cephesine bakan, günümüzde idari oda (şube müdürü odası) olarak kullanılan odanın kapısı 95x 255 cm ölçülerinde, tek kanatlı ahşap kapıdır. Kapının üst kısmında basık dairesel kemerli alınlık penceresi bulunmaktadır. Birinci kattaki diğer özgün mekânların kapı açıklıkları ise 140x 255 cm ölçülerindedir. Çift kanatlı, ahşap kapıların üst kısımlarında ise basık dairesel kemerli alınlık pencereleri bulunmaktadır.

Yapının bir diğer dikkat çeken kapısı ise bahçe giriş kapısıdır. 230 cm genişliğinde 175 cm yüksekliğindeki, süslemeli demir giriş kapısı ve sivri kemerli bir yapıya sahiptir. Kapının her iki yanında 55 cm ölçülerinde kare planlı, yatay derzlerle hareketlendirilmiş babalar bulunmaktadır. Babaların üzerinde ise vazo biçimli tepelikler vardır.

Çizelge 5.32 Konya Fransız Erkek Mektebi dış kapıları (Yağcı, 2020).

Dış Görünüş	İç Görünüş	Bulunduğu Kat	Açıldığı Mekân
		Zemin Kat	Hol
		Zemin Kat	Santral Odası Koridor
		Bodrum Kat	Hol
		Bahçe Girişi	Okul Bahçesi

Çizelge 5.33 Konya Fransız Erkek Mektebi iç kapıları (Yağcı, 2020).

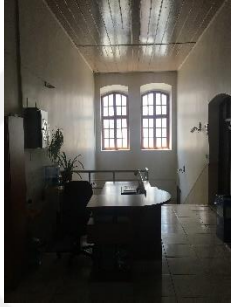
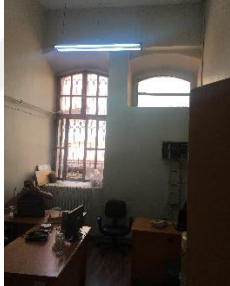
Görünüş	Kanat Sayısı	Bulunduğu Kat	Açıldığı Mekân
	İki Kanatlı	Bodrum Kat	Arşiv
	Tek Kanatlı	Zemin Kat	Santral, Çay O. Hukuk Odası İdari Oda Temel Eğitim Strateji Geliş.
	İki Kanatlı	Zemin Kat	Şube Müdürü O. Şube Müdürü O. Evrek Kayıt
	İki Kanatlı	Birinci Kat	İnsan Kaynakları Özel Eğitim Kur. Destek Hizm. Şube Müd. O. Sekreter O.
	Tek Kanatlı	Birinci Kat	Şube Müd. O. Milli Eğt. Müd.

5.3.1.7 Yapıdaki Bozulmalar

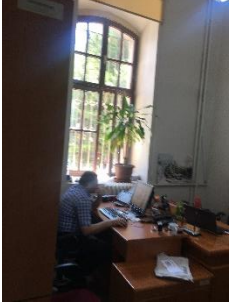
Konya Fransız Ermeni Mektebi binası tarihsel süreç içerisinde farklı kurumlar tarafından kullanılmış ve 6 farklı dönemden geçmiştir. Bu süreçler içerisinde mekânsal ve yapısal olarak bozulmalara uğramıştır. Yapının bodrum, zemin ve birinci katındaki plan müdahaleleri yapıda mekânsal bozulmalara, bu kullanımlara bağlı olarak kapatılan kapı ve pencereler ile güçlendirme süreci ile ortaya çıkan betonarme perde, döşeme, kirişi gibi detaylar özgün malzemelerde bozulmalara yol açmıştır. Yapı inşa edildiği günden günümüze kadar aktif olarak kullanıldığı için dış cephe malzemeleri, sıva, çatı gibi uygulamalarında dikkat çekici bozulmalara rastlanmamıştır (Çizelge 5.34). Ancak özellikle yapının güneybatı ve kuzeydoğu cephelerindeki duvar örülerek kapatılan giriş kapıları ve bodrum pencereleri, güçlendirme çalışmalarıyla ortaya çıkan betonarme elemanlar, güneybatı cephesindeki tonoz giriş saçağı, mekânların zeminlerinde uygulanan seramik ve laminant parke, bodrum kat pencerelerinde kullanılan demir doğramalar ve demir giriş kapısı yapısal bozulma açısından dikkat çekici detaylardır. Yapının birinci katında güçlendirme çalışmalarıyla ortaya çıkan betonarme elemanlara rastlanmamış ayrıca birinci kat tavan döşemesinin ahşap döşeme olarak kullanılmaya devam ettiği görülmüştür. Yapıda dikkat çekici mekânsal bozulmalar ise tüm katlarda ortaya çıkmaktadır. Bodrum kat planının kuzeydoğu köşesinde bulunan mekânın arşiv ve ısı merkezi olarak iki bölüme ayrılması ve bina genişliği boyunca uzanan koridorun bir kısmının ısı merkezine dahil edilmesi, bodrum kat girişinin sağ tarafında kalan mekânın muhdes duvar ile ikiye bölünmesi, bodrum kattaki mekânsal bozulmalardır. Yapının zemin katındaki güneydoğu cephesine bakan ana girişin güneybatı ve kuzeydoğu taraflarındaki iki mekândan girişin solunda kalanının muhdes duvarlarla üç bölüme, girişin sağ tarafındaki mekânın ise iki bölüme ayrılması zemin katta ilk dikkat çeken bozulmalardır. Ayrıca zemin katın güneybatı köşesindeki mekânın muhdes duvarlarla çay ocağı, bayan tuvaleti ve hukuk odası olarak yine üç ayrı mekâna bölünmesi, “T” biçimli zemin kat koridorunun güneybatı ucuna eklenen betonarme merdiven ve kuzeydoğu ucuna eklenen santral mekânı ile giriş holünde oluşturulan plastik doğramalı rüzgârlık bölümü zemin kattaki diğer mekânsal bozulmalardır (Çizelge 5.35).

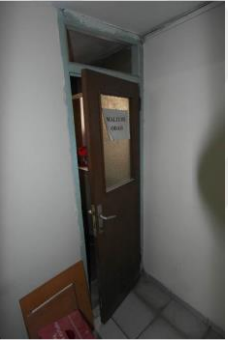
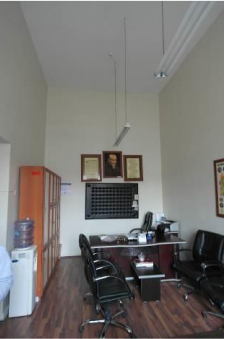
Yapının birinci kat kısmı ise güçlendirme çalışmalarından ve mekânsal bozulmalardan en az etkilenen katı olsa da giriş cephesi olan güneydoğu cephesinin kuzeydoğu köşesindeki mekânın cam bölmelerle üç ayrı mekâna bölünmesi ve yine giriş cephesinin güneybatı köşesindeki mekânın muhdes duvarla sekreter ve müdür odası olarak iki ayrı mekâna bölünmesi birinci katta dikkat çeken mekânsal bozulmalardır.

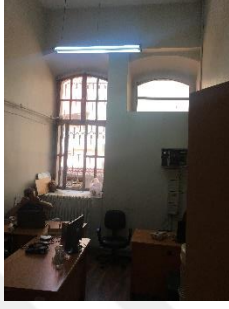
Çizelge 5.34 Konya Fransız Mektebi yapısal bozulmalar (Yağcı, 2020).

	Bodrum Kat	Zemin Kat	Birinci Kat
Zemin			
Duvar			
Tavan			
Dış Cephe			

Çizelge 5.35 Konya Fransız Mektebi mekânsal bozulmalar (Yağcı, 2020).

Görünüş	Bulunduğu Yer	İşlev	Dönem
	Bodrum kat koridorunun güneydoğu köşesi	Özlük Arşiv Bürosu	İlçe Milli Eğitim Müd. olarak kullanıldığı son dönem
	Bodrum katın kuzeydoğu cephesine bakan kısmı	Isı Merkezi	İlçe Milli Eğitim Müd. olarak kullanıldığı son dönem
	Ana giriş	Rüzgârlık	İlçe Milli Eğitim Müd. olarak kullanıldığı son dönem
	Zemin kat Giriş cephesinin güneybatı köşesi	Evrak Kayıt	İlçe Milli Eğitim Müd. olarak kullanıldığı son dönem
	Zemin kat giriş cephesinin güneybatı köşesi	Koridor	İlçe Milli Eğitim Müd. olarak kullanıldığı son dönem

	Zemin kat giriş cephesinin güneybatı köşesi	Oda	İlçe Milli Eğitim Müd. olarak kullanıldığı son dönem
	Zemin kat arka cephenin güneybatı köşesi	Çay ocağı	İlçe Milli Eğitim Müd. olarak kullanıldığı son dönem
	Zemin kat merdivenin alt boşluğu	Depo	İlçe Milli Eğitim Müd. olarak kullanıldığı son dönem
	Zemin kat arka cephenin güneybatı köşesi	Hukuk Odası	Yakın Tarih
	Zemin kat giriş cephesinin kuzeydoğu köşesi	Şube Müd. Odası	İlçe Milli Eğitim Müd. olarak kullanıldığı son dönem

	Zemin kat giriş cephesinin kuzeydoğu köşesi	Şube Müd. Odası	İlçe Milli Eğitim Müd. Olarak kullanıldığı son dönem
	Zemin kat koridorunun kuzeydoğu tarafı	Şube Müd. Odası	İlçe Milli Eğitim Müd. Olarak kullanıldığı son dönem
	Birinci kat koridorunun kuzeydoğu tarafı	Mescit	İlçe Milli Eğitim Müd. Olarak kullanıldığı son dönem
	Birinci kat giriş cephesinin güneybatı köşesi	Sekreter O.	İlçe Milli Eğitim Müd. Olarak kullanıldığı son dönem
	Birinci kat giriş cephesinin güneybatı köşesi	İlçe Milli Eğitim Müdürü Odası	İlçe Milli Eğitim Müd. Olarak kullanıldığı son dönem
	Birinci kat giriş cephesinin kuzeybatı köşesi	Şube Müdürü Odası	İlçe Milli Eğitim Müd. Olarak kullanıldığı son dönem

5.3.2 Konya (Assomptionist) Fransız Kız Mektebi

Fransız Kız Mektebi 1890 senesinde açıldı. Okul Katolik Erkek Mektebi'nin de kurucusu olan Pere Godans tarafından kuruldu (Çizelge 5.36). Okul, Fransız Oblates de l'Assomption Katolik rahibelerine ait olan bir eğitim-öğretim müessesesi olarak 1893 senesinde ruhsatlandırılmıştır. Fransız Kız Mektebi'ne ait olan bina Gazi Alemşah Mahallesi'nde günümüzde Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nun yerinde konumlanmış olan üç katlı bir bina idi (Çizelge 5.37). Okulun kapatılmasının ardından 1932 senesine kadar rahiplerin kullanımına tahsis edildi. İlerleyen süreçte binaya Altınçeşme Mektebi yerleştirildi. Fransız Kız mektebi'nin kullandığı bina yıkılıp binanın olduğu yere günümüzde Cumhuriyet İlköğretim Okulu tarafından kullanılan bina inşa edilmiştir (Sarıçelik, 2010).

Çizelge 5.36 Konya Fransız Kız Mektebi dönemsel kronolojisi (Yağcı, 2020).

Eğitim Tipi	Başlangıç Tarihi	Mülkiyeti
Katolik Rahibe Okulu	Miladi 1893	Fransız Devleti'nin desteğiyle Pere Godans tarafından tesis edildi

Çizelge 5.37 Konya Fransız Kız Mektebi konum ve plan özellikleri (Yağcı, 2020).

	Binanın Konumu	Mimari Verileri	Güncel Durumu
1. Bina	Gazi Alemşah Mahallesi'nde, açılmıştır.	Üç Katlı Yapı	Okul, 1.Dünya Savaşı yıllarında kapatılmıştır. Binanın yıkılıp yerine Cumhuriyet İlköğretim Okulu Yapılmıştır

BÖLÜM 6

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

19.yy sonları ve 20.yy başında, Osmanlı Devleti'nin eğitim anlayışının batı devletlerin eğitim sistemine göre geride kaldığı görülmüş ve dönemin idarecileri tarafından reform çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar Osmanlı coğrafyasında yaşayan gayrimüslim azınlıklar ve yabancı devletlere mensup vatandaşlara kendi eğitim sistemlerine uygun müesseselerde eğitim görme imkanını ortaya çıkarmıştır. Önce İstanbul özelinde başlayan reform hareketi daha sonra taşradaki birçok ilde artarak devam etmiştir. İstanbul, taşradaki birçok eğitim kurumu için bir model oluşturmuştur. Bu bağlamda, tez çalışmasının ana konusunu 19.yy-20.yy Konya ve çevresinde açılan gayrimüslim azınlıklar ve yabancı devletler tarafından açılan okullar oluşturmuş ve bu okulların genel olarak İstanbul'da aynı dönemde açılan okullarla mimari açıdan etkileşimleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, 19.yy ve 20.yy arasında Osmanlı Devleti'nde başlatılan eğitim reform çalışmalarının etkisiyle faaliyete geçirilen gayrimüslim azınlıklar ve yabancı devletlere ait okulların, Konya şehri özelinde açılan; Rum Cemaat Mektebi, İstasyon Rum Mektebi, Sahakyan Ermeni Mektebi, Cenanyan Mektebi, Kortoprus Ermeni Mektebi, Akşehir Ermeni Mektebi, Konya Fransız Erkek Mektebi ve Konya Fransız Kız Mektebi olmak üzere toplam 8 okulun tarihi veriler ışığında mimari analizleri yapılmıştır. Okullardan, günümüze kadar fiziki durumunu koruyamamış olan; Rum Cemaat Mektebi, İstasyon Rum Mektebi, Sahakyan Ermeni Mektebi, Kortoprus Ermeni Mektebi ve Konya Fransız Kız Mektebi, literatür taramasından elde edilen veriler ışığında incelenmiş, elde edilen veriler tablolara aktarılmıştır. Günümüze kadar ulaşabilmiş olan; Cenanyan Mektebi, Akşehir Ermeni Mektebi, Konya Fransız Erkek Mektebi ise literatür taraması, ilgili resmî kurumlarla yapılan görüşmeler, makaleler, şehrin tarihi ile ilgili çalışmaları kabul görmüş kişiler, sanat tarihçileri ve mimarları kapsayan

alanında uzman kişiler ile yerinde yapılan incelemeler sonucu elde edilen veriler doğrultusunda çalışılmıştır (Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1 Çalışma kapsamında Konya'da açılan okullar (Yağcı, 2020).

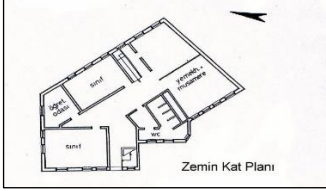
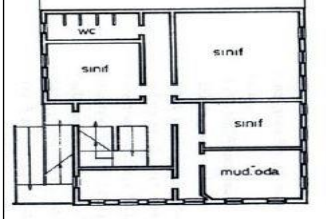
Okul Adı/Yılı	Güncel Durumu	Görsel Verileri	Analiz Yöntemi	İşlevi
Rum Cemaat Mektebi (M 1911)	Günümüze Ulaşamamış	Ulaşılamadı	Tarihi Veriler Üzerinden	–
İstasyon Rum Mektebi (M 1910)	Günümüze Ulaşamamış	Ulaşılamadı	Tarihi Veriler Üzerinden	–
Sahakyan Ermeni Mektebi (M 1910)	Günümüze Ulaşamamış	Ulaşılamadı	Tarihi Veriler Üzerinden	–
Cenanyan Ermeni Mektebi (M 1892)	Aktif Kullanımda	Güncel ve Tarihi Veriler Kullanıldı	Plan, Cephe, Tarihi Veriler, Yerinde İnceleme	Timav Binası
Kortoprus Ermeni Mektebi (M 1914)	Günümüze Ulaşamamış	Ulaşılamadı	Tarihi Veriler Üzerinden	–
Akşehir Ermeni Mektebi (M 1862)	Restore Sürecinde	Güncel ve Tarihi Veriler Kullanıldı	Plan, Cephe, Tarihi Veriler, Yerinde İnceleme	Aktif Olarak Kullanılmıyor
Fransız Erkek Mektebi (M 1903)	Aktif Kullanımda	Güncel ve Tarihi Veriler Kullanıldı	Plan, Cephe, Tarihi Veriler, Yerinde İnceleme	İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Binası
Fransız Kız Mektebi (M 1893)	Günümüze Ulaşamamış	Ulaşılamadı	Tarihi Veriler Üzerinden	–

Günümüze ulaşamayan Rum Cemaat Mektebi, İstasyon Rum Mektebi, Sahakyan Ermeni Mektebi, Kortoprus Ermeni Mektebi ve Konya Fransız Kız Mektebi, literatür taraması ve tarihi veriler ışığında incelenebilmiş, buradan elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu okullardan Rum Cemaat Mektebi ve Sahakyan Ermeni Mektebi'nin birden fazla binada eğitim faaliyetlerine devam

ettiği görülmüştür. Gerek artan öğrenci sayısı gerekse eğitim faaliyetlerine başladıkları binaların fiziki olarak yıpranmış olması bu değişikliklerin başlıca sebepleri olmuştur. Her iki okulda yeni binaların yapımı için Ermeni ve Rum halktan toplanan yardımlarla desteklenmiştir.

Günümüzde küçük ölçekli yapılar olarak kabul edilse de 19.yy başlarında ülkemizin taşradaki eğitim şartları göz önüne alındığında, yeterli büyüklükte yapılar oldukları anlaşılmaktadır. Bu iki okulun bir diğer ortak özellikleri ise iki katlı yapılar olarak inşa edilmesidir. Görsel mimari verilere ulaşılamasa da literatür taramasında elde edilen veriler bu bilgiyi desteklemektedir. Okulların iki katlı olarak inşa edilmiş olması mekânsal olarak sadece dersliklerden ve öğretmen odasından oluşmadığını, mutfak, yemekhane, idari odalar ve çeşitli faaliyetlerin yapılabileceği salon gibi mekânların olduğunu göstermektedir. Rum Cemaat Mektebi taşrada açılmış küçük ölçekli bir Rum eğitim yapısı olarak, İstanbul'da açılan küçük ölçekli, Ayakonstantin (Bkz. Şekil 4.9, Şekil 4.10) ve Kurtuluş Rum Mektebi (Bkz. Şekil 4.17, Şekil 4.18) binalarıyla benzer özellikler göstermektedir.

Çizelge 6.2 Rum Cemaat Mektebi ile benzer İstanbul örnekleri (Yağcı, 2020).

Okul Adı/Yılı	Plan Şeması	Cephe Düzeni	Yapım Tekniği
Rum Cemaat Mektebi (M 1911)	Yükseklik 10,8 m Genişlik 9-21 m	—	Yığma
Ayakonstantin Rum Mektebi (M 1875)			Yığma
Kurtuluş Rum Mektebi (M 1887)			Yığma

Bu iki okulun plan şemaları, tip olarak benzer olmasa da mekânsal olarak benzerlik göstermektedir. Bu durum gözönüne alındığında, Rum Cemaat Mektebi'nin son binasının da mekânsal olarak benzer özellikler gösterdiği ve her iki okulda da bulunan mutfak, yemekhane ve salon kısımlarının Rum Cemaat Mektebi'nde de bulunduğu düşünülmektedir. Ayakonstantin ve Kurtuluş Rum Mektebi binaları cephe yönünden gösterişsiz ve pencere düzeni olarak ise sade yapılardır. Benzer ölçekli Rum Cemaat Mektebi binasının da dönemin şartları ve bu örnekler dikkate alındığında, cephe olarak sade ve gösterişsiz olduğu söylenebilir.

Taşra ölçeğinde ise, Kayseri'nin Kocasinan, Talas, Melikgazi ilçelerinde Rum azınlığın yaşadığı ve buralarda Rumlara ait yapıların olduğu bilinmektedir. Kocasinan İlçesi'ne bağlı Molu köyünde yapılmış olan Molu Rum Okulu zemin ve birinci kat olmak üzere iki katlı olarak yığma tekniğiyle inşa edilmiş örneklerden birisidir. Okulun yapım yılı net olarak bilinmese de yapılan literatür taramasında 1840-1870 yılları arasında yapıldığı anlaşılmaktadır. Okul dikdörtgen plan şemasıyla oluşturulmuştur. Giriş cephesi iki adet kademeli taş profillerle oluşturulmuş dairesel kemer ve üç sütunla zenginleştirilmiştir. Arka uzun cephesinde ise giriş cephesinden daha geniş ve kademeli taş profillerle oluşturulmuş daha büyük dairesel bir kemer bulunmaktadır. Pencerelemeler sade ve düzgün taş sövelerle çevrilmiş olup, cephe katları ayıran silmelerle yatayda bölünmektedir (Alikışioğlu, 2018).

Kayseride'ki Molu Rum Okulu, tıpkı İstanbul'daki mahalli ölçekli Rum mekteplerinde olduğu gibi plan ve cephe düzeni açısından sade örneklerden biri olup, Konya'daki günümüze ulaşamamış olan Rum Cemaat Mektebi ve İstasyon Rum Mektebi'ne mimari özellik bakımından benzerlik gösterebileceği söylenebilir.

Tıpkı Rum Cemaat Mektebi gibi iki katlı olarak inşa edilmiş taşra örneklerinden bir diğeri de Niğde'nin Eskisaray Mahallesi'nde 1911-1913 yıllarında Hagios Prodromos Manastırı'nın eklerinden biri olarak inşa edilen ve günümüzde Dumlupınar İlkokulu olarak bilinen Rum Okulu'dur.

Taşra ölçeğinde, kareye yakın dikdörtgen plan şemasıyla yapılmış olan okul binası, yığma tekniğiyle inşa edilmiştir (Ertuğrul Z. , 2019). Zemin kat pencereleri üçken

alınlıklar ile, birinci kat pencerelerinin basık kemerli lentolarından farklılaştırılmış ve giriş cephesi üçer adet sütun ve kemerle zenginleştirilmiştir. Kayseri ve İstanbul örneklerinde olduğu gibi Niğde örneği de neoklasik üslubu yansıtmaktadır. Mahalli ölçekteki Rum Cemaat Mektebi ve İstasyon Rum Mektebi'nin plan şeması ve cephe özellikleri bakımından benzer bir yaklaşımda olabileceği söylenebilir.

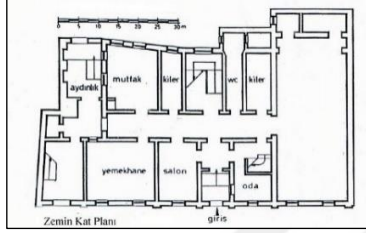
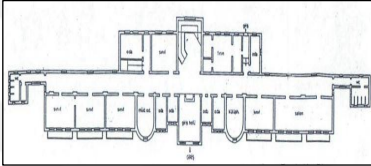
Sahakyan Ermeni Mektebi de günümüzle kıyaslandığında küçük ölçekli bir taşra mektebi olmasına rağmen dönemin şartlarına göre yeterli büyüklükte eğitim kurumlarından biridir. Plan şemasına ulaşılammış olsa da İstanbul'da 19.yy sonlarında yapılan Anarat Hıgutyun (Bkz. Şekil 4.23, Şekil 4.24) ve Karagözyan Ermeni Mektebi (Bkz. Şekil 4.35, Şekil 4.36, Şekil 4.37) ile benzer özellikler göstermektedir.

Bu okullarda plan tipi açısından bir benzerlik olmasa da derslikler ve öğretmen odası gibi temel eğitim birimleri haricinde mutfak, yemekhane, salon gibi mekânların bulunması, Sahakyan Mektebi'nin son binasının da aynı plan tarzıyla yapılmış olabileceğini göstermektedir.

Anarat Hıgutyun ve Karagözyan Ermeni Mektebi binalarının giriş cepheleri diğer cephelere göre daha gösterişlidir. Bu durumun Sahakyan Ermeni Mektebi'nde de mevcut olduğu düşünülmektedir. Aynı dönemde inşa edilen Cenanyan Ermeni Mektebi de cephe olarak aynı yaklaşımdadır.

Sahakyan Ermeni Mektebi binasının tıpkı Karagözyan, Cenanyan ve Anarat Hıgutyun Mektebi'nde olduğu gibi kagir tekniğiyle inşa edildiği düşünülebilir nitekim dönemin benzer örnekleri de bu teknikle inşa edilmiştir (Çizelge 6.3).

Çizelge 6.3 Sahakyan Ermeni Mektebi ile benzer İstanbul örnekleri (Yağcı, 2020).

Okul Adı/Yılı	Plan Şeması	Cephe Düzeni	Yapım Tekniği
Sahakyan Ermeni Mektebi (M 1911)	Yükseklik 20 m Genişlik 40x40 m	—	Yığma
Anarat Hıgutyun Ermeni Mektebi (M 1847)			Yığma
Karagözyan Ermeni Mektebi (M 1913)			Yığma

Taşra ölçeği'nde ise Sahakyan Ermeni Mektebi ile karşılaştırılabilecek bir örnek olarak, Bursa'nın Orhangazi İlçesi'nde, 1908 senesinde, iki katlı olarak yapılmış olan Çengiler Ermeni Okulu gösterilebilir. Bursa o dönemde İstanbul, Konya, Kayseri, Niğde gibi Ermeni azınlığın olduğu illerden birisidir. Orhangazi ve Karacabey Ermeni azınlığın yoğunlaştığı ilçelerdendir. Çengiler Ermeni Mektebi aynı dönemde inşa edilen, iki katlı ve karma eğitim veren bir taşra okulu olarak Sahakyan Ermeni Mektebi'ne referans olabilecek bir taşra örneğidir. Okulun planı kız ve erkek öğrenciler için simetrik olarak iki ayrı bölümden oluşan dikdörtgen bir plan şeması ile oluşturulmuştur. Zemin kat ve birinci kat pencere düzeni aynı olup birinci katın döşeme seviyesindeki profilli korniş dört cephede de devam etmektedir. Yapının sade bir cephe düzeni vardır (Başak, 2019). Taşra ölçeğindeki iki katlı bu örnek sade cephe düzeni ve dikdörtgen formulu plan şeması bakımından Sahakyan Ermeni Mektebi ile örtüşebilecek özelliklere sahip örneklerden biridir.

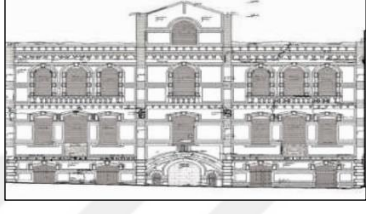
Kortoprus Ermeni Mektebi binalarının görsel ve yazılı mimari verilerine ulaşamadığı için İstanbul ya da taşra ölçeğindeki örnekler üzerinden değerlendirme yapılamamıştır. Yapının dönemsel kronolojisine bakıldığında eğitime, Ermeni cemaati tarafından tesis edilen bir binada başladıkları görülmektedir. Görsel ya da yazılı verilere ulaşılmasa da Kortoprus Ermeni Mektebi'nin de taşra ölçeğine uygun bir şekilde İstanbul'daki Anarat Hıgutyun ve Karagözyan ve Bursa'daki Çengiler Ermeni okullarında olduğu gibi neoklasik öğeleri barındıran sade pencere ve cephe düzenlemesinin olduğu benzer bir yapı olduğu söylenebilir.

Günümüze ulaşamayan bir diğer okul olan Fransız Kız Mektebi ile ilgili yapılan araştırmalarda, üç katlı bir yapıda eğitim faaliyetlerinde bulunduğu ve Fransız rahibeleri tarafından açıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Bu üç katlı yapı tarzı yine 19.yy sonlarında İstanbul'da Fransız rahibeler tarafından açılan bir eğitim kurumu olan St. Vincent De Paul Fransız Okulu'nda da görülmektedir (Bkz. Şekil 4.52). Bu durum, Konya Fransız Kız Mektebi'nin plan şemasının, cephe özelliklerinin ve yapım özelliklerinin, St. Vincet De Paul Okulu ile benzerlikler olabileceğini göstermektedir.

Plan şeması ele alındığında tıpkı St. Vincent De Paul Okulu'nda olduğu gibi idari odalar ve dispanser mekânlarının yanısıra mutfak, yemekhane ve salon mekânları ile rahibelerin konakladığı odaların olduğuda düşünülmektedir (Bkz.Şekil 4.53, Şekil 4.54, Şekil 4.55). Cephe olarak değerlendirildiğinde ise St. Vincent De Paul Okulu'ndaki gibi giriş cephesinin diğer cephelere göre daha gösterişli olduğu aynı zamanda zemin, bir ve ikinci katta farklılaşan basık kemerli pencerelerle cephenin zenginleştirilmiş olabileceğini söylenebilir.

Çizelge 6.4 Fransız Kız Mektebi ile benzer İstanbul örneği (Yağcı, 2020).

Okulun Adı/Yılı	Plan Şeması	Cephe Düzeni	Yapım Tekniği
Fransız Kız Mektebi (M 1893)	Üç Katlı Yapı	—	Yığma
St.Vincent De Paul Fransız Okulu (M 1883)			Yığma

Taşra ölçeğinde ise Konya Fransız (Assomptionist) Mektebi ile karşılaştırılabilecek bir örnek olarak Kocaeli'nin İzmit İlçesi'nde 1895 senesinde, Fransız Assomptionist tarikatı tarafından, üç katlı bir yapı olarak inşa edilen St. Barbe Koleji gösterilebilir. Assomptionistler 19.yy'da taşrada Konya, Sivas, Edirne, Bursa ve Kocaeli'nde eğitim kurumları açmışlardır. İzmit St. Barbe Koleji, Konya (Assomptionist) Fransız Kız Mektebi gibi üç katlı bir yapıdır. Yapı "L" tipi bir plan şemasıyla düzenlenmiştir. Yapıya 6 basamaklı bir merdivenden çıkılarak girilmektedir. Yığma tekniğiyle inşa edilen yapının sıvasız moloz taş duvarları saçak kotuna kadar devam etmektedir. Sade bir cephe düzenine sahip olan yapının, pencere boşlukları basık kemerli ve aynı tiptir. Çatı katı pencerelerinde ise düz lentolar uygulanmıştır (Bozdağ, 2019). 1895 senesinde faaliyete geçen Konya Fransız Kız Mektebi binasının aynı dönemde ve aynı kat yüksekliğinde olması, St. Barbe Koleji ile plan şeması ve cephe düzeni olarak benzer özellikte olabileceği söylenebilir.

Ayrıca çalışmanın 5. Bölümünde detaylı bir şekilde analiz edilen ve 1903 senesinde Konya'da Assomptionis tarikatı tarafından açılan Fransız Erkek Mektebi de giriş cephesinin ahşap sütunlarla zenginleştirilip üçgen alınlıklı çıkmayla girişin tanımlandığı, zemin ve birinci katta farklılaşan basık kemerli pencerelerle

oluşturulmuş sade cephe düzeni ve “T” tipi plan şemasıyla, Konya Fransız Kız Mektebi’ne taşrada referans olabilecek örneklerdendir.

Günümüze kadar ulaşabilmiş olan Cenanyan Mektebi, Akşehir Ermeni Mektebi, Konya Fransız Erkek Mektebi’nin konumları incelendiğinde, Çifte Merdiven Mahallesi’nde konumlandırılmış olan Cenanyan Mektebi’nin ve Gazi Alemşah Mahallesi’nde bulunan Konya Fransız Erkek Mektebi’nin, gayri müslim azınlıkların o dönemde yoğun olarak yaşadığı mahallelerde inşa edilmiş oldukları görülmektedir. Bu yerleşim yerleri hem ticari olarak hem de konut alanı olarak yoğun olan yerlerdir. Okulların inşa edildiği dönemde de yoğun olan bu bölgeler, okulların öğrencilerine ulaşım ve konaklama açısından kolaylık sağlamıştır. Ayrıca bu yerleşim alanlarının, Alaaddin tepesi, Mevlâna Müzesi gibi tarihi ve turistik güzergâhlar üzerinde olması da dikkat çekici detaylardandır. Bir diğer dikkat çeken husus ise okulların kilise yapılarına yakın yerlerde konumlandırılmış olmasıdır. Bu durum, okulların dini eğitimi de kapsayan bir eğitim politikasını ortaya koymaktadır. Fransız ve Ermeni okullarından önemli örnekler incelendiğinde, İstanbul’da bulunan Saint-Pierre Fransız Okulu’nun, Saint-Pierre Katolik Kilisesi’nin yanında (Bkz.Şekil 4.49), Saint-Louis Fransız Okulu’nun ise Ayios Yeorgios Rum Ortodoks Kilisesi’nin yakınında (Bkz.Şekil 4.46), yine İstanbul’da bulunan Esayan Ermeni Mektebi’nin de Üç Horan Kilisesi’nin yanında bulunduğu görülmektedir (Bkz. Şekil 4.25). Konya’nın Akşehir ilçesi, Değirmen Mahallesi, Çimenli Sokak’ta inşa edilmiş olan Akşehir Ermeni Mektebi de konum olarak bulunduğu bölgenin ticari ve konut alanlarına yakın ve ulaşımı kolay, merkezi bir alanda bulunmaktadır. Akşehir Ermeni Kilisesi ile aynı arazi içinde inşa edilen okul bu yönüyle 19.yy Ermeni okullarıyla benzerlik göstermektedir.

Yapıların dönemsel kronolojisi incelendiğinde, 1. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan sürecin benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Savaş yıllarında bu eğitim kurumlarının azınlıklar ve yabancı devletlerin elinden alınarak, hastane ya da yerli eğitim kurumlarına dönüştürüldüğü görülmektedir. İncelenen yapılar içerisinde, dönemsel kronoloji bakımından eğitim yapısı işlevini koruyarak günümüze ulaşan tek yapı Akşehir Ermeni Mektebi’dir. Fransız Erkek Mektebi ise çok farklı işlevlerle günümüze ulaşmıştır. Bu işlevlerin tamamı farklı resmî kurumlar olarak dikkat

çekmektedir. Cenanyan Mektebi'nin dönemsel kronolojisinde en çok dikkat çeken detay ise yapının bir dönem konut yapısına dönüştürülmüş olmasıdır.

Cenanyan Mektebi, Akşehir Ermeni Mektebi ve Fransız Erkek Mektebi, plan şeması bakımından incelendiğinde hem benzer hem de farklı özellikleri olduğu görülmüştür. Üç okulun ana giriş kısmında da sofa benzeri geniş holler bulunmaktadır (Çizelge 6.5).

Cenanyan Mektebi'nin giriş holü ince uzun dikdörtgen şeklindedir. Mekânların bazıları doğrudan buraya açılırken bazı mekânlar ise holün her iki yanında bulunan küçük koridorlara açılmaktadır. Yapının birinci kat ve çatı katı planlarında da aynı düzen devam ettirilmiştir. 19.yy sonlarında İstanbul'da açılan Esayan Ermeni mektebi'nde de benzer bir yaklaşım görülmektedir. (Bkz. Şekil 4.28, Şekil 4.29). Akşehir Ermeni Mektebi'nin giriş holü ise kenar uzunlukları birbirine daha yakın bir dikdörtgen formundadır. Tıpkı Cenanyan Mektebi'nde olduğu gibi mekânların bir kısmı direkt hole bir kısmı ise küçük bir koridor ile hole bağlanmaktadır. Birinci katta ise bu koridor devam ettirilmemiştir. Konya Fransız Erkek Mektebi'nin sofa benzeri giriş holü ise Cenanyan ve Akşehir Ermeni Mektebi'nde olduğu gibi dikdörtgen formlu olup bir kısa kenarı ana giriş kapısına diğeri ise ince uzun bir koridora bağlanmaktadır. Mekânların bir kısmı ana hole bir kısmı ise bu koridora açılmaktadır. Konya Fransız Erkek Mektebi bu plan yerleşimi ile İstanbul'da aynı dönemde açılan Saint-Vincent De Paul Fransız Okulu (Bkz. Şekil 4.53, Şekil 4.54, Şekil 4.55) ile de benzer özelliklerdedir. Üç okulun plan şemalarında da bodrum kata iniş bağımsız merdivenlerle sağlanmıştır. Üst katlarla bağlantıyı sağlayan merdivenler ile bodrum katlara bağlantıyı sağlayan merdivenlerin ayrı olduğu görülmüştür. Fransız Erkek Mektebi'nde bodrum kata iniş merdiveni dış cepheden verilmiştir. Her üç okulda da bodrum kattan dışarıya geçişi sağlayan kapılar bulunmaktadır. Bodrum kat planları üç okulda da genel olarak müstemilat mekânlarından oluşmaktadır. Ayrıca bodrum katlarda doğal ışıktan faydalanmak için açılmış pencereler üç okulda da dikkat çeken detaylardır. Akşehir Ermeni Mektebi ve Fransız Erkek Mektebi'nde üst katlarla bağlantı tek merdivenle sağlanmış iken Cenanyan Mektebi'nde giriş holünün her iki yanında bulunan simetrik iki merdivenlerle üst kata çıkılmakta olup çatı katına ise birinci katta bulunan bir diğeri merdivenle çıkılmaktadır. Üç okulun da plan şemalarında dikkat çeken bir diğeri ortak özellik ise ana giriş kapılarının üzerinde giriş

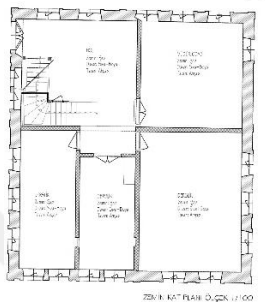
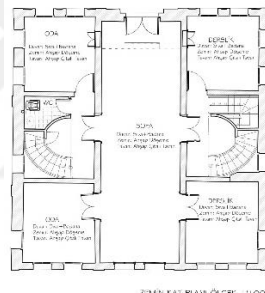
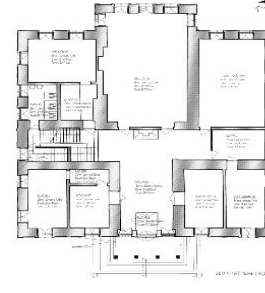
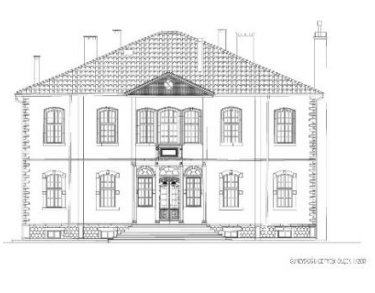
saçağı olarak yapılan çıkmalardır. Bu çıkmalar Akşehir Ermeni Mektebi'nde ve Cenanyan Mektebi'nde açık, Fransız Erkek Mektebi'nde ise kapalıdır. 19.yy sonlarında inşa edilmiş bir çok eğitim kurumunda bu özellikle karşılaşılmaktadır. İstanbul'da açılan Karagözyan Ermeni Mektebi açık çıkmanın giriş saçağı olarak görüldüğü Ermeni eğitim kurumlarından birisidir (Bkz. Şekil 4.39, Şekil 4.40). Ayrıca aynı dönemde Konya'da yapımı Mimar Muzaffer Bey tarafından tamamlanmış olan Dârümuallimat Mektebi (Bkz. Şekil 3.55) ile Konya Valisi Ferit Paşa'nın emri ile Şefik Bey tarafından yaptırılan Konya Sanayi Mektebi de giriş saçağının açık çıkmalı olarak yapıldığı önemli örneklerdir (Bkz. Şekil 3.68). Akşehir Ermeni Mektebi ve Fransız Erkek Mektebi bodrum, zemin ve birinci kat olarak üç kattan, Cenanyan Ermeni mektebi ise çatı katı ile dört kattan oluşturulmuştur.

Cenanyan Mektebi, Akşehir Ermeni Mektebi ve Fransız Erkek Mektebi cephe özelliklerine göre değerlendirildiğinde, en dikkat çekici ortak özelliklerinden birisinin ana giriş cephelerinin diğer cephelere göre, giriş aksı, pencere söveleri, ışıklıklar ve cepheyi zenginleştiren kolonlarla daha gösterişli bir şekilde tasarlanmış olmasıdır. Bu durum 19.yy sonunda yapılan eğitim kurumlarında sıklıkla karşılaşılan cephe yaklaşımlarından birisidir. İstanbul'da aynı dönemde yapılan Anarat Hıgutyun Ermeni Mektebi (Bkz. Şekil 4.21), Karagözyan Ermeni Mektebi (Bkz. Şekil 4.40), Saint-Vincent De Paul Fransız Okulu (Bkz. Şekil 4.52) ile Konya Dârümuallimin Mektebi (Bkz. Şekil 3.39) ve Konya Sanayi Mektebi (Bkz. Şekil 3.69) giriş cephelerinin daha gösterişli olduğu önemli örneklerdir.

Gösterişli giriş cepheleri üç okulda da iki kanatlı, ahşap ve süslemeli ana giriş kapılarıyla desteklenmiştir. Ayrıca girişi daha hareketli ve dikkat çekici bir hale getiren birtakım detaylar üç okulda da öne çıkmaktadır. Fransız Erkek Mektebi binasının ve Cenanyan Mektebi binasının ana giriş kapılarının yanında giriş holünü aydınlatan simetrik pencereler bulunmaktadır. İstanbul'da, aynı dönemde yapılan Karagözyan Ermeni Mektebi (Bkz. Şekil 4.38) aynı yaklaşımın görüldüğü örneklerdendir. Akşehir Ermeni Mektebi'nde ise giriş, cephenin köşesinden verilmiştir. İstanbul'da yapılan Ayakonstantin Rum Mektebi (Bkz. Şekil 4.9) ve Kurtuluş Rum Mektebi, (Bkz. Şekil 4.15) Akşehir Ermeni Mektebi'nde olduğu gibi ana girişin, cephenin köşesinden

verildiği, 19.yy sonunda yapılan gayri müslim azınlık okulu örnekleri olarak gösterilebilir.

Çizelge 6.5 Günümüzdeki Konya örneklerinin cephe ve plan şeması (Yağcı, 2020).

Okulun Adı/Yılı	Plan Şeması	Cephe Düzeni	Yapım Tekniği
Akşehir Ermeni Mektebi (M 1862)			Yığma
Cenanyan Ermeni Mektebi (M 1892)			Yığma
Konya Fransız Erkek Mektebi (M 1903)			Yığma

Ayrıca okulların cephelerinde dikkat çeken bir diğer ortak özellikte bodrum, zemin ve birin kat pencerelerinin farklı tiplerde uygulanmış olmasıdır. Her katın penceresi kat ayrımlarını cepheye yansıtmak şekilde farklılaştırılmıştır. Bodrum kat pencereleri diğer katlara göre daha küçük ve gösterişsizken Zemin ve birinci kat pencereleri ise cepheyi daha çok hareketlendirecek şekilde tasarlanmıştır. Her üç yapının da bodrum,

Zemin ve birinci kat pencereleri etrafında taş söveler uygulanmış ve lentoları kemerli olacak şekilde tasarlanmıştır. Kemerli pencereler cephelerin ortak karakteristik özelliklerindendir. Cephelerde dikkat çeken bir diğer ortak özellik ise katları yatayda birbirinden ayıran taş profil silmelerdir. Bu silmeler hem kat ayrımlarını hem de katlarda farklılaşan kat yüksekliklerini cepheye yansıtmaktadır.

Çalışmada incelenen üç okulun cephelerinde de dikkat çeken bir başka ortak özellik ise cepheye hareketlilik kazandıran, yalnızca doğal aydınlatma için kullanılabilen, farklı form ve boyutlarda uygulanmış olan pencere açıklıklarıdır. Bu pencereler, doğal havalandırma için kullanılamayan, açılmayan pencerelerdir. Cenanyan Mektebi'nde giriş kapısının sağ ve sol üst köşelerinde, Fransız Erkek Mektebi'nin giriş cephesinde ve arka cephesindeki çıkmaların çatı alınlarında, Akşehir Ermeni Mektebi'nin ise giriş cephesine bakan merdiven boşluğunda bu pencereler dikkat çekmektedir. Buna benzer bir yaklaşım, aynı dönemde yapılmış olan Konya Sanayi Mektebi'nin giriş cephesinde (Bkz. Şekil 3.69) de görülmektedir. Üç okulda da pencere tipleri katlara göre farklılaştırılmıştır. Cenanyan Mektebi'nin bodrum kat pencereleri, kemersizdir ve taş sövelerle çevrilmiştir. Zemin kat pencereleri ise basık kemerlidir ve etrafında söve yoktur. Birinci kat pencereleri ise basık kemerli olup pencerelerin etrafında kademeli silmelerle oluşturulmuş taş söveler bulunmaktadır. Akşehir Ermeni Mektebi'nin bodrum kat pencereleri ise basık kemerli pencerelerdir. Pencerelerin yan kenarlarında düzgün taş söveler bulunmakta olup lento kısmı, kademeli taşlarla örülmüş basık kemerle yapılmıştır. Yapının zemin kat pencereleri gotik tarzda sivri kemerlidir. Bu pencerelerin lento kısımları ise kesme taşlarla sivri kemerli olarak oluşturulmuştur. Birinci kat pencerelerinin lento kısmının alt yüzeyi basık kemer, üst yüzeyi ise düzdür. Düz olan yan kenar söveleri ile dikdörtgen bir çerçeve oluşturmaktadır. Lentonun üst kısmında ise kademeli taş profil silmeler dikkat çekmektedir. Fransız Erkek Mektebi'nin bodrum kat pencereleri, cenanyan Mektebi'nde olduğu gibi dikdörtgen pencerelerdir. Pencerelerin yan kenarlarındaki söveler ve lento kısımları düzgün, dikdörtgen biçimli taşlar ile yapılmıştır. Zemin kat ve birinci kat pencereleri ise basık kemerlidir. Zemin kat pencere sövelerinde kesme taşlar birinci kat pencere sövelerinde kademeli taş plaster söveler görülmektedir. Cephelerde pencere tiplerinin farklılaşması, 19. yy sonlarında yapılan gayri müslim azınlık okulları, yabancı devlet okulları ve yerli okullarda da öne çıkan özelliklerdendir. İstanbul'da yapılan Zapyon

Rum Mektebi (Bkz. Şekil 4.3), Anarat Hıgutyun Rum Mektebi (Bkz. Şekil 4.21), Saint-Benoit Fransız Okulu (Bkz. Şekil 4.41), Saint-Louis Fransız Okulu (Bkz. Şekil 4.48), Saint-Vincent De Paul Fransız Okulu (Bkz. Şekil 4.52) ile Sivas Dârülmuallimin Mektebi (Bkz. Şekil 3.27), Trabzon Dârülmuallimin Mektebi (Bkz. Şekil 3.28), Konya Dârülmuallimin Mektebi (Bkz. Şekil 3.29), Niğde Dârülmuallimin Mektebi (Bkz. Şekil 3.32), İstanbul Sanayi Mektebi (Bkz. Şekil 3.65), Konya Sanayi Mektebi (Bkz. Şekil 3.73) önemli örneklerdir.

Her üç okulda da giriş cephesini vurgulamak için birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Akşehir Ermeni Mektebi ve Fransız Erkek Mektebi'nin giriş kısımlarında düşey taşıyıcılar bulunmaktadır. Cenanyan Mektebi'nde ise girişin üzerindeki açık çıkmanın altında taşıyıcılar bulunmamaktadır. Aynı dönemde İstanbul'da yapılan Karagözyan Ermeni Mektebi'nde de (Bkz. Şekil 4.38) girişin, üzerindeki açık çıkmayı taşıyan kolonlarla vurgulandığı görülmektedir. Aynı vurguyla Bursa Darülmuallimin Mektebi'nde (Bkz. Şekil 3.26) karşılaşılmaktadır. Üç okulun giriş kapılarında basık kemerli lentolarla bitirilmiştir. İstanbul'da yapılan, Esayan Ermeni Mektebi (Bkz. Şekil 4.30), Karagözyan Ermeni Mektebi (Şekil 4.38), Saint-Vincent De Paul Fransız Okulu (Bkz. Şekil 4.52), girişin kapısının basık kemerli lentolarla bitirildiği bazı yabancı okul örnekleridir. Konya Dârülmuallimat Mektebi (Bkz. Şekil 3.55) yine aynı özelliğin görüldüğü önemli yerli okullardan birisidir. Fransız Erkek Mektebi'nde giriş cephesini vurgulayan bir diğer özellik ise kapının her iki yanında yapılmış olan dairesel kemerli pencerelerdir. Aynı dönemde İstanbulda yapılan Karagözyan Ermeni Mektebi'nde de (Bkz. Şekil 4.40) giriş kapısının her iki yanında giriş holünü aydınlatan ve cepheyi zenginleştiren pencereler görülmektedir. Ayrıca Niğde Dârülmuallimin Mektebi (Bkz. Şekil 3.30), Diyarbakır Sanayi Mektebi (Bkz. Şekil 3.62), Edirne Sanayi Mektebi (Bkz. Şekil 3.64), Konya Sanayi Mektebi (Bkz. Şekil 3.68) giriş kapısının her iki yanındaki dairesel kemerli pencerelerle cephenin zenginleştirildiği, aynı dönem yerli eğitim kurumlarından bazılarıdır. Cephelerde görülen bir diğer ortak özellik ise köşelerin, kaydırılarak yerleştirilen kesme taşlar ile düşeyde vurgulanmasıdır. Cenanyan Mektebi ve Fransız Erkek Mektebi'nde bu özellik görülmekteyken, Akşehir Ermeni Mektebi'nde cephelerin dış kenarlarında taşlar düzgün bir biçimde yerleştirilmiştir.

Hem Cenanyan Mektebi hem Akşehir Ermeni Mektebi Hem de Fransız Erkek Mektebi, strüktürel, yapı malzemesi ve yapı elemanları bakımından benzerlikler göstermektedir. Üç okulda geleneksel yığma tekniğiyle inşa edilmiştir. Yığma tekniği ile dönemin birçok yabancı ve yerli eğitim yapısında karşılaşılmaktadır. İstanbul'daki Ayakonstantin Rum Mektebi (Bkz. Şekil 4.11), Kurtuluş Rum Mektebi (Bkz. Şekil 4.15), Anarat Hıgutyun Ermeni Mektebi (Bkz. Şekil 4.21), Esayan Ermeni Mektebi (Bkz. Şekil 4.31) bu örneklerden bazılarıdır. Cenanyan Mektebi ve Akşehir Ermeni Mektebi'nde kaba yontu moloz taş kullanılmışken Fransız Erkek Mektebi'nde ise düzgün kesme taş kullanılmıştır. Ayrıca Cenanyan Mektebi'nin çatı katı duvarlarında uygulanan bağdadi duvarlar dikkat çeken detaylardandır. Üç okulun özgün halinde de dönemin şartlarına uygun olarak zemin ve birinci kat döşemeleri ahşap olup, yakın zamanda Fransız Erkek Mektebi'nde yapılan güçlendirme çalışmaları sonucunda bu okulun döşemeleri betonarmeye dönüştürülmüştür. Yapılan incelemede güçlendirmeden sonra betonarmeye dönüşen Fransız Erkek Mektebi haricindeki diğer iki okulda merdivenler ve tavan kaplamaları ahşaptır. Fransız Erkek Mektebi'nde ise güçlendirmeyle beraber betonarme merdiven uygulanmıştır.

Akşehir Ermeni Mektebi, Cenanyan Ermeni Mektebi ve Konya Fransız Erkek Okulu özgün mimari değerleri bakımından ele alındığında, restorasyon çalışmaları sonucunda Cenanyan Mektebi'nin özgün halini tekrar kazandığı görülmektedir. Mekânsal olarak ise okulun konumlandığı arazinin bahçesi yeniden düzenlenmiş ve tek katlı iki küçük yapı ilave edilmiştir. Okulun plan şeması konut olarak kullanıldığı dönemde çeşitli müdahalelere maruz kalarak bozulmuş ancak restore edildiği son döneminde okul özgün plan şemasına dönüştürülmüştür. Cenanyan Mektebi binası, günümüzde Türkiye İmam Hatipliler Vakfı olarak kullanılmaktadır.

Akşehir Ermeni Mektebi'nde ise bu durumun tam tersi görülmektedir. Okul dönemsel kronolojisinde genel olarak yine işleviyle kullanılmış olup bodrum katta oluşturulan kantin ve odunluk mekânı haricinde mekânsal bozulmayla karşılaşmamaktadır. Ancak yapılan incelemelerde okulun bulunduğu arazinin fay hattı üzerinde olması sebebiyle okul boşaltılmıştır ve kullanılmamaktadır. Bu durum okulun hem iç mekânlarında hemde dış cephelerinde yapısal bozulmalara sebep olmuştur. Okulun dış cephe sıvaları tamamen dökülmüş kaba yontu moloz taş duvarlar ortaya çıkmıştır.

Ayrıca iç duvarları, tavan ve zemindeki ahşap kaplamalar, iç boyaları, kapı ve pencereler ile ahşap merdivenler tamamen kullanılamaz duruma gelmiştir. Akşehir Ermeni Mektebi binası, Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından restorasyon planına dahil edilmiştir. Bu doğrultuda, yapının restore edilmesi için gerekli hazırlıklar devam etmektedir.

Fransız Erkek mektebi ise hem yapısal hemde mekânsal bozulmanın en yoğun görüldüğü okuldur. Yapı tarihsel süreç içerisinde farklı resmî kurumlar tarafından kullanıldığı için bodrum, zemin ve birinci kat mekânlarında bozulmalar olmuştur. Yapının özgün mekânlarında muhdes duvarlar ile bölünmeler dikkat çekmektedir. Ayrıca yapıya güçlendirme uygulanmış ve yapısal bozulmalar görülmüştür. Bodrum ve zemin katta bulunan taş duvarların iç cephelerine betonarme perdeler yapılmıştır. Aynı zamanda zemin ve tavan döşemeleri betonarmeye dönüştürülmüştür. Bodrum ve zemin katta bu döşemeleri taşıyan betonarme kirişler görülmektedir. Fransız Erkek Mektebi binası, günümüzde Konya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır.

Konya’da açılan okullardan günümüze kadar ulaşabilen, Cenanyan Ermeni Mektebi, Akşehir Ermeni Mektebi ve Konya (Assomptionist) Fransız Erkek Mektebi, dönemsel kronolijileri, konumları, plan şemaları, cephe özellikleri, yapım teknikleri ve strüktürel verileri ve reform hareketiyle ortaya çıkan mimari anlayışla analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda bu okulların kendi müfredatları ve eğitim anlayışları doğrultusunda plan şemaları ve mekân organizasyonlarına sahip olduğu ve bu yönüyle İstanbul’da aynı dönemde açılan gayrimüslim ve yabancı devlet okullarıyla bağdaştığı görülmektedir. İhtiyaç doğrultusunda tasarlanmış ve verilen eğitim seviyesine göre farklılaşan mekânlar, batının eğitim disiplininin okullara yansımaları ortaya koymaktadır. 1892’de açılan Cenanyan Ermeni Mektebi, 1862’de açılan Akşehir Ermeni Mektebi ve 1903’te açılan Konya (Assomptionist) Fransız Erkek Mektebi her ne kadar büyük ölçekli okullar olmasa da eğitim mekânlarının büyüklük, doğal aydınlatma ve yerleşim açısından yeterli olması dönemin şartlarına göre devlete ait eğitim kurumlarından daha ileride olduğunu göstermektedir. Ayrıca okulların cephe anlayışları incelendiğinde, pencere düzeni ve açıklıkları, cephe süslemeleri, giriş vurgusu, cephe elemanlarının kullanımı açısından İstanbul’da ve taşradaki benzer

örneklerdeki gibi 19.yy ortaları ve sonlarında Avrupa’da revaçta olan Neo-Rönesans üslubun etkilerinden söz edilebilir. Her ne kadar taşrada açılmış, mahalli ölçekte eğitim kurumları olsalar da üç okulda da Avrupa’daki mimari anlayışın etkileri görülebilmektedir. Okulların mimarları bilinmemekte olup yapı malzemesi olarak, dönemin şartlarıyla örtüşen yöresel yapı malzemeleri ve yapım teknikleri kullanılması yerel ustalar tarafından inşa edildiğini göstermektedir. Okullar, yapı malzemesi, cephe düzeni gibi mimari özellikler bakımından, aynı dönemde Konya’da yapılan Sanayi Mektebi, Dârümuallimin Mektebi ve Dârümuallimat Mektebi gibi devlet okullarıyla benzer mimari özellikler taşımaktadır.

Sonuç olarak, yapılan bu çalışmada, Osmanlı’da yapılan eğitim reformu sonucunda İstanbul ve taşrada yaygınlaşan gayrimüslim azınlıklara ve yabancı devletlere ait okulların, gelişmiş eğitim anlayışlarını, mimari olarak eğitim yapılarına yansıttıkları görülmektedir. Her üç okulda, dönemin malzeme ve yapım tekniğine uygun olarak, Konya özelinde inşa edilmiş modern eğitim yapılarıdır. Gayrimüslim azınlıkların ve yabancı devletlerin eğitime bilimsel yaklaşımı, Konya’nın 19.yy kentsel mimari anlayışına da katkıda bulunmuştur. Bu tez çalışmasının, 19.yy-20yy dönemi kapsamında farklı şehirler baz alınarak yapılacak olan çalışmalara altlık oluşturması ve geçmişten günümüze kadar gelen bu kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

ARŞİV KAYNAKLARI

“Konya Sanayi Mektebi”, *Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi* (2020).

“Konya Gazi Lisesi”, *Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yapı İşleri Arşivi* (2020).

“Konya Cenanyan Mektebi”, *Konya Koleksiyoncusu Hasan  opur Arşivi* (2020).

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., "Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları: Medreseler Darülkurrarlar Mektepler", Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri, (Cilt 1), **Vakıflar Genel Müdürlüğü**, İstanbul, 269 (1988).

Ahunbay, Z., "Medreseler", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, (Cilt 5), Anadol Ç. **Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı**, İstanbul, 325 (1994).

Anonim, "Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme", **T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı**, İstanbul, (134): 79, 217 (2014).

Anonim, "Konya Merkez Gazi Lisesi", **Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yapı İşleri Arşivi**, (1984).

Anonim, "Konya Gazi Lisesi", Konya İl Merkezi Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri, **Konya Büyükşehir Belediyesi**, Konya, 507, 510-511 (2010).

Anonim, "Konya Sanayi Mektebi", **Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi**, (2020).

Anonim, "1895 (H.1312) Tarihli Konya Salnâmesi", **Konya Vilayet Matbaası**, Konya, 232-233 (1895).

Anonim, " Zaman Tünelinde Beyoğlu Kent Müzesine Doğru 6.Daire-i Belediye'den Beyoğlu Belediyesi'ne 155 yıl", **İstanbul Organizasyon**, İstanbul, 94 (2012).

Akın, M.Ç., "Konya Lisesi Osmanlı Dönemi Sonlarında Kurulan Konya'nın İlk Ortaöğrenim Kurumu", Konya Ansiklopedisi, 1, Muhammet Ali Orak, **Konya Büyükşehir Belediyesi**, Konya, 6: 78-79, 179 (2014).

Aktuğ Kolay, İ., "Damat İbrahim Paşa Külliyesi" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 8), **Türkiye Diyanet Vakfı**, İstanbul, 447-449 (1993).

Akyüz, Y., "*Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)*", **Alfa Yayınları**, İstanbul, 60, 129, 150 (1999).

Alikişioğlu, M. İ., "Kayseri'deki Molu Rum Okulu'nun Restorasyonu ve Yeniden Kullanımı İçin Bir Öneri", Yüksek Lisans Tezi, **Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 16-30 (2018)

Arabacı, C., "Konya Vilayeti 1915 Yılı Bütçesi", **Yeni İpek Yolu Dergisi Konya Kitabı**, Konya, 4: 19-32 (2001).

Arabacı, C., "Milli Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri", Konya, **Damla Matbaacılık**, 51 (1991).

Arslanoğlu, İ., "Kastamonu öğretmen Okulları (1884-1977)", **Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları**, İstanbul, 19,20,21 (1998).

Balcan, C. Binan, D., "Mimar Sinan'ın İstanbul Külliyyelerinde Yer Alan Sıbyan Mektepleri ve Koruma Sorunları", **Tasarım + Kuram Dergisi**, (27): 100-124 (2009).

Baltacı, C., "XV ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri", **Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları**, İstanbul, 20-22 (2000).

Başak, S., "Ermeni Kilise ve Okul Yapıları Bursa Örneği", **Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Bursa, 41, 93-94 (2019).

Bayraktar, M. F., "İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri", **Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları**, İstanbul, 93-101 (2008).

Bozdağ, B., "Kocaeli'de 19.yy Fransız Misyoner Okullarının İzmit St. Barbe Koleji Örneğinde Koruma Önerisi", *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 7,32 (2019).

Çağlar, B., "İngiliz Said Paşa ve Günlüğü (Jurnal)", *Arı Sanat Yayınları*, İstanbul, 69 (2010).

Çelik, A., "1332/1914 Tarihli Konya Salnamesi'ne Göre Konya'nın Tarihi Okulları - 2", *Akademik Sayfalar Dergisi*, 13 (34): 538 (2013).

Çetin, A., " Maarif Nazırı Ahmed Zühdü Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Yabancı Okullar Hakkında Raporu", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Aralık, 10-11 (2011).

Çobanoğlu, A. V., "Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, (Cilt 1), *Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı*, İstanbul, 236-239 (1993).

Çobanoğlu, A. V., "Seyyid Hasan Paşa Külliyesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 37), *Türkiye Diyanet Vakfı*, İstanbul, 60-62 (2009).

Çobanoğlu, A. V., "Kuyucu Murat Paşa Külliyesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 26), *Türkiye Diyanet Vakfı*, İstanbul, 509 (2002).

Demirel, D., "Osmanlı Devleti'nde Sultaniler ve İdadiler",Yüksek Lisans Tezi, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Samsun, 81 (2007).

Demirel, F., "II. Meşrutiyetten Sonra Osmanlı'da Orta Öğretim: Sultaniler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 27 (2): 339-345 (2012).

Demirel, M., "Türk Eğitiminin Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri", Türkler, 15, Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara, 51-53 (2002).

Dikmen, Ç. B., & Toruk, F., "Sıbyan Mekteplerinin Mimarisi: Abdullah Paşa Sıbyan Mektebi Örneği", *Vakıflar Dergisi*, 48: 42-44 (2017).

Doğan, H., & Tokay, Z., "Bağlarbaşı Saint Vincent de Paul Fransız Okulu Örneğinde Kullanıcı ve İşlev Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi" *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, (19): 14-31 (2017).

Engin, V., "Mekteb-i Sultani", *Galatasaraylılar Derneği*, İstanbul, 32-33 (2003).

Ergin, O., "Türk Maarif Tarihi", *Eser Kültür Yayınları*, İstanbul, 2: 18, 618-621, 638-639 671-672, 748 (1977).

Ercan, H., Y., " Türkiye'de XV. ve XVI. yy'da Gayrimüslimlerin Hukuki, İçtimai ve İktisadi Durumu", *Bellekten*, XLVII (188): 1135 (1983).

Ergün, M., "Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme",Yeni Türkiye, (32): 746 (2000).

Erkan, P., "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Galata-Şişli Güzergahındaki Gayrimüslim Cemaat Okulları", Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 118-128, 129-130, 140-144, 162-171, 183-189, 190-199 (2009).

Ertuğrul, H., " Azınlık ve Yabancı Okulları Türk Toplumuna Etkisi", *Nesil Basım Yayın*, İstanbul, 117-128, 158-201 (1998).

Ertuğrul, Z., "Niğde Dumlupınar İlkokulu ve Dönemi Yapıları İçindeki Yeri", *SETSCI Conference Proceedings*, Samsun, 181-186 (2019).

Esenkal, E., "Yabancı Ülkeler Tarafından Osmanlı Coğrafyasında Açılan Okullar",Yüksek Lisans Tezi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Edirne, 55,85-143 (2007).

Eyice, S., "Nuru Osmaniye Külliyesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Cilt 33), **Türkiye Diyanet Vakfı**, İstanbul, 264-266 (2007).

Eyice, S., "Empire", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, **Türkiye Diyanet Vakfı**, İstanbul, 11: 163 (1995).

Eyice, S., "Damad İbrahim Paşa Külliyesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 8), **Türkiye Diyanet Vakfı**, İstanbul, 443-445 (1993).

Fırat, N., İ., "Konya'daki Eski Sanayi Mektebi", **Vakıflar Dergisi**, (29): 347-357 (2005).

Galanti, A., "Türkler ve Yahudiler", **Gözlem Yayınevi**, İstanbul, 75-90 (1995).

Gelişli, Y., " Öğretmen Yetiştirmede Ankara Yüksek Öğretmen Okulu Uygulaması", **Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları**, İstanbul, 9,11 (2006).

Göyünç, N., "Osmanlı İdaresinde Ermeniler", **Gültepe Yayınları**, İstanbul, 54-55 (1983).

Gül, M. "Konya Polis Mektebi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (10): 132 (2003).

Güngör, Ş. "İncesu-Kara Mustafa Paşa Medresesi Restorasyon Projesi", Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 114-115 (1997).
Haydaroğlu, İ., P., " Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar", **Kültür Bakanlığı Yayınları**, İstanbul, 26, 27, 76-79, 115-118, 165, 180 (1990).

Işıksal, C., "Osmanlı İmparatorluğu İdaresinde İstanbul Rum Patriklerinin Tam Listesi ve Siyasi Faaliyetlerinden Örnekler", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, 3(19): 39 (1969).

İnternet: Afyoncu, E., "Sıbyan Mektepleri",

<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhanafyoncu/2017/09/17/sibyan-mektepleri> (2017).

İnternet: Avşaroğlu, N. "Anadolu'nun Binlerce Yıllık Doğal Taşları",
<https://docplayer.biz.tr/176195795-Anadolu-nun-binlerce-yillik-dogaltaslari-nadir-avsaroglu.html>, 198 (2020).

İnternet Resim 1: Davut Paşa Anadolu Lisesi, "Davut Paşa Anadolu Lisesi",
http://dpl.meb.k12.tr/icerikler/tarihsel-gelisim_675395.html (2020).

İnternet Resim 2: Galatasaray Lisesi, "Galatasaray Lisesi Kuşbakışı",
<http://www.gsl.gsu.edu.tr/tr/015> (2020).

İnternet Resim 3: Galatasaray Lisesi, "Galatasaray Lisesi Kuşbakışı",
<http://www.gsl.gsu.edu.tr/tr/015> (2020).

İnternet Resim 4: Galatasaray Lisesi, "Galatasaray Lisesi Kuşbakışı",
<http://www.gsl.gsu.edu.tr/tr/015> (2020).

İnternet Resim 5: Galatasaray Lisesi, "Galatasaray Lisesi Kuşbakışı",
<http://www.gsl.gsu.edu.tr/tr/015> (2020).

İnternet Resim 6: Galatasaray Lisesi, "Galatasaray Lisesi Kroki",
<http://www.gsl.gsu.edu.tr/tr/015> (2020).

İnternet Resim 7: Milli Eğitim Bakanlığı, "Geçmişten Günümüze Mesleki Eğitim",
<https://meslegimhayatim.meb.gov.tr/meslekler/gecmis-meslek> (2020).

İnternet Resim 8: Edirne Endüstri Meslek Lisesi, "Okulun Tarihçesi",
http://edirneeml.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/22/01/143092/icerikler/tarihce_207946.html?CHK=2772e2cde79fb73faa512d8cab5e5d5a (2020).

İnternet Resim 9: Cenanyan Mektebi 1910-1911 Kataloğu, "The Apostolic İnstitute", <http://www.dlir.org/archive/items/show/11080> (2020).

İnternet Resim 10: Cenanyan Mektebi 1910-1911 Kataloğu, "The Apostolic İnstitute", <http://www.dlir.org/archive/items/show/11080> (2020).

İnternet Resim 11: Cenanyan Mektebi 1910-1911 Kataloğu, "The Apostolic İnstitute", <http://www.dlir.org/archive/items/show/11080> (2020).

Kardaş, R., "Sosyal Değişme Yönüyle Tanzimat Öncesinde Eğitim ve Yenileşme Hareketleri", *Türk Kültürü Dergisi*, (114): 370 (1972).

Kazancı, N., Gürbüz, A., "Jeolojik Miras Nitelikli Türkiye Doğal Taşları", *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 57(1): 35 (2014).

Kocabaşoğlu, U., " Anadolu'daki Amerika - Kendi Belgeleriyle 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları", *Arba Yayınları*, İstanbul, 23-24,157, 171 (1989).

Kocabaş, S., "Tarihte ve Günümüzde Türk Yunan Mücadelesi", Vatan Yayınları, İstanbul, 20 (1984).

Koçer, H.A., "Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)", *Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları*, İstanbul, 199 (1974).

Köşklü, Z., "XVII. ve XVIII Yüzyıl Osmanlı Medrese Mimarisi", *Türkler*, 12: 162-168 (2002).

Köşklü, Z., "Elmalılı Ömer Paşa Medresesi", *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2): 113 (2003).

Kuban, D., "Damat İbrahim Paşa Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, (Cilt 1), *Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı*, İstanbul, 548 (1994).

Kutlu, Z., G., " 19. Yüzyıl'dan Günümüze İstanbul'da Fransız Okul Yapıları", Doktora Tezi, **İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 74-97,105-122, 123-149, 217-280 (2018).

Kütükoğlu, M., "XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri", **Türk Tarih Kurumu**, Ankara, 150 (2000).

Mutlu, Ş., " Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları", **Gökkubbe Yayınları**, İstanbul, 24-27, 40, 78, 85-87, 238, 239, 258, 324, 341 (2005).

Mutlucağ, H., "İzmir Ermeni İhtilal Komitesi ve Terör", **Belge Yayınları**, İstanbul, 6 (1986).

Ortaylı, İ., "İkinci Abdülhamit Dönemi'nde Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları**, Ankara, 49-51 (1981).

Öner, G., Ö., " Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Konya'da Eğitim Yapıları (1839-1939)", Yüksek Lisans Tezi, **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 57 (2010).

Önder, M., "Konya Maarifi Tarihi", **Ülkü Basımevi**, Konya, S.56, 65, 67, 70 (1952).

Öztürk, C., "Darülmuallimat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Ansiklopedisi, İstanbul, 549-550 (1993).

Örs, H., "Musa ve Yahudilik", **Remzi Yayınevi**, İstanbul, 336-441 (1999).

Öztürk, C., "İdadî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, **Türkiye Diyanet Vakfı**, İstanbul, 465 (2000).

Öztürk, C., " Türkiye'de Dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar", **Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları**, İstanbul, 15,16,119 (2005).

Öztürk, Ş., & Direk, Y. S., "Van Eğitim Yapılarından Biri: Başkale/Pizan Hüsrev Paşa Medresesi ", **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1(2): 332-353 (2017).

Polvan, N., "Türkiye'de Yabancı Öğretim", **Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları**, İstanbul, 1: 66,64, 134-135,145-146, 181-182 (1952).

Sarıçelik, K., "Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869 - 1919)", **Çizgi Kitabevi**, Konya, 5-8, 124-127, 141-143, 163-164, 182-184, 204-206, 284-302 (2010).

Satı Bey, " Meşrutiyetten Sonra Maarif Tarihi", **Dini Araştırmalar Dergisi**, 4 (11): 203, (2001).

Sinanlar Uslu, S., "1916-56 yılları arasında İstanbul'un Gözde Kültür Mekânı: Galatasaray Lisesi", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 7 (3): 1760-1761 (2018).

Sözen, M. & Dülgerler, O.,N., "Mimar Muzaffer'in Konya Öğretmen Lisesi", **O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 4 (1): 121,122-129 (1978).

Şahin, S., "Fener Patrikhanesi" ve Türkiye", **Ötüken Neşriyat**, İstanbul, 46 (1980).

Şakiroğlu, M., "Fatih Sultan Mehmet'in Galatalılara Verdiği Fermanın Türkçe Metinleri", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 14(25): 211-225 (1982).

Şaman Doğan, N., " Ortaçağ'da Anadolu'nun Eğitim Mekanları: Selçuklu Medreseleri-Darüşşifalarından Örnekler", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 28(2): 430 (2013).

Şeref, A., "Tarih Muhasebeleri", Enver Koray, **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Ankara, 260 (1985).

Şimşir, B., "Ermeni Propagandasının Amerikan Boyutu Üzerine", **Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu ile İlişkileri Sempozyumu**, Ankara, 81-94 (1985).

Şişman, A., "Galatasaray Mekteb-i Sultanisi", **Türkiye Diyanet Vakfı**, İstanbul, 13: 326 (1996).

Süslü, A., "Tarihte Ermeniler", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, (23): 69 (1987).

Tekeli, İ., İlkin, S., "Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü", **Türk Tarih Kurumu**, Ankara, 32, 106-109 (1999).

Top, M., "Hoşap'taki Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler", **Kültür Bakanlığı**, Ankara, 28 (2010).

Toptaş, R., "Niğde Sancağı Darülmualimin Mektebi", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, (60): 323, 325, 327, 328, 330-334 (2017).

Tozlu, N., "Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okulları", Akçağ Yayınları, Ankara, 73,79, 104,-105,159-161 (1991).

Tuğlacı, P., "Osmanlı Mimarlığı'nda Balyan Ailesi'nin Rolü", **Yeni Çığır Kitabevi**, İstanbul, 742 (1990).

Tunç, S., "Türkiye'de Eğitim Eşitliği", **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları**, Ankara, 99 (1969).

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, "Fatih'te Feyzullah Efendi Medresesi Millet Kütüphanesi", **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni**, (63-64): 21 (1947).

Uğuroğlu, B., "Gaziantep Tıp Fakültesi Tarihi ve Azınlık Okulları", **Gaziantep Kültür**

Derneği, Gaziantep, 45-48 (1971).

Uluçam, A., "Feyzullah Efendi Medresesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 12), **Türkiye Diyanet Vakfı**, İstanbul, 528-529 (1995).

Uras, E., "Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi", **Belge Yayınları**, İstanbul, 22-65 (1976).

Uz, M.A., & Doğan, M., "Belgelerle Adım Adım Eski Konya (8) Fransız Katolik Kilisesi ve Fransız Mektebi", **Akademik Sayfalar**, 10 (16): 242-244 (2010).

Uzunçarşılı, İ. H., "Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı", **Türk Tarih Kurumu Basım Evi**, Ankara, 1-2,39,67 (1988).

Vakıflar Genel Müdürlüğü, "Nasuh Paşa Külliyesi, Cihanoğlu Abdüzaziz Camii ve Külliyesi", Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler I, **Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları**, Ankara, 669-685 (1983).

Vahapoğlu, M.H., "Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları (Yönetim Açısından)", **Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü**, Ankara, 5-14, 50-53, 56-57,68,78, 82, 103,108 (1990).

Yaylıoğlu, E. " Konya İli Akşehir İlçesi Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu'nun Akşehir Eğitim Tarihi Açısından Öneminin ve Okulun Tarihi Gelişiminin İncelenmesi", Yükses Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya, 63 (2010).

Yıldız, H., "Osmanlı Yenileşme Döneminde Diyarbekir Vilayeti'nde Eğitim (1870-1920)", **Türk Tarih Kurumu**, Ankara, 2-10, 25-27,35-37 (2014).

Yıldız, H. "Osmanlı Döneminde İstanbul'da Açılan İlk Sivil Modern Okul: Üsküdar Merkezi Rüşdiye Mektebi", **Uluslararası Üsküdar Sempozyumu IX**, İstanbul, (3): 58,64 (2016).

Yücel, H., A., "Türkiye'de Ortaöğretim", *T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara, 510-554 (1994).

Zengin, Z. S., "II.Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Islahı Hareketi ve Din Eğitimi (1908-1918)", Y.Lisans Tezi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kayseri, 6 (1993).

Zengin, Z. S., "Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)", *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları*, İstanbul, 16 (2004).

ÖZGEÇMİŞ

Osman Ziyaettin YAĞCI 1985 yılında Konya’da doğdu; ilk ve orta öğrenimini aynı şehirde tamamladı. Konya Selçuklu Anadolu Lisesi’nden mezun oldu. 2004 yılında Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü’nde öğrenime başlayıp 2008 yılında mezun oldu. 2008 yılında Alarko Holding bünyesinde, Adana Metrosu’nda mimar olarak göreve başladı. 2009 yılında T.C Sağlık Bakanlığı bünyesinde Isparta İl Sağlık Müdürlüğü’ne mimar kadrosuyla atandı. 2013 yılında, T.C. Sağlık Bakanlığı’ndaki görevine, Konya İl Sağlık Müdürlüğü İnşaat Birimi’nde 2018 yılına kadar farklı ölçekte birçok sağlık tesisinin yapım, onarım ve ihale süreçlerinde görev alarak devam etti. 2018 yılında, kendine ait mimarlık ofisinde mesleğine devam etmeye başladı. Karabük Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda başlamış olduğu yüksek lisans programına devam ederken, 2018 yılında Karabük Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksek Okulu’nda öğretim görevlisi olarak göreve başladı. Karabük Üniversitesi’ndeki görevine, Mimarlık Fakültesi’nde halen devam etmektedir.

ADRES BİLGİLERİ

Adres : Barış Mahallesi, Dedeçıkmaç Sokak

Taş Harman Sitesi A Blok No: 1/4

Safranbolu / KARABÜK

Tel : (507) 866 7474

E-posta : osmanyagci@karabuk.edu.tr